

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / Gárdonyi Zoltán dr.: Megemlékezés Altdörfer Viktorról.
1860–1940.

53 Gárdonyi Zoltán dr.: Megemlékezés Altdörfer Viktorról. 1860–1940.

Altdörfer Viktorral olyan család halt ki Sopronban, amelyik nem kevesebb, mint 85 évig kiválóan fontos hivatást töltött be a város zenekultúrájában. Altdörfer Keresztély, aki az 1825. évben a németországi (würtembergi) Gutenberg-ben született s az esslingeni tanítóképezdének lett zenemestere, működését már az 1847. év eleje óta Sopronban folytatta, mint az evangélikus egyházközség orgonista-kántora. Munkássága az egyházi zene keretein túl is hatással volt a soproni muzsikára: megalapítója és karnagya volt a Dalfüzér (Liederkranz) férfitársaságnak; viszont az egyházi zene terén Sopron határain túl az egész dunántúli evangélikus énekgyűjteményre befolyást gyakorolt, midőn megszerkesztette nagyjelentőségű korálkönyvét (1873, második kiadás: 1897).

Altdörfer Keresztély 1854. május 22.-én nőül vette Petz Mária Angélikát, Petz Leopold soproni evangélikus lelkész leányát. Ebből a házasságból született 1860. január 3.-án Altdörfer Viktor Gyula. Iskolai tanulmányait a soproni evangélikus líceumban (főgimnáziumban) végezte. A zenében első mestere édesatyja volt. Már líceumi tanuló korában, az 1873. évben nyilvánosan szerepelt zongorajátékával. További zenei tanulmányait a bécsi konzervatóriumban tetőzte be. Ezen évek alatt sem szakadt el Soprontól, hiszen tudjuk, hogy ha hazajött, akkor néha helyettesítette édesatyját, sőt egy önálló orgonabemutatót is tartott az evangélikus templomban.

Mikor Altdörfer Keresztély az 1887. év augusztusával nyugalomba vonult, helyét fia foglalta el, kit az evangélikus konvent nagy szótöbbséggel választott meg. Ide vonzotta őt – az 1887. március 28.-án Lipcsében kelt pályázati kérvényének tanúsága szerint – a veleszületett hajlamosság, a kegyelet és a szülőföld szeretete.

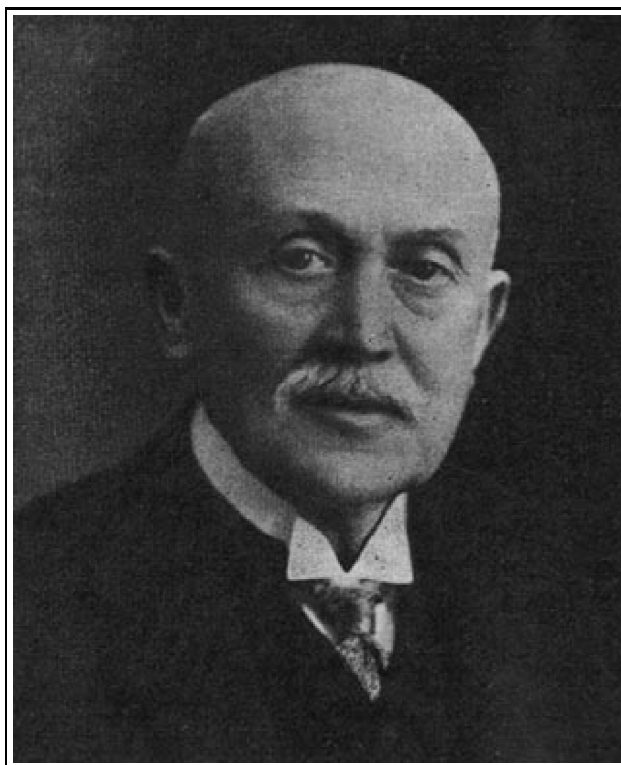
Szorosan vett munkaköre az evangélikus templomi orgonálás, 54 az egyházi énekvezetés és bizonyos csekély óraszámú népi iskolai énektanítás volt. Ezirányú munkásságának a méltatása más keretbe kívánkozik.*⁽¹⁾ Ezen a helyen arról szeretnék egyetmást elmondani, hogy mit jelentett Altdörfer Viktor a soproni zenei életben?

Ha azt állítanók, hogy a soproni zenei élet vezére volt: úgy teljesen hamis világításba helyeznénk az ő egyéniségét. A vezetés mindig a tömeg irányítását jelenti, azé a tömegét, amelyikben kis- és nagykultúrájú emberek vegyesen vannak. Altdörfer Viktor nem volt az ilyen értelemben vett tömeg vezetője. A széles

rétegekre való hatás nem tudta tartósan lekötöni, mert ez csak a művészet mélységének a rovására viheto keresztül. Magas szellemiségű muzsikus volt s így a körét azok alkották, akiknek a zenei ideáljai az övéivel megegyezők, vagy legalább is azokhoz hasonlóak voltak.

Altdörfer Viktort mégis az egész soproni közönség a magáénak érezhette. Valahányszor a nyilvánosság előtt leült a zongora elé: avatottak és avatatlanok egyaránt érezhették, hogy minő magas régiókba emelte mindanyukat az ő zongorajátéka. Ennek a zongorajátéknak alapvető tulajdonsága volt a technikai kivitel feltétlen szabatosága és világossága. Előadóművészetét egyaránt jellemezte a részletek gondos kidolgozottsága és az egésznek erős egységbe foglalása. Felfogásának nagyvonalúsága sohasem jelentette a részletek elnagyolását, de a részletek minden finomságát meg tudta éreztetni az aprólékoskodás leghalványabb árnyéka nélkül. Nagy önfegyelmet tükröztető zongorajátéka hallatlanul színes, zengő és – ha kellett – virtuóz pompájú volt. Ezek a látszólagos ellentétek mind feloldódnak előttünk, ha arra gondolunk, hogy Altdörfer Viktor művészetének középpontjában sohasem ő maga, hanem mindig az előadott mű, mint objektív műalkotás, állott. Legfőbb cél gyanánt a szerző akaratának minél teljesebb megvalósítása lebegett a szeme előtt. És mindamellott ez az előadóművészet sajátosan egyéni volt, kezdve az egyes hang megszólaltatásának acélos biztonságától a zenei gondolatok világos tagolásán keresztül az egész műnek költői egységbe foglalásáig.

Egyénisége mindazokra, akik a közelébe jutottak, lenyugozó hatással volt. Ő abból a művésztípusból való volt, amelyik nem nyugszik, míg meg nem találja a tolmácsolni szánt alkotóművész igazi szándékát s aki addig-addig formálgatja a zenei mondat megszólaltatási módját, amíg csak el nem jut egy olyan értelmezéshez, mely azzal a meggyozó erővel hat ránk, mintha a kigondoló ⁵⁵és a tolmácsoló lényegileg egy és ugyanaz a lélek volna. Ez az igazi kongenialitás, amit tanulni nem lehet s amit Altdörfer Viktor sem tudott maradéktalanul átadni azoknak, akik az ő tanítására bízták magukat. Az ilyen, legmélyebb értelmű művésztanítás igazi módszere csak a sugalmazás lehet, midőn a mester a benső átélés hevé sugározza át a tanítványba. Ez a szent tűz lángragyújt másokat – még akkor is, ha a tanítványok nem is képesek mindenben oly hőfokot elérni, mint mesterük; de a tökéletes zenei szép utáni vágyakozás olthatatlanul tovább ég lelkükben. Ez Altdörfer Viktornak, mint zongoramesternek az igazi jelentősége, nem pedig az, hogy hányan tanulták meg nála Beethoven, Schumann, Chopin vagy Liszt műveit többé-kevésbé jól eljátszani.

Altdörfer Viktor.

Altdörfer Viktor 1932. augusztus 1.-ével nyugalomba vonult. Szellemének ébersége azután nem csökkent. Régi szokásához híven rendszeresen eljárt a nevezetesebb bécsi hangversenyekre. Nem politikai vonzalom, hanem a magas zenekultúra régi és tiszta forrása kötötte őt az osztrák fővároshoz. Mint minden igazi muzsikus-lélek, úgy ő is állandó szomjúságot érzett olyan élmények [56](#)után, aminőket magasszínvonalú zenei teljesítmények hallgatása nyújthat. A nagy zeneművész önmaga kitérője mellett ugyanúgy vágyik annak a befogadására, amit más nagy szellemek tárnak felé. A soproni zeneélet keretei szűkek, Budapest a nagy távolság miatt sok alkalmatlanságot jelent; maradt tehát a volt császárváros elsőrangú zenekultúrájából (s később a rádióközvetítések hallgatásából) való erőmerítés.

Nyugalma éveiben továbbra is hallhattuk Altdörfer Viktor zongorajátékát akár önállóan, akár kamarazenében, akár pedig zenekari kísérettel. Nyilvánosan legutoljára 1935. november 17.-én hallották őt a soproniak muzsikálni az evangélikus templom orgonáján.

Altdörfer Viktor nem tett semmi erőfeszítést a saját maga zenei érvényesülése érdekében; nem kereste a címeket, a tisztségeket, s mégis hosszú évtizedeken át középpontja volt Sopron muzsikájának. Távol állott minden személyeskedéstől, a vidéki városok muzsikusaiknak kisebb-nagyobb irigykedéseitől és féltékenykedéseitől, legfőképpen pedig a hiú törtéteztől, mégis mindig a legnagyobb tisztelet és elismerés övezte egész életpályáján keresztül.

Csodálatos isteni adomány a muzsika! Olyan megnyilatkozása az emberi léleknek, mely beszél anélkül, hogy fogalmakra vagy szavakra volna szüksége. A muzsika iránt fogékony léleknek ez a legközvetlenebb közlési módja, mert a szavakon innen és túl a lélek rezdüléseinek széles skáláját fejezi ki hangok útján. Ezért van az, hogy sok nagy muzsikusként kevésbeszédű. Ilyen volt Altdörfer Viktor is. Magaközlésében, ha

szavakra volt utalva, akár magyarul, akár anyanyelvén szólott: kissé tartózkodó volt, de muzsikálásban kitért egész lelke minden gazdagsága.

Utolsó napjaiban, amikor az öntudata időnként elhomályosult, s csak lelke legmélyéről vetődtek fel a kívülről szemlélő előtt kuszának látszó tartalmak: Altdörfer Viktor akkor ágyában fekvő egy képzelte zongora billentyűin játszott, majd vezénylő mozdulatokat látszott végezni. Révedéseiből néha-néha öntudatra ébredt, míg azután 1940. március 4.-én reggel földi testét elhagyta a lélek és megtért Teremtőjéhez. Alakja a soproni muzsika történetét sokáig meleg fényel fogja besugározni.

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / Thirring Gusztávné Waisbecker Irén: Emlékek viharos időkből: amikor a Széchenyiek megszerették Sopront.

57 Thirring Gusztávné Waisbecker Irén: Emlékek viharos időkből: amikor a Széchenyiek megszerették Sopront.¹⁽²⁾

A Széchenyi-család a Felvidékről származott, de a család legtekintélyesebb tagja, György esztergomi érsek, különösen győri püspökségével kapcsolatban megismerte és megszerette a Dunántúlt. Mint győri püspök fertőrákosi kastélya révén megismerte Sopront és az egész környékét, ott birtokokat szerezve.

Már ő intézkedett akként, hogy Lőrinc testvérének tehetséges és vitéz, törekvő fia, György, kit később a primás halála után a király 1697-ben grófságra emelt, a dunántúli birtokokat örökölje, a dunáninneniek Lőrinc idősebb fia, Márton. Annak utód nélküli elhalálása után a leányának kielégítésével György volt ura a dunáninnyi birtokoknak is; és mégis csak Sopron és annak környéke vonzotta.

A családnak volt háza többfelé is, több helyen két háza is; Nagyszombaton, Galgócon, Pozsonyban, Győrött, Veszprémben stb. Győr mellett igen szép birtok is volt: Ráró, jelentékenyebb kastéllyal, mint amilyen a széplaki aránylag egyszerű kastély lehetett. Egervár kastélya és birtoka is értékesebb volt a széplakinál. Amaz örökjogú volt, ez csak zálogjog alapján használt vagyon, és mégis mikor állandóbb lakóhelyet keresett György gróf, a szerény zálogjogot választotta székhelyül, Széplakot és a téli tartózkodásra Sopronban rendezkedett be és ott Sopronban készítette elő a család temetkezési helyét is a Ferenciek templomában. Közel a templomhoz választotta magának a városi otthont is, amikor megvehette az Erdődy-féle soproni házat (Szent György-utca 16).

Pedig akkoriban, amikor Sopron lett a család lakóhelye, 1692-ben, még nem voltak kuruc és labanc ellentétek, amelyek miatt sokan húztak nyugatra. De még Pozsonyt sem kedvelték annyira, bár György gróf felesége beketfalvi Morocz Ilona felvidéki nemes leány volt és rokonságának jó része Pozsonyban lakott.

György gróf fiát és családját a rokonok már általában a soproni családnak nevezték, mert nem szeretett kimozdulni Sopronból.

És Sopron jó otthont és amennyire lehetett, védett otthont nyújtott a családnak, gyermekeik ott nevelkedtek, mikor a Szent ⁵⁸György-utcai palotaház mellett még egy házat szereztek maguknak, sőt ott nevelkedett Széchenyi Júlia grófnőnek, Ebergényinének unokája is: Csáky György Antal, ki a Csákyak mindszenti ágának lett megalapítója. Ez a kis Antal gróf valószínűleg Zsigmond gróf fiaival egyidőben járta a soproni nyilvános iskolákat. Zsigmond már innen Sopronból akarta igazgatni az összes birtokait is, amely tervet

csak későbbi utódai valósítottak meg.

*

1681-ben Fertőrákoson látogatta meg Lipót király az ő 90 éves hű emberét, György érseket, aki hű királyához, de keménygerincű még vele szemben is. Így bár óriási vagyonából sokat áldoz várak, várfalak helyreállítására, kórházakat épít, templomokat renováltat, konviktusokat emel, iskolákat alapít, kolostorokkal gyarapítja Magyarországot, mégis a saját szerzeményének egy kisebb részét, amely így is százezrekre rúg, az ő testvéreinek és leszármazottjainak biztosítja: „Bolond az az ember, aki azt hiszi, hogy a saját véretem megvetem.“

De hogy a kincstár símán elismerje az ajándékokat, ő tyúkkal és kaláccsal kedveskedik a királynak az akkori közmondás szerint: a királyra hagyja Sárfenéket borral, gabonával és Pál érsek unokaöccse útján 100 ezer forint ajándékkal kedveskedik öfelségének.

A testvére gyermekei iránt azonban minden jósága mellett igen szigorú; még a 100 éves pátriárka mellett is ott áll, legalább szimbolikusan a bot, mellyel akármikor lesujthat. Míg ő él, mindennel be kell számolni; rokonai jóformán csak kölcsönként kezelik a birtokokat és aki nem kezeli jól, attól vissza is veszi. Az egyik rokonának haragjában azt írja: „Nem hiába mondják atyafi, kutyafi, mint ha valami ebre bízánk, amit torkukra vetünk.“

*

Sopronba megy el 1710-ben már nagybetegen Pál érsek is, hogy küzdelmes életét ott fejezze be György testvérénél. Pál nem olyan erőszakos hatalmas egyéniség, mint nagybátyja, a prímás, de nemes és önfeláldozó lélek, ki szíve mélyéből megszenved Magyarország pusztulása miatt. Mint a király békemegbízottja, közvetít a király és Rákóczi közt. De a királyi hadvezér, Heiszter, ki féltékenyen vigyáz Pál békelépéseire, hogy azok igazi békévé ne váljanak és aki örül, ha ellenszenvét kitöltheti a magyarokon, egy ízben felperzselteti e jóakaró közreműködése miatt az érsek otthonát Veszprémben, akit kedvenc városának és embereinek veszedelme mélyen lesujtott. Nem sokára hírül veszi, hogy rokonai elbujdosnak, a Széchenyi-birtokok 59mind pusztulnak. Az emberek elhagyják falvaikat; ahol 20–30 jobbágycsalád volt, ott alig lézeng már néhány család, kit a német pusztít, kit a kuruc. Forgách kuruc vezér még gúnyolódik azon, hogy az érsek a nemzet pusztulását siratja. Úgy beszélnek a kurucok: „A vín pap, a Pál, hamisan kapál.“

Minden jó szándéka mellett még a király előtt is tisztáznia kell magát a német katonaság által róla terjesztett hűtlenség vádja alól. Minden birtoka pusztul, kegydíjra szorul jóformán a jövedelmeitől megfosztott érsek, ki betegeskedve Sopronba kívánkozik, hogy ott haljon meg rokonainál. Bánfalván temetik el, míg később az úgynevezett Dávidcenkre, a család cenki sírboltjába kerül, ahol a tragikus sorsú utóda közelében pihen: mindketten viharos idők vértanui.

*

György grófban épúgy küzd a magyar lélek a királyhűséggel, mint idősebb testvérében, Pál érsekben. Azt írja vejének, Ebergényinek 1703-ban, kit – bár a király embere volt – még a kurucok is nagyrabecsültek: „Az ember nem tudja, merre felé szakadjon, én itt Sopronban majd megbolondulok a sok hírtől. Inkább lakatlan szigeten volnék, hogy ne lássam nemzetem pusztulását.“ Oly magyarérezelmű György gróf, hogy mikor mindenki német ruhában jár, ő a magyar köntösét el nem hagyja, inkább bosnyák gunyát öltene, de

németet nem. „Bizony ebül vagyunk – az öreg érsek szavajárása szerint, írja megint egyszer György gróf – majd csak zabkenyeret fogok enni, hogy könnyebben válhasson el az testem az lölkömtől.“ Majd azt mondja – Heiszter Bakonnyá akarja változtatni az egész Dunántúlt, úgy dúlnak ott a német katonák. Egerváron 900 embere hiányzik, úgy pusztulnak, úgy futottak szét a faluból. Hol a német verte a magyart, hol a kuruc nyomta a királyhű embereket. Így kerül Széchenyi György egyízben a kurucok fogságába és mikor védekezett a portya ellen, még egy fejevágást is kapott az öreg törökverő vitéz és csak 1100 forint váltságdíjért engedik el a kuruc táborból és csak azért, mert Rákóczi, Pál érseket oly nagyra becsüli.

Veje, Ebergényi László báró, a híres vitéz, hogy családját meglátogathassa, a kurucoktól közrefogott Sopronban, éjnek idején szökött be a városba. És amikor a kurucok kiszimatolták otlétét, egy derengő hajnalban ment vissza állomására; így áttörte az ostromgyűrűt, kijátszva az örök éberségét.

Ebergényi szívesebben küzd Magyarországon kívül, bár nagyon fájlalja, hogy a mi nemzetségünket – amint írja – kevésbé becsülik, postájukat feltörik, a sáncokban csak fütyüléssel küzdjük le az éhséget. Haditetteit nem ismerik el, pedig összemérte már franciával, olasszal az ő vitéz kardját.

60 Amikor a király mégis a kurucok ellen küldi, előkészíti Károlyival a békét, a sok pusztulás befejezését. A lélek kettészakadása öbenne is épúgy megvan, mint a Széchenyi-család többi tagjában. A nyugat összekötése Magyarországgal, ez az ő keserves feladatuk!

*

A protestánsok iránti ellenszenv a primásról átszármazott Széchenyi György grófra is. Legkedvesebb orvosának, Ganzel orvosnak sem tudja megbocsátani luteránus voltát és még az is bántja, hogy protestáns úrnő: Löffelholz tábornokné a szomszédja. Széplakon templomot épít és arra sokat költekezik a Széchenyi-család.

A koldusokkal már az ősanya: Széchenyi Lőrincné is sokat foglalkozott; később nem egy Széchenyinek, így többek közt Ferenc grófnak is a keresztszülei koldusok.

A viharos idők multán vidám napokat is töltöttek Széplakon. Előfordult már néha hatfogásos ünnepi ebéd is, de szerényebb menü mellett is mulatnak. A háziasszonyokat talán érdekli a 200 év előtti menü. Egyik vacsorára volt rostélyospecsenye és káposztásléban főtt jó kolbász. Másnap tehénhúst tálalnak sóskalében, tormás csukát és káposztás bélest. Bőjtire eszik a jó soproni gesztenyét és csigát, a Fertőből a halakat és a feketelábú kacsákat. Az asztalon áll a jó fertőmelléki bor, amit maguk szűrtek a bozi szőlőjükből. György gróf még jó dinnyét is termel kertjében, büszkén írja egyszer, hogy 20 darabot nevelt. Egyik levelében beszámol fiának lakodalmi ünnepségéről, azaz az előkészületekről. „A Soproni turnereket is kihozzák. Ezek alá két szekér kivántatni fog. Vagy talán a Posomból magukat ígért muzsikások is compereálni fognak. Ha ezek pediglen mind együtt lesznek, még az menyasszony nótáját sem fogják tudni elvonyni (de ez éppen nem lesz szükség, mert magyarul nem fognak táncolni). Ha oly uri jóakaróink lennének, akik látogatásunkra kijönnének, az sopronyi compániabeliek, szívesen látnám!“

Így gyökeredzett meg a Széchenyi-család Sopronban és környékén, megszerették Horpácsot és Dávidcenket és lassanként elhagyják vagy a lányágakra vagy rokonokra származtatják át a felvidéki birtokokat és néhány más dunántúli birtokot és házat.

Csak a pozsonyi ház fontos még az országgyűlések miatt. Odaszállnak a régi családi házba. 1722-ben lovagol utoljára a szép tatár lován György gróf a király elé. E lovat szépen felszerszámozva – amint

György gróf írja –, felöltöztetve, veje: Ebergényi küldte Pozsonyba dasztifalvi birtokáról.

*

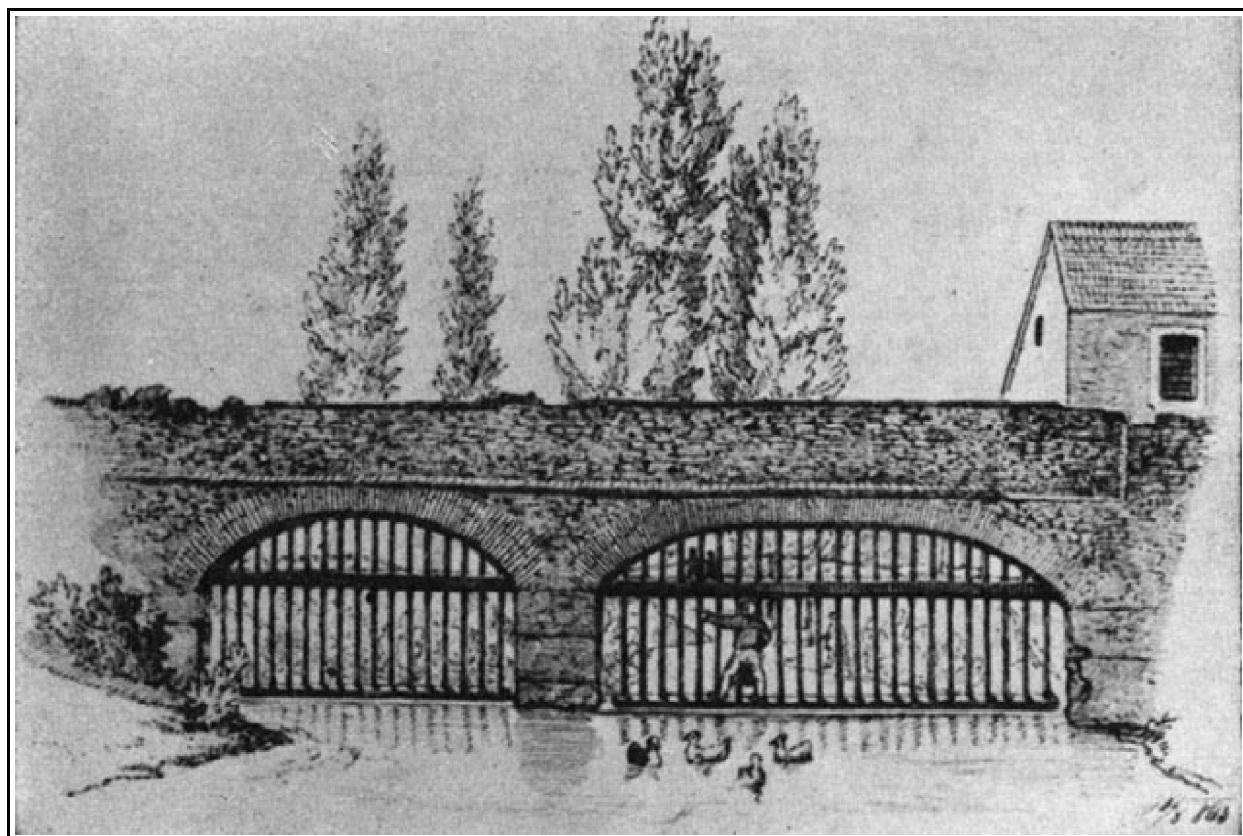
61 A háborús időkben és utána egy-egy város néha teljesen el volt vágva vidékétől. Éhínség pusztította az embereket és felütötte a pestis a fejét, halált hozva az elgyengült lakosokra.

Ilyenkor rájárt a rúd az orvosokra tehetetlenségük miatt, akikről azt mondogatták, el kellene égetni őket és a hamujukat szétszórni a népek között, akkor inkább gyógyulnának, mint a gyógyszerüktől.

Sopron is el volt zárva egy ideig a külvilágtól a pestis miatt, de amikor elmúlt a sok baj, hat napig is tartottak a tisztek bálokat Sopronban, ahol még a szép Ebergényiné is – aki alig beszélt németül, csak magyarul –, még ő is német táncokat járt. A soproni vigasságok híres vigasságok voltak, csak az öreg Széchényi gróf nem szereti a német mulatozást. Még az unokáit is csak magyar köntösben szereti látni.

Amint az öreg prímás, György érsek is csak a magyar nyelvet szerette, bár szépen írt latinul, mégis a magyar pennát forgatta legszívesebben, úgy György gróf levelei is sok zamatos ősi magyar szót örökítenek meg és sok szenvedés emlékét származtatnak át az ükunokára: a legnagyobb magyarra.

Kép Sopron multjából:

Az Ikvapatakot áthidaló rácsos ívek a külső várfal vonalában a Patak-utca táján.
(Hauser Károly rajza 1863-ból.)

**62 Benkő László dr.: A soproni Nemes Magyar Társaság,
A legrégebb magyar önképzőkör.**

Egy verőfényes májusi napon, kora délután, vidám zeneszóra figyeltek fel a máskor csendes városka békés polgárai. Színes zászlókkal, hosszú sorokban vonultak végig a városon diákok, tanárok s a hozzájuk csatlakozott nagyszámú közönség. A szembetűnő díszmagyarruhás csoportokról ítélve, azt hinné az ember, hogy fejedelmi vendég fogadására indulnak, vagy legalább is képviselő, alispán beiktatására. Hogyne, hiszen a város szélénél már az első dombokon felállított mozsarak dörgése is belevegyül az ifjúság örömrivalgásába.

Valóban egy egész megye ünnepel itt: a soproni evangélikus ifjúság eszményi vármegyéje: a *Deákkúti Vármegye*. Nevét attól a forrástól vette, amelynek üdítő vize immár négyszáz éve oltja a soproni tanulóifjúság szomját.

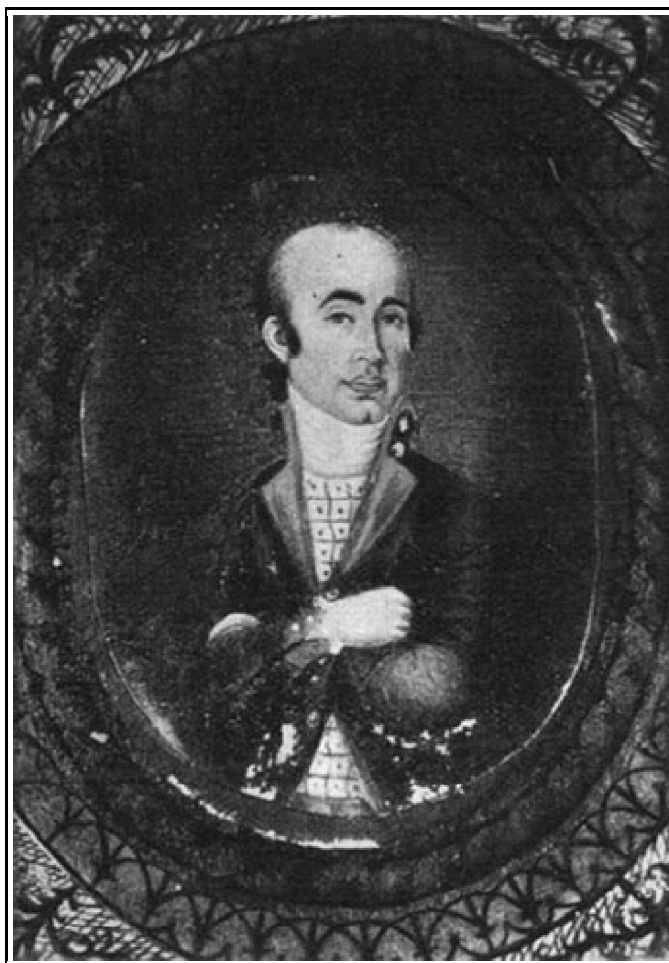
Itt az ártatlan örömök forrásánál állott meg a vármegye zenekara. Itt sorakoztak fel félkörben a vendégek, itt üdvözölte meleg szavakkal a közönséget a vármegye főispánja – ezelőtt száz esztendővel. A dombtetőről itt nézték szívszorongva a kis diákok, hogyan állnak fel a tánchely közepére a feszes pirosnadrágos verbunkosok, hogyan lobog a gombos mellényükből kilógó bő gyolcs ingujjuk és hogyan dobogtatja meg a leányszíveket a sarkantyújuk pengése. Mert lányok is voltak ám! A verbunkosok bemutatója után a főispán megnyitotta a táncot s tarka jókedvben, vidám hangulatban folyt le a késő estig tartó majális.

Nagy tévedés volna azonban azt hinni, hogy ezeknek a diákoknak egész ténykedése a szórakozásban, mulatozásban merült ki. Ennek az ifjúságnak már akkor, 1827-ben, a Deákkúti Vármegye megalakulásakor közel félszázados, eredményes multra visszatekintő, az országban első önképzőköre volt.

A soproni ősi líceum Magyar Társasága, ahogyan az alapítók elnevezték, 1790-ben alakult meg. Ekkor panaszkodik Kis János, akkor soproni diák, hogy a „külföldi dolgokról valamennyit kívánok, annyit tanulhatok, de hazánk tudománybeli állapotjára nézve csaknem egyiptomi setétség vala eddig rajtunk“. Az iskola nyelve és műveltsége akkor még teljesen latin volt. De a derék professzorok arra ösztönözték tanítványaikat, hogy az ébredező magyar szellemről se feledkezzenek meg.

Kis János és tudományszomjas társai így rendelték meg először csaknem az összes magyar folyóiratokat: a „Mindenes Gyűjteményt“, „Magyar Kurirt“ és „Hadi Történetek“-et. Majd **63**pedig levélben fordulnak az akkori irodalmi vezérhez, Péczeli Józsefhez: „Kiket tart, tisztelt Uram, nemzetünk legklasszikusabb prózaistáinak s poétáinak s micsoda renddel következteti őket egymásra?“

Milyen új könyvek jöttek ki az elmúlt esztendő tizedben, s kik legyenek virágozni kezdő literaturánknak forróbb kedvelői és buzgóbb gyarapítói...?“

Kis János arcképeként a soproni ev. líceum múzeumában őrzött miniatürkép.

Péczeli készségesen válaszolt az érdeklődő ifjaknak, egyszersmind buzdította őket a nyelvtanok tanulmányozására és irodalmi működésre is.

Nem is kellett sok biztatás. A lelkes ifjak fiatalos hévvel írták dolgozataikat, tanulmányaikat, s hogy sikerüket biztosítsák, Kis János azt ajánlotta, alakítsanak baráti társaságot, amely munkájukat megbírálja s működésüket határozott irányba tereli.

64Az irodalomkedvelő társak örömmel fogadták az indítványt, s 1790 március 20-án *Kis János* és négy társa: *Németh László*, *Halasy Mihály*, *Hrabovszky István* és *Potyondy László* megalakították a Soproni Magyar Tanuló Társaságot. Az alaptörvények szigorúan kimondják, hogy „senki a társaságba be ne vétessék, aki a közönséges megegyezésből elvégzett foglalatосkodásnak buzgó végbevételére magát le nem kötelezi. A közakarattól meghatározott napokon ki-ki megjelenjen. Munkájának barátságos megítéléséért senki meg ne nehezteljen. A gyűlések legalább is két óráig tartsanak.“

A társaság megalakulásáról Péczelit és a magyar folyóiratokat is tudósították. A Hadi Történetek szerkesztősége néhány kötet könyvet küldött számukra munkásságuk, lelkesedésük jutalmául. A Mindenés Gyűjtemény pedig elismerőleg nyilatkozott a Sopronban tanuló nemes ifjak derekas iparkodásáról és

gyönyörűséggel olvasta három rendbéli beküldött verseiket.

A magyar nyelv és irodalom pallérozása érdekében összefogott diákok nem álltak magukra hagyatva. Mozgalmukat nemcsak derék tanáraik karolták fel, hanem olyan hatalmas pártfogójuk is volt, mint *gróf Széchenyi Ferenc*, akinek élénk érdeklődését semmi sem mutatja jobban, mint az a levél, amelyben a hozzáküldött alapszabály-tervezetre megtette észrevételeit. „Nekem nincs forróbb kívánságom annál – írja –, mintha az említett N. Társaság azon szent és egyenes végre fennállhat, melytől voltaképp egyedül kell annak lelkesítenie. És ezenközben a Haza boldogítására való jussomat egyenlő mértékben kész vagyok fenntartani és teljesíteni.“ Mennyit használtak jó tanácsai, a tagok köszönőlevele bizonyítja. „Excellenciád bölts kézzel mutatá azon utat ki, melyen bátor lépésekkel boldogul elől menend és el is éri célját ez az alkotvány. Azt az utat mi örömmel fogjuk követni...”

Ma sem nagyjelentőségű esemény az, ha néhány ügyesebb diák szellemi szárnypróbálgatásokra összeül s nem volt az másfél száz évvel ezelőtt sem. De Kis Jánosék kezdeményezése jóval túlnőtt az ilyen ifjú szalmalángkísérleteken. Különös jelentőséget az adott neki, hogy a magyar nyelv és irodalom pallérozására és saját maguk nemzeti művelésére egy, abban az időben még nagyrészt németajkú város latinnyelvű iskolájában vállalkoztak. Ez a felismerése az akkor legfontosabb nemzeti feladatnak biztosította az ifjú Magyar Társaság számára nemcsak a fennmaradást, hanem hamarosan az iskola falain messze túlterjedő tekintélyt és országos hírnevet is.

Az egykori Sopronban „ez a parányi egyesület volt a magyarság tűzhelye. Könyveit, hirlapjait az egész városban olvasták. A hon sorsán bánkódó, nemzetük jövőjében nem bízó hazafiak, ha látták az ifjakban a régi tűz lobogását, vigasztalódva 65távoztak. Előadásait idegen ajkúak is látogatták, sokan szavadataikból kedvelték meg a magyar nyelvet.“

Különösen a társaság örömneppei emelkedtek nagy hírnévre. 1790 óta mindmáig a tanév végén ünnepélyt rendeznek a társaság tagjai, melyen működésük javáról számolnak be. Ezeknek az örömnepeknek gyakori vendégei voltak *Széchenyi István* és *Lajos*, *Festetich György* s más főúri családok tagjai, az egyházi és világi hivatalok vezetői, a vármegyék urai, kivált *Eötvös* alispán. *Bethlen Elek gróf* 1805-ben csupán az örömnep kedvéért utazott Erdélyből Sopronba.

Milyen irányú volt a Társaság működése?

Az első években önálló munkák alig szerepelnek. A legfőbb cél ekkor alapos nyelvtani és irodalmi ismeretek szerzése volt; prózában, versben legfőképpen a nemzeti nyelvhez való ragaszkodás jutott kifejezésre. Bűnnek tekintették, ha valaki magyar beszédben idegen szót használt.

A nemzeti nyelv mellett érdeklődésük másik főiránya a nemzeti történelem volt. Mestereik Heltai Gáspár és Horváth István, majd Virág Benedek voltak. A legkülönbözőbb irodalmi műfajokat képviselő dolgozatokat alaposan meg is bírálták, eleinte szóban, később az előre gondosan elkészített írásos bírálatot művelték.

A művelődés forrásaiul a folyóiratok és könyvek szolgáltak. A tagok buzgón lapozgattak a Társaság asztalán felhalmozott csaknem valamennyi magyarnyelvű folyóirat lapjai között. Eleinte a Bécsben, később a Pesten megjelenő magyar ujságokat és folyóiratokat járatták. Kultsár István maga küldi meg Tudósításait, melyeknek „megismertetésére Sopronnak nagy érdeme vagyon. Tsendes, de szüntelen munkálkodása az ott való Ifju Társaságnak nem tsak buzgó Hazafiakat, hanem jeles Irókat is szerzett a nemzetnek“, írja a Társaság elnökéhez intézett levelében.

A gazdag folyóiratgyűjtemény mellett könyvekre már alig jutott pénz. A tagok kötelessége volt ugyan a könyvtár gyarapítása, de volt olyan év is, mikor 20 kötetrel sem emelkedett a könyvek száma. Később az anyagi megerősödés lehetővé tette a hathatósabb könyvbeszerzést. A Társaság 50-ik évében 1200 volt a könyvek száma. Az 1913-ban kinyomatott jegyzék pedig már mintegy 4000, szakok szerint elrendezett könyvet sorol fel. Azóta ez a szám megkétszereződött.

A Társaság százötven éven át kifejtett tevékenységét nem kísérhetjük végig. De álljunk meg egy pillanatra ennek a nagy és dicső multnak legkiemelkedőbb határkövénél: a százéves évforduló megünneplésénél.

A Társaság irattárában őrzi azokat az üdvözlő táviratokat, leveleket, amelyek a fennállás századik évfordulójára az ország minden részéből érkeztek. Az emlékünnepeken a Magyar Tudományos Akadémia, a Kisfaludy Társaság s még számos irodalmi és kulturális egyesület képviseltette magát. Kovács Sándor püspök, akkor teológus diák, felolvasta a Magyar Társaság százéves történetének ez alkalomra összeállított vázlatát, Poszvek Sándor líceumi igazgató pedig ünnepi beszéd keretében leplezte le az alapító Kis János arcképét.

Azóta újabb 50 esztendő mult el. Száz meg száz, ezer meg ezer diák lépett ki közben az ősi Alma Mater kapuján, „a múzsáknak emelt hajlékból”. Közülök nem egy a magyar szellemi és közéletnek kiváló képviselője lett. Hogy csak néhány nevet említsünk: a régiek közül maga az alapító Kis János, valamint Székács József, mindkettő püspök és költő. Berzsenyi Dániel, Döbrentei Gábor, Pákh Albert s a nemrég százéves korában elhunyt költő: Torkos László. Az újabb nemzedékből: Gömbös Gyula, Kánya Kálmán; Domján Elek, Kapi Béla és Kovács Sándor püspökök; Bruckner Győző, Gombocz Zoltán, Zsirai Miklós, Pröhle Vilmos és Pröhle Károly egyetemi tanárok s még sokan mások.

Soproni katonáskodása idején Petőfi a Magyar Társaság könyveit olvasgatta takarodó után, gyertyafény mellett, melyeket licista diákbarátai kölcsönöztek neki.

Mi tartotta meg a Magyar Társaságot százötven hosszú esztendő annyi viszontagsága között? A hagyomány ereje s a mindekorai időszerű feladatok felismerése. Az utódok minden időben féltő gonddal ápolták az ősöktől örökölt szellemi hagyományokat. A Társaság legfőbb célkitűzése ma is az egyén kiművelésének s a magyar nyelv és szellem ápolásának előmozdítása. Ma is maga az ifjúság választja nemcsak tisztviselőit, hanem tanárelnökét is. Az évi működést ma is örömmel zárja be s a „Nemes Magyar Társaság” egyszerű, de méltóságteljes címzést máig sem tudta megváltoztatni semmiféle divatos címkórság.

A hagyományos szellem szép megnyilvánulása s egyben a mai életrealitás bizonyítéka az az ezerpengős alapítvány is, amellyel a Társaság harminc éven át volt elnökének, Ruhmann Jenőnek indítványára a százötvenedik év beköszöntésekor Kis János emlékét újólag megörökítette.

Ez a hagyomány azonban sohasem merevedett dogmaszerű megkötő formulává, hanem mindenkor rugalmasan hozzáidomult a változott idő követelte változott feladatokhoz.

A Magyar Társaság megalapítói annakidején történelmi missziót teljesítettek az akkori jórészt németajkú Sopronban a magyar nyelv pallérozására irányuló törekvéseikkel. Hogy a jelen egyszerű munkásai méltók lesznek-e a nagy ősökhöz, az utókor fogja megállapítani. De hivatásuk betöltését igyekeznek szolgálni 67azáltal, hogy főfeladatukul a magyar néphagyományok ápolását, a magyar népi-nemzeti értékek megbecsülését tűzték ki.

*

Nemes Magyar Társaság!

Büszkén nézhetsz vissza százötvenéves multadra, tekinteted bizakodva forduljon a jövőbe is, hogy a borús égen keresztül meglásd a derűhozó fényes napsugárt.

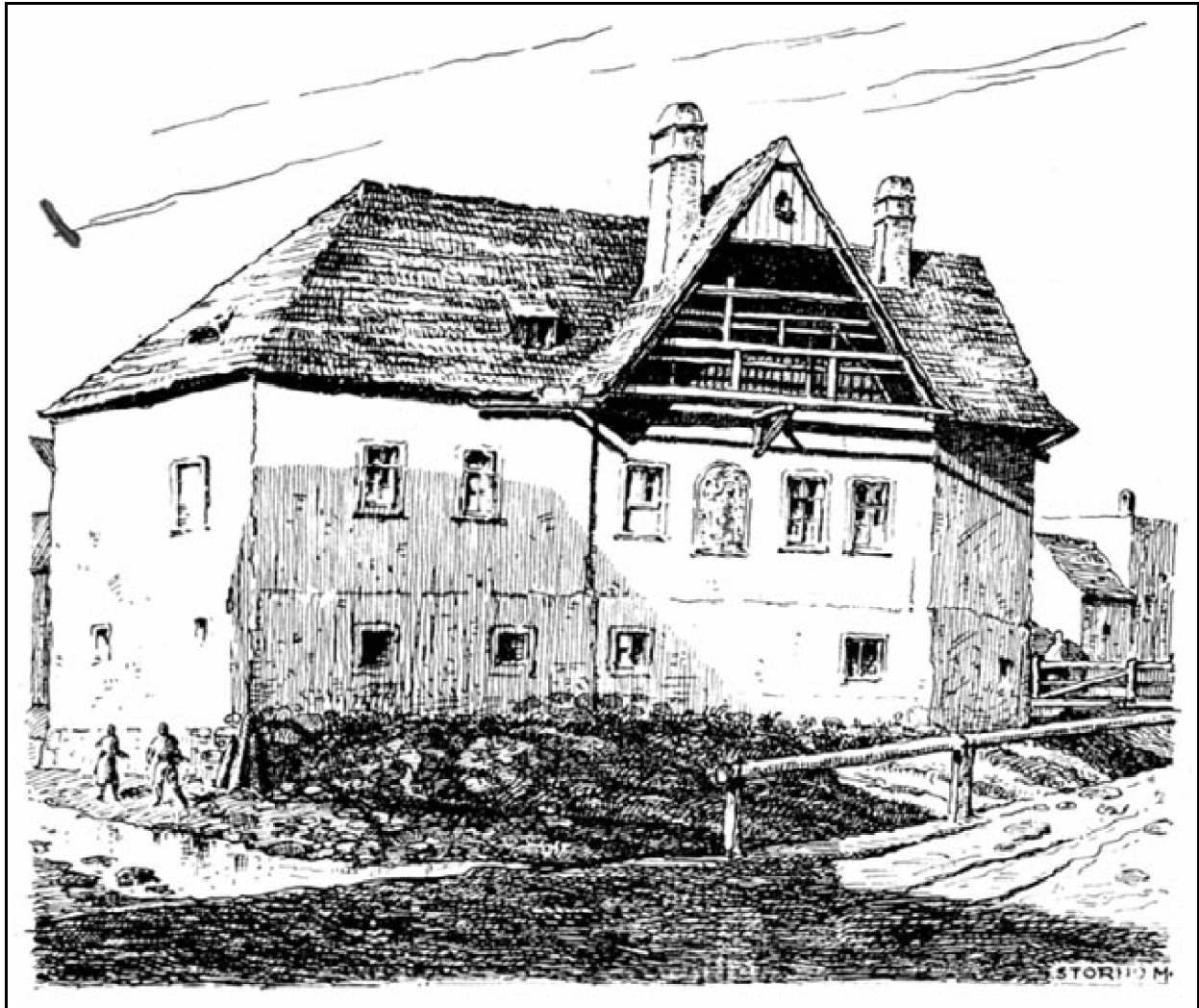
Buzdító jelmondatul álljon előtted az alapító Kis Jánosnak egyik ifjúkori zsenyéje:

*Szedj illatos rózsákat,
Míg tart a szép nyár,
Becsüld meg az órákat,
Az idő eljár.*

*Ma még érzed erődet,
Ki tudja mi vár?
Ne vesztegesd idődet,
Az idő eljár.*

*Halasztását dolgának
Sok megbánta már,
Ne véld élted tréfának,
Az idő eljár.*

Kép Sopron multjából:

Festőház. (Färberhaus vagy Inselhaus.)

A Festőköz torkolatánál az Ikvapatak kanyarulatában állott. A nyitott oromzat gerendáin a festett kelméket szárították. Az emeleti ablakok közt valószínűleg Dorfmeister készítette nepomuki Szent János képe volt. Lebontották 1904-ben.

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / Leitner József: Az énekes hattyú (Cygnus musicus Bechst.) újabb előfordulása a Fertőn.

68 Leitner József: Az énekes hattyú (Cygnus musicus Bechst.) újabb előfordulása a Fertőn.

A „Soproni Szemle“ 1939. évfolyamának 3. számában megjelent „Hat év előtti osztrák vita a Fertő sorsáról“ című cikkben *Varga Lajos dr.* ismerteti a Fertő lecsapolásával kapcsolatos vitát. A Fertő lecsapolása ellen szóló érvek között szerepel az is, hogy Közép-Európának ezt a tavát már csak azért sem

szabad lecsapolni, mert az valóságos természeti emlék. Különösen gazdag és páratlan *madárvilága* érdemel kíméletet. A természet lelkes megfigyelője mindig talál ott valami érdekeset s alig múlik el egy-egy év, hogy valamely érdekes, szokatlan állat ne kerülne a megfigyelő szeme, vagy a vadász puskája elé.

1938. év novemberében a Fertő-taván lőtt énekes hattyú.
Klausz Emil felvétele.

A Fertő nemcsak számos nálunk fészkelő madárnak ad otthont, hanem sok északi madárnak szolgál télen tartózkodási helyül s biztosítja megélhetését. Bizonyára nemcsak a szakemberek ismerik az északi lúd népes csapatait, melyek ködös téli estéken, útirányukat elvesztve, hallatják Sopron város háztengere felett egymást hívogató, talán buzdító hangjukat. Egyik-másik 69néha nekivágódik a házak falának, öröme a ház lakóinak, akik így ingyen, de bizony rendszerint sovány peccsenyéhez jutnak.

Vannak azonban a Fertőnek téli vendégei, melyek nem ilyen tömegesen jönnek s ezért nehezebben figyelhetők meg. Egyes fajok ritkán jelennek meg s ezért ezek megérkezése örömet és feltűnést kelt a szakemberek közt. Ilyen pl. az *énekes hattyú*, ez a sarkkör tájairól jövő vándor is. Mivel ennek a madárnak megjelenése elég ritka vidékünkön, ez teszi megokolttá, hogy megemlékezzünk arról az esetről, amikor 1938 novemberében Fertőboz határában egy énekes hattyút lőtték. A madarat a soproni evangélikus líceum

szerezte meg s annak gyűjteményét gazdagítja.

Mielőtt madarunkról beszámolnék, talán nem lesz érdektelen, ha a hattyúk életéről egyet-mást elmondok.¹⁽³⁾

A hattyúk teljesen a vízi életmódhoz alkalmazkodott madarak. Nagy testük a hasi oldalon teknőszerűen kiszélesedik, úgyhogy széles felülettel érintkezik a víz felületével, ami a vízben való mozgást és a biztonságot növeli. Feltűnik hosszú nyakuk, melyet úszás közben többé-kevésbé S-alakban görbítenek meg s repülés közben egyenesen előre nyújtanak. Népünk a kecsesség, az előkelő tisztaság s nemes magatartás megtestesítőjének tartja.

A hattyúkat a zoológusok a *Lúdidomúak* (*Anseriformes*) rendjébe sorolják. A hattyúnemnek három faj fordul elő hazánkban:

1. *Cygnus olor* Gm. Bütykös hattyú.
2. *Cygnus musicus* Bechst. Énekes hattyú.
3. *Cygnus Beweckii* Yerr. Törpe hattyú.

A legismertebb közöttük az első, mert az Európa több országában előfordul s számos helyen tavain mint díszmadarat tartják. A Sopron melletti nagytóalmi tavon is ezekben gyönyörködhetünk. A szép tiszta fehér tollazat jellemző a nálunk előforduló mindhárom fajra, de csak az öregekre, mert a fiatalok ruhája a bütykös hattyúnál sötétszürke, az énekesnél pedig rozsdásszürke.

Nem akarok itt a hattyúk testének leírásával részletesen foglalkozni, hisz az a határozó könyvekben megtalálható, csak a legjellemzőbb sajátosságokat akarom kidomborítani. A bütykös hattyú legfeltűnőbb ismertetőjele, amelynek alapján könnyen megkülönböztethető, a *csőr tövén lévő fekete bütyök*. Jellemző rá, hogy nyakát járás vagy úszás közben S-alakba görbíti. Ebben a tekintetben eltér az énekes hattyútól. Ez a nyakát nem görbíti annyira S-alakra, mint a bütykös hattyú.

A bütykös hattyú másik neve *néma hattyú*. Erről a névről az állat némaságára következtethetnénk, ami azonban nem felel meg a valóságnak. Ez az elnevezés valószínűleg onnan származik, hogy a darvak krúgatására emlékeztető lágy, egytagú hangját ritkán, leginkább csak a nász idején hallatja. A bütykös hattyúra jellemző, hogy repülését egy különös zizegve fütyülő, messziről hallható röpze kíséri. Ennek létrejöttét s jelentőségét nem ismerjük. A szárnyaikon semmi különös berendezést, mely hang keletkezésében szerepet játszhatna, nem látunk. A hangról feltehetjük, hogy a társak összetartására való.

A tavain élő szelíd bütykös hattyú s a vadon élők között különbség nincs. A hattyú könnyen hozzászokik az emberhez.

A bütykös hattyú hazája egyesek szerint Kis-Ázsia, Irán és Közép-Ázsia nagyobb tavai Kelet-Szibériáig. Európában előfordul: Kelet-Poroszország, Dánia és Svédország partvidékein, továbbá Lengyelország-, Közép- és Dél-Oroszország-, Oláhország-, Bulgáriában. Régebben Közép-Európában is nagyobb területeken fordult elő, mint fészkelő madár, pl. hazánkban is, ma nálunk már csak mint őszi és tavaszi átvonuló madarat láthatjuk, mégpedig ritkán, mert az északi részeken is, ahonnan télen délre, néha egészen a Földközi- és a Fekete-tenger mellékére húzódnak, erősen megcsappant a bütykös hattyú száma.

A Berlin környékén lévő tavakon a háború előtt nagyon gyakori volt. A háború után bekövetkezett éhség következtében valamennyit összefogdosták s elfogyasztották. Tojásaikat, amelyek egyébként Közép-Európa

legnagyobb tojásai, szintén összegyűjtötték. Ez természetesen a madár kipusztulásához vezetett. Ma már ismét telepítettek ezekre a tavakra hattyúkat.

A hattyúk párosával élnek s közismert a szeretet és vonzódás, mellyel a hitvestársak egymással szemben viseltetnek. A hattyúpár nagyobb vízfelületre tart igényt. A legerősebb hím csak párját tűri meg ezen a területen, a többit, nemcsak a hímeket, hanem a nőtényeket is a legkegyetlenebbül kergeti el s tartja távol. Sőt irigysége s önzése annyira megy, hogy ha az öregeknek nem árthat, azok fiókait pusztítja el a legkegyetlenebb módon. Ezért mondja találóan a német közmondás: „A hattyúkon kívül az emberek azok az állatok, akik egymás életét kölcsönösen a legnehezebbé teszik.“

A *Heinroth* házaspár felelevenít Közép-Európa madarairól szóló nagy munkájában egy érdekes történetet, melyet a szerzők a *Zoologischer Garten* c. folyóirat egy régebbi számából [71](#)merítettek. A folyóiratban közölt megfigyelés szerint egy hattyúpár területére bemenészkedett egy idegen tojó. A hím a legnagyobb határozottsággal, minden udvariasságot félretéve, kikergette a területükről. Ez azonban nem akadályozta abban, hogy a terület határán túl a nőtényt most már nagyobb előzékenységgel, udvarolgatva, ne kövesse, sőt ott vele ne szerelmeskedjék. Az egykori szerző, a hattyú észbeli tehetségét túlbecsülve s az egész jelenetet nagyon is az ember szemszögéből nézve, azt hiszi, hogy a hattyúférfj felesége előtt csak színlelte haragját s azért zavarta el az idegen nőtényt felesége látókörén kívül, hogy a házasságtörést zavartalanul elkövetesse.

Az *énekes hattyú* hazája az északi sarkövön túl van; Izlandon, a Skandináv-félsziget északi részén, Észak-Oroszországban és Szibériában fészkel. Télen Közép-Európa tájaira költözik, s ha itt is befagynak a vizek, délebbre, a Földközi-tenger vidékére repül. Tavaszvi visszavonulásakor ismét érinti a mi tájainkat. Tartózkodó helyei a mocsaras, vizes területeken vannak, mint amilyen például a mi Fertőnk is.

Az énekes hattyú, egyes finomabb részletektől eltekintve, a bütyök hiányával tér el a bütykös hattyútól. Szárnyának hossza a test nagyságához viszonyítva nagyobb, mint a bütykös hattyúé s ezért jobb repülő. Szüksége is van erre, mert téli vándorlása alkalmával hosszabb utat kell megtennie, mint a délebbre lakó társainak. Legjellemzőbb tulajdonsága, melyről a repülő madarat is megismerhetjük: a hangja. Erről nevezik énekes hattyúnak, bár hangját csak nagy jóakarattal lehet énekek nevezni. Az énekes hattyú nagyon magasan repül s repülés közben hallatja az ő kellemes csengésű hangját. Szózatát, mely mint hívó-figyelmeztető hang is értelmezhető, úszás közben is hallatja, gyakran valószínűleg csak saját szórakoztatására. Éneke kellemes, hosszúranyújtott hangokból áll. Egyes példányok hangja magasabb, mint másoké, azonban az egész csapat hangja mégis harmónikusan összecsendülő hangokból áll.

A költőknél szereplő hattyúdal csak a költők képzeletvilágában van meg.

A *törpe hattyú* nagyon hasonlít az énekes hattyúhoz s mintegy annak kisebb kiadása.

A hattyúk a fészküket a víztükrök közelében a magas nád közé vízínövények száraz részeiből rakják. A nőtény már áprilisban 5–7 tojást rak, néha 8, sőt 9-et. Feltűnő a tojások száma, mert összehasonlítva más nagy madarak fészkealjával, igen nagynak találjuk. A fiatalok négy és fél hónap alatt érik el repülési fejlettségüket. Érdekes, hogy az énekes hattyú fejlődése rohamosabb, mint a bütykös hattyúé, amit a tél korai beköszöntésével s a megteendő út hosszúságával magyarázhatunk. A kicsinyek fejlődési ideje alatt először az anya, majd 6 hét [72](#)mulva az apa vedlik és elveszíti evezőtollait. Ilyenkor a hattyú nem tud röpködni, tehetetlen, amit a vidék lakói felhasználnak arra, hogy dorongokkal végezzenek velük s így húsukat s tollaikat hasznosítsák a maguk részére.

A hattyúknak Sopron környékén való előfordulásáról *Fászl Istvánnak*, a soproni Szent Benedek-rendi gimnázium volt kiváló tanárának s neves ornitológusnak munkájában találunk említést.²⁽⁴⁾ A bütykös hattyúról ezt mondja: „1882 december 27-én egy fiatal 2–3 éves példány jelent meg a Fertőn, többszöri sikertelen üldözés után a déli partok felé vonult, ahol december 31-én egy hidegségi halász elejtette.“ Ez a példány a Szent Benedek-rend soproni gimnáziumának gyűjteményébe került. Az énekes hattyúról nála a következőket olvashatjuk: „Tavaszi átvonulása alkalmával többször látható, de lövésre nem igen kerül.“ Idézi továbbá *Jukovits J.*-t: „Ist zweimal vorgekommen, im Jahre 1860 und 1863, da wurde ein junges Weibchen geschossen, welches ich für meine Sammlung acquirierte.“

Áttérek most már a mi madarunk ismertetésére. 1938 november 20-án lőtte *Krizanits Rudolf* fertőbozi vendéglős, a Fertőboz határához tartozó Fertőterületen az ú. n. „Überfahrts-Lacke“-n. Ez Fertőboz régi csatornájának végén van. A vendéglős szerint kb. már három hétig figyelték. Hallották hangját is. Egyedül volt. A lelőtt madárnak súlya 8 kg volt.

Faja: *Cygnus musicus* *Bechst.* Énekes hattyú. Fiatal példány, amit tollazatának szürkésbarna színe is mutat. Csőr töben barnás, hússzínű, hegyén fekete, lába sötét, hússzínű, majdnem fekete. Méretei (Chernel mérési módszerét követve):³⁽⁵⁾ Hossza 140 cm. Szárny 55 cm. Láb 11 cm. Csőr 8 cm. Középső ujj karom nélkül 12 1/2 cm. A méreteket csak a kitömött példányon állapíthattam meg s ezért csupán megközelítő pontosságúaknak tekinthetők.

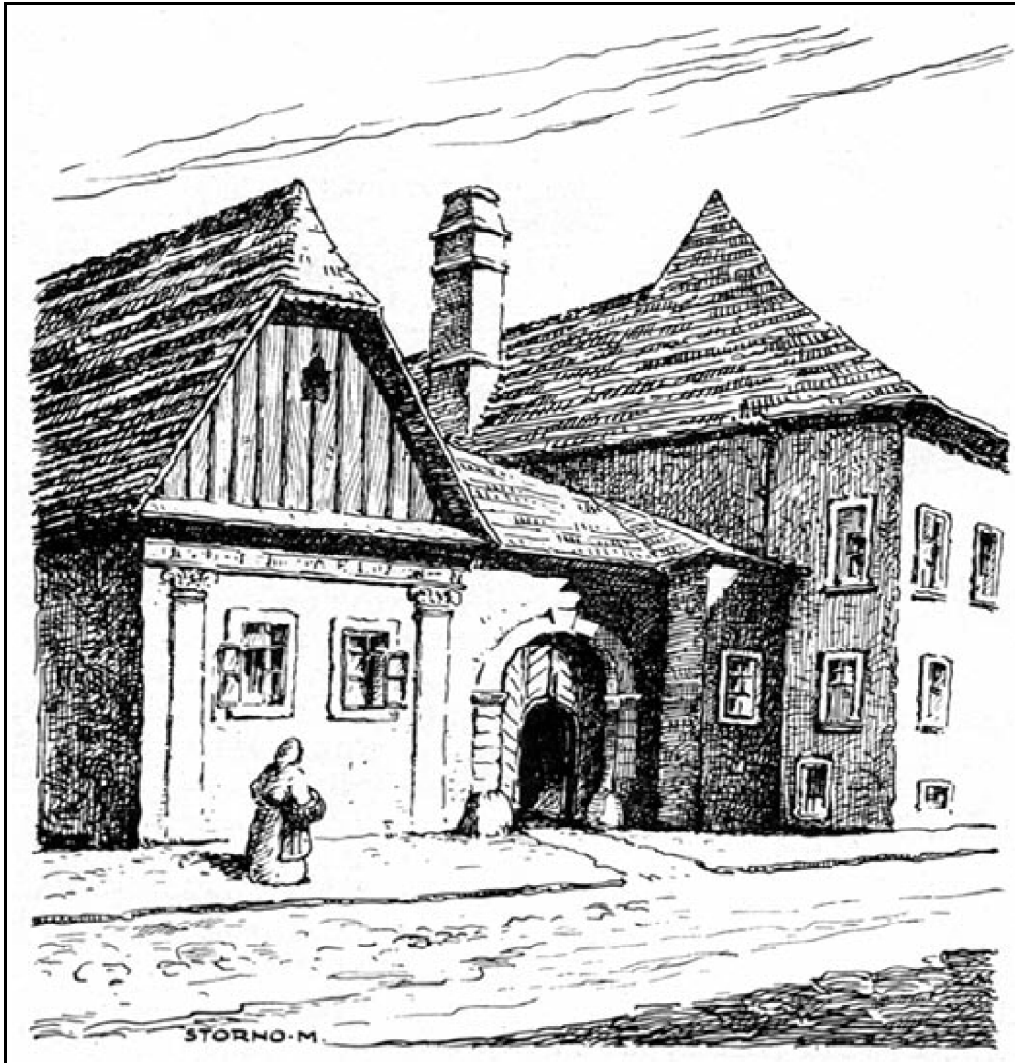
Képünk a Fertőboz határában lőtt énekes hattyút kitömve, az ev líceum botanikus kertjében lévő kis vízmedence mellé helyezve mutatja.

Ez az érdekes madárelőfordulás, amelyről most megemlékeztem, ismét felhívja figyelmünket a Fertő szépségeire, gazdag állatvilágára, a tó rejtélyes életére, tudományos jelentőségére s támogatja azoknak az érveit, akik a Fertő megmaradása mellett s lecsapolása ellen küzdenek.

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / Leitner József: Az énekes hattyú (*Cygnus musicus* *Bechst.*) újabb előfordulása a Fertőn. / Leitner, Josef: Über ein Vorkommen des Singschwans (*Cygnus musicus* *Bechst.*) am Neusiedler See.

73 Leitner, Josef: Über ein Vorkommen des Singschwans (*Cygnus musicus* *Bechst.*) am Neusiedler See.

Verfasser weist auf die Wichtigkeit des Neusiedler Sees als Lebensraum und Sammelplatz der Vögel hin und findet den Standpunkt derjenigen, die sich gegen die Trockenlegung des Sees aussprechen, auch vom Naturschutz aus begründet. Diese Auffassung bekräftigt auch die Tatsache, daß man auf dem See oft seltene, durchziehende Vögel findet, wie das auch der im November 1938 nächst der sogenannten Überfahrtslacke am Ende des Fertőbozer (Hollinger) Kanals geschossene Singschwan beweist. Von diesem Vogel, welcher jetzt die Naturaliensammlung des ev. Lyceums (Gymnasium) in Sopron bereichert, berichtet der Verfasser im weiteren. Zunächst gibt er einen Überblick über die in Ungarn vorkommenden Schwäne und ihre Lebensweise und beschreibt dann den bei Holling geschossenen Schwan. Der Vogel ist ein junges Exemplar, dies beweist sein bräunlich gefärbtes Gefieder. Das Bild zeigt den ausgestopften Vogel in natürlicher Umgebung abgebildet.

A Bécsi-utca 10. sz. ház a földélszék átalakítása előtt. Soproni jellegzetes kisbirtokosház deszkafal orrommal. Jobbról a Sz. János-lovagok volt háza, a köznyelven ismert „Mauthaus”.
Storno M. rajza.

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / Bergmann Pál: Sopron városrendezésének kérdései.

74 Bergmann Pál: Sopron városrendezésének kérdései.

A városrendezésről és az építésügyről szóló 1937:VI. t.-c. kötelezi a magyar városokat, hogy állapítsák meg városfejlesztési tervüket (programjukat), jelöljék ki a városias kialakításra szánt területüket és ennek felmérése után határozzák meg az általános és a részletes rendezési tervet. Ezzel válik lehetővé, hogy a jövőben ne a véletlen és a nyerészkedés, hanem a tervszerűség és a közösség érdeke irányítsa a magyar városok fejlesztését. Ezzel a törvénnyel kezdődik hazánkban a tervszerű városrendezési munka.

Sopron városfejlesztési programját és városias kialakításra szánt területét a törvényhatósági bizottság a 9071/22. kgy. 1939. számú határozatával állapította meg. Ezt az első lépést kell, hogy kövesse a felmérés után az általános és részletes rendezési terv elkészítése. Ezek fogják meghatározni Sopron jövő arculatát.

A városfejlesztési program a törvény útmutatása szerint csak általános keret lehet, nehogy túlságosan megkösse a rendezési terv készítőjének kezét. A részletek megoldása tehát a rendezési terv és az új építési szabályrendelet feladata lesz.

A városrendezési terv a város jövő fejlődésének rajzban lerögzített haditerve, amely kiterjed a város életének minden megnyilvánulására, ezért annak megállapítása előtt részletes vizsgálat tárgyává kell tenni a város életének minden vonatkozását.

Nézzük ezeket külön-külön.

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / Bergmann Pál: Sopron városrendezésének kérdései. / 1. A lakáskérdés.

1. A lakáskérdés.

A városfejlesztési program és a városrendezési terv egyik legfőbb célja a lakásépítés helyes irányba terelése és egészséges lakások építése. A városrendezésben a sejt a lakás.

A déleuropai ember az utcán, a középeuropai ember a lakásban tölti el élete legnagyobb részét. Ezért a lakásnak nálunk olyannak kell lennie, hogy a lakó minden igényét kielégítse. Ezt csak úgy lehet elérni, ha a tervezésnél az összes követelményeket figyelembe vesszük, amelyeknek a lakásnak meg kell felelnie.

A mult században csak a nyereszkeskedés irányította a lakástermelést, ez eredményezte a kútszerű udvarokra nyíló, dohos, sötét, börtönszerű lakásokat és a proletárnegyedeket. Ma azt követeljük, hogy minden lakószobát még december 23-án is legalább egy óra hosszat a napfény érje, és a legalsó ablaksort is még 23°-os szög alatt érje a napsugár. Legjobban megfelel ennek 75a követelménynek az észak-déli iránytól 22°-kal elforgatott lakóutca irány és a sávós beépítés. Így a lakószobák délelőtt, délután napfényt kapnak; a házsorok között elterülő kerteket és udvarokat pedig a napfény járja át és tisztítja meg a kórokozó csiráktól. Az új utcák tervezésénél erre figyelemmel kell lenni, amint ezt a városfejlesztési programunk is megállapítja.

Ósi emberi vágy a saját otthon, a családi ház. A családi ház előmozdítja az egyéni, kiegyensúlyozott életfelfogás kialakulását, de hátránya, hogy drágább a bérház lakásánál. A város háztartására is kedvezőtlen a családi házak túlzott elterjedése, mert a ritka beépítés és ritka lakószűrség megdrágítja a közművek építését és azok kihasználását sem teszi lehetővé. Sopronban a házak 42%-a családi ház.

A bérházakban ma már teljesen megfelelő lakásokat lehet létesíteni. A bérházak előnye, hogy egyes munkafolyamatokat mint pl. a fűtést, a mosást korszerűen lehet megoldani, hátránya azonban a bérlők közötti súrlódások lehetőségei. Ugyanez áll a Sopronban újabban annyira kedvelt társasházakra is.

Sopronban bérlakásokra és családi házakra is szükség van. A lakáskérdésben nem is ennek a vitának az eldöntése a fontos, hanem az, hogy a lakáskultúrát emeljük. Sopronban a belterületen, amelyekhez a lövéreket is számítjuk, 1935-ben 8402 lakás volt. Ezekből 46% egyszobás, 29% kétszobás, 15%

háromszobás, 6% négyszobás és 4% négyszobásnál nagyobb lakás volt. A kislakások arányszáma tehát igen magas.

A statisztikából azt is megtudjuk, hogy az egyszobás lakások 30%-ában 4-nél több személy lakott; a kétszobás lakásoknak pedig 41%-ában lakott négynél több személy. Ez mutatja, hogy kedvezőbb lakásviszonyokat kell teremteni; elsősorban a lakások zsúfoltságát kell megszüntetni.

Nem szabad azonban azt hinnünk, hogy a lakáskultúra emelése terén eddig semmi sem történt. Már eddig is szép az elért eredmény. Ezt igazolja, hogy egy lakásra átlagban 1910-ben még 4'8, 1930-ban már csak 4'2, a belterületen pedig csak 3'9 személy jutott. Viszont nem kedvező a kép a fürdőszobák helyzetében. A belterület 8402 lakásában csak 1649, azaz 16 1/2%-ában van fürdőszoba.

Országos átlagban Sopron mégis előkelő helyet foglal el a lakásstatisztikában. Sopronban a házak 98%-a téglából épült, míg az alföldi városok házainak 90–95%-a vályogból készült, a földes padló pedig, amely az egészségnek legnagyobb veszedelme és amely az Alföldön sajnos általános, nálunk ismeretlen fogalom.

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / Bergmann Pál: Sopron városrendezésének kérdései. / 2. A közegészségügy követelményei.

762. A közegészségügy követelményei.

Az orvos munkaköre kettős: a gyógyítás és a megelőzés. Ehhez képest a városrendezés közegészségügyi vonatkozása is kettős. A gyógyítás munkakörével kapcsolatos a kórházak, szanatóriumok, fekvőcsarnokok, üdülők építése. Kórházunk elhelyezése szerencsétlen, meredek domboldalban a főforgalmi út mellé, a kijelölt gyárvárosba, a vásártér, a patak és a vágóhíd közé telepítették. Tervezőinek szeme előtt csak egy elv lebegett, hogy az állandó északnyugati szél a fertőzött levegőt a városból eltávolítsa. Ez ma már túlhaladott álláspont. A telepítés hátrányait enyhíteni lehet a vásártér, a vágóhíd és a sertéshízlaló kitelepítésével, a patak csatornázásával, a Győri-út aszfaltozásával és elterelő teherforgalmi út építésével. A tervezett új pavillonokat azonban már a Lövérek alján kellene elhelyezni, mint egy jövőző második kórház magját.

A megelőzés munkakörével kapcsolatos az egészséges lakáskultúra megvalósítása: olcsó, száraz, napos és átszellőztethető lakások létesítése – a legszegényebb néprétegek számára is –, a nyomortanyák megszüntetése, az egészségtelen városrészek szanálása, belső zöldterületek létesítése, a csatornázás és a vízvezetéki vízellátás teljessé tétele. Idetartozik a lakóterületeknek az ipari területektől való elválasztása is. Míg a por és a füst elleni küzdelemnek a T. B. C., a vízvezetéki vízellátásnak a hastífusz leküzdése szemszögéből van döntő jelentősége, addig az egyre inkább elterjedő malária melegágyai a tisztátalan vízfelületek és vízfolyások.

A por elleni küzdelem legfőbb fegyvere az utcák burkolása, mert a makadám utak portalanítása vízzel, vagy olajjal drága és alacsony hatásfokú.

A füst elleni harc első állomása a gyárvárosnak – az uralkodó északnyugati szélirányra való figyelemmel – a vágóhíd környékén történt kijelölése volt. A meglévő gyárak tüzelőberendezését pedig füstmentes tüzelésre kell átalakítani. Ugyanezt kell megvalósítani a kisebb üzemek és intézmények kazánberendezéseiben is. Erről az új építési szabályrendeletben kell gondoskodni.

A vízellátás tekintetében hazánk helyzete mostoha, mert a lakosságnak csak 21%-a van vízvezetéki vízzel ellátva, míg pl. Hollandiában a lakosság 86%-a. A Közegészségügyi Intézet megállapította, hogy a vízvezetéki vízzel ellátott városainkban a tífuszhalálozás csak egyharmada azoknak a városokénak, amelyekben nincs vízvezeték. Sopron vízellátása igen kedvező. A belterületen lévő 2677 ház közül 2124 ház, azaz a házak 80%-a be van kapcsolva a vízvezetéki hálózatba. Szabályrendeletre volna azonban szükség, hogy a vízvezetéki főcsővel ellátott utcákban 77a háztulajdonosok kötelesek legyenek a vízvezetékot házukba bevezetni. A kutakat azonban nem szabad betömetni, hanem légoltami okokból meg kell hagyni. A napi vízfogyasztás Sopronban 1900-ban 27 liter volt, ma 57 liter fejenként. Ezzel szemben Amerikában 600–800 liter fejenként. A vízművünk somfalvi vízgyűjtő területéből a vízhozam már nem növelhető, a csalánkerti artézi kutak hozama fokozható ugyan, de a 130 méteres magasságkülönbség miatt a termelés drága. Ezért a gyárvárosrész számára külön üzemi vízvezeték építésével kell foglalkoznunk. Erre a célra felhasználhatók lennének a magasabban fekvő talajvizek, esetleg a patak vize is.

A malária leküzdése céljából a vízfolyások tisztaságára, az útépitési anyagárkok és a téglagyári tavak kiküszöbölésére kell törekedni. Az általános csatornázás pedig vissza fogja állítani az Ikva és a Bánfalvi-patak tisztaságát. Figyelemmel kell azonban lennünk arra is, hogy Bánfalván se történhessék a patak szennyezése.

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / Bergmann Pál: Sopron városrendezésének kérdései. / 3. A zöldterületek kérdése.

3. A zöldterületek kérdése.

Elkart hannoveri tanárnak a városrendezési tudományban elismert megállapítása a zöldterület szükségletéről egy lakosra számítva a következő:

1. Sport- és gyermekjátszóter	4 m ²
2. Botanikus és iskolakert	6 m ²
3. Sétatér	1 m ²
4. Erdő, népkert, gyakorlótér	15 m ²
5. Temető	4 m ²

Összesen 30 m²

Sopron belterületén a lakosság száma 1930-ban a távollévők nélkül: 34.837. (Távollevő: 2204.) Eszerint az összes szükséglet 104'5 ha zöldterület. Mivel a városi erdőségek területe 5570 ha, nyilvánvaló, hogy a levegő oxigéntartalmának pótlásához szükséges zöldterület bőségesen rendelkezésre áll.

A sportpályák (angeri, líceumi és vasutas) területe, csak 5'7 ha, szemben az előírtas 13'6 ha-val. Ezért mielőbb meg kell valósítani a tervezett sportstadiont és sportuszodát. Ezzel kapcsolatban meg kell oldani a

korcsolyapálya és az Erzsébetkerti teniszpályák kérdését is, mert a mai helyzet már nem felel meg, sem a sportkövetelményeknek, sem a városrendezési kívánalmaknak. Gyermekjátszótér csak kettő van: a Kurucdombon és a Bécsidombon; megvalósításra várnak a Papréten, az Erzsébetkertben és a Káposztás-kertekben tervezett gyermekjátszóterek. Ezeket forgalomtól, zajtól, portól elszigetelt helyen kell **78**létesíteni és tornaszerekkel, homokozóval, esetleg lubickolóval kell felszerelni.

Gyönyörű botanikus kertje van a Műegyetemnek és megfelelők a Rákóczi főreáliskola és az ev. gimnázium botanikus kertjei is. Teljesen hiányzik viszont a középiskolai játszótér.

A belterületeken a sétányok (Erzsébetkert, Deák-tér, Széchenyi-tér, Petőfi-tér, Paprét, Szent Imre-tér, Jaquin-tér, Múzeum-kert, Szélmalom-utcai tér és a Kőfaragó-tér) területe 11'65 ha. Területük ugyan megfelel a követelményeknek, de az elosztásuk helytelen.

A sétányoktól és a parkoktól azt követeljük, hogy a város egyetlen egy pontjától se legyenek 15 percnél távolabb, továbbá, hogy lehetőleg egymással összefüggő hálózatot alkossanak, végül, hogy közvetlenül vezessenek ki az erdőségekbe. Mivel a sétányoknál nem annyira az oxigéntermelés, mint inkább a szabad természetnek az idegrendszerre gyakorolt lélektani hatása a fontos, ezért a város belseje felé ékalkúan benyúló parksávoknak legkisebb szélességéül a 20 méter is elégséges. Ha azonban a parksáv a főforgalmi úttal párhuzamosan halad, akkor gondoskodni kell arról, hogy az út felől bokorsáv szigetelje el.

A parksávhálózat részére kívánjuk felhasználni a két patak partját, az új bécsi bevezető út mentén megállapított parkövezetet, amelybe bekapcsolódhatnak a Nagyszodánál elhelyezhető sporttér és partfürdő is. Erre a célra lehetne még felhasználni a MÁV-pályaúdvartól kiinduló sugárutat, a tervezett külső körutat, a Bástya-utcát, a Póda Endre-utcát, a Levente-utcát és a Frankenburg-utat. Elszórt zöldterületet kell létesíteni a Faraktárnál, az Ibolyaréten a tervezett népligettel kapcsolatban, a Trefort-téren, a Vittnyédi-utcában, a Lackner Kristóf-utcában a lovardánál, a Patak-utca folytatásában, a Jezsuitakertnél, a belvárosban a bástyakertek összefoglalásával és hozzáférhetővé tételével, a Várkerület és Paprét között a Füredikert fának megmentésével, a Kőműves-réten, az Angeron, a Kurucdombon, a Vásártéren, a Schwarz-téglagyár helyén, az Egeredi-dombon, a Neuberger-téglagyár helyén, a Balogh-Kovács Sándor-úton és a Panoráma-úton, mert itt mindenütt olyan területek vannak, amelyek beépítésre úgyszemint alkalmasak, tehát olcsón szerezhetőek meg. Másrészt ezzel kapcsolatban megőrizzük az összes kilátópontokat is.

A zöldterületeken nyernek elhelyezést a vásárterek, a már említett gyermekjátszóhelyek és az autótároló helyek is. Ebből látszik, hogy sohasem sok a zöldterület.

A meglévő tereinket is át kell rendezni. A Petőfi-térről el kell távolítani az ültetvényeket és itt az ünnepségek rendezésére alkalmas díszteret kell létesíteni. A Deák-tér régi részén ki **79**kell vágni a túlsűrű bokrokat és a fa- és bokorcsoportokat tájképszerűen kell elhelyezni; a Múzeum-kertet be kell vonni a Deák-tér területébe. A Frankenburg-úton át pedig parksávot kell vezetni a tervezett felüljárón át az Erzsébetkertbe. Itt le kell bontani a Malátagyárat és ki kell telepíteni a Raffensperger-kertészetet is. A patak mentén csónakázó tavat lehetne létesíteni. Az Erzsébet-kertben volna elhelyezhető a kiállítási terület is.***(6)**

A parkok körül ma már nem alkalmaznak kerítést, hanem csupán élősövényt, ami szebb, meg olcsóbb is. Ugyanez áll az előkertekre is. Ha ezek a kerítések magasak és nem egyöntetűek, kedvezőtlenül befolyásolják az utca képét. Fokozottan vonatkozik ez az előkerteket egymástól elválasztó oldalkerítésekre. A szomszédok iránt táplált – nálunk szokásos – bizalmatlanság 2 m magas deszkapalánkot szokott emelni,

amely csak az utcakép eléktelenítésére és a napfény megakadályozására alkalmas. Külföldön sok helyen csak kőszegélyt alkalmaznak az előkertek elkerítésére, mert ez, valamint a zöld élősvény, a legszebb és legolcsóbb is. Elvül szolgálhat még az, hogy előkerteket üzleti és munkásvárosrészekben ne tervezzünk, mert az előkerteknek a rendeltetésüktől eltérő célokra való alkalmazása mindig rosszul hat.

A temetők területe nálunk 12 ha. Ez a számítottak körülbelül megfelel, de a bővítésnek sincs akadálya. Legszebbek az erdősített temetők. Nem akarok a világhírű genovai és milánói Campo santo-ra hivatkozni, csupán a debrecenire, amely ma hazánkban a legszebb. Ezért kellene a két felekezet temetője bővítése céljára szolgáló terület fásítását már most megkezdeni.

A zöldterületekhez tartozik még a Faraktár tájékán tervezett népliget és a lóversenytéren, vagy a Hubertusz alján elhelyezhető repülőtér is.

Meg kell még jegyezni, hogy a zöldterületeknek kiszemelt ingatlanokat célszerű minél előbb megszerezni, mert ez az olcsóbb megoldás.

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / Bergmann Pál: Sopron városrendezésének kérdései. / 4. A közművelődés vonatkozásai.

4. A közművelődés vonatkozásai.

Joggal nevezik Sopront az iskolák városának. A legrégebb középiskoláját, az ev. gimnáziumot 1557-ben alapították. Az iskolák közül a tanítóképző akadémia és líceum, mind a három gimnázium, a felső kereskedelmi iskola, a leánypolgári és az ipariskola épületei elavultak és céljuknak már alig felelnek meg. Újjáépítésük elkerülhetetlen. Az új középiskolákat a Déli vasút sínpárain túl a Harkai-úttól az Erzsébet-kertig és a Lövérek aljáig terjedő városrészben tervezi a városfejlesztési program elhelyezni. 80Hogy mi a jelentősége Sopron iskoláinak, azt mutatja a következő összeállítás, amelyet *Tettamanti Jenő* egyetemi tanár egyik cikkéből veszek át.

A 8 szakiskolában a tanulók száma 1254, ebből 568 (45%) a vidéki,

a 4 polgári iskolában a tanulók száma 1052, ebből 317 (30%) a vidéki,

a 4 óvónő- és tanítóképzőben a tanulók száma 375, ebből 254 (68%) a vidéki,

a 10 középiskolában a tanulók száma 2089, ebből 1113 (53%) a vidéki,

a 2 egyetemi karon a hallgatók száma 306, ebből 283 (92%) a vidéki.

Összesen 5076, ebből 2535 (50%) a vidéki.

Már ez is mutatja, hogy mit jelent Sopron gazdasági életében ez a 2535 vidéki tanuló és érzékelhető, minő városfejlesztő erőt képvisel a 28 közép- és felsőfokú iskola.

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / Bergmann Pál: Sopron városrendezésének kérdései. / 5. A légmentesség vonatkozásai.

5. A légtalalom vonatkozásai.

Légtalalmi szempögböl nézve, legkedvezötlenebb a rendszertelen, tömött beépítés, zárt, körülépített udvarokkal, mert ez úgyszólván lehetetlenné teszi a tűzoltást és a mentést. A korszerű városépítés elvei: a szegély-, a sávös és a villaszerű beépítés, a széles főforgalmú utak, a lakóutcákban az előkertekkel biztosított kellő házsörtávolság, a tágas közterek, a magas vasbetön-, vagy acélvázás építkezések: a légtalalmi követelményeknek is teljesen megfelelnek, mert a világos rendszerű beépítés megkönnyíti a tűzoltást és a mentést, a széles utcák a bombák hatását csökkentik, nagy terekre szükség van az óvóhelyek elhelyezése végett és azért, hogy a házak beomlása után is maradjon közlekedési hely, végül a vázas épületek nem dölnek össze, szilárd földemeik pedig csökkentik a bombák átütö képességét és hatását.

Szükség van még a várost megkerülő főforgalmi utakra is, a katonai szállítások miatt, mert a városokban az elsötétítés veszélyezteti a közlekedést. A háztömbök között a gyepes felületek megnehezítik a repülök tájékozását, mert sötét foltot adnak. A tűzoltás megkönnyítése végett minél több vízfelületre és vízfolyásra van szükség. A pályaudvarokat, a laktanyákat, a gyárakat és a közüzemeket a szórás veszély miatt a lakóterülettől távolabb kell elhelyezni. Ugyanez áll a kórházakra is.

Ezeknek az elveknek a megvalósítása nehéz feladat, mert eddig a városépítésben a közművek észszerű kihasználása végett a centralizálás elve uralkodott. A légtalalom pedig a decentralizálást 81 követeli meg. Eddig hozzászoktunk ahhoz, hogy a középületek reprezentatívnek legyenek. A légtalalom a mutató helyett az elrejtés elvét írja elő.

Sopron helyzete a légtalalom nézőpontjából kedvező. A terepalakulat, az erdőkoszorú, a gyakori széljárás, a gyér település nagy előnyt biztosít. A legnagyobb veszélyt a rendszertelen tűzveszélyes gazdanegyedek és a túlsűrű belváros rejti magában. Itt a faszindelyes tetők kiküszöbölése, a zsúfolt építkezés – bontásokkal elérendő szanálása – a cél. Veszély esetén szükséges lesz ezeknek a városrészeknek részben való kiürítése. Ezen a téren nagy szerep vár a Lövérekre, továbbá a Virágvölgy és egyéb kerteségek házaira. Ezért a télen is lakható kerti házak minél nagyobb számban való építését elő kell mozdítani.

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / Bergmann Pál: Sopron városrendezésének kérdései. / 6. A közlekedés vonatkozásai.

6. A közlekedés vonatkozásai.

A közlekedés a leglényegesebb városfejlesztő erő. Előbb voltak az utak és ezek metszőpontjaiban alakultak ki a városok. Sopron alapítását és fejlődését is a pozsony–varasdi és a györ–bécsi útvonalak metszésének köszönheti.

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / Bergmann Pál: Sopron városrendezésének kérdései. / 6. A közlekedés vonatkozásai. / a) A vasúti közlekedés kérdései.

a) A vasúti közlekedés kérdései.

A 19. században a vasutak vették át az utak szerepét és azok a városok kerültek az élre és fejlődtek rohamosan, amelyek fővonal metszésében feküdtek. Jelentéktelen helységekből, mint pl. Szombathelyből,

vasúti gócpont, majd annak révén Dunántúl nyugati részének közigazgatási székhelye lett. Más városok, mint pl. Győr, Miskolc hatalmas fejlődésnek indultak, Sopron alul maradt. A fővonalak elkerülték, a megépített vonalakat pedig szerencsétlenül, minden előrelátás nélkül, vezették be a városba, úgy hogy a várost a vágányok keresztül-kasul szabdalták. A Déli pályaudvar épületei megfelelőek volnának, de az állomás nem fejleszhető, mert annak lehetőségét az egyik oldalon elzárja a Kossuth-út keresztezése, ahol még a váltók is a keresztezésen kívül esnek – ezért kell a sorompókat oly sűrűn lezárni – a másik oldalon pedig lehetetlenné teszi a bővítést a sörgyárnál kezdődő nagy kanyar.

Még nagyobb baj volt, hogy a Gy. S. E. Vasút építéskor külön pályaudvart építettek, közös, életképes központi pályaudvar helyett. A vasútépítésnél nem voltak tekintettel a városfejlesztésre. Az ebenfurti ággal elvágta a Kossuth-utat és a Déli pályaudvart, a pályaudvar elhelyezésénél pedig nem vették figyelembe sem a délivasúti pályatest szintjét, sem a város úthálózatát; végül a győri ágat a Győri-út felett túlságosan magas töltésre helyezték. Túlságosan kicsi itt a kanyar sugara (400 m) és az emelkedés is sok (5,5‰). Az építkezésnél úgylátszik [82](#)csak arra törekedtek, hogy a legkisebb költséggel épüljön meg a vasút. Ez a túlzott takarékoság most bosszulja meg magát. Emiatt alig lehet a győri vonalból a gyárvárost iparvágányokkal elátni.

Ha tárgyilagosan vizsgáljuk Sopron rendezésének lehetőségeit, meg kell állapítanunk, hogy a kritikus pont a vasutak kérdése. *Wülder József* úgy akarta ezt a kérdést szabályozási tervében megoldani, hogy megszüntetni javasolta a város belterületén az ebenfurti vonalat, azt a sörgyáron túl gondolta a bécsújhelyi vonalból kiágaztatni. Ezzel kiküszöbölte volna a Kossuth-út és a Somfalvi-út szintbeni keresztezését. A Délivasút vágányát pedig olyan magas töltésre akarta felemelni, hogy az összes keresztező utakat aluljáróval lehetett volna a vasút alatt átvezetni. Új személypályaudvart tervezett a Győri állomás helyén, míg a Déli pályaudvart csak mint megállót, továbbá az ott fekvő gyárak kiszolgálására kívánta meghagyni. Az új központi teherpályaudvart a bécsújhelyi vonal külső részén tervezte. Ez a terv a magas költségek miatt megvalósíthatatlan, másrészt nem számol a gyárvárosrész szükségleteivel és nem szünteti meg a győri vonal hibáit sem.

A pályaudvarok egyesítésére *Winkler* volt kereskedelmi miniszter felszólítására a Gy. S. E. V. igazgatósága költségvetést készített. A terv szerint a győri vonal Balf-fürdő állomásnál véget érne és innen új összekötő vágány épülne a Délivasút Harka-Kópháza állomásához, ahonnan a Délivasút vágányán futna a vonat az új központi pályaudvarra: a Déli állomásra. Megszűnne az ebenfurti vonal is a GySEV. pályaudvartól az Ürgemalomig, ahonnan új vonal épülne a Déli pályaudvarhoz. A pályaudvaroknak ez az egyesítése az elkészített költségvetés szerint 3,200.000 P-be kerülne.

A gyárvárosrészt az uralkodó északnyugati szélirány miatt csak a vágóhíd környékén lehet kijelölni, ahogy az a városfejlesztési programban történik. Tehát ennek a környékén kell a szükséges teherpályaudvart és a rendezőpályaudvart az ipartelepek vágányainak kiszolgálására létesíteni.

A kanizsai vonalnak a Kőszegi-úttól keletre fekvő része erre a célra túlságosan magas terepen fekszik, másrészt az emelkedés is sok (3–4‰), ezért a teher- és rendezőpályaudvar létesítése itt a tetemes földmunka miatt nagyon költséges volna, a hozzávezető utak pedig meredek lennének.

A Déliállomás és környéke sem mutatkozik alkalmasnak a teher- és rendezőpályaudvar céljaira, mert messze van a gyárvárostól.

Marad tehát az a megoldás, hogy a győri állomás legyen a teher- és rendezőpályaudvar. Ebben az esetben megmaradna az összekötő vágány a Déli pályaudvarhoz és Harka-Kópháza állomástól [83](#)a kőszegi vonallal

párhuzamosan új összekötő vágányra volna szükség.

E mellett a megoldás mellett a Déli pályaudvar lenne a központi személypályaudvar. Épülete megfelelő is volna, csupán a városba való bevezetés úgy a kanyargós, szűk Újteleki-utcán át, mint a Rákóczi-utca kettős törésén át körülményes. Ezért nagyszabású utcarendezésekre és áttörésekre lenne szükség. A Baross-utat pedig folytatni kellene kelet felé és a Jókai-utca folytatásában tervezett vasúti felüljáró segítségével kellene a Frankenburg-útba vezetni.

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / Bergmann Pál: Sopron városrendezésének kérdései. / 6. A közlekedés vonatkozásai. / b) A közúti közlekedés kérdései.

b) A közúti közlekedés kérdései.

A mai városrendezés egyik legfőbb elve a forgalmi utaknak a lakóutcáktól való elválasztása.

A forgalmi útvonalak alkotják a város ütőereit és három csoportra oszlanak: 1. országos, 2. környéki, 3. helyi forgalmi útvonalakra. Országos útvonalunk ma csak egy van: a győr–sopron–bécsi út. A valamikor országos fontosságú, a rómaiak korából származó pozsony–varasdi út az új országhatárok folytán elvesztette országos jelentőségét és környéki úttá lett. Idetartoznak még: a somfalvi, az ágfalvi, a brennbergi és balfi utak.

Helyi forgalmú utak: a pályaudvarokhoz vezető utak, az Újteleki-, a Kossuth-, a Baross-út, a Nándorsor, a Lövér-körutak, a Felkelő-, a gr. Tisza István-út, a Wälder-utca, az Erzsébet-utca, a Rákóczi-utca, az Ógabonatér, a Széchenyi-tér, a Mátyás király-utca stb.

A főforgalmú utak építésénél az az előírás, hogy keresztezések ne legyenek 300–500 m-nél közelebb; hosszú egyenes szakaszok váltakozzanak – áramvonalasan – nagysugarú ívekkel, az út minden kerülő nélkül haladjon a cél felé és az emelkedés ne legyen több 5%-nál. Előírás még, hogy az út széleit a külső szakaszokon meg kell óvni a beépítéstől, mert a beépítés csökkenti az úton a sebességet és ezzel az út teljesítő képességét. A szekérforgalmat és az állathajtást párhuzamos útra kell terelni, mert egyetlen szekér leszállítja az autót teljesítőképességét a szekérfogat sebességének a szintjére, ha tehát azt kiltjuk, az út áteresztő képességét megsokszorozzuk. A kerékpárok részére szintén külön utat vagy útsávot kell fenntartani.

Mindezeket az irányelveket – a lehetőség szerint – már szem előtt tartottuk a győr–sopron–bécsi út átkelési szakaszának már folyamatban lévő átépítésénél, különösen a bécsi útnak a Káposztás-kertek beépítetlen területén át tervezett bevezetésénél. A közgyűlés megállapította parkok és párhuzamos gyűjtőutak biztosítják az út teljesítő képességét. A Várkerületnél pedig parksávokkal elválasztott mellékkocsiutak fogják tehermentesíteni a 10 m széles főforgalmi utat. Az átkelési szakasz [84](#) légoltalmi okokból kívánatos elterelő útját fogja képezni a Bástya-utca és a Ravazd-utca irányában tervezett útvonal.

A főforgalmi utak szintbeni keresztezését ma már elkerülik, az összeköttetést pedig lóherealakú felüljárókkal oldják meg, mint Budapesten a Borárostéren. Ilyenekre lesz szükségünk a tervezett vasúti kocsialul- és felüljáróknál. A szintbeni keresztezésnél gyakran alkalmazzák a giratoirt. Ez főleg nagyvárosokban jut szerephez, vidéki városokban megfelel a körforgalmi sziget is. Ilyent tervezünk pl. a Várkerület több pontján. A forgalmi rendőr ma már teljesen felesleges. Megfelel a nagyforgalmú keresztezésnél a jelzőberendezés. Erre lesz szükségünk a Domonkos-templom mellett.

Hármas és négyes keresztezés célszerű megoldása a turbínarendszerű vonalozás; viszont az eltolt keresztezés, amilyen az Újteleki-utca, a Képezde-utca és a Mező-utca sarkán van, a legrosszabb megoldás. Ilyen keresztezéseket ki kell küszöbölnünk, éppen úgy, mint a Wälder-terv számos könyökszerű törését.

A legnagyobb veszélyt ma az Ikvahíd rejti magában. Ezért kellett a bécsi út részére új bevezetésről gondoskodni és ezért tervezzük a balfi utat a keskeny és élestörésű Balfi-utca helyett a Papréten át a kiszélesítendő Torna-utcába vezetni. Ide lehet a Póda Endre-utcán át majd a tóalmi autóbuszt is terelni. A Déli pályaudvarhoz vezető út, mint már említettem, nem felel meg a közlekedés követelményeinek. Az Újteleki-utca szűk és sok az éles törése. Még veszélyesebb a Rákóczi-utcának és annak az Újteleki-utcába való betorkollásának könyöke. A Kossuth-út teljesítő képességét ma a GySEV. sorompója csökkenti. Ezt a hátrányt a Jókai-utcánál tervezett vasúti felüljáró lesz hivatva részben kiküszöbölni. Mindebből következik, hogy a Déli vasúthoz új útvonalat kell tervezni; ezt úgy gondoljuk megoldani, hogy a Kossuth Lajos-utat több ház lebontásával a Petőfi-térbe vezetnők. Másik megoldás az volna, ha a Rákóczi-utca két könyökét az ott fekvő házak lebontásával kiküszöbölnők és közvetlenül a Kossuth-útba vezetnők. Össze kell kötni a két pályaudvart a legrövidebb módon főközlekedési úttal is. Ebbe az útba kapcsolódna a Frankenburgi-utca és a Deák-tér, továbbá a Csengery-utca, amelynek közvetlen – a *Wälder József* tervezte könyökszerű törésektől mentes – folytatólagos vonalozású összeköttetést kell adni a Győri-úttal. Ez fogja lehetővé tenni, hogy a pályaudvarok felé irányuló teherforgalom elkerülhesse a várost és egyben a kórház előtt lebonyolódó, zavaró forgalmat is lényegesen csökkenteni fogja.

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / Bergmann Pál: Sopron városrendezésének kérdései. / 7. Az ipar vonatkozásai.

857. Az ipar vonatkozásai.

Ha a közlekedés és a kereskedelem a legerősebb és legtartósabb városfejlesztő erő, akkor az ipart a leggyorsabb városfejlesztő erőnek nevezhetjük. Az iparnak három csoportja van: a házi-, a kisipar és a gyáripar. A háziipar semmiféle ártalmat sem okoz és a szomszédságot sem háborgatja. Ezért a tiszta lakóterületen és a gazdák városrészében is megengedhető. A kisiparban és a gyáriparban ártalmat okoz a hő, a gőz, a füst, a korom, a por, a bűz, a zaj, a rázkódtatás, a tűzveszély, a robbanásveszély, a talajmozgás és a talajfertőzés.

Ezeket az ártalmakat és a szomszédságra káros áthatásokat csökkenteni lehet a tökéletes elégést biztosító, füstmentes tüzelőberendezéssel, helyesen megtervezett építkezéssel és berendezéssel, de megszüntetni nem lehet. Az ipar és a lakás ellentétes követelményei között a helyes utat kell megválasztani. Egyrészt biztosítani kell a lakások csendjét és tiszta levegőjét, másrészt az ipar részére is teret kell adni, ahol szabadon fejlődhessék, mert az ipar nemzetgazdaságunk egyik pillére.

Sopron lakosságának 31%-a él az iparból, valamennyi foglalkozási ág közül tehát az ipar a legnépesebb. 1890-ben az iparból élők a lakosságnak csupán 24%-át alkották, a gyarapodás tehát szembetűnő. Ezek figyelembevételével kell a városrendezési tervben az ipar elhelyezéséről gondoskodni. Az Alsó- és Felsőlovérék alkotta üdülővárosban semmiféle ipar letelepedését sem szabad megengedni. Az Alsólovér-utca, a Deák-tér és a Kossuth-utca környékén elterülő lakóterületen, a Káposztáskertekben tervezett lakóterületen és a belvárosban csakis olyan ipar üzését szabad megengedni, amely a szomszédságra semmiféle káros áthatást nem gyakorol. Ilyenek a cipészek, a szabók, a borbélyok, a pékek. Mindenképpen ki kell telepíteni a Csengery-utcai Vasárugyárat, a Pamutipar gyártelepét, a Huber

gépgyárat, a GySEV. műhelyét, a szikvízgyárat, a Röttig-nyomdát, az Esterházy fatelepet, továbbá a Csengery-utca fatelepeit és a szállítmányozási telepet. A Flandorffer-utca környéke, az Ikván túli városrész, a Magyar-utca környéke és a Kurucdomb vegyes lakóterület: tehát itt mindenféle kisipar letelepedhetik. Ugyanebbe az osztályba tartozik a gazdák területe.

A városfejlesztési terv szerint gyárvárosrész a külső Győri-út környéke és a Kőszegi-út keleti oldalán fekvő terület. Az uralkodó szélirány miatt a város nyugati szélén a sörgyár körül elterülő részen újabb gyárakat – a városfejlesztési program szerint – már létesíteni nem szabad. A téglagyárak csakis az Aranyhegyen maradhatnak meg, a művelést azonban úgy kell folytatniok, hogy a bányászás beszüntetésekor a városrendezési terv szerinti tereprendezés is elkészüljön.

86A Boór-féle téglagyár és mészégető a földcsuszamlás veszélye miatt csak korlátolt időre kapott telepengedélyt, amely a visszatöltés, egyengetés és füvesítés kötelezettségét is előírja, úgy hogy az üzem megszűnésekor a rendezés itt is elkészüljön. A Ravazd-utca környékén lévő kavicsbányák engedélyesei ugyancsak kötelesek a gödröket fokozatosan, egészséges anyaggal visszatölteni.

A nagykiterjedésű, zajos, tűz- és robbanásveszélyes és a kisebb mértékben bűzös gyárak és telepek részére a városfejlesztési terv a kőszegi vasútvonal, a győri vasútvonal és a Győri-út között fekvő gyárváros keleti szegélyét jelölte ki. A nagy mértékben bűzös, egészségtelen telepek és gyárak, továbbá a hízlalók számára a két patak összefolyásánál lévő terület szolgál. Ide lesz áthelyezve a Kőszegi-úti csontgyűjtő és csontfőző üzem is és ide tervezzük a szennyvízderítő telepet is.

A tapasztalat szerint a szükséges kitelepítést előmozdítja az, ha a városfejlesztési terv az érdekeltek tudomására jut.

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / Bergmann Pál: Sopron városrendezésének kérdései. / 8. A mezőgazdaság vonatkozásai.

8. A mezőgazdaság vonatkozásai.

A mezőgazdaság nem olyan önálló városfejlesztő erő, mint a közlekedés, a kereskedelem és az ipar, hanem csak kiegészítő tényező a városfejlesztésben. Az ókorban Babylon és Ninive nagyrészt kerti gazdálkodásuknak köszönhetően virágzásukat. Athen is kezdetben a földművesek városa volt. Ma sokan a mezőgazdaságban látják egyes városok elmaradottságának okát, pedig a baj itt a mezőgazdaság elmaradottsága és külterjessége. Dániában és Hollandiában a városok mezőgazdasági lakossága nemcsak mintaszerű gazdálkodást folytat, hanem életszínvonala és műveltsége is magas fokon áll. A cél elérésére a földművelőlakosság életszínvonalát kell emelni.

Sopron lakosságának 11%-a az őstermelésből él. Számuk azonban állandóan csökken. Amíg 1890-ben az őstermelésből élők (keresők és eltartottak) száma még 4987, addig 1930-ban ezek száma már csak 4030 volt. Nagyobb tömegük összefüggően az Ikván túl fekvő városrészben települt, kisebb részük pedig csoportokban lakik az Újteleki-, a Rákóczi- és a Hátulsó-utcában, továbbá a Flandorffer-utca környékén, végül a Kis-utcában, a Fapiacon és a Szedresben. Elszórt egyes gazdaházakat találunk a Széchenyi-téren, a Domonkos-utcában, a Győri-úton, sőt még a Balogh-Kovács Sándor-úton és a Levente-utcában is.

Ez az elszórtság hátrányos a gazdára, mert a városias utca magas közműjáradékai terhelik, továbbá akadályozza a gazdaságos állattartást is. Fokozottan hátrányos ez az elszórtság a környezetre, amelyet

nagy mértékben zavar az állattartással 87járó búz és légyveszedelem, továbbá az állatoknak a legelőkre hajtása.

A helyes megoldás olyan külön gazda-városrészeknek a kijelölése, ahol nagyobb telkeket lehet alakítani a gazdasági épületek és udvarok elhelyezésére. Ezekben az utcákban a legolcsóbb burkolatokat lehet építeni és a trágya felhasználása miatt sok esetben a csatornázásra sincs szükség. Külön gazdanegyedekben a széna és a szalma tárolásának sincs annyi tűzrendészeti akadály, de gazdaságosabb lesz az állathajtás és a szekerezés útjainak megrövidítésével maga a gazdálkodás is.

Ezeknek a megfontolásoknak az alapján a közgyűlés a gazdák részére jelölte ki azt a területet, amely a Malom-utca, a Híd-utca, a Póda Endre-utca és a Pozsonyi-út között fekszik. Mivel azonban a szántóföldeknek és szőlőknek tekintélyes része a várostól nyugatra fekszik, amelyeknek megközelítése végett a gazdanegyedből a városon át kellene haladni, a városfejlesztési program – a gazdák kérésére – az élelmezési raktáron túl a Somfalvi-út északi oldalán is kijelölt egy második gazdanegyedet. A város többi részén a jóváhagyott pótszabályrendelet szerint már nem szabad istállót építeni. Ugyancsak megszorítja egy másik pótszabályrendelet a sertéstartást is.

A városrendezés végrehajtása során meg kell szüntetni az elszórt gazdasági házakat. Az áttelepítést meg lehet könnyíteni adómentesség nyújtásával, továbbá olcsó és megfelelő nagyságú telkek létesítésével. Az áttelepítés ellen a gazdák sem tudnak elfogadható érveket mondani. Csupán azt hangoztatják, hogy az Ikván innen lakó gazdáknak nincs gondjuk kerti veteményeik és boruk értékesítése miatt, míg az Ikván túl a házból való eladás és bormérés – szerintük – eredménnyel nem jár.

Ezek az érvek azonban nem helytállóak, mert a kerti vetemények eladási helye a piac, ahol az áralakulás és a tisztaság ellenőrizhető. A házakban való bormérés ellen pedig közegészségügyi okokból régóta kifogások merülnek fel. A bormérés helyes megoldása az volna, ha a gazdák a belső város műemlék jellegű házaiban – szövetkezeti alapon – állandó borméréseket létesítenének. Művészi kézzel megalkotott, hangulatos helyiségek és pincék különleges idegenforgalmi tényezők lehetnének és nagy forgalmat biztosítanának a soproni bornak. A bortermelést persze egységes kezelésű, egységes minőségű fajborok előállítására kellene átszervezni.

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / Bergmann Pál: Sopron városrendezésének kérdései. / 9. Az idegenforgalmi vonatkozások.

9. Az idegenforgalmi vonatkozások.

Hatalmas városfejlesztő erőt képvisel az idegenforgalom. Az idegenforgalom jelentőségét mutatja az a tény, hogy hazánk békebeli külkereskedelmi mérlegében az idegenforgalom a legnagyobb 88kiviteli tételünk: az állatkivitel után következett. Még fokozottabb a szerepe Sopronban. A Lövér-szálló építése bebizonyította, hogy az idegenforgalom fejlesztésére fordított befektetések rendkívül hasznosak. A Lövér-szálló, a magánpanziók és az üdülők építése azonban ezen a téren csak az első lépés lehetett, amelyet további lépéseknek kell követniük.

Az idegen legmaradandóbb és döntő fontosságú benyomása: a megérkezéskor az első városkép. Ezért fontos a pályaudvarok és azok környékének rendezése. Mivel nálunk a végleges megoldás, a pályaudvarok egyesítése, a közeljövőben nem valószínű meg, elsősorban a meglévő pályaudvarok korszerűsítésére és az

előttük elterülő terek megfelelő beépítésére kell törekednünk, hogy ne deszkakerítések és ideiglenes építmények látványa, hanem előnyös városkép fogadja a vendégeket.

Ugyanilyen fontossága van a bevezető utaknak is. Az elv az, hogy ezek ne vezessenek rendezetlen külvárosokon át, hanem már az első kép megragadja az érkezőt.

A győri útnak tájbeli elhelyezése igen szerencsés, mert rátekintést nyújt a Károlymagaslatra, a Lövérekre és a Kurucdombra. Az útvonal mellől azonban feltétlenül el kell távolítani a volt lóversenytéren álló mezőrendőri ház engedély nélkül létesített tákolmányait. Ugyanez a helyzet a Kőszegi-úton is, ahol a vasúti őrházaknak az utca felé állított melléképületei, óljai éktelenítik el az érkezők elé táruló szép panorámát. Ebből a nézőpontból kedvezőtlen a bécsi út jelenlegi bevezetése is, mert az igénytelen városszéli telepítésen, majd rendezetlen városrészen halad át. Az útvonalnak ez az ú. n. „szalagbeépítése“ egyrészt megakadályozza a nagyobb sebességű autóközlekedést, másrészt eltakarja a soproni hegységet és a város tájképét. Az új bevezetés mindezeket a hibákat kiküszöböli. A tervezett parkok és az építési tilalom lehetetlenné teszi a káros „szalagbeépítést“, feltárja és megőrzi a soproni hegységre és a városra nyíló páratlan szép kilátást.

De nemcsak az első benyomásnak, hanem mindannak, amit a város az idegeneknek nyújt, értékesnek kell lennie. Sopron a vendégeinek hegyeivel, völgyeivel és vizeivel a természet szépségeit; műemlékeivel, gyűjteményeivel a művészet alkotásait nyújtja.

Ezért kell a legszebb kilátó és kiránduló pontokhoz: a Károlymagaslatra, az Istvánházhoz, a Kövesárokba, az Asztalfőhöz, a Fertőrákosi tóparthoz autótutakat vezetni és ezért kell tovább fejleszteni a pompás és egyedülálló sétaúthálózatot is. Ezért kell a városias kialakításra szánt terület magaslati pontjait, a Bécsi-domb, a Koronázó-domb, a Bástya-utca, a Kurucdomb, az Egeredi-domb, az Alsó- és Felső-lövérek és a Sörházdomb tetőpontjait kilátó közterek céljaira beépítetlenül hagyni, ⁸⁹ hogy ne kövessük el Pozsony hibáit, ahol a legszebb kilátópontokat felparcellázták és beépítették. Az idegenforgalom érdekében a történelmi vonatkozásokat is fel kell kutatni, a műemlékeket helyre kell állítani – sokszor méltatlan környezeteikből ki kell szabadítani – és végül a régi utcaképeinkben rejlő festői hangulatot, Sopron utolérhetetlen „couleur lokal“-ját féltően meg kell őrizni, amelyhez ugyanúgy hozzátartozik a várostorny, mint a Stornó-ház kopogtatója.

Arról, hogy a műemlékjellegű házakat át lehet alakítani jövedelmező bérleményekké, tehát lebontásukat gazdasági okokból sem lehet követelni, nem kívánok szólni, mert ezt a kérdést az 1939. évi soproni mérnöki kongresszus alkalmával részletesen megvilágítottam.

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / Bergmann Pál: Sopron városrendezésének kérdései. / 10. Az esztétika vonatkozásai.

10. Az esztétika vonatkozásai.

Az ókorban a forgalom irányította a városok alapítását és fejlődését. A római castrum két merőleges út kereszteződéséből alakult ki. A középkorban a hadászat elvei voltak a döntőek. A városokat fallal vették körül, azokon belül zeg-zúgos utcákat alkottak a védelem céljából. Az újkorban a reneszánsz csillagalaprajzú városokat, köralakú tereket; a barokk hatalmas avenüket alkotott. Mind a három korban szóhoz jutott azonban a művészet, és az építők nem tévesztették szem elől azt az elvet, hogy az utcakép

harmóniáját nem szabad megbontani.

A 19. században a városépítésben a művészetet kiszorította a vonalzó és a harmóniát a mértéktelen meggazdagodási vágy. Sakktábla rendszerű utcahálózatokat létesítettek; az eklekticizmus után a szecesszió, majd az „új tárgyilagosság“ zavaros stíluskaságot eredményezett. A tervezők szertelenségeit és túlzásait a liberális korszakban semmi sem terelte rendezett mederbe. Senki sem törődött a hellyel és a környezettel, sőt az építményeket minél feltűnőbbben, egyénieskedőbbben igyekeztek megalkotni. Az üzleti haszon és a reklám maradt az egyetlen nézőpont, a tervezői önmegtartóztatás, az esztétikai irányítás és a város meglévő légkörébe való beleilleszkedés teljesen megszűnt. Ezek a körülmények járultak hozzá, hogy a városok képe a századfordulókor nagyon leromlott.

Egységes stílus ma sincs, de a művészi harmónia az, amely a különböző modern épületeket egymás mellett megtűrhetővé teszi. Kocsis Iván műegytemi tanár szerint két lehetőség van a harmónia kialakítására, és pedig vagy művészi légkör van jelen, vagy mesterséges felügyelettel, illetve beavatkozással kell a harmóniát biztosítani.

Sopronnak művészi hangulata, művészi légköre van. Ha azonban a tervező építész nem veszi figyelembe ezt az adottságot, 90akkor az építési hatóságnak kell – rátermett kézzel – a tervezőt figyelmeztetnie és irányítani, de anélkül, hogy ez kényszert jelenthetne, vagy túlságosan megkötné az építőművész kezét. A feladat: egységes, összehangolt, kerekded városkép biztosítása.

Felvetődik az a kérdés, hogyan lehet ezt elérni? A városképben legyen mindenekelőtt nyugalom. A nyugalom és a kiegyensúlyozottság ömlik el Sopron régi tereinek és utcáinak képein. A belvárosban csupán a századfordulókor zavarta meg ezt a nyugodt képet az új városháza, a városi mozi, a Schreiner-ház és a Schwartz-ház.

A tömegben és a formákban önmérséklet, a kifejezésben önmegtartóztatás kell, hogy legyen. Úgyszólván összes műemlékjellegű házaink ennek példái. Egyik ház sem akarta a másikat túlszárnyalni.

A reprezentatív szempontokat a kellő mértékre kell visszaszorítani. Ha például a postapalotán elhagyták volna a harmadik emeletet és a magas mansárdtetőt, a városkép harmonikusabb lenne és ez magának a postaépületnek is előnyére vált volna.

Takaratlan tűzfalakat nem szabad megengedni. A cél elérésére nem elegendő az egyenlő párkánymagasság, hanem szükség van az egyenlő tetőhajlásra és az egyenlő tetőmagasságra is. Ezen a téren történt a legtöbb hiba, az egyéni szabadság és a magántulajdon szentsége jelszava alatt. A segítség módja a megfelelő emeletráépítés. Ezt kell adókedvezményekkel előmozdítani. Ha különböző magasságú épületek közé új házat kell építeni, akkor a tűzfal helyett oromzatos oldalhomlokzatot és tetőkontyot kell létesíteni.

Hogy már elődeink mesterei voltak ezeknek a megoldásoknak, mutatja az Ikva-híd környékének képe. Az egységes városkép elérésénél természetesen különös tekintettel kell lenni a szomszédos házakra. Nagy port vert fel a Deák-téren egy átalakítás a múzeum közelében, amikor is két ikerház egyikét a másiktól élesen eltérő ablakokkal és homlokzattal látták el. Gyakran elkövetett hiba még nálunk, hogy lapostetejű házat magasabb, magastetejű ház mellé építenek.

Sok bajnak a forrása az ú. n. félig zárt sorú építkezés is, mert az ikerházak elengedhetetlen követelménye az egyidejű és azonos kialakítás, ami azonban a valóságban a legritkábban valósítható meg. Ezért ezt az építési módot lehetőleg mellőzni kell. Kivéve telepítéseknél, amikor az egyenlő építési időpont biztosítható.

A történelmi építkezések közelében az új épületeket ezekkel harmóniában kell létesíteni. Ezzel nem azt mondom, hogy a régi stílusban kell építkezni. Igenis a mai felfogásban, a mai szükségleteknek megfelelően kell építkezni, de az legyen harmóniában [91](#) a mellette álló történelmi építkezéssel és ne versenyezzen vele. Legszebb példája ennek a városházterünk. Csak éppen a városházát volt kár neoreneszánsz stílusban építeni: ezt sem a várostorony, sem a Stornó-ház stílusa nem okolta meg. A helyes megoldás az lett volna, ha a régi városházát és a régi Előkaput a maga csodálatos történelmi hangulatával meghagyták volna és a lebontott épületeket a régi stílus megtartásával építették volna át, úgy, ahogy Kocsis Iván műegyetemi professzor a székesfehérvári városházát és környékét építette át olyan művészi tökéletességgel, hogy ez nemcsak hazánk egyik legsikerültebb restaurálása, hanem Európaszerte is elismerést aratott. Székesfehérvár nemcsak használható városházát, hanem építőművészeti kincset nyert.

A műemlékek védelme terén, ami a városesztétika fontos eleme, Sopronban rengeteg a teendő, de ezekről itt nem kívánok szólni, mert erről a kérdéssel az említett mérnökkongresszuson szintén részletes értekeztem. Meg kell azonban említenem, hogy a belváros régi házaiban új üzletek létesítését lehetőleg meg kell akadályozni, mert az üzletek többnyire nagy kirakatokat kívánnak, ami a régi stílussal összeegyeztethetetlen.

A harmónia mellett, amelyet az egyenlő házmagasság nyugodtsága teremt, nagyon előnyös valami változatosságról való gondoskodás. Ezt könnyen el lehet érni a házsorban egynéhány beugrással, vagy egy kis zöld folttal. Az építési módokat azonban nem szabad keverni. Az Erzsébet-utcát például elrontja az emeletes házsorból visszaugró Russ-féle toldaléképítkezés, a Csengery-utcát pedig a zártort megbontó oldalkertes házak. Legelrettenőbb példája az építési módok összevisszaságának a bánfalvi Nándor-fasor.

A szép városkép fontos eleme a vakolat és a tetőhéjfalás színe. A rikító színek mindig bántóak. Itt is helyénvaló a túlzott egyénieskedés korlátozása. Fontos szerep vár a természetes színű építőanyagok alkalmazására. A nyers téglá igen élénkítő városrendezési tényező, fontos azonban, hogy vakolt felületekkel együtt ne alkalmazzák. Annál szebb a faragott kövekkel való kombinálása. Ennek mesteri példája nálunk a Hauszmann leánygimnáziuma. A színes cseréptető igen szép városképet ad. A cserépfedések közül a legszebb a hódfarkú cserép alkalmazása, míg a hornyolt cserépfedést csak alárendelt utcákban szabad megengedni. Kedvezőtlen városképet ad a sötét múpálatető is. Ezt látjuk a Győri-úti városi bérházakon.

Sokat rontanak az utcák képein az üzleti cégjelzők és hirdetőtáblák rendszertelensége. Az itt észlelhető túlkapások megfékezésére külön szabályrendeletet kell alkotni.

A mai autós világban nem lehet megakadályozni az autógarázsok építését. Különösen nehéz ezeknek elhelyezése a féligzárt sorú [92](#) építkezéseknél. Ha nem lehetséges az épülethez való szerves beillesztés, ami többnyire csak új házak tervezésénél járható út, akkor a négy szomszéd részére előre ki kell jelölni azt a teleksarkot, ahová a garázsok egységes terv alapján egy tömbben – bár különböző időben – felépíthetők lesznek.

Sok baj van a ma nagyon divatos zárt erkélyekkel is. Túlzott alkalmazásuk zavaros utcaképet eredményez. A Tschurl-átjáró házsorának nyugtalanságát – a színek tarkaságán és a kétemeletes házak sorába beleerőszakolt háromemeletes házon kívül – a zárt erkélyek túl nagy száma okozza és ez bontja meg azt a harmonikus képet, amit a kirakatok egységessége és az egyenlő párkánymagasságok nyugalma teremt.

Mindezeket a szépészeti megfontolásokat figyelembe kell venni az új városrendezési terv és az új építési szabályrendelet megalkotásánál; de amíg Camillo Sitte iskolája a szépészeti elvek elsőbbségét hangoztatta, ma a sorrend megváltozott, mert ma azt követeljük, hogy a város elsősorban legyen

egészséges, másodsorban tegye lehetővé a forgalmat és csak harmadsorban legyen szép.

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / Bergmann Pál: Sopron városrendezésének kérdései. / 11. A városrendezés gazdasági vonatkozásai.

11. A városrendezés gazdasági vonatkozásai.

De a városrendezésnek gazdaságosnak is kell lennie. A gazdaságosság követelménye hazánkban különösen fontos, mert nemzetgazdaságunk legsebezhetőbb pontja éppen a tökeszegénység, amelynek oka a lakosság többségének alacsony életszínvonala.

Ebből következik, hogy minden olyan téren, amely a tőkével kapcsolatos, óvatosságra van szükség. Már pedig a legtöbb városrendezési munka korábban befektetett tőkék elpusztításával jár. Ezért lehetőleg arra kell törekednünk, hogy csak akkor kerüljenek az épületek lebontásra, amikor befektetett tőkéjük már amortizálódott.

Másrészt nem szabad elfelejteni, hogy a városrendezési munkák jelentős munkaalkalmakat teremtenek és ezek a munkák kulcshelyzetüknél fogva képesek a gazdasági vérkeringést a pangásban megindítani, továbbá, hogy a helyes városfejlesztéssel a tapasztalat szerint együtt jár a közület fejlődése is. Ezért minden tervbevetett városrendezési munkánál vizsgálni kell a várható gazdasági hatást is.

Példaképpen csupán a Lővéreinkben végrehajtott városrendezési munkákra kívánok hivatkozni, a Lővérszálló, a Lővérfürdő, a Lővérkörút létesítésére, a vízvezetéki- és csatornahálózat kivezetésére.

Ezek a létesítmények rakták le az üdülővárosunk alapjait és igazolták, hogy a városrendezési munkák a legjövödelmezőbb beruházásokhoz tartoznak.

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / Bergmann Pál: Sopron városrendezésének kérdései. / Összefoglalás.

93 Összefoglalás.

Mindebből következik, hogy a városfejlesztést ma már nem szabad a véletlenre bízni, hanem azt tervszerűen kell irányítani.

Mindenekelőtt meg kell ismerni a várost. Ezt célozza a városanalízis. A város életének minden vonatkozását a statisztika tükrében kell megvizsgálni. A statisztikai adatokat nemcsak összegyűjteni kell, hanem az összegyűjtött anyagot ki is kell értékelni, az eredményt ábrázolni kell táblázatokban, rajzokban és grafikónokban és akkor, mint az orvos előtt a beteg röntgenképe, úgy áll a városrendező előtt a város szintétikus képe: a műszaki városkép.

Amint az orvos is csak a kórokozó ismeretében kezdheti meg a gyógyítást, éppen úgy a városrendező is csak a műszaki városkép ismeretében foghat hozzá a város egészségesebbé, célszerűbbé, szebbé, gazdaságosabbá tételéhez.

Az eszközök ehhez az általános és részletes városrendezési terv és az építésügyi szabályrendelet.

A célt azonban csak úgy lehet elérni, ha a városrendezési terv a közösségből nő ki, annak szükségességét, helyességét mindenki átérzi és a városrendezés munkájában az egész város résztvesz.

Kép Sopron multjából:

Részlet a Szélmalom-utcáról. Baloldalon tűzoltószerek
Hauser Károly rajza 1863.

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / Hárs György: Csákányütés a Belvárosban.

94 Hárs György: Csákányütés a Belvárosban.

Sopron városának legrégebbi része, a belváros, a Várkerület, Ógabona-tér, Petőfi-tér és Széchenyi-tér között terül el. A gótika, késői renaissance és főképpen a barokk korok építkezésének gazdag tárháza ez, mely méltán tarthat számot a legnagyobb érdeklődésre a turisták, műtörténészek és a régi idők egyéb szerelmesei részéről. Az élet azonban elvihartzott a régi idők ezen itthagott maradványai fölött és a belváros házai a korszerű lakáskultúra szemszögéből mindinkább lejjebb süllyednek. A belváros sok háza levegőtlen, nedves, elhanyagolt épület és szűk, piszkos udvaraival az egészségügy mai követelményeinek nem felel meg. Ez és sok más körülmény időszerűvé teszik e városrész korszerűsítésének kérdését.

Ez a kérdés meríti ki a belváros problémáját, amely egyrészt a multak megbecsülésén alapuló

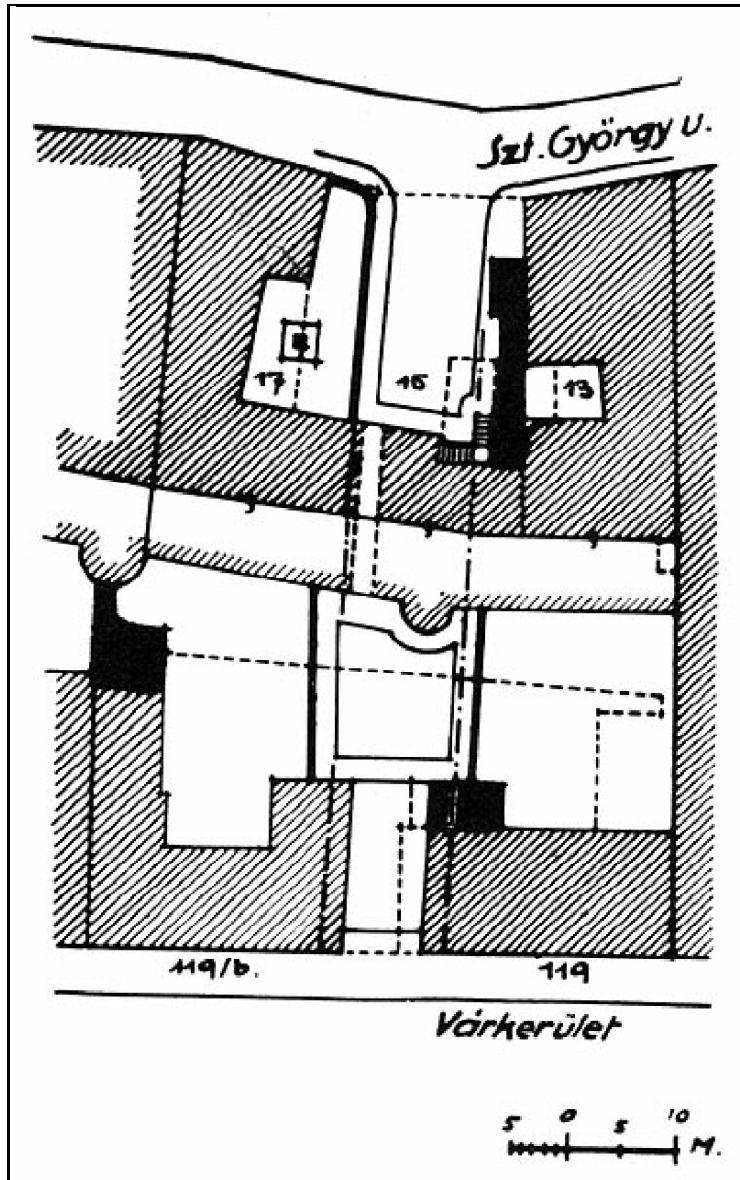
műemlékmegőrzés, másrészt a korszerű lakásigények és egészségvédelem között mind a mai napig nem találta meg a megoldást.

A század eleji városrendező a belvároson áttörő utcát kívánt nyitni, hogy levegőt vigyen a túltömött házsorok közé és erre kijelölte a Várkerület 119. számú háztól (a mostani Molnár-drogériától) az evangélikus templom kertjén át vezető vonalat. A város meg is szerezte és telekkönyvileg biztosította is annak lehetőségét, hogy ennek az útvonalnak egy része, mégpedig a Várkerület és a Szentgyörgy-utca közötti rész megnyíljon és egyúttal be is épüljön.

A mostani nemzedék azonban ezzel a tervvel nem értett egyet. A megnyitást nem tartották célravezetőnek, mert egyrészt közlekedési érdek azt egyáltalán nem indokolta, másrészt az egységet bontotta volna meg az utcák vonalvezetésében és a Várkerület házsorában s így nem szolgálta volna a műemlékmegőrzés célját sem. Az utcanyitással kapcsolatos új beépítés, ha hozott volna is egészséges lakásokat, csak még jobban sűrítette volna az amúgy is túltengő háztömeget. Egy érv szólt még az utcanyitás ellen, az, hogy a régi középkori védőfal bástyás, lőréses alakjában e helyen még megvan; ha már ez ellen a lelketlen és meggondolatlan bontásokkal annyit vétkeztek, most, amikor semmi kényszerítő ok nem követeli, miért kerüljön újból csákány alá?

Legegyszerűbb, legkényelmesebb megoldásnak mutatkozott tehát, hagyni mindent a régiben, mint ahogy végeredményben történt is. De itt volt a lehetőség egy csomó régi, értéktelen és rossz épület lebontására, és ezen bontásokkal a belvárosi háztömeg némi fellazítására, itt volt a lehetőség a mainál egy jóval 95-régibb Sopron megmutatására a várfal kiszabadításával, amit jelenleg másképp látni nem is lehet, csak bűzös olajraktárokon és sötét, olykor veszélyes udvari lépcsőházakon át való merész előretörés árán.

Ebben a gondolkörben született meg Heimler Károly, Kamenszky Árpád és Schindler András barátaimmal való beszélgetések során az itt közölt terv. Az 1. ábra a helyszínrajzot mutatja. A nyitandó utca vonala eredményvonallal van jelölve, a bontandó épületek határa szaggatott vonallal, a régi, megmaradó részek területe a vonalkázott rész, a sötét pedig az új beépítés.

1. ábra. Helyszínrajz a Várkerület és Szentgyörgy-utca között nyitandó átjárás tervéhez.

A terv szerint a Várkerület 119 a) és b) épületek között a várkerületi házsor töretlenségének megóvása mellett egy kosáríves, kapualjszerű bejáró készül. Az első emelet magasságában 96a két épület akadálytalanul közlekedhetik egymással (2. ábra). Ezen bejárón túl, amely üzletek nyitására is alkalmas lenne, az udvari részeket két falkerítés zárja el és azután jön az istállók és raktárak közül kiszabadított és helyreállított bástya a mögötte levő és a második védelmi vonalat alkotó épületek falainak és felépítményének bizonyos fokú rekonstrukciójával (3. ábra). A bástya, illetve várfal alatt gyalogátjárás részére alagút létesül, amely már a szentgyörgyutcai részre torkollik. Itt a Szentgyörgy-utca 13. számú ú. n. Kmetty-ház megmarad, tűzfala loggiás kiképzéssel nyer megtámasztást, amely szerkezeti szempontból is szükségesnek mutatkozik, az udvar pedig árkádos fedettfolyosóval és egy vasráccsal lenne a közterülettől elválasztva (4. ábra). Így érvényre jut a ház udvarkiképzése az ottani, most részben befalazott, de

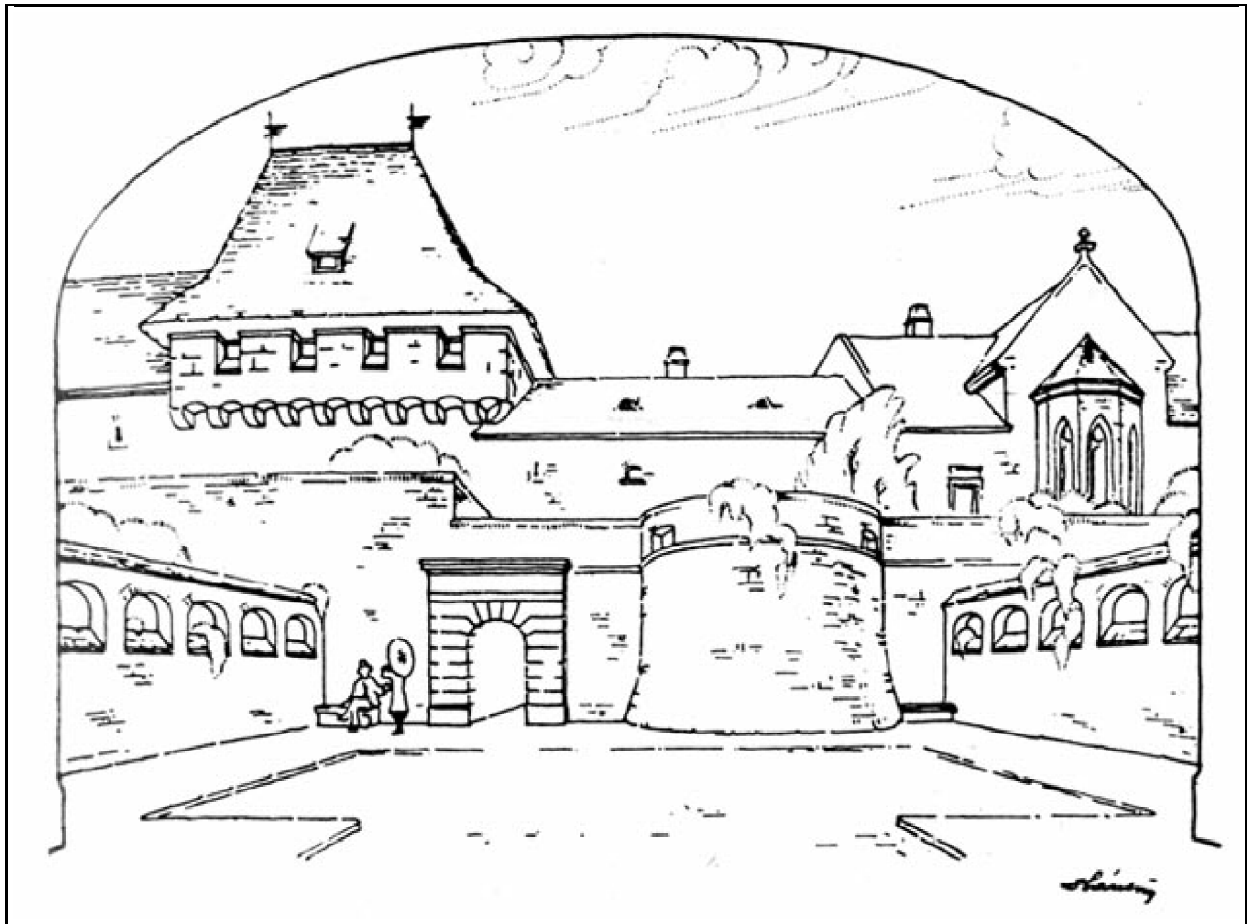
kiszabadítandó árkádokkal. A terv készítésekor a házról úgy tudtam, hogy valamikor Clarissa-zárda volt és így a bástyára nyíló, eredetinek látszó gótikus oromzat a kápolnarész kihangsúlyozására szolgált. Ezért gótikus apszist terveztem hozzá. Csatkai Endre dr. közben egy cikkben bebizonyította, hogy nem volt itt soha Clarissa-zárda. Tévedésem ellenére is fenntartom azonban elgondolásomat, mivel a gótikus apszis jól beleillik a keretbe.

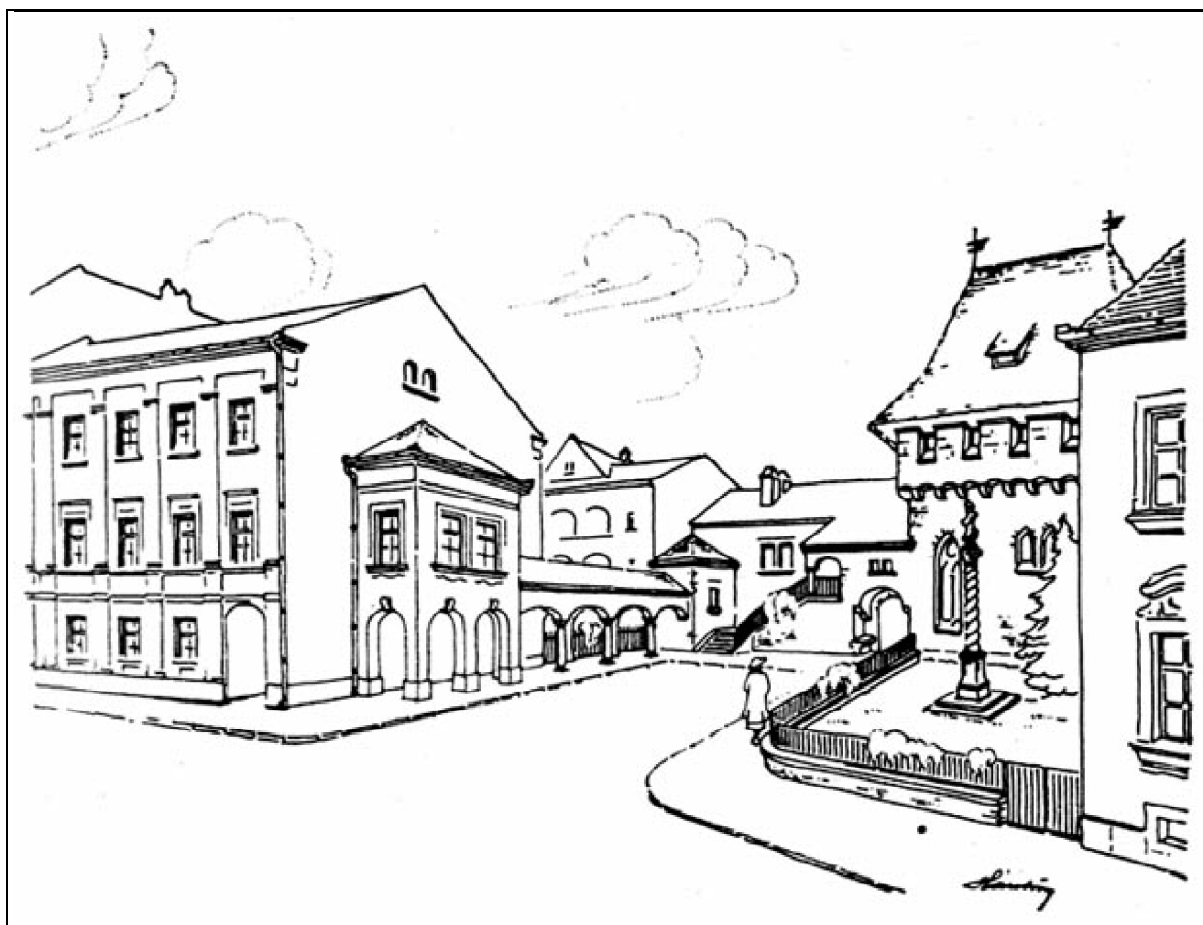
2. ábra. Nézet a Várkerületről.

A terv szerint a Szentgyörgy-utca 15. számú ház lebontásra kerül. Bár Csatkai Endre dr. állítása szerint a ház története igen érdekes és renaissance kapuja is igen érdekes, nem lehetett irgalmazni neki. Dísztelen külsejét és piszkos, bűzös, patkányokkal teli udvarát senki se nélkülözné. A hátsó, várfalra néző részt tartanám csak meg belőle a jelenlegi udvari lépcső átépítésével a bástyára való feljárát céljára, – A Szentgyörgy-utca 17. számú ház fele is lebontásra kerülne. Az udvar alacsony kerítést és gyepesítést kapna, középebe tenném a jelenleg a Városligeti-út elején elhelyezett bájos barokk Mária-oszlopot, mely az újszerű villakörnyezetben végérvényesen rosszul érzi magát. Az épületnek a bástyára néző részét pedig, amely legjobban megtartotta középkori jellegét, a jobb tálalás kedvéért óratoronynak képezném ki. Lehet, hogy ez hamisítás, meg is szóltak érte, de a budavári koronázó templom tornya is hamisítás és mégis jó, a kőszegi hősök tornya is hamisítás és ez is jó, hogy ne mondjam, igen jó. És van még egy egész csomó ilyen jó hamisítás, aminek hamisított voltát még a legorthodoxabb műtörténészek is megbocsátják azért, mert jók. – Mert nem lehet eltekinteni attól, hogy amit megmutatunk, azt tetszetős keretben tálaljuk. Félig lebontott romfalakért csak rajongó régészek és a baglyok lelkesednek, az átlagembernek és az építésznek ellenben a képzelet is kell, hogy milyen is volt, vagy hogy milyen is lehetett valamikor régen, avagy hogy miképpen is képzeltek el azt a régiek, ha nem is volt módjuk ugyanúgy meg is csinálni. Az átlagember és az

építész pártján állva csináltam az eredeti lőrészek fölé az eredeti falra a költött őrtornyot, amit azonban a régiek is pont úgy odaépíthettek volna. Semmi esetre se lehet bizonyítani, hogy nem volt ott, vagy nem volt meg valahol máshol a soproni falakon.

973. ábra. Nézet a várkerületi bejáróból.

4. ábra. Nézet a Szentgyörgy-utca felől.

Nem állítjuk mindezzel, hogy ez a terv az egyedüli üdvözítő és egyedüli hibátlan. Készséggel átadjuk a pálmát annak, aki jobbat tud, sőt, ha módunk és lehetőségünk volna a feladatba jobban belemélyedni, könnyen lehetséges, hogy eltérnénk e megoldás részleteitől, – de azt meggyőződéssel állítjuk, hogy ez az elgondolás alapján véve helyes.

Mert eszerint a természetes fejlődésalkotta utcarendszernek semmiesetre sem esnék bántódása. Egy csomó ócska és haszontalan épület azonban eltűnhetne, utat engedve a forgalomnak, a szabad levegőnek és a virágoknak, és meg tudnánk mutatni városunk ősi történetéből egy bokrétára való, eddig még nem látott szépséget az egészséges és gyógyító csákányütések nyomán.

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / Thier László: Adatok a soproni zenekultúra történetéhez.

99 Thier László: Adatok a soproni zenekultúra történetéhez.

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / Thier László: Adatok a soproni zenekultúra történetéhez. / II.

Két érdekes régi hangjegy.

II. Két érdekes régi hangjegy.

Isoz Kálmán „A régi Budapest hangjegyeken“ című cikkében¹⁽⁷⁾ a könyvbarátok figyelmét a budapesti vonatkozású régi kótákra hívja fel, mint olyan gyűjtési területre, amelyet a műkedvelők szenvedélye még nem érintett. „A címlapok teljes számban való összegyűjtése – írja többek között az ismert zenetörténész –, a kiadványok változatainak és a rajzoló művészek megállapítása szeretetet és hozzáértést igényel. Ezek pedig az igazi gyűjtők ismertető jelei.“

Kár, hogy helyi gyűjtőink sem fordítottak különösebb figyelmet a régi kótákra, noha hálás vállalkozás az ilyen mű zenei emlékeinknek *rendszeres* feldolgozása. Scholz Jánossal²⁽⁸⁾ egyidőben, akinek gyűjtőtevékenysége régi soproni hangjegyekre is kiterjedt, alapozta meg e sorok írója is *kótatárát*. Szerény anyagából ezúttal két érdekes darabot mutatunk be.

A zenedarabok szerzője az 1830 február 20-án Sopronban született *Jachimek Ferenc*. Korán elszakadva szülővárosától, mint zeneművész és tanár működött a volt monarchia több városában. 1855 április 9-én tartotta *soproni búcsúhangversenyét*, amelynek szereplői Liebhardt Lujza operaénekesnő, Berson Károly hegedűművész, Proch Henrik zeneszerző és Spitzer M. fiatal bécsi énekes voltak. Búcsúzó művésznőnk mint *zeneszerző* mutatkozott be. „*Isten veletek barátim*“ című magyaros fantáziáját játszotta.³⁽⁹⁾

Jachimek Ferenc, a soproni toronymester („Turnermeister“) művész fia, *első nyomtatott szerzeményét* „*La Reine de la nuit*“ címen a Mechetti-cég adta ki Bécsben,⁴⁽¹⁰⁾ míg a „*Les cloches*“ című zeneműve⁵⁽¹¹⁾ mint „*Op. 3*“ ugyanott Glöggel F.-nél jelent meg. Mozart „Varázsfuvola“-áriájának átíratát *Liebhardt Lujza* földijének, a bécsi császári opera akkortájt már híres művésznőjének ajánlotta a szerző, harmadik nyomtatott művével pedig barátjának, *Russ Ker. Jánosnak*, a régi Sopron érdemes polgárának, kedveskedett.

100A zeneművek *kézírtos* ajánlása: „*Seinem Freunde Spies (!) – Fr. Jachimek*“ a soproni Spiesz-család egyik művészbarát tagjának emlékére eleveníti fel.⁶⁽¹²⁾

Szerzeményeink – jellegüket illetően – *virtuóz darabok* s arról tanuskodnak, hogy alkotójuk hivatott mestere volt a zeneművészetnek.

A zeneművek címlapja könyvnyomatos munka, míg a hangjegyek *véselt lemezek* segítségével készültek.

A vázolt zenetörténeti ereklyéinket Peták-Spiess Emilné hagyatékából szereztük meg, aki haláláig sok soproni művelődéstörténelmi bizonyítékot gyűjtött és őrzött meg, ezek ma nagyjából a Schreiner-család birtokában vannak.⁷⁽¹³⁾

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / Thier László: Adatok a soproni zenekultúra történetéhez. / Thier, Ladislaus: Daten zur Geschichte der Soproner Musikkultur.

Thier, Ladislaus: *Daten zur Geschichte der Soproner Musikkultur.*

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / Thier László: Adatok a soproni zenekultúra történetéhez. /

Thier, Ladislaus: Daten zur Geschichte der Soproner Musikkultur. / II. Zwei interessante Musikalien.

II. Zwei interessante Musikalien.

Obwohl Soprons Sammler Noten bisher nur wenig Aufmerksamkeit gewidmet haben, ist dennoch eine Reihe interessanter alter Drucke bekannt geworden. Der Sammlung des Verfassers sind zwei Musikalien entnommen, die im obigen näher beschrieben werden. Es sind dies Klavierkompositionen des am 20. Februar 1830 in Sopron geborenen *Franz Jachimek*, der seine engere Heimat bereits frühzeitig verließ, um in mehreren Städten der einstigen Monarchie als Künstler und Pädagoge zu wirken. Beide Musikalien gewinnen dadurch an Bedeutung, daß sie Soproner Persönlichkeiten gewidmet sind und zwar der seinerzeit gefeierten Opernsängerin *Luise Liebhardt* und einem Mitglied der um Soprons Musikleben hochverdienten Familie Russ: *Johann Baptist Russ*. Das Titelblatt der Musikalien ist *lithographiert*, die Noten selbst gestochen. Als Verleger zeichneten die Wiener Editeure Mechetti und Glöggel.

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / Kotsis Tivadar: Barlangok a tómalmi erdőben.

101 Kotsis Tivadar: Barlangok a tómalmi erdőben.

A soproni természetjárók közül is kevesen tudják, hogy a tómalmi erdőben barlangok vannak. A Kistómalomtól keskeny ösvény vezet fel az erdőbe, rövid emelkedés után fensíkra érünk; itt az erdőt kiirtották és csak apró erdei aljnövényzetet, csenevész tölgyfákat látunk. A terep alakulását ezért nem látni tisztán, pedig nagyon érdekes. Ősszel azonban, amikor kopasz minden bokor, szembetűnik a sok üreg, gödör és lyuk.

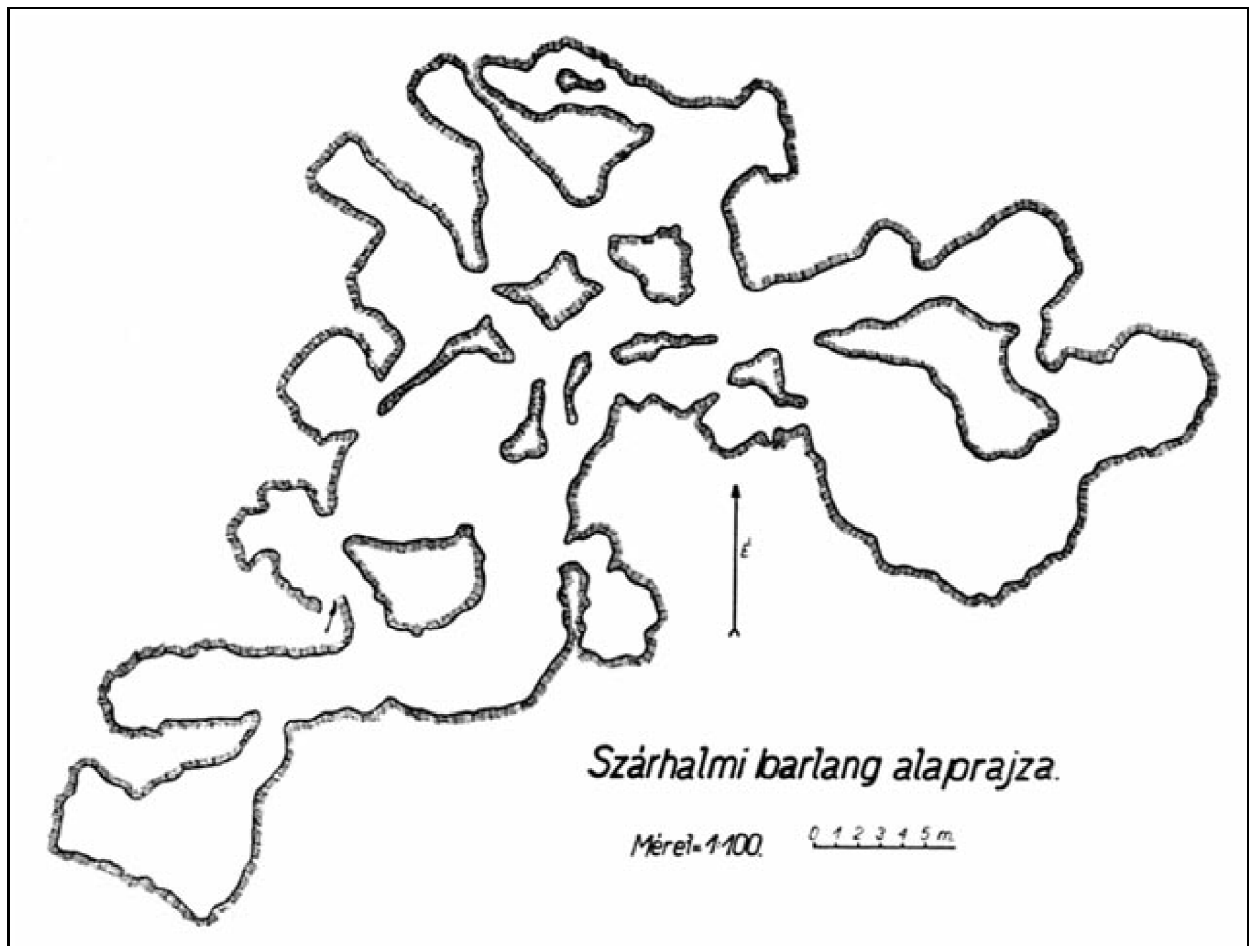
A kutatásra az a körülmény indított, hogy a Magyar Barlangkutató Társulat egyik tagja Sopronban nyaralva, hallott ezekről az üregekről és a Társulat ügyvezető elnökét, Kadić Ottokár dr. egyet. c. ny. rk. tanár, ny. főgeológust is értesítette róluk. Tőle kaptam azután biztatást egy barlang térképezésére és leírására. A kutatás megkezdésénél megtévesztett a sok hasonló gödör, csakhamar láttam, hogy nem egy üreg várja a kutatókat ezen a tájon.

A barlang elég bonyolultnak ígérkezett. Felvételénél teodolitra nem volt szükségünk és felállítása is nehézségekbe ütközött volna több helyen. Így csak mérőlécekkel, kompasszal és zsinórral mértünk. A főágat és a mellékágat sikerült már az első napon felvenni. A több napon folytatott munka eredménye néhány térkép és fényképfelvétel.

Szárhalmi barlangnak neveztem el, mert közelebb fekszik a szárhalmi erdőhöz, mint a tómalmihoz! Ezenkívül jobban is hangzik ez a név. A térkép megkönnyíti az eligazodást. A barlangnyílást a térképen nyíl jelzi. Ez a barlang bejárata. Alig egy méter magas és széles. Mérések előtt még sokkal kisebb volt a nyílás, mert egy hatalmas kő zárta le az utat. Mivel nagyon megnehezítette a munkát, kimozdítottuk. Többet nyomott még egy mázsánál is. A barlang tortonienkorú lajtamészakőben keletkezett. Ez a mészkő nagyon könnyen morzsolódik és mállik. Többször hallottuk a mennyezettől elvált kisebb, nagyobb darabok tompa zuhanását.

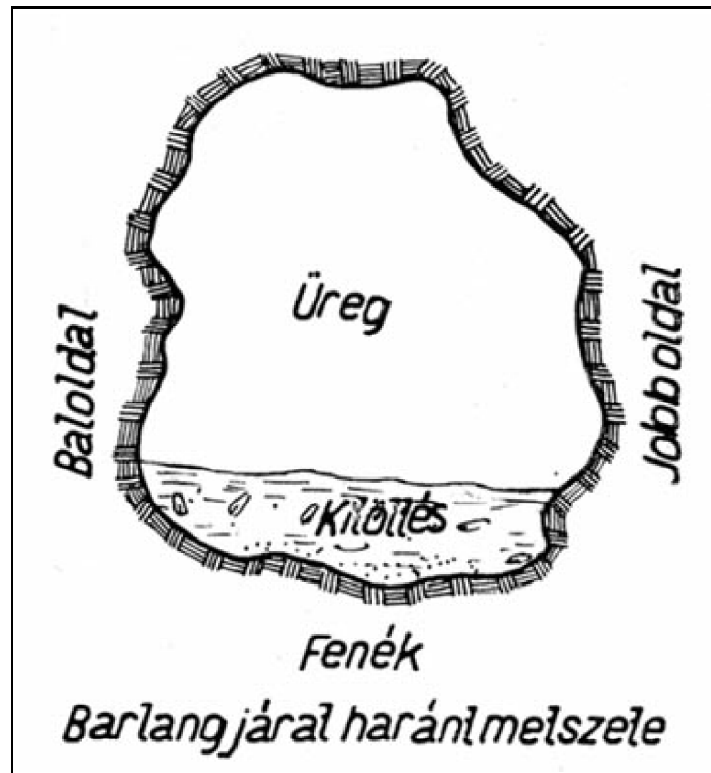
A nyílástól körülbelül 3 méterig csúszni kell lefelé és csak azután állhatunk fel. Itt a barlang csak 70–80 cm magas. Azután kiszélesedik és termet alkot. Ez a főterem, mert majdnem minden elágazás innen indul ki. Könnyű ide a lejtés, mert itt legmeredekebb a talaj. A lejtése 30 fokon is felül van. De nemcsak itt,

hanem mindenfelé lejt a barlang. A bejáratától végig D, illetőleg DK irányban dől az üreg. Ez egyébként megfigyelhető a környék kisebb üregeinél is. Mindegyik meredeken tör a föld alá és néhány méter után véget ér. A főterem 30 méter hosszú folyosóban folytatódik. Ez a folyosó ismét egy közel 20 [102](#)méteres ágba megy át. Ha tehát a nyílástól egy labdát elindítanánk, feltéve, hogy nem ütköznék semmi akadályba, végiggurulna az egész barlangon és evvel átfutna a leghosszabb ágon, mely eléri a 40 métert. Azonban sok szikla van mindenfelé és ez még a járást is megnehezíti. Kihordani pedig nem lehet, annyira súlyosak. A 40 méteres ág 25 fokos eséssel fut a mélybe, a végén van a legmélyebb pont, a nyílástól számított vízszint alatt kb. 6 méternyire. Ezenkívül még sok rövidebb és hosszabb ág, kisebb, nagyobb terem tarkítja a térképet. Az alaktalan szigetek – természetben pillérek vagy oszlopok – ezek tagolják részekre a barlangot. Egyik-másik helyen világosság is szűrődik be a felszínről. Valószínű, hogy ezek a nyílások nagy esőzések alkalmával hamarosan kitágulnak és idők folyamán esetleg új bejáratot is alkotnak. A barlang levegője tiszta, talán kissé párás. Ezt elősegíti a mészkő erős vízivó képessége és néhol a vékony mennyezet, melyen áttörnek a növények gyökerei és végükről csöpög a víz. Az uralkodó hőmérsékletről pontos adatokat nem tudok mondani, csupán a mérések alkalmával volt nálunk hőmérő. Az október hónapban végzett mérések idején a szabadban átlag 12–16 fok C-t mértünk, míg a barlangban állandóan 8 fok C-t mutatott a hőmérő. Valószínűnek tartom, hogy [103](#)az egyes évszakok hőmérséklete nem nagyon különbözik egymástól, esetleg csak néhány fok eltérés mutatkozik.

1. ábra.

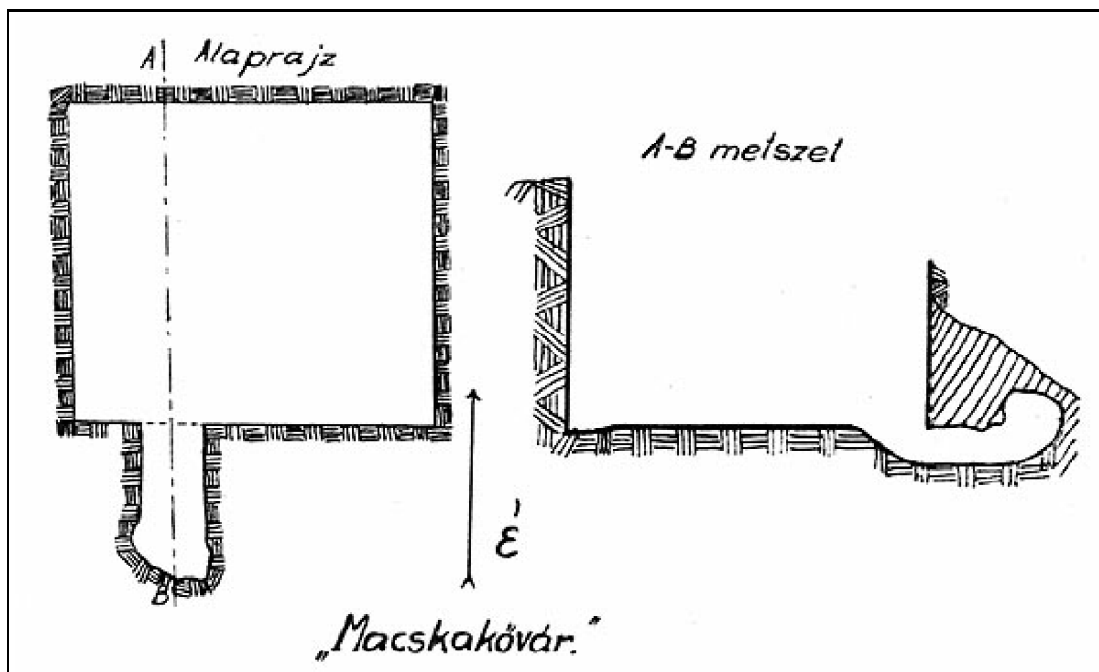
A mérések után a falakat és a talajt tanulmányoztuk. Itt röviden megemlíteni kívánom a barlangokról szóló legszükségesebb tudnivalókat: A barlang valamely kőzetben természetes úton keletkezett üreg. Legfontosabb részei: a kőzetben keletkezett üreg, a fenék, a mennyezet és az oldalfalak. Idetartozik még a nyílás és a kitöltés. A barlangok kialakulásában fontos szerepe van a víznek. Bár a víz minden kőzetet old, mégis főleg olyan kőzetekben keletkeznek barlangok, amelyek a vízben könnyebben oldódnak és nincsen sok málladékuk. Ilyen kőzetek pl. a mészkő és a dolomit. Kimondhatjuk, hogy a legtöbb barlang mészkőterületen fordul elő. A barlangnak legtöbbször van kitöltése, amely lehet szilárd, sőt folyékony anyag is.

2. ábra.

Ez a kitöltés a szárhalmi barlangban azonos az anyakőzettel, tehát tortonienkorú lajtmész. Csupán a bejáratnál van alluviális, azaz jelenkori termőföld, amit a szél és az esőzés hordott be az első teremig. A barlangfalakban sok helyen egész réteget alkot a sok kagyló és csiga. Név szerint Pecten, Pectenculus és Ostrea fajták fordulnak elő tömegesen. Ősállati maradványokat nem találtunk. Az egyik folyosón betört állati koponya feküdt. Valószínű nyúlé lehetett. Élő állatok közül csak denevérről (Pipistrellus pipistrellus), mégpedig törpe denevérről talákoztunk egyik teremben. Csoportosan lógtak a mennyezetről. Ezt a termet elneveztük Denevér-teremnek. Növényi életet nem találtunk a barlangban. Röviden összefoglalva tehát: *a Szárhalmi-barlang lajtmészkőben valószínűleg kimosás által keletkezett üreg, amelyet oszlopok több részre tagolnak. A többi üreggel való összeköttetése ismeretlen, de lehet, hogy gondos utánjárással lehetne valami összefüggést találni köztük. A környéken előforduló többi üreg sokkal kisebb és jelentéktelenebb.*

Érdekes egy másik, a földbe szabályosan épített barlang. Inkább kisebb várnak nevezhető, mert az alakja is azt mutatja. Terméskőből és téglából épült. (3. ábra.) Bizonyára régi lehet, de még ma is szilárdan áll. Erről a várról tudomásom szerint csak egyetlen irott mű emlékezik meg, az is regényes korrajz 104csupán: Dr. Takáts Kálmán „Oroszlán Pali, az utolsó bakonyi haramia“ című könyve. Az idevonatkozó rész szószerint így hangzik: „A dácai rablótámadás után Pali a haramiákkal Sopron megyébe vonult, Kapuvár, Eszterháza, Fertőszentmiklós környékén garázdálkodik, de legkedvesebb búvóhelye a Cárhalom-erdő sűrű, járhatatlan berkeiben rejtőző, még a csehek idejéből fennmaradó rablóvár, Macskavár romjai s ettől déli irányban húzódó alagút. Hát hol is fekszik ez a várom? A hegygerincen a Nagytómalomtól kiindulva, az erdei sárga jelzésű út mentén haladva, az Edelbrunn útig eső szakasz közepe táján, balkéz felől, járhatatlan sűrű bozótok közé van a rom elrejtve. Mert nem a Kőhida feletti Zsíros-hegyen, ahova a tudósok elhelyezik, s ahol a várnak, kőnek, romnak semmi nyoma sincs, s nem is volt, hanem itt volt a cseh rablóvár, pincéi most is megvannak s eltemetett falait a valamikor majd csak eljövendő ásatások fogják ismét napvilágra hozni. A középkori cseh rablók utódai, Oroszlán Pali és betyárjai sok-sok éjszakát töltöttek itt, erdei lombokból kényelmes rablófészket építve az élettelen falak közé. Pali szerint ezen a helyen is, úgy, mint Kisingyen barlangjaiban, még nagyon sok olyan kincs van elásva, amelyet betyárjainak nem volt többé alkalma felkeresni, kiásni.“

3. ábra.

Végül pedig így szól a könyv: „A betyárok azokat a kincseket nem a kövek alá és nem a romok közé rejtették, becsszavamra nem, hisz én csak tudom, Oroszlán Pali csak velem közölte, hova ásták el, hol a lelőhely?“

Hogy valóban azonos-e a szárhalmi rom a Macskakő várával, eldönteni nem tudom. A történetírók a cseh rablók várát másutt keresik. Hiteles adatok vannak róla, hogy 1465 körül felégették. A szárhalmi romokban sok égett és füstös kő akad, ami az azonosítást alátámasztaná. Itt van azonban akkor a dülőnevek 105(Katzenstein, Katzenbründl) rejtélye. 1464-ből ismerünk viszont egy okiratot, amelyet írója így keltez:

„Datum in novo fortalicio circa Cocznstein“, azaz lehettek egyéb cseh erődök még a Fertő és Sopron között. (Dr. v. Házi: Sopron szab. kir. város története, I., 5. kötet, V. 127. o.)

Mindenesetre tény az, hogy a szárhalmi erdőben van rom, sőt nem is egy, hanem két különálló. Hogy a két omladék összetartozik-e, azt csak ásatással lehetne megtudni. A két rom anyaga ugyanaz és mindegyik falban találtam összeégett téglákat, köveket.

A Szárhalmi barlangtól északra kb. 120 méternyire van a nagyobbik és jobb állapotban lévő várrom. Négyzet alakú előrészből és egy rövid kis alagútból áll, amely két méter után véget ér. Megjegyzem, hogy az alagút éppen délre néz, mint Takáts írja.

A kisebbik rom innen mintegy 100 méterre van ÉÉNy-ra, de itt csak kb. 2 méter széles és embernél magasabb falrész tudott dacolni az idővel. Íme, nem is egész félkilométeres körzetben mennyi rejtély: létrejöttükön egyaránt munkált a természet és a gyarló emberi kéz...

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / Kotsis Tivadar: Barlangok a tóalmi erdőben. / Kotsis, Theodor: Höhlen im Szárhalom-Walde.

Kotsis, Theodor: Höhlen im Szárhalom-Walde.

Nächst der kleinen Teichmühle bei Sopron im Szárhalomer (vulgo: Zarhalm) Walde findet man mehrere Höhlen von verschiedener Größe. Verfasser untersuchte von diesen die Größte. Die Öffnung beträgt zirka 1 Meter. Nun folgt ein stark abfallender Teil, der sich nach 5 Meter zu einem großen Saal erweitert. Von hier gehen mehrere Gänge aus, der eine ist 30 Meter lang, ein anderer führt in die Tiefe. Die Höhle entstand durch Ausschwemmung im tortonischen Kalkstein, in dem sich Pecten, Pectenulus und Ostrea in großen Maße befinden. Unweit von dieser Stelle findet man eine künstliche Höhle aus Stein und Ziegel gebaut. Es fragt sich, ob die Mutmaßung, es seien Reste der um 1465 zerstörten Festung „Katzenstein“, richtig ist.

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / A SOPRONI MUZEUM KÖZLEMÉNYEI.

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / A SOPRONI MUZEUM KÖZLEMÉNYEI. / Csipkés Kálmán: Régi bábsütő- emlékeink.**Csipkés Kálmán: Régi bábsütő- emlékeink.**

Gyűjteményünkben közel 300 darab régi bábsütőemlék van. Különösen értékesek a körte-, vagy diófából készült, negatívvetésű ütőfák.

Ezekbe az ütőfákba nyomkodták bele a meggyúrt mézestésztát, amely azután felvette a kívánt formát. Az ütőfák mintáit rendszerint maga a mester, vagy pedig ügyesebb segédei metszték; de voltak külön ütőfametszők is. Mesterségbeli tudásuk éppen e téren nyilvánulhatott meg leginkább s művészi képességüket is ekkép mutathatták meg legjobban. Gyűjteményünk egyik-másik darabja rendkívül fejlett szobrásztehetségről tanuskodik.

Az ütőfákon kívül van számos cserépből, bádogból és gipszből készített mintánk, továbbá egész sor bájos viaszfiguránk – fogadalmi tárgyak – néhány díszes viaszgyertyánk és vésett ostyasütő-vasunk. Céhirat és céhláda nincsen gyűjteményünkben.

Ütőfáink egyrésze soproni mesterek: Eipeltauer Gottfried és József, Gold Mátyás, Gruber Mihály kezemunkája; szép számmal vannak kismartoni – Altdörfer, Seitz, Rász bábosoktól – és lékai – Marschall Sebestyén – eredetűek is.¹⁽¹⁴⁾ Az utóbb említett mester faragványai különösen szépek és értékesek. A 17. század végétől egészen a 19. század közepéig terjedő időből származnak. Gyakori a mesterjelzés – rendszeren két kezdőbetű –, s van több évszámmal ellátott darab is.

A legrégebb és legbecsesebb faragványok többnyire vallásos tárgyúak: Madonna-kegyszobor, Kis Jézus Szűz Máriával és Szent Józseffel, Krisztus átadja a hatalmat Szent Péternek, Golgotha, Pieta stb. Mintaképpül valószínűleg régi metszetek vagy vallásos érmek szolgáltak. Az ütőfák nagyobb hányada világi vonatkozású tárgyat ölel fel. Viselettörténeti szempontból ¹⁰⁷igen érdekesek a barokk, rokokó vagy biedermeier öltözetű férfiak, úridámák, huszárok lovon, betyárok. Eredetiek a karrikatúrák, mint például a kecskén lovagló szabó, derekára övezett ollóval. Kedvelt forma a szív, a pólyásbaba és a kard, továbbá a puská és a pisztoly. Az állatvilág is sűrűn képviselve van: szarvas, oroszlán, felnyergelt paripa, kakas, galamb, sas, kutya, hal stb. Bájosak a virággal telt kosárcák. Vannak olyan ütőfáink is, amelyeken a térbeli tárgyak kialakításához szükséges részletfaragványokat látunk. Az emberi alakok ruházatát, a pólyásbabák pólyáját, a szíveket, a kardokat stb. bőségesen alkalmazott stilizált növényi motívumok díszítik; az alakos kompozíciókat babérlevelekből, rózsákból, néha angyalfejekből is szőtt koszorú övezi. Címeres ütőfák is szerepelnek gyűjteményünkben. Méretre nézve általában különbözők; vannak közel félméteres nagyságúak, vannak közepesek és egész kicsinyek is. Egyrészüik egyoldalú, a többi kétoldalú; egy, két vagy több faragvány is található rajtuk.

1. kép. Vallásos tárgyú ütőfa.
(18. szd. eleje.)

A hajdan virágzó mézesbábosság ma már teljesen hanyatlóban van. Bábosaink már nem dolgoznak faragványos ütőfákkal. A búcsúk és országos vásárok alkalmával felütött sátraikban található 108bábsütemények minden művészi érték nélkül valók. Az ütőfák sorra múzeumokba és magános gyűjtőkhöz vándoroltak.

Mint érdekességet említjük, hogy a régi soproni bábsütőminták nagyrészét és éppen a legértékesebbeket – főképp az Eipeltauer-családtól – a 60-as évek elején itt tartózkodó nagynevű műgyűjtő, Szalay Ágoston szerezte meg.²⁽¹⁵⁾ Később az egész országban, sőt a közeli külföldön is kutatott ütőfák után. Tekintélyes gyűjteményre tett így szert, melyet – tudomásunk szerint – a Nemzeti Múzeumra hagyott. A régi bábsütőminták gyűjtése tehát Sopronból indult ki.

A következő sorokban az értékesebb ütőfáink rövid leírását adjuk; közülük néhányat képen is bemutatunk:

Rendkívül finom stílusérzékre vall az a kerekmintájú – ú. n. tányér – ütőfánk, melyet kettős koszorú övez; a külsőben 6 szárnyas angyalfej és 6 rózsaváltakozik, a belső levelekből és 4 rózsából fonott. A minta közepén a Kis Jézus álló alakja; jobbról Szűz Mária, balról Szent József áll és kézen fogják. Feje fölött a Szentlélek galamb képében. L. A. jelzés. A 18. század elejéről való. 35 cm magas; a körlap átmérője 22 cm. (1. kép.)

2. kép. Madonnás ütőfa.
(18. szd. közepe.)

Egy, a 18. század közepéről való ütőfa előlapján díszes mennyezet alatt Madonna-kegyszobor áll (hátlapon félig kész minta: madáralak). Csodás barokk pompa jegyében fogant faragvány. 109A kegyszobor lábánál jelzés: S–M. (Marschall Sebestyén, lékai mester). Az ütőfa magassága 25·5 cm. (2. kép.)

Kissé naivabb megoldású a következő vallásos tárgyú ütőfa: Glóriás álló Krisztus az előtte térdeplő Szent Péternek átadja a főpapi hatalmat. Jelzés nélkül. 18. század eleje. 20 cm magas.

Egy négyzet alakú ütőfán szárnyas, koronás angyalfej van kifaragva. Jeltelen. 1700 körül. A négyzet oldala 13·5 cm.

A keresztre feszített Üdvözítő képével díszített ütőfa sem érdektelen. Jobbról Szűz Mária, balról Szent János evangélista áll. Jelzése: S. M. (Marschall Sebestyén.) 18. szd. közepe. 15 cm magas.

Még egy vallásos tárgyú ütőfánkról emlékezünk meg: Fájdalmas **110**Anya, ölében Jézus holttestével; mögötte kereszt, létra, dárdák. A kereszt vízszintes szárán S–M jelzés. (Marschall Sebestyén.) 18. szd. közepe. 15 cm magas.

Pompás kivitelű a rokokó ruházatú, álló női alakkal ékített ütőfa; az alak kezében legyező. Pazar ornamentális díszítés; a ruha nehéz brokátanyaga kitűnően érzékeltetve. Mesterkézre valló faragás. A minta egyik keskeny oldalán F. E. jelzés, a másikon 1770-es évszám. Egyike a legművészebb kidolgozású mintáinknak. 39 cm magas. (3. kép.)

3. kép. Rokokó dámás ütőfa.
(1770-ből.)

Hasonlóképp kiváló darab a rokokó ruházatú férfi alakot ábrázoló ütőfa is. Rendkívül gazdag ornamentika; kitűnő stílusérzék. Baloldalt alul jelzés; pajzsban: F K–H A betűk. 18. század 2. fele. 31 cm magas. (4. kép.)

4. kép. Rokokó gavalléros ütőfa.
(18. szd. 2. fele.)

Igen eredeti a doboló bohóc képével ellátott ütőfánk. Jelzése: S. M. (Marschall Sebestyén). 18. szd. közepe.
21 cm magas. (5. kép.)

5. kép. Bohócos ütőfa.
(18. szd. közepe.)

Keleti témát ábrázol az I W jelzésű ütőfánk: Turbános férfi alak zsiráfot vezet. (I W valószínűleg Wallenstein János kismartoni mester monogramja.) 19. szd. eleje. 18 cm magas.

Ötletes a kecskén lovagló szabó karikatúrájával ellátott ütőfa. Rász Ferenc kismartoni bábos bélyegzőjével. 19. szd. eleje. 21 cm magas.

Hatalmas méretével, s gazdag díszítésével tűnik fel egy pólyásbabát ábrázoló ütőfa. Jeltelen. 1800 körül. 41 cm magas. Van olyan ütőfánk is, amelyen pólyás ikrek vannak kifaragva. Kismartoni eredetű, L. A. jelzéssel és Rász bábos bélyegzőjével. 1800 körül. 18 cm magas.

A huszár-minták között a legtökéletesebb a D. G. jelzésű ütőfánk. Mária Terézia-kori viseletű huszárt ábrázol lovon. Rász Ferenc bélyegzőjével. 18. szd. 2. fele. 27,5 cm magas.

A kedvelt szív-formát többek közt egy Kismartonból való 111értékes, címeres ütőfa képviseli. Három rozettával élénkített, szívalakú levélfüzér-keretben középen koronás, kétféjű sas, mellén pajzs; fenn jobbról-balról virág- és levéldísz. Jelzése: I W-C A-1819. (Valószínűleg Wallenstein János és Angermayer

Keresztély kismartoni mesterek monogramja, Rász Ferenc bélyegzőjével.) 35 cm magas. (6. kép.)

6. kép. Címeres ütőfa.
(1819-ből.)

Egyik ütőfánkon zsebóra részletei láthatók kifaragva. Teljes, kerekded kialakítás volt ilymódon lehetséges. J. E. jelzés. (Eipeltauer József soproni bábos monogramja.) 19. szd. 1. fele. 18 cm magas.

Igen bájos azon ütőfánk, amelyen körlapon, kettős koszorúban – a külső babérleveles, a belső virágos – talapzaton két csokolódzó galamb látható. I. W. jelzés. (Valószínűleg Wallenstein János, Kismarton.) Rász bábos bélyegzőjével. 19. szd. 1. fele. 9,5 cm magas.

112A híres betyár, Sobri Jóska képével díszített ütőfát is tartalmaz gyűjteményünk. A hátlapon két kakas látható. Jeltelen. 19. szd. 1. fele. 24 cm magas.

Eipeltauer Józseftől származó egyik ütőfánk előlapján dzsidáskatona – lovon – van kifaragva; hátlapján pipa. Mindkét ábra J. E. jelzéssel. 19. szd. közepe. 18 cm magas.

Valószínűleg a soproni Gruber Mihálytól való azon ütőfa, melyen díszesen faragott kard és puska van

egymás mellett. Jelzése: M. G. 19. szd. 1. fele. 25·5 cm hosszú.

Az ütőfákon kívül egyéb más rokonemléket is foglal magában a gyűjtemény. Az alábbiakban ezekről is megemlékezünk röviden:

A viaszfigurák öntésére szolgáló kettős faminták közül egyiken I. S. jelzés található. Seitz Ignác kismartoni bábost vallja mesterének. Teknősbékát ábrázol. 19. szd. közepe. 11·7 cm magas.

Cserépmintáink között is van több vallásos tárgyú: A pásztorok imádása, Menekülés Egyiptomba, Ecce Homo. Kedvesek a világiak is: divatképek, pólyásbabák, nemkülönben az állat- és növényvilágból vett motívumokkal ékítették. Egytől-egyig kisebb méretűek.

Közel 60 darabból álló viaszfigura-sorozatunk több értékes, eredeti elgondolású mintát mutat fel. Feszület, Szent Borbála, imádkozó férfi és női alakok, egyes testrészek stb. találhatóak a gyűjteményben.

A bádóg- és gipszminták, továbbá a régi viaszgyertyák kisebb jelentőségűek.

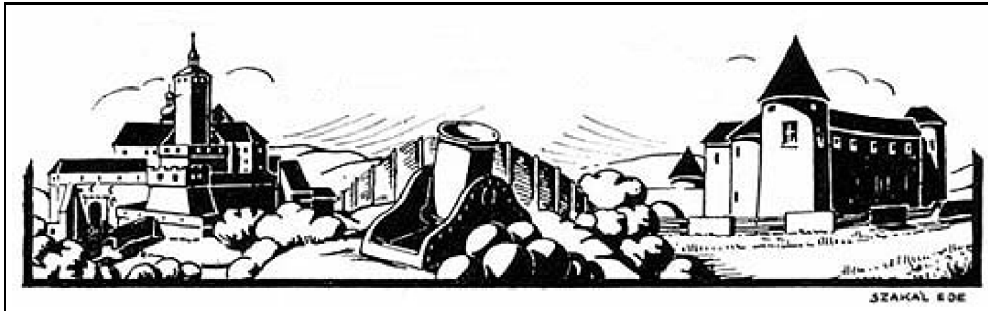
Ostyasütő-vasaink közül a legrégebb példány 1763-as évszámmal jelzett. Egyik-másik darabot szépen vésett főpapi vagy nemesi címer díszíti; többször szerepel az Isten bányája a feltámadási zászlóval.

Bábsütő- emlékeink közül az értékesebb és jellegzetesebb darabok jelenleg a Céhemlékek termében vannak kiállítva. A raktári anyag tanulmányi célokat szolgál.

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / A SOPRONI MUZEUM KÖZLEMÉNYEI. / Csipkés Kálmán: Lebkuchenbäckerei-Modelle im Soproner Museum.

Csipkés Kálmán: *Lebkuchenbäckerei-Modelle im Soproner Museum.*

Nach einem gedrängten Überblick über das Wesen des Lebkuchen-Modellschnittens und Aufzählung der bedeutendsten Meister in Sopron und im Komitat beschreibt der Verfasser einige Stücke, deren das Soproner Museum, ungefähr 300 besitzt. Alle diese Erinnerungsstücke an ein niedergehendes Gewerbe zeichnen sich durch große Kunstfertigkeit ihrer Erzeuger aus, die in starke Birnbaum- oder Nußholzpfütze mit Meißel und Messer nach eigener oder fremder Zeichnung die mannigfaltigsten Bilder schnitzten. Man arbeitete aus Holz ganze Szenen aus dem kirchlichen oder profanen ¹¹³Leben, werkte mitunter tage-, ja wochenlang an kleinen Figuren und schnitzte dann um das fertige Bildwerk Zierate, die man als wahre Musterbeispiele ornamentaler Kleinkunst bezeichnen könnte. Als erfolgreicher Sammler alter Soproner Lebkuchenmodelle wird August Szalay genannt, der anfangs der 60-er Jahre die bedeutendsten Stücke an sich brachte. Im Anhang wird verwandter Modell aus Ton, Blech und Gips Erwähnung getan.

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONVÁRMEGYEI VÁRAK, KASTÉLYOK ÉS NEMESI KURIÁK.

SOPRONVÁRMEGYEI VÁRAK, KASTÉLYOK ÉS NEMESI KURIÁK.

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONVÁRMEGYEI VÁRAK, KASTÉLYOK ÉS NEMESI KURIÁK. / Csatkai Endre dr.: A röjtöki kastély.*

Csatkai Endre dr.: A röjtöki kastély.⁽¹⁶⁾

A röjtökmuzsaji környék enyhe dombjaival, az Ikva-patak kellemes partjával az emberiség legkorábbi szakában településre csábított. A legújabb időkben egyesített két falu határából már kőkorszakbeli leletek kerültek elő. Muzsajról Paur Iván, a Széchenyi-nemzetség levéltárosa gyűjteményével a soproni múzeumba például porfirkalapács került, 1891-ben pedig két kis fejsze szerpentinkőből. A röjtöki határ Paur Ivánnak baltákkal és gabonazúzóval szolgált ugyanebből a korból. A bronzkorból szintén szekercét szolgáltattak be a múzeumnak.⁽¹⁷⁾

A vaskorból és a római korból ugyan hiányoznak a leletek, de a középkor legelső magyar századaiban már a történelem világosságánál él a két község egyike: Muzsajt ugyanis még a tatárjárás előtt említi oklevél 1232-ben. 1265-ben *Mesey* néven szerepel. Ugyanebben az évben, tehát szintén nagyon korán jelentkezik Röjtök is *Ruhtuk* alakjában. Muzsajon a faluról elnevezett nemesi család volt birtokos a középkorban ezek a nemesek kemény tusákat vívtak a szomszédos ebergőciekkel, sőt gyilkossággal is megterhelték lelkiismeretüket, amiért is Nagy ¹¹⁴Lajos uralkodásának idején a birtok egy részét kárpótlás fejében át kellett adniok. Ezen a réven később zálogjogon a Kanizsayak is részt kaptak itt. Muzsajjal egy időben 1375-ben ugyanez lett a sorsa Röjtöknek is. Ennek birtokában 1429-ben a Vági-család jelenik meg. 1450-ben Cziráki Miklóssal ez az ősrégi család is belekerül a falu történetébe zálog révén. De a Vágiak kihalásukig a falu birtokában maradtak. Muzsajon a birtokos családnak kevesebb nyugalma volt, 1471-ben a Vágiak rárontanak Muzsaj Lászlóra: kifosztják, feleségével együtt bántalmazzák; 1495-ben ugyancsak őt a Kanizsayak fertőszentmiklósi jobbágjai verik véresre és elhurcolják magukkal.⁽¹⁸⁾

1. kép. A rójtői kastély az 1870-es évek végén. Oldalhomlokzat.

Az 1492–30-as években említés történik egy Felmuzsaj nevű birtokról: ezt a Lozsi-család birtokolta.³⁽¹⁹⁾

¹¹⁵A középkorból kilábolva és átesve a török veszedelmeken, Rójtök és Muzsaj határa alkalmasint szétdarabolódott. A 17. század folyamán még több részből állt, ezeket később az egymással rokoni kapcsolatba jutott családok öröklés révén szerezték meg, vagy vétel útján is gyarapították. Így van p. o. adat róla, hogy a Hertelendy-család ott birtokos volt. 1666-ban Hertelendy Ádámné pörösködik Bene Mihállyal, akinek neje Hertelendy Anna. A pör egyezséggel végződött. Most az egyik Hertelendy elzálogosította birtokát Széchenyi György grófnak és nejének 14 évre. De, mint ahogy gyakran történni szokott, nem váltották ki, sőt még 1743-ban is birtokukban maradt. Széchenyi György gróf és neje egyébként is szerzett Rójtökön, valamint Muzsajon fekvőséget. 1685-ben Simolak Jánostól Rójtökön 200 forintért és Muzsajon a Dócziaktól ugyanannyiért. 1690-ben Rójtökön Hertelendy Miklóstól 300 forintért, Meledenczy Ferencről 1150 forintért; 1694-ben Hertelendy ¹¹⁶Sándortól 639 forintért, 1695-ben az említett Meledenczy Ferenc örököseitől 500 forintért. 1695-ben még ráfizettek Hertelendy Sándor udvarházára 100 forintot. 1699-ben Rójtökön a Tomsicsiaktól 250 forintért és Bü Istvántól 200 forintért, 1700-ban Rójtökön Jambrikovics Zsigmondtól 300 forinton, 1701-ben Talián Páltól három részletben 424 forintért rójtői földeket és Czuppan Istvántól ugyanott 667 forintért. Ugyanekkor a gróf és neje Hertelendy Sándornak egész örökségét 2113 forinton ¹¹⁷magukhoz váltották, nemkülönben Hertelendy Miklóstól

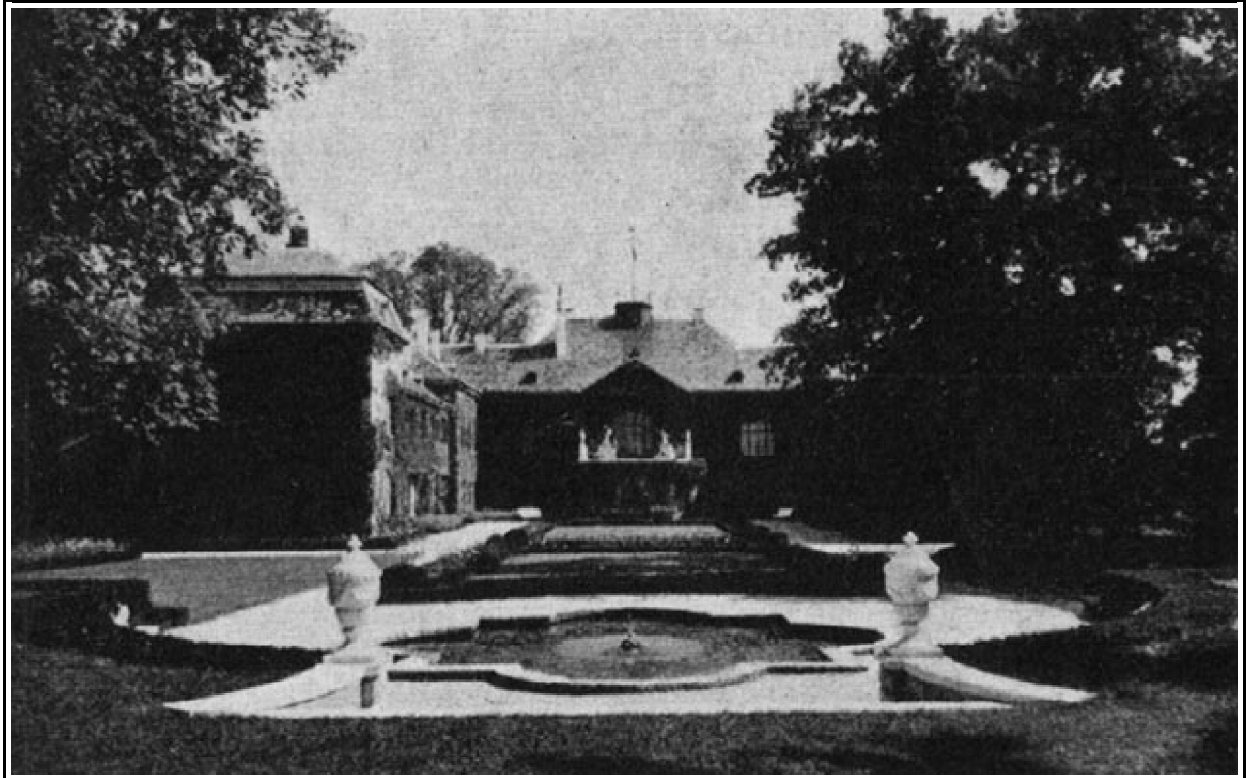
újabb részt 300 forintért. Mintegy 8100 forintot adott ki tehát tehát Széchenyi György, hogy Rőjtök és Muzsaj nagy részét magáénak mondhatta.

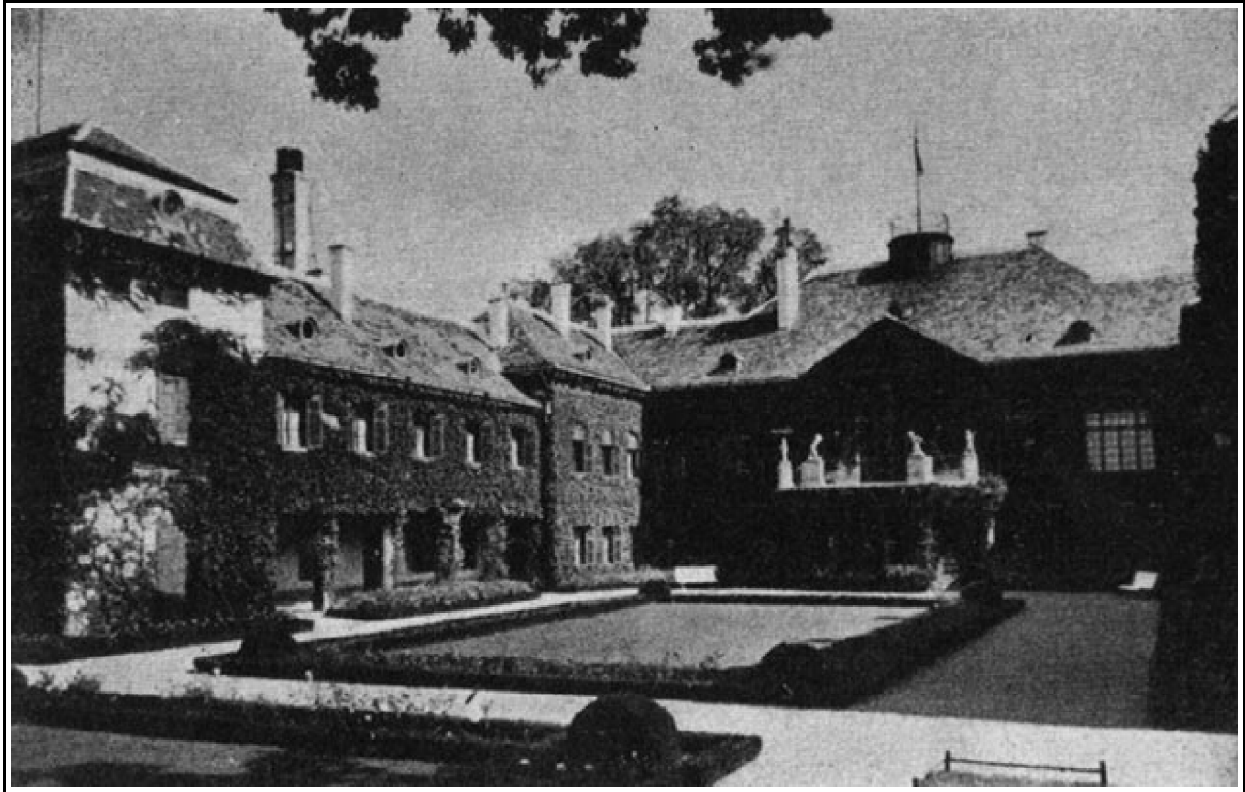
2. kép. A rőjtői kastély az 1870-es évek végén. Gazdasági udvar.

3. kép. A röjtői kastély. Főhomlokzat.

4. kép. A röjtöki kastély. Kerti homlokzat.

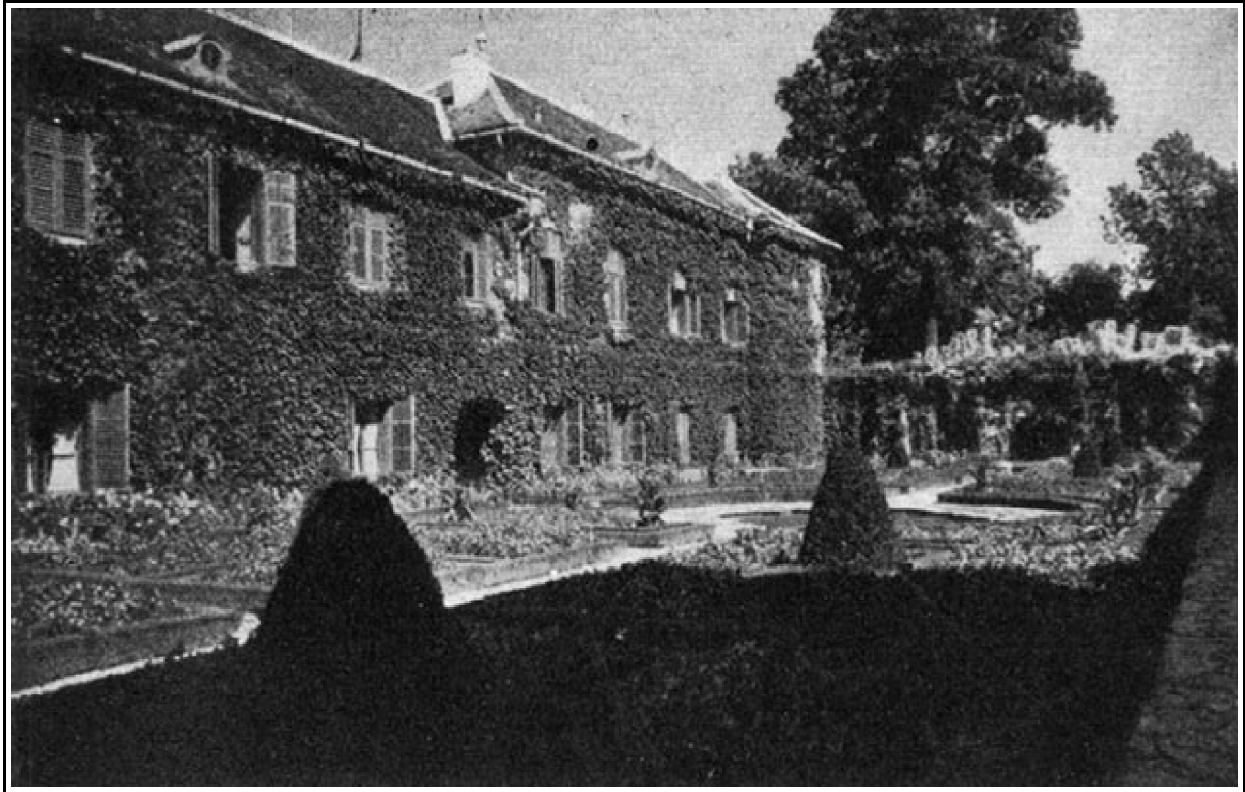

5. kép. A röjtöki kastély. Udvar.

Az 1716-ból való összeírás következő érdekesebb dűlőnevekkel szolgál: Csahos, Benkó-irtás, Határút, Bartos-irtás, Föcskefarku dűlő, Majoros, Szil-domb, Kertek alatt, Szik mellett, [118](#)Harmosok, Kövecses, Kis kövecses, Csály, Cserfy útja, Macskás, Kerek gyöp, Dió völgy, Vak szarv stb.[4\(20\)](#)

Széchenyi György szerethette Röjtököt. Mélyen fájlalta, hogy a kuruc-labanc világban sokat szenvedett a jobbágyok. 1709-ben éppen a német katonák dúlták fel a falut, pedig jómagya is Bécs felé kacsingatott. De Heiszter nemtörődömsége volt a dolog oka. Közel lévén a Nagyerdő, Széchenyi és vendégei vadászataik középpontjaképen, találkozóra, éjjeli szállásra a röjtöki udvarházat szemelték ki.[5\(21\)](#)

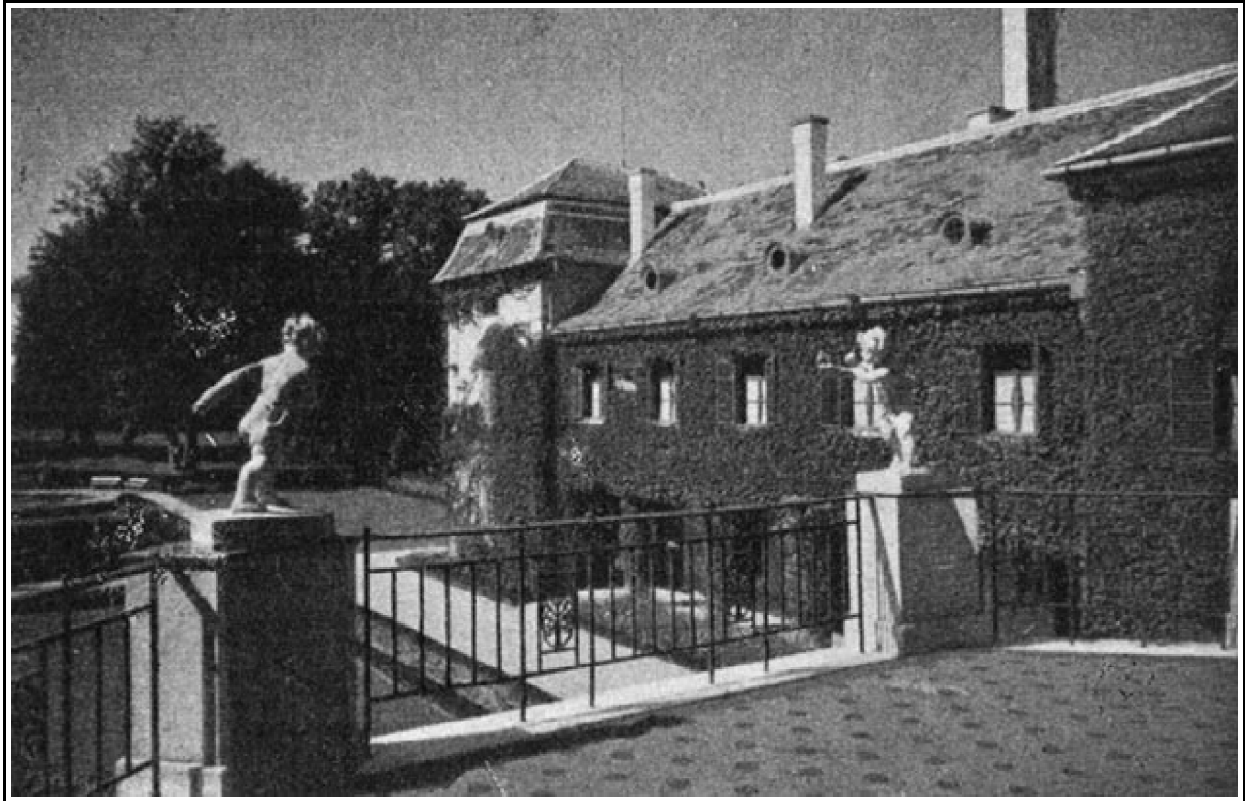
György gróf fia, Zsigmond, még 450 forintot fizetett a Meledenczy-örökösöknek. 1746-ban sörfőző is működött a röjtöki birtokon 128 forint félévi jövedelemmel. Az 1741-es vagyoni osztályon Antal grófé lett Röjtök és Muzsaj is.

6. kép. A röjtöki kastély. Oldalhomlokzat.

Közben azonban új nevek kerülnek felszínre a birtokosokra nézve: A Kecskés-család. Széchenyi Györgynek volt egy nővére. Apjuk, Lőrinc, ezt jegyzi fel az 1652-ös évre: „Meg Gyórré mentünk, megvén a győri házat; die 3. Augusti Juttka leányom ott lett.“⁶⁽²²⁾ Ezt a leányt korán nőül vette Jambrikovics György kapitány. De mindketten korán elhaltak. Gyermeküket a Széchenyi-család nevelte fel. Egyiküket, Erzsébetet, a fertőszentmiklósi Kecskés János vette nőül. Ezek gyermekét, Juditot, viszont megyénk egyik legnevezetesebb családjának ¹¹⁹sarja, Felsőbüki Nagy Pál. Ilyen módon öröklés révén ez a törzsök lett a 18. század derekán az úr Röjtökön. A Jambrikovicsok Peresztegen, a Felsőbükiek pedig Bükön és Fertőszentmiklóson voltak birtokosok.

Az új röjtöki földesúr, Felsőbüki Nagy Pál, már kiváló elődökre tekinthetett vissza.⁷⁽²³⁾ A család címeres levelét Benedek nyerte II. Mátyástól 1616-ban. 1696-ban Felsőbüki Nagy István Bükön palotát épített, ennek felirata büszkén nevezi a gazdát császári és királyi személyes jegyzőnek és nemes Sopron vármegye alispánjának. A röjtöki Felsőbüki Nagy Pál atyját is Pálnak hívták, 1689–1717 között főszolgabíró volt.

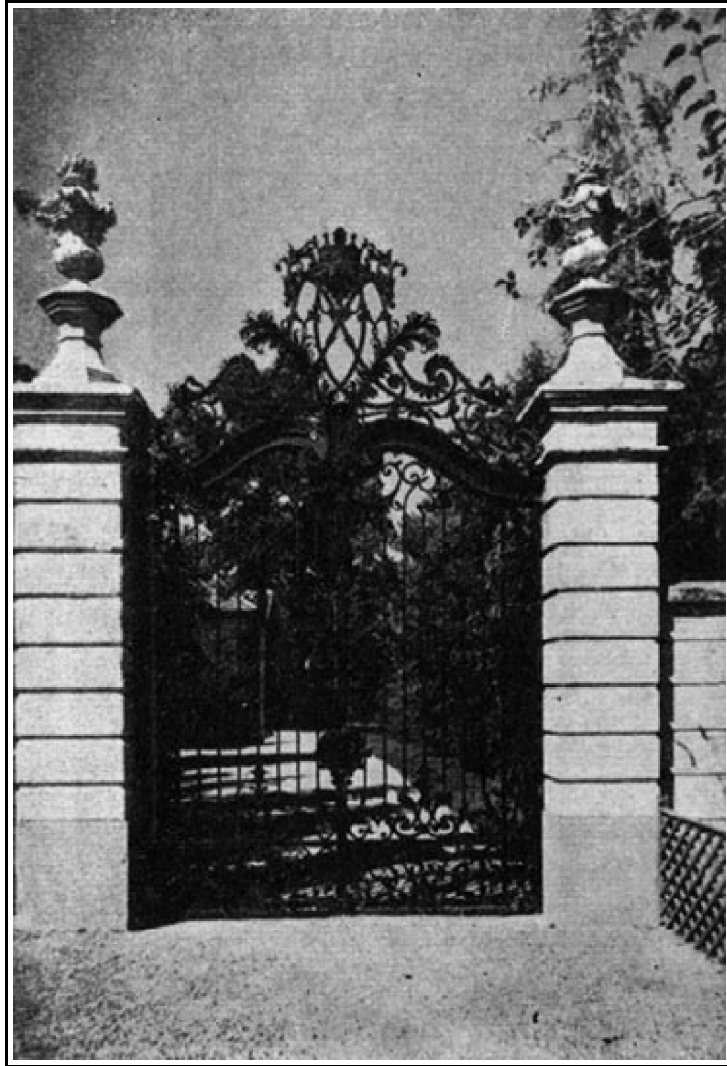

7. kép. A röjtöki kastély. Kilátás az udvari erkélyről.

A család első röjtöki tagja elődeihez hasonlóan szép megyei pályafutást írt le: 1745-ben főjegyző, a következő esztendőben alispán lett, majd a hétszemélyes tábla tagja. 1776-ban halt meg. Három fia a közpályán mozgott. Pál, Bezerédy Judit ura, főszolgabíró volt; Sándor pedig 1779–1799 között alispán. Ennek fia volt Felsőbüki Nagy Pál, a megye kitűnő követe, a reformkor értékes magyarja. A legidősebb fiút, József, örökölte Röjtököt. Ő vagy atyja⁸⁽²⁴⁾ építtették át az egyszerű udvarházat kastéllyá. A kertet kőfallal övezte. A Nagyerdőnek egy részét is megvette a Széchenyiektől. Szintén szép vezető állásokat töltött ¹²⁰be: kancelláriai tanácsos, királyi személynök volt. Végh Péter leányát, Annát vette nőül. Annyira szerette Röjtököt, hogy ott is temetkezett.

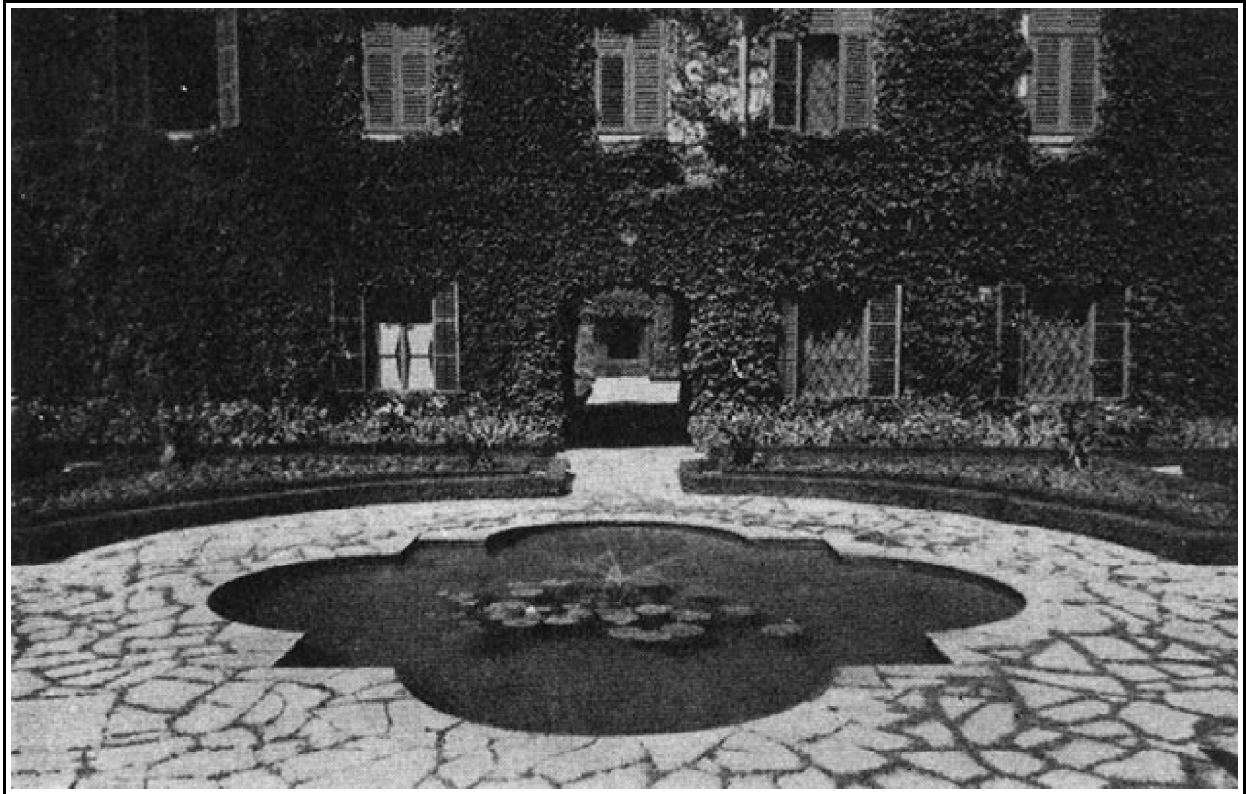
A Felsőbüki Nagy-családnak ez az ága vele kihalt. Leányát, Júliát, Ürményi Miksa vette nőül, és így ismét új, de szintén nagyon nevezetes család vonul be Röjtök történetébe.

Nyitra vármegye legrégebbi nemzetsége az Ürményiek.⁸⁽²⁵⁾ A 13. század végén már kimutathatók Ilméri néven. Egyik sarjuk, János, az Árpád-ház kihalásának idejében kalocsai érsek volt. A 15. századtól fogva folytatólagos a családja. Az első röjtöki birtokos atyja, I. József (1741–1825), az iskolaügynek szentelte életét és főleg az egyetem rendezése körül vált ki. Neje Komjáthy Anna volt. Ferenc fiúk mint koronaőr és mint Fiume kormányzója tette nevét ismertté. Másik fiúk, Miksa, Fejér vármegye alispánja (1773–1836), került a röjtöki kastély birtokába. Felesége nagyon vonzóhatott a birtokhoz, mert 1826-ban bekövetkezett halálakor ott temették el.

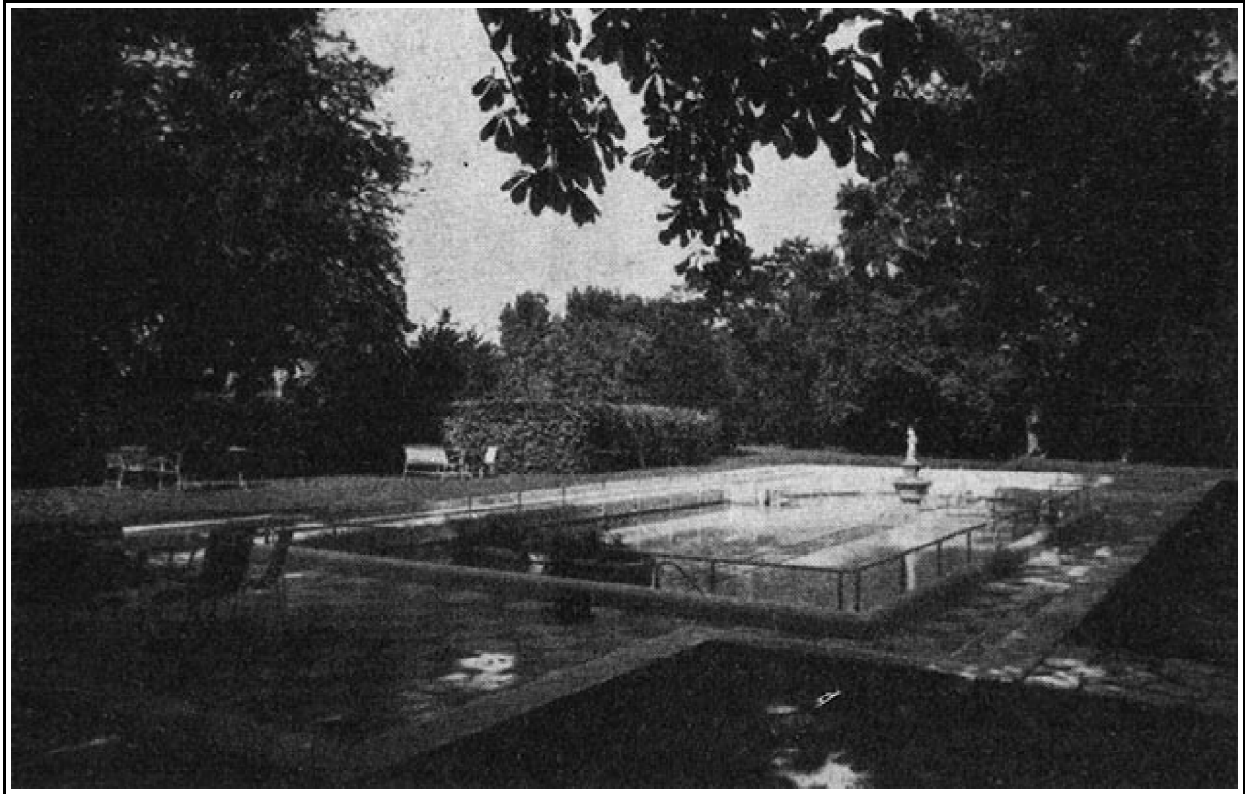

8. kép. A röjtői kastély. Főkapu.

Az első röjtői birtokos Ürményi házaspár fia, II. József, szintén magas hivatali polcokra emelkedett, alispánja volt Fejér vármegyének és 1841–46 közt alnádori méltóságot viselt. Az ő idejében történt, hogy Széchenyi István gróf is megtisztelte a röjtői kastélyt. A „Legnagyobb magyar“ szokásához híven szaggatott német mondatokban veti oda megjegyzését naplójában erre vonatkozólag (1841 október 14-éről): „Nachmittag reite ich nach Szerdahely, um Bezerédy zu versöhnen, fand ihn nicht, Röjtök, Loos.“ Ebben az időben a selyemtermesztés érdekelte és ennek az ügyében tett látogatást [121](#)Bezerédyéknél a ma Fertőszentmiklóssal egyesített Szerdahelyen, Ürményi alnádornál Röjtökön és Viczay gróféknál Looson. [10\(26\)](#)

9. kép. A röjtöki kastély. Csendes zug.

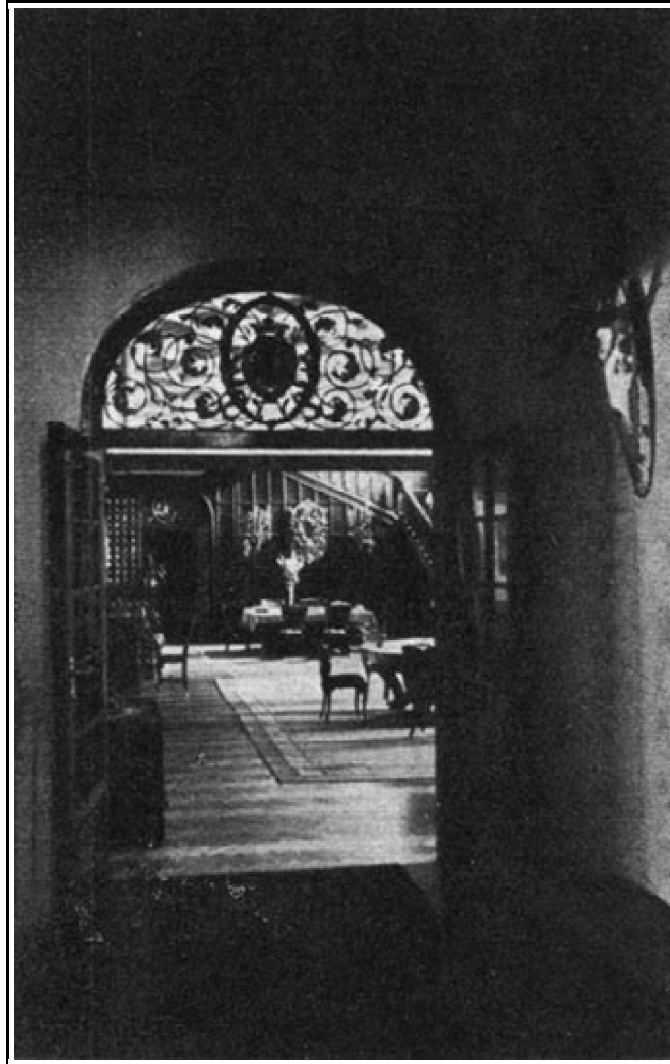

10. kép. A rójtői kastély. Szabadfürdő.

1848-ban a két falu határában levő Ürményi-birtok mintegy 870 holdat tett ki, vagyis a mai nagyságnak megfelelő volt.

122 Ürményi Józsefnek két fia közül Miksa Festetich Borbálát vette nőül. 1861-ben a kismartoni választókerület képviselői mandátummal ruházta fel.

A képviselőség sok pénzbe került mindenkor és Ürményi inkább kívánt fehérmegyei birtokain tartózkodni, így a rójtői kastély eladásra került. 1876-ban a soproni Bauer Antal, tekintélyes sertéskereskedő, megnézte és gavallérosan nem sokat alkudva, 250.000 forintért megvásárolta. A 19. században Sopron közgazdasági életében igen nagy jelentősége volt a sertéskereskedésnek. Szorgalmas munkával meg lehetett gazdagodni, de ennek útja nem volt éppen könnyű. Akkoriban hatalmas disznócsordákat tartottak a Bakonyban is a soproni kereskedők, azután állandóan utazgattak Horvátországba, Szerbiába. Legalább négy nyelven kellett beszélni tudniok. Bauer Antal a Thaya mellett fekvő Waidhofenből vándorolt be Sopronba. Felesége a serfőző Bosch-családból származott, amely a mai Erzsébetkertben a várostól bérelte az egykori sörgyárat.

11. kép. A röjtöki kastély. Pillantás a nagyterembe.

A polgári élethez szokott házaspárnak esze ágába sem jutott, hogy a röjtöki kastély birtokában most főúri életet éljenek. Ürményiék négy szoba bútort hagytak hátra. Ezek lassankint az egyes műgyűjtő családtagok kezébe kerültek, szétszóródtak. Még tán Ürményiék vitték magukkal Mária Terézia hatalmas képét. Ehhez az a hagyomány tapadt, hogy a királynő Röjtököt is megtisztelte látogatásával. Nincs kizárva, hogy Eszterházáról 1773-ban oda is ellátogatott, de történeti adat egyelőre nincs rá. A Bauer-család tehát inkább csak hétvégi és nyári tartózkodásra használta Röjtököt. Elég rossz karban is volt a kastély az átvételkor. Bauer Antalné rendkívül poétikus naplójában [123](#)fel is sóhajt: Lesz itt mit karba hozni! Eleinte kasznár, később a fiatal Bauer Mihály gazdálkodott a birtokon.

Bauer Antal 1893-ban halt meg. Most Mihályé lett Röjtök. Kitűnő gazdálkodását a legfelsőbb helyen is elismerték. Őt és Antal öccsét a király röjtöki előnévvel nemesítette.

12. kép. A röjtöki kastély. A nagyterem.

Bauer Mihály is vállalt képviselőiséget és pedig a nagymartoni kerületben a század első éveiben. Közvetlen kedves úr volt, vendégszerető, a közért szívesen áldozó. Egy darabig elnöke volt a Soproni Képzőművészeti Körnek is.

124A birtokot 1910-ben a Németországból származó Berg Gusztáv báró vásárolta meg. Addig a kastélyon változás alig esett. Megvolt a főhomlokzaton az oszlopos bejáró, de tető fedte, nem borult föléje erkély. A falakat az emeletet is átfogó copfos ion pilaszterek tagolták, jelezve építési korukat, az 1770–80-as éveket. Az új tulajdonos alatt történt a bécsújhelyi Mayer építész tervei szerint az első nagyobb átalakítás.

Berg Gusztáv bárótól fiai örökölték Rójtököt és 1926 decemberében vette meg Verseghi Nagy Elek, magy. kir. vatikáni követ. Az új birtokos, aki jelenleg is ura Rójtöknek, 1884-ben Kolozsvárt született. Jogi doktorátust szerzett és 1905-ben a kereskedelmi minisztériumban kezdte meg közpályáját. 1913 óta mint diplomata működött a világháború előtt Belgrádban, Drezdában, Hágában. 1920-ban ismét Hágába került, 1922–24-ben a külügyminisztériumban teljesített szolgálatot, 1925-ben Genfben, majd 1926–28-ban a Vatikánban, mint meghatalmazott miniszter.

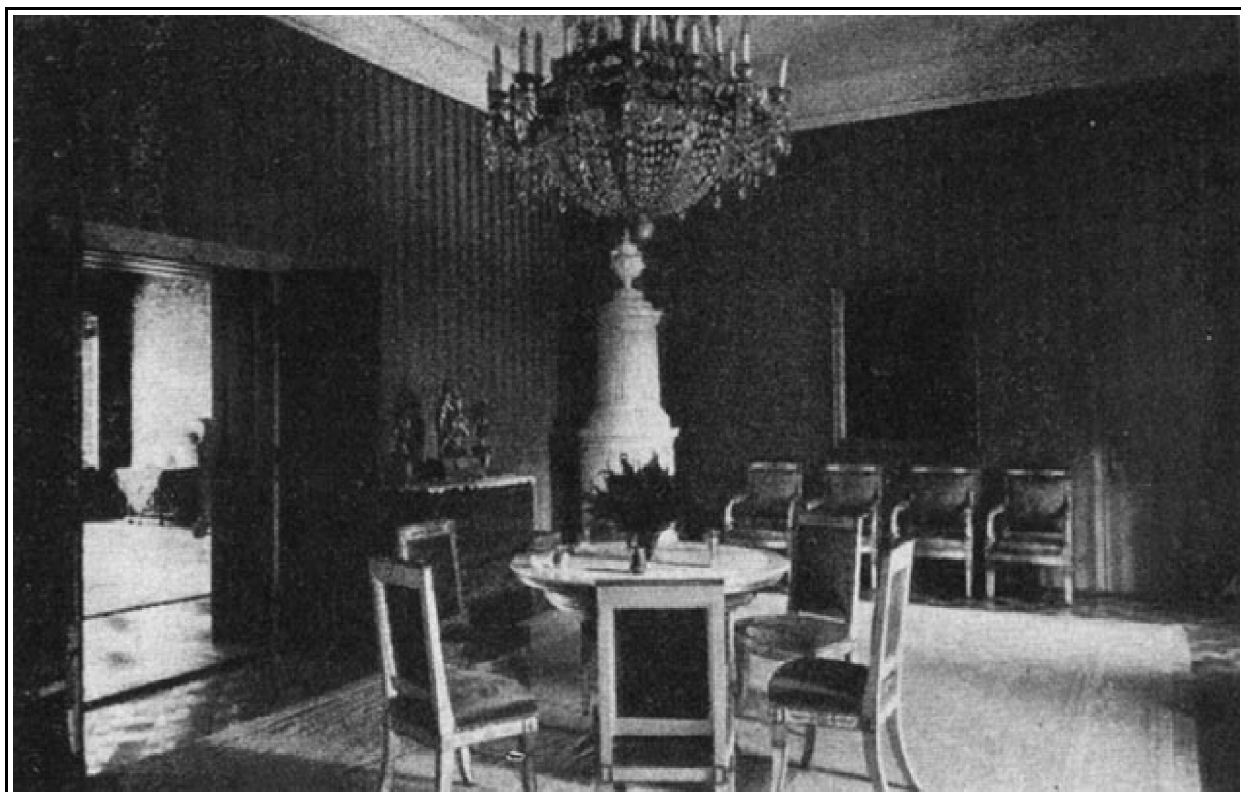
13. kép. A röjtöki kastély. Pillantás a nagyteremből a kertbe.

A kastélyt a modern igényeknek megfelelően átépíttette, a parkot a berlini Späth-cég rendezte, a szobrászati munkában azonban részt kapott a soproni gárda is Seiffert Géza, Baumann Béla és Mechle Béla személyében.

125 Alig költözött be az új tulajdonos és családja, máris gyász szakadt rájuk. Meghalt a követúr édesatyja, Verseghi Nagy Ferenc, a jeles jogtudós. 1852-ben Verécén született. 1877-ben lett egyetemi magántanár, 1881-ben rendes tanár Kolozsvárt. 1895-ben a polgári törvénykönyv kodifikáló bizottságába került, több kézikönyvet írt állami megbízásból. 1900-ban államtitkár, 1903-ban **126a** Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja, 1910-től 1918-ig képviselő, tagja a delegációnak és később a felsőháznak. Röjtökön húnyt el 1928-ban. A kastély parkjában épült családi sírboltban temették el. Ugyanott kapott utolsó nyugalóhelyet Verseghi Nagy Elekné Janssen Erzsébet, aki 34 éves korában 1934-ben halt meg és a tulajdonos édesanyja, Huzella Erzsébet is (1936).

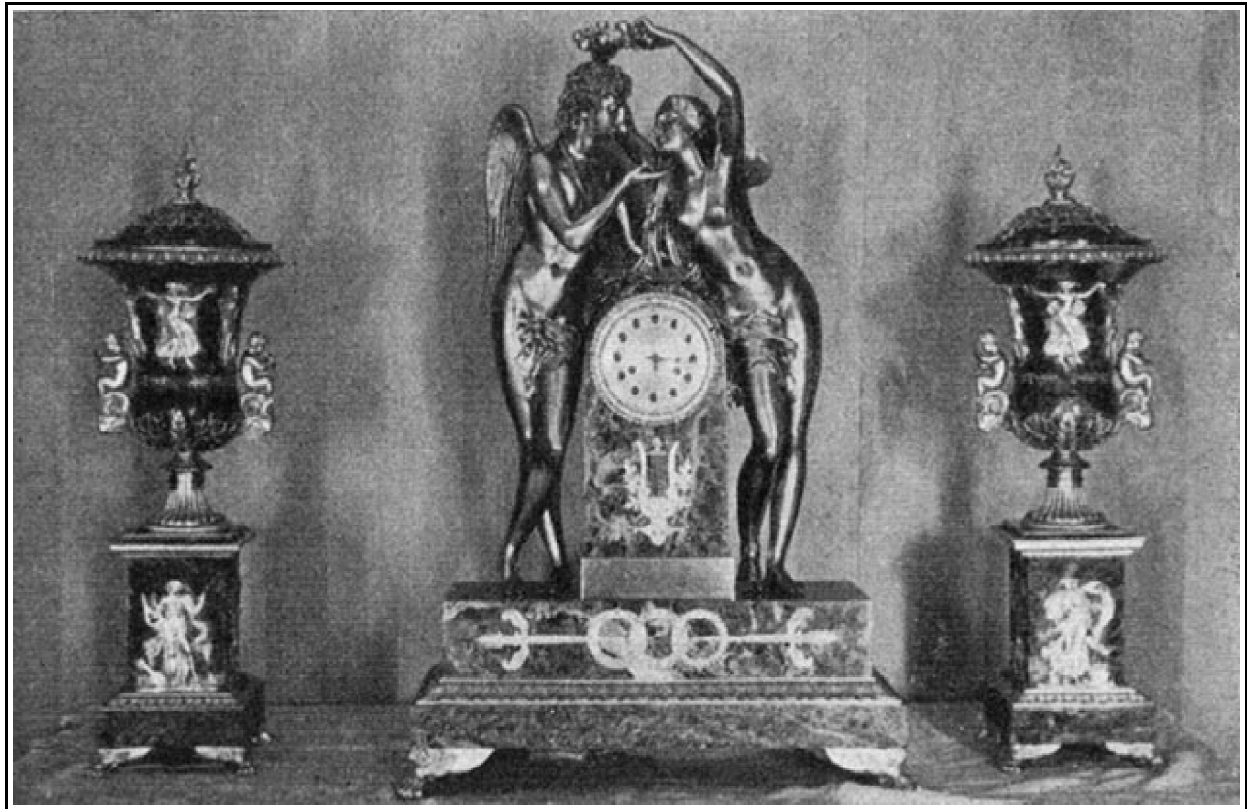

14. kép. A röjtöki kastély. Nappali szoba.

15. kép. A rőttöki kastély. Empire műtárgyak.

De a feketebetűs napok mellett volt jócskán pirosbetűs is, amikor t. i. neves vendégeket láthatott a kastély. Gyakorta tölti itt szünidejét Magyarország hercegprímása, Serédi Jusztinián dr. bíboros. De hosszabb időre megfordultak a rőttöki kastélyban még Mikes János gróf és Majláth Gusztáv Károly érsekek, Bethlen István, Teleki Pál miniszterelnökök, Berthold Lipót gróf, volt külügyminiszter, Magdolna főhercegnő, az Esterházy hercegi család tagjai, a Széchényi, Erdődy, Csáky, Pálffy stb. grófi családok.

16. kép. A röjtöki kastély. Empire-szalón.

A kastély épülete mai formájában keveset beszél érdekes multjáról és régi gazdájáról. Jelenlegi tulajdonosa, mint említettük, fejedelmi módon átépíttette, kibővítette új szárnyakkal és a régi helyiségeket a legmodernebb követelmények szerint alakította át.

Egyemeletes az épület. Főhomlokzata eredetileg kilenc tengelyes volt. Ebből két oldalt három-három tengely esik, a középső részben két keresztalakban kivágott pillér erkélyt tart és oromzat koronázza meg a szakaszt. Az erkély szobrai újak. Az 127 ablakok szögletesek, a halódó barokk jellegzetes tábladíszein kívül mást nem találunk. A kerti homlokzat héttengelyes, kissé előbbrelépő középső résszel.

A korszerűvé tett helyiségek között a főbejárat két oldalán mutatóban meghúzódik egy-egy dongaboltozatos fiókos szoba, egyebütt mindenütt a modern átalakítás nyomai. Megmaradtak a szép cserépkályhák; a copfstílustól a biedermejer korig minden változat megvan. Az új berendezésű kápolnában két régi faragású szobor: szent János apostol és egy szent püspök. Aranyozva, színezve. A 17. század második feléből valók, idegen származásúak. Feltűnik László Fülöp két arcképe az elhunyt úrnőről és egy Rubens-kép.

17. kép. A röjtöki kastély. Vadonrészlet a parkban.

Az empire-szalón bútorzata Louis Bonaparte holland király amsterdami palotájából származik. Röjtök jelenlegi urának apósa Jansen Ágost tulajdonába került, majd ennek halála után leánya néh. Verseghi Nagy Elekné örökölte, így jutott az egykori királyi szalón bútorzata Amsterdamból Röjtökre.

A gyönyörű park nagyjából a legszebb angol stílusban tartott, a kastély közelében ugyan van egy kisebb részlet a szentimentális park jegyében, de egészben véve a legüdítőbb látványt nyújtó tisztások, facsoportok, kis kerti házak változatossága jellemzik.

A kastély bejárájának szomszédságában áll a templom; mint a kastély kegyurasága alá tartozó épület annak sorsával erősen összeforrt.

128Már a középkorból van adat röjtöki templomról. 1524-ben a soproni Kürschner Farkasné négy ökröt hagyományoz ennek az egyháznak.¹¹⁽²⁷⁾ Átmenetileg a 16. század végétől néhány évtizedig a falu is protestáns volt, de már 1651-ben ismét katolikus püspöki látogatás esik, mikor is a templomot jó állapotban találták. De az 1683-as török dúlás szörnyű módon elbánt vele: csak a szentély maradt épen, sőt még az 1697-es püspöki látogatás is csak romokban találta. A vallásosság nagy volt. 1719-ben a lakosság Széchenyi György gróftól azt kéri, hogy Lékáról egy ágostonrendi barátnak letelepedését eszközölje ki, mert nem szívesen járnak máshová. Maga a gróf annyira jónak találta a plébániát, hogy mikor rokona, Kecskés László a soproni ferenceseknél első miséjét mondta, legszívesebben a röjtöki plébániát adta volna oda neki.¹²⁽²⁸⁾ 1760-ban hála istenfélő kegyurainak, újjá épült és az 1766-os püspöki látogatás meg is dicséri, főképpen a tornyát, amivel akkoriban még nem minden templom dicsekedhetett a megyében. A Felsőbüki Nagy-családnak oratóriuma is volt az istenházában.¹³⁽²⁹⁾

Ezt a templomot 1879-ben lerombolták és helyébe a soproni Handler Ferdinánd tervezett újat. Mivel abban

a korban a középkori stílusok jegyeihez tapadtak az építészek, itt sem találunk valami eredeti építészeti ötletet, hanem a román stílus szabványos díszítései, kellékei vonulnak fel. Berendezése is teljességgel megújult a román stílus jegyében, csupán a főoltár Mária-szobra (a templom Szűz Máriának szentelt) régi. A hagyomány szerint a vimpáci minoriták II. József feloszlatta kolostortemplomából mentették ide. A miseszerek közt van régi is. Egy szép bécsi monstrancia mellett egy soproni kehely (Kuhn Gottlieb műhelye, 1805-ből) azt mutatja, hogy a kastély urainak művészpártolásában megvolt a soproni irányzódás.

A falunak a 18. század utolsó negyedéből való szobrai és síremlékei tanúsítják, hogy az egykori Felsőbüki Nagy-kastély ösztönző példát adott a lakosság szélesebb rétegeinek is.

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / Kisebb közlemények.

129 Kisebb közlemények.

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / Kisebb közlemények. / Mollay Károly dr.: Sopron és a magyar nyelv ügye 1825-ben.

Mollay Károly dr.: Sopron és a magyar nyelv ügye 1825-ben.

Bors Sámuel, pesti királyi táblai ügyvéd „A’ Kenyérmezei Viadal, vagy A’ hasonlíthatatlan Vitézség“ c. művét 1825-ben a következő levél kíséretében küldi el a soproni városi tanácsnak: „*Tekintetes Nemes Tanáts! Mivel ezen Munkám’ készítésében fő tzielom volt ditső Nemzetem Szép Nemének kedveskedni, oly kéreessel küldöm meg a Tekintetes Nemes Tanátsnak, méltóztasson ezt ezen Sz. K. Városba legszebb Kis Asszonnak mint tulajdonát kezéhez adatni. – Fő gyönyörűségem lesz, ha a vele megtiszteltetett Szépnek nevét tudtomra adatni méltóztatik. Aki egyébaránt jó indulatiba ajánlom örökös tiszteléssel vagyok A Tekintetes Nemes Tanátsnak alázatos szolgája Budafalvi Bors Sámuel Királyi Táblai Ügyvéd. Pesten Junius 19kén 1825.*¹⁽³⁰⁾

A városi tanács 1825. szeptember 9.-én foglalkozott Bors Sámuel különös kérésével s úgy döntött, hogy a küldött munkát a városi levéltárban helyezteti el.²⁽³¹⁾ Itt őrzik ma is *Sz. K. Sopron Városa’ legszebb Kis Asszonyának* szóló ajánlással.

Bors Sámuel nem tartozik irodalomtörténetünk általánosan ismert alakjai közé.³⁽³²⁾ Szépirodalmi működése ma sem kelt különösebb érdeklődést, de figyelmet érdemel a magyar nyelv, különösen a magyar népnyelv elismertetése érdekében kifejtett munkássága.

Ismeretes, hogy a németországi Tübingában megjelent „Allgemeine Zeitung“ a bécsi udvar titkos támogatásával 1808-ban 100 arany jutalommal pályázatot hirdetett annak eldöntésére, vajjon Magyarországon a magyar vagy a német nyelv használatát kell-e általánossá tenni. A pályázat Magyarországon nagy felháborodást keltett, hiszen nyilvánvaló volt, hogy a bécsi udvar politikai céljait szolgálja. Így a pályázat a magyar nyelv ügyének csak javára vált s *Kazinczy Ferencen*⁴⁽³³⁾ kívül mind

többen szálltak síkra nyelvünk érdekében. Ezek közé tartozott Bors Sámuel is, aki a királyhoz „honni nyelvünk iránt írott és benyújtott könyörgése“ mellett 24 körmői arany jutalommal *külföldi németek* számára pályázatot hirdetett. A pályázóknak két magyar parasztyermek (Bors Sámuel által összeállított) beszélgetését kellett zamatos német nyelvre lefordítaniok. A fordítás megoldhatatlan nehézségei, Bors Sámuel szerint, egymagukban is bizonyították volna a magyar népnyelv utolérhetetlen szépségét. Pályázati felhívásának egy példányát mellékelte fenti leveléhez. Tehette ezt annál is inkább, mert a tübingai pályázat híre Sopronba is eljutott. Kazinczy Ferenc ebben az ügyben levelezett *Kis Jánossal*, sőt Nagy [130](#)György soproni rektor a magyar nyelv érdekében a tübingai pályázaton részt is vett.⁵⁽³⁴⁾ Nyilvánvaló tehát, hogy Bors Sámuel a magyar nyelv iránti érdeklődés fokozása céljából fordult Sopron város közönségéhez. Ezáltal nyer értelmet fentemlített különös kérése is. Felismerve a bécsi befolyásnak legjobban kitett város fontosságát, igyekezett a soproniakat megnyerni a magyar nyelv ügyének. Ebben tulajdonképp csak *gróf Dessewffy József* gondolatát folytatta, aki 1808-ban írt, kéziratban maradt munkájában sürgeti már többek közt a „Sopronyi héntz“ megmagyarosodását.⁶⁽³⁵⁾

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / Kisebb közlemények. / Csatkai Endre dr.: Egy soproni városplébános mint „hazaáruló“.

Csatkai Endre dr.: Egy soproni városplébános mint „hazaáruló“.

Természetesen csak hirlapi kacsáról van szó, amely 1795-ben élénken foglalkoztatta a városi tanácsot. A „Bayreuther Zeitung“ ugyanis ebben az évben a 11. számának 12. oldalán Wachtler Pál soproni városplébánosról azt írta kereken, hogy hazaáruló.¹⁽³⁶⁾ Összeesküvések híre a levegőben lógott ekkor, hiszen csak nemrég leplezték le Martinovics apát mozgalmát. Ebbe belekeveredett Széchenyi Ferenc gróf titkára: Hajnóczy József is, így nincs kizárva, hogy Sopronban is tudtak a titkos megmozdulásról. Hiszen Hajnóczy menyasszonya is soproni volt, Kittel Sámuel orvos Sári leánya. De a jámbor városplébános valószínűleg teljesen ártatlanul keveredett rossz hírbe. Wachtler Pálról keveset jegyzett fel a történelem. Harkán és Ruszton volt plébános, 1779-ben került Sopronba a katolikus parókia élére. Átéltte II. József egyházellenes korszakát és 1804-ben húnyt el. A Szent Mihály-templomban temették el. Egészen egyszerű síremléke ma is ott van az északi oldalon. A felirat tájékoztat csendes, munkás életéről, amelybe nyilván csak a téves ujsághír csepegtetett némi ürömet. Ezt a kis keserűséget is kivethette a tanács erélyes állásfoglalása. Más eset is van rá, amikor Sopron vezetőségét rosszindulatú ujsághír bosszantotta meg. 1820-ban I. Ferenc király születésnapja alkalmával hivatalos ünnepség volt. Erről a *Pressburger Zeitung* számolt be helytelenül. A tanács a tudósítást hamisnak, szemtelennek, hazugnak bélyegezte meg. Egyúttal elrendelte a nyomozást, hogy hol szerezte a lap a közlést.²⁽³⁷⁾ De persze akkoriban nagyon bajos volt kideríteni a dolgot, épúgy mint a városplébános esetében.

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / Könyvismertetés.

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / Könyvismertetés. / Thirring Gusztáv dr.: A soproni polgárság vagyoni és birtokviszonyai II. József korában. Kny. a Városi Szemle XXV. évfolyamából. 8-r, 33 l.

Thirring Gusztáv dr.: A soproni polgárság vagyoni és birtokviszonyai II. József korában. Kny. a Városi Szemle XXV. évfolyamából. 8-r, 33 l.

Szerző ismét egy rendkívül értékes munkával gazdagította Sopron irodalmát. A Városi Szemlében jelent meg ez a tanulmánya és most mint különnyomat is napvilágot látott. A II. József korabeli soproni polgárság vagyoni és birtokviszonyait a tőle megszokott alaposítással tíz fejezetben tárgyalja. Behatóan ismerteti e kor ház- és földbirtokát, az állatállományt mint vagyontárgyat, az ipar és kereskedelem jövedelmét, az összirtok és annak megoszlását az egyes foglalkozási ágak között, az adózó polgárok megoszlását adó kategóriák szerint, a legtöbb adófizetőket és a legnagyobb birtokokat, a vagyon és adó megoszlását háztulajdonosok és bérlakók közt, az ingatlan vagyon értékét. Ez utóbbi fejezet élénk fényt vet arra az alapos munkára, amivel szerző az ingatlan vagyon pénzbeli értékét deríti ki, itt nem kevesebb, mint 1200 esetben a feldolgozásából állapította meg azokat az átlagárakat, amelyek mellett az ingatlanok gazdát cseréltek. A szöveg közé iktatott részletes táblák a rendkívül gazdag anyag áttekinthetőségét megkönnyítik. Egyszerű és világos előadása az egyébként száraz anyagot élvezetes olvasmánnyá alakítja át, úgyhogy a laikus is bizonyára nagy érdeklődéssel fogja Sopron gazdaságtörténetének ezt az értékes és tanulságos fejezetét fogadni. Ezért a munkáért Sopron közönsége hálával tartozik az illusztris szerzőnek.

ry.

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / Könyvismertetés. / Dorosmai János: Ferde magyar tornyok között. Sopron, Király-nyomda, 1940. 38 l.

Dorosmai János: *Ferde magyar tornyok között*. Sopron, Király-nyomda, 1940. 38 l.

A szerző, akit főképp szellemes tanítómeséiről Sopron falain túl is jól ismernek, *gondolatszilánkoknak* nevezi ezt a most megjelent művét. Tárgyi csoportokra osztva közli benne a hitről, igazságról, életről, világról stb. szóló aforizmáit, többnyire egy-két sorba tömörítve ítéletét. Az aforizma legnagyobb mestere, La Rochefoucauld óta megszoktuk, hogy ezt a műfajt a pesszimizmus és gúny táplálja s hogy legtöbbször az emberi önzés, irigység és hiúság csipkedése a feladata. Ebből a szempontból Dorosmai is a nagy francia moralista nyomán jár s mikor csipkelődik, egyszersmind javítani törekszik. Éles megfigyeléseiből találó gondolatok és talpraesett ítéletek formálódnak, s legtöbb aforizmája szellemes csattanóban csendül ki. Általában rövid, egy-kétsoros *gondolatszilánkjai* a legsikerültebbek, a hosszabbakban levő bölcselkedés olykor erőltetett s nem elég hatásos. Kétségtelen, hogy az író nyitott szemmel és gondolkodva figyeli a világot és az élet jelenségeit s megfigyelései eredményeit éppen olyan szellemesen és tanulságosan sűríti össze aforizmáiba, mint ahogy népszerű és érdekes fabuláiban tette. Ez a kis kötet is méltó helyet foglal el művei

sorában.

rj.

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / Könyvismertetés. / Kertész János dr.: Ezer tanulmány az Ezer Tó Országáról. Finn bibliográfia. 16°, 66 l. Budapest st, Szent Imre herceg kiadóvállalat.

132Kertész János dr.: *Ezer tanulmány az Ezer Tó Országáról.* Finn bibliográfia. 16°, 66 l. Budapest, Szent Imre herceg kiadóvállalat.

E csinos és izléses kiállítású kis könyvecské a szerző még abban az időben rendezte sajtó alá, amikor a finn testvérenemzet élet-halál harcát vívta. Szerzőt a finn bibliográfia összeállításánál az a gondolat vezérelte, hogy nekünk magyaroknak kötelességünk még jobban megismerni testvéreinket. A könyv felsorolja mindazokat a jelentősebb tanulmányokat, amelyek Finnországról szólnak. Ez az összeállítás – szerző szavai szerint – csak bibliográfiai vázlat, amelyben mégis közel ezer tanulmány hirdeti a finnek történetét, politikáját, gazdasági életét, irodalmát, művészetét és a magyarokkal való kapcsolatát. A könyv értékét emeli az anyagnak szakszerű, áttekinthető rendezése; az egyes fejezetekben csoportosítja Finnországot és a finn népet ismertető általános leíró tanulmányokat, a magyar- finn kapcsolatokat, a mező- és erdőgazdálkodás, földkérdés, állattenyésztésre vonatkozó irodalmat, majd a földrajzi, statisztikai, külpolitikai anyagot, az 1939–1940 finn-orosz háború irodalmát és végül ismerteti a finn irodalmat, művészetet, zenét és nyelvészetet. – Komoly és értékes munka. Úgy a tartalma, mint a szerkezete szerzőnek kitűnő jártasságáról és szaktudásáról tanuskodik. Szerző a munka eladási árának teljes összegét a finn vöröskereszt javára ajánlotta fel.

–ry.–

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / Szerkesztői üzenetek.

Szerkesztői üzenetek.

Olvasóinknak. Közel harminc krónika szól Sopron multjáról. Ezek közül eddig csak kettő jelent meg nyomtatásban. Az egyik Csányi János krónikája (1670–1704), ezt a M. T. Akadémia Tört. Bizottmánya megbízásából Páur Iván, az Akadémia érem és kéziratárának öre rendezte sajtó alá. A másik Ritter János krónikája a Rákóczi szabadságharc idejéről, ezt is Páur Iván adta ki 1874-ben. Szerkesztőségünk lapunk jelen számában megkezdí a még kiadatlan és értékkel bíró krónikáknak sorozatos, de nem előre meghatározott időközökben való közlését azzal a céllal, hogy Sopron multja iránt érdeklődőknek hozzáférhetővé tegye e gazdag helytörténeti kútforrásokot. Nagy áldozatot vállalunk ezzel, de tesszük ezt abban a hitben, hogy lapunk barátai méltányolni fogják Sopron helytörténetének feltárását szolgáló törekvésünket.

Több érdeklődőnek. Sopron műemlékei c. sorozatos munka első kötetének idegennyelvű kiadásából a német- és francianyelvű még a nyár folyamán jelenik meg.

Előfizetőinket kérjük, hogy a hátralékos előfizetési díjaikat a csatolt postabefizetésilap felhasználásával mielőbb küldjék be, mivel nekünk is azonnal kell a lapunk előállításával járó költségeket megfizetni.

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK

133 SOPRONI KRÓNIKÁK

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL KRÓNIKÁJA 1778–1839 Jegyzetekkel ellátta: CSATKAI ENDRE DR.

I.
IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL KRÓNIKÁJA
1778–1839
Jegyzetekkel ellátta: CSATKAI ENDRE DR.

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL KRÓNIKÁJA 1778–1839 Jegyzetekkel ellátta: CSATKAI ENDRE DR. / Bevezetés.

135 Bevezetés.

A közölt krónika a soproni városi múzeum tulajdona. A benne előforduló utalások alapján sikerült megállapítani, hogy a Petz-családból származik. És pedig apa és fiú írták. Az eleje hiányzik; az 1778-as év végével kezdődik és az első részt, amely határozottan értékesebb, id. Petz Dániel írta 1800 novemberéig, folytatását pedig 1839-ig hasonló nevű fia.

Kiadását azért tartjuk szükségesnek, mert bár Sopron tipikus krónikaíró város, hiszen 30-nál több kéziratos krónika ismeretes s csupán kettőt adtak ki eddig teljes szövegükben; Csányi János krónikája az 1670–1705-ös évekről, magába foglalva Thököly korszakát és a kuruc harcok elejét, továbbá Ritter György krónikája a kuruc korról egyaránt, Paur Iván gondozásában jelent meg. Míg ezek főleg a mozgalmas háborús időkről beszélnek, a Petz-krónika képviselte családi krónika fajtájából nem került nyomás alá egy sem. Sőt kora (1779–1839) is szinte csak pár mondattal szerepel az eddigi összefoglaló soproni történeti munkákban. Pedig mozgalmas időszak, ha a háborúk zaja messzire jár is Sopron falaitól. Itt az ú. n. „Bürgerprozess“, amely majd tíz évig foglalkoztatta a várost, majd II. József császár korszaka, mikor főleg a türelmi rendeletek szinte naponta hoztak valami izgalmat, hol katolikus, hol protestáns részről. Utána a francia háborúk; először csak a könnyebb oldala: adó és újból adó, de később maga a megszállás, míg végre rászűrült a városra a biedermeier kor eseménytelensége.

De megérdemli a krónika kiadását a Petz-család is, amely több értékes pillért épített be az egyetemes kultúra nagy épületébe. Magában Sopronban is már több, mint 200 éve él a család. 1723-ban nyert polgárjogot a Szokolcáról ideszakadt Petz Lipót; az atyja akkor még élt a felvidéki városkában; mindkettőjük mestersége a posztónyírás volt. Az első soproni Petznek egyik fia Kassára került és később magához vette özvegy sorra jutott anyját, nála is halt meg. Gottlieb és Dániel Sopronban maradtak és

tovább folytatták az atyai mesterséget, és ez késő utódaiknak is kenyeret adott, Gottlieb kevés szerencsével, Dániel becsülettel. 1751-ben lett polgár, rokonságban állt a Töpler, Kraus, Schneider és Lenk posztós családdal és egyebekben is hasznos polgára volt városának, melynél kisebb, fizetéssel 136alig járó állást is betöltött. Azonkívül egyházában is szerepet játszott, halottvívő volt. Imigyen sok köze lett mindahhoz, ami a városban történt, ez vezethette a krónikaíráshoz. Egyes jelek arra vallanak, hogy nem naplószerűek a feljegyzések, Deccard orvos halálát p. o. néhány évvel később jegyzi fel, de az egészben megkapó, hogyan rajzolódik ki az egykori családi élet minden körvonala. Az Ikva mellett a Rózsa-utcában állt Petz Dániel családi háza, ott üzte a mesterségét, amelyet ma már régen eltüntetett a gyáripar. A sorok mélyén az egész háztartás gondja, a rengeteg napi baj tükröződik. De akad vigasztalás bőven a szép családi életben; örömmel jegyzi fel Petz apó, mikor nagyobbik leánya ülést kapott a templomban; majd Sámuel fia nőül, lányai férjhez mennek: Győr és Pozsony is bekapcsolódnak az érdekkörbe. Születnek rendre a kis unokák. Majd szomorú nap következik: Dániel gyerek magyar szóra megy Nemeskérre, elhagyja az otthont; később vándorútra kel, mint akkoriban minden iparosifjú. Az öregeket vigasztalják a kisebb lányok, Kati a legkedveltebb. A temetésnél szokásos ajándékszalagot rendszerint ő kapja; néha pedig a hú feleséget lepi meg vele. De Kati, a jó leány és jó nővér, akit nénye lebetegedése alkalmával Pozsonyba küldenek, sem maradt otthon: Győrbe viszik férjhez; van öröm, amikor hazajött látogatóba; mintha csak körülnézett volna, miben van hiány, utána 19 font szappant küldött ajándékba.

Béke honol a házban: mester és segédek között szíves a viszony; mikor az egyik meghalt, Petz uram temettette el a maga költségén. Általában jótékony ember volt, fel-felbukkan a kiadások közt: „főztem a szegény diákoknak“. De becsületben is állhatott, jóllehet Sopronban a posztónyíróknak nem volt céhe és az ülésekre, inasfogadásra Pozsonyba kellett utazni, mégis nem egyszer Petz elnökölt a koronázó városban az inasfelszabadításnál. Még Ázsiából is felkereste egyik rokona levéllel.

A családi élet keretén túl főleg az érdeklő, ami egyháza körül történik. Papválasztások izgalmi rezegnek át a sorokon; II. József türelmi rendelete következtében egyre-másra alakulnak az új hitközségek és épülnek a templomok; e téren kitűnő útmutató a krónika. Országos eseményekre többnyire csak akkor tér ki, ha valami vonatkozással van Sopronra.

Valami nagyon sajátos: pár nap alatt elhervadt gyermekpalántákról megemlékeznek, de egy szóval sem említi Lipót unokájának születését, pedig először az hozott nagy hírnevet a családnak.

Id. Petz Dániel 1800 október utolsó napjairól még maga jegyezte fel a lővéri szőlő termését, november 9.-éről idegen kéz adja tudtul halálát. 75 évet élt. Fia, Dániel folytatta a krónikát. 137Ez az 1771-ben született posztónyíró száraz író volt, a városi események kevésbé érdeklik, rengeteg gyermeke született, itt új motívum a csillagjegy feltüntetése és a himlőoltás. Az írótehetség, ami a krónika első részében megnyilvánul, az unokában, Petz Lipótban összpontosult, aki 1794-ben született és 1831-ben került Sopronba papnak. Mint műfordító tette nevét nevezetessé országszerte. A Reclam Universal Bibliothekban ma is az ő fordításában kapható Shakespere Coriolanus. Korán, 1840-ben halt meg; fia, Ernő, Harkán volt pap, ennek fia, Petz Gedeon, a budapesti egyetem világhírű német nyelvésze volt. Petz Lipót leánya Altdörfer Keresztély, neves soproni orgonista és zeneszerző felesége lett, e házasságból született az újabbkori Sopron zenetörténetének egyik legnagyobb büszkesége, Altdörfer Viktor zeneművész († 1940).

Sajátos, hogy az ifjabb Petz krónikájában alig van nyoma, hogy észrevette volna családjának emelkedését; egyszer ír a költőről, amikor szalonki beiktatására ő is elutazott. Sorai szárazak, ellágyulás nélkül valók.

A Petz-krónika utolsó negyven esztendeje merev toll csetlése, botlása a ház kiadásainak feljegyzése közben.

*

A közlés szószerint történik. Az olvasó hihetőleg eligazodik az eltorzított német szavak közt is. A jegyzetekben csak azokat a műszavakat igyekeztünk megmagyarázni, amelyek egyik-másik kiveszett mesterséggel kapcsolatosak; öreg mesteremberek voltak ebben útmutatóink. Egyébként minden említett személyt nem sikerült felfednünk, nem is lehetett célunk, inkább csak az érdekesebbekről rajzoltunk meg egy-egy vonást.

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL KRÓNIKÁJA 1778–1839 Jegyzetekkel ellátta: CSATKAI ENDRE DR. / Anno 1778.

138 Anno 1778.

In diesen 1778-sten Jahre sind aus unserer Ew. Gemeinde

gestorben	177
gebohrn	201
copulirt	66

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL KRÓNIKÁJA 1778–1839 Jegyzetekkel ellátta: CSATKAI ENDRE DR. / Anno 1779.

Anno 1779.

Den 11-ten Febr. Ist uns, Wachtmeistern unser Debutat Holtz vorgezeigt worden, in den Zahrhalm Wald.

Den 14-ten Febr. hab ich den Wald Hütter dass Bürtl Hacker Lohn 2 fl. 16 grsch. bezahlt, vor acht hundert (Bürtel).

Den 25. Febr. 5 fl. Handwercks Steuer erlegt. Haben wir Beystände die Frau Müllnerin Lebzelterin¹⁽³⁸⁾ zu Grabe getragen.

Den 11-ten April den armen Studenten gekocht.

Den 13-ten Ap. Ist der Hr. Joseph Blasowski, oft gewester Stadt richter und Bürger Meister zu Grabe getragen worden, in den Michaelis Freud-Hof unter wehrenden 5 Jährigen Burger Process.²⁽³⁹⁾

Den 25-ten Ap. den Wald-Hütter Tornbauer seinen Lohn bezahlt mit 1 fl.

Den 26-ten Apr. haben wir Beystände den Hn. Zweymann zu Grabe getragen, hat ein jeder 51 Xr, Flohr und Puschen bekommen.

Den 6-ten May 4 fl. Handwercks Steuer erlegt.

Den 7-ten detto Ist die Fr. Göschlin begraben worden.

Den 9-ten July haben wir Töpplerische Erben die 500 fl. von Mr. Matthias Ugrózy auf getheilt, den 17-ten July hab ich meinen Nachbarn Hrn Tobias Reisch zur Rinnen auf die Gasse hinaus helfen bezahlen 2 fl. 30 Xr.

Den 19-ten July haben wir Beystände den Hrn Elias Heimler gewesenen Beystand zu Grabe getragen, hat ein jeder 40 Xr bekommen.

139 Den 26-ten July ist das Schild auf gemacht worden in der Stadt, bey der Ungar. Kron genandt, welches ehe das Jesuwiter Confect war, welches der Hr. Tobias Reisch erkaufft hat vor 11000 fl.[4\(40\)](#)

Den 28-ten July Ist der Pranger frey gemacht worden zur Renovirung von H. Daniel Hochholtzer als damaligen Stadt-Richter.[5\(41\)](#)

Den 17-ten Aug. 3 fl. Handwercks Steuer erlegt, den 10-ten Sept. haben wir Beystände den Hrn. Matthias Eckel Kauf und Handels Mann zu grabe getragen, hat einer bekommen 1 fl. 6 Xr, Flor und Puschen.[6\(42\)](#)

Item den armen Studenten gekocht.

Den 29-ten Sept. hab ich wider das Handwerck in Pressburg als Schleifer besessen und hab 6 zu meistern und 2 zum Gesellen gemacht.[7\(43\)](#)

140 Den 13-ten Octb. hab ich aus den Löwer 21 Butten gelesen, davon hab ich 8 1/2 Emer lauterer[8\(44\)](#) bekommen.

Den 29-ten Octb. Ist der Tobias Kraus in der Nacht zwischen 10 und 11 Uhr in den Hern seelig entschlafen, und hat sein Leben nicht höher gebracht als auf 40 Jahr, 6 Monath.

Den 3-ten Dec. haben wir Beystände mit den 24-geren den Hrn Johann Lederer zu Grabe getragen, hat ein jeder 1 fl. 15 Xr bekommen.

Den 11-ten Dec. haben wir Beystände den Hrn Asboth, gewesten Balbierer zu Grabe getragen, hat ein jeder einen Flor, Puschen und 30 Xr bekommen.[9\(45\)](#)

In diesem 1779-sten Jahre sind aus unserer Ewl. Gemeinde

gestorben	186
gebohrn	174
copulirt	56 Paar

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL KRÓNIKÁJA 1778–1839 Jegyzetekkel ellátva: CSATKAI ENDRE DR. / Anno 1780.

Anno 1780.

Den 12-ten January. Haben wir Beystände mit denen Hrn 24-geru die Fr. Christian Gabrielin zu Grabe getragen, hat ein jeder bekommen 1 fl. 10 Xr, Flor und Puschen.

Den 15-ten Detto haben wir Beystände den Hrn Jacob Kissler Bürgl. Schwartz Färber¹⁰⁽⁴⁶⁾ zu Grabe getragen, hat einer 1 fl. 5 Xr, Flohr und Buschen bekommen.

Den 20-ten Detto haben wir Beystände mit denen Hrn 24-geru den Hrn Doctor Medicinae Andreas Conradi zu Grabe getragen, hat ein jeder 1 fl. 9 Xr und einen Flohr bekommen.¹¹⁽⁴⁷⁾

Den 16-ten Febr. 4 fl. Handwercks Steuer erlegt.

Den 18-ten Marty hab ich von Hanss Unger 8 Emer Neuen Wein gekauft vor 7 fl. 15 Xr Ein Emer.

Den 8-ten Ap. den armen Studenten gekocht.

¹⁴¹Den 14-ten detto haben wir Beystände den H. Textori Apoteker in der Stadt zu Grabe getragen, hat einer 51 Xr bekommen.¹²⁽⁴⁸⁾

Den 24-ten Ap. Sind 4 Domherrn und ein Dom Probst, in das vormahlige Jesuwiter Collegium Installiret worden von Seiner Excellenz Graf Szecsi Bischofen von Raab und Kroissbach.¹³⁽⁴⁹⁾

Den 5-ten May 3 fl. Handwercks Steuer erlegt.

Den 13-ten detto haben wir Beystände den Hrn Paul Jentsch seine Fr. Ehe-Liebste zu Grabe getragen, einer 1 fl., 1 halb wein und um 1 Xr Brod, Puschen und Lemony bekommen.

Den 27-ten May haben wir Beystände mit den Hrn 24-geru die Fr. Reichin zu Grabe getragen, hat einer 1 fl., Flohr, Puschen und Lemony bekommen.

Den 6-ten Juny Nachmittag zwischen 1 und 2 Uhr ist ein erschreckliches Schauer Wetter kommen, dass es hat Steiner geschmissen, wie Hüner Eyer, theils grösser und kleiner, und hat angefangen ober Agendorf, Wondorf, über die Löwer her und bis ins Seegebürg, Weingärten und Felder, an manchen gegenden alles in Grund nieder geschlagen.

Den 17-ten July hat Mr. Johann Gmeiner Bixenmacher allhier von mir ausgelöst 2 kurze Pistolen Lauf und 1 Schloss darzu, welche Ao. 1776 den 3-ten April sind veretzt worden von den verstorbenen Bixenmacher: von 1 fl. habe davon bekommen 25 Gr.

Den 15-ten July hab ich v. Ferdinandt Zimmerman die 100 fl. bekommen, die ich den Christian Zimmermann in Neusohl vorgestreckt habe.

Den 18-ten July haben wir Beystände mit den Hrn. 24-geru den H. Samuel Czepez zu Grabe getragen, hat ein jeglicher 2 fl., Flohr und Puschen bekommen.

Den 10-ten Aug. 3 fl. Handwercks Steuer erlegt.

Den 22-ten Aug. haben wir Beystände den H. Matthias Andrekowits zu Grabe getragen, hat ein jeder 1 fl., Puschen und Lemony bekommen.

Den 26-ten Aug. den Sailer bezahlt vor 4 Pf. 32 gr. groben und 5 Pf. klaren Spogat a 10 gr., zusamm 4 fl.

6 gr. [14\(50\)](#)

Den 2-ten Sept. Ist die Platz Einkunft verarendirt worden an die meist Bietende, vor 911 fl. auf ein Jahr, welches gebothen hat Mr. Tobias Krachsner Vormahls gewester Sporrer Meister.

142 Den 8-ten Sept. den armen Studenten gekocht.

Den 18-ten Sept. haben wir Beystände mit denen Hrn. 24-germ die Fr. Doctor Beckin zu Grabe getragen; hat ein jeder ein fl., Flohr und Puschen bekommen.

Den 25-ten Sept. haben wir den Löwer-Baumgarten in der Licitation vor 50 fl. erkaufft von des H. Moser seinen Vermögen.

Den 25-ten Octb. haben wir in den Löwer 4 Butten gelesen.

Den 12-ten Nov. Haben wir Beystände den Hrn. Melchior Walterstorfer [15\(51\)](#) zu Grabe getragen; hat ein jeder 51 Xr bekommen.

Den 22-ten Nov. hat meine Tochter Maria Elisabeth eine Session in der Kirche bekommen mit Buchstaben F. N3 mit Erlegung der Gewöhnlichen Tax 2 fl. der Zeit Kirch-Vatter H. Georg Daniel Tieftrunck.

Den 24-ten Detto 3 fl. 15 Gr. Handwercks Steuer erlegt. Haben wir Beystände den H. Gottlieb Philip Eisen Händler zu Grabe getragen; hat einer 45 Xr bekommen.

Mein Bruder Gottlieb Pecz hat von Steiner Weingarten den Emer Wein p. 9 fl. an Matthias Thirring 5 Emer verkaufft.

Den 17-ten Dec. hab ich den Wald-Hütter Thombaur sein Lohn 1 fl. bezahlt.

Den 29-ten detto hab ich zum Kirchen Bau 30 fl. eingeschrieben und bezahlt.

Den 30-ten detto hab ich von mein Löwer weingarten den Emer vor 15 fl. der Fr. Christian Schillerin verkauft. 79-er gewächs.

In diesen 1780-sten Jahre sind aus unserer Ew. Gemeinde

gestorben	158
gebohrn	225
copulirt	45 Paar.

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL KRÓNIKÁJA 1778–1839 Jegyzetekkel ellátta: CSATKAI ENDRE DR. / Anno 1781.

Anno 1781.

Den 7-ten Jener ist die Leichen-Predig in unsern Ew. Beth-Haus von Ihro Majestet Maria Theresia unserer

allergnädigsten Kays. und Königin gehalten worden, von H. Joseph Torkos.[16\(52\)](#)

Den 20-ten Jener hab ich der Klein Feldscherrerin vor 3 1/4 Eln Mausfarbes Tuch,[17\(53\)](#) welches sie vor 3 fl. schon über 2 Jahr in versätzt gehabt, hinaus gezahlt 1 fl. 18 gr. und das Tuch kauflich angenommen.

143 Den 7-ten Marty. 5 fl. Handwercks Steuer erlegt.

Den 10-ten Marty. Haben wir Beystände mit die Hrn 24-ger den Hrn Samuel Krieger Kayserl. und Königl. Insinieren[18\(54\)](#) ausn Fesztetitsischen Mäyrhof zu Grabe getragen; hat ein jeder 1 fl. und 2 Eln Flohr bekommen.

Den 11-ten detto hab ich dem Wald-Hutter Tombauer das Bürtl Hacker Lohn bezahlt mit 2 fl. 48 Xr.

Den 12-ten Ap. den armen Studenten gekocht.

Den 17-ten Ap. Hab ich in Löwer Baumgarten 2 Marcksteine durch die Berg Leute sezen lassen mit Signum D. P. 1781.; einen oben an dem Graben und einen in der Mitte abwärts gegen oder neben der Fr. Gruberin, auch das Gabel auf beeden seiten machen lassen, denen Berg-Leuten bezahlt vor ihre Gebühr 16 Gr. und vor jeglichen Stein vors sezen 1 gr. zusam. 18 Gr.

Den 9-ten May. Haben wir Beystände den H. Matth. Fischer Burg. Buchbinder zu Grabe getragen; hat einer 1 fl. und Puschen bekommen.[19\(55\)](#)

Den 24-ten May. Hab ich den Wald-Hüter Tombauer sein Hutt geld bezahlt 1 fl.

Den 10-ten Juny haben wir Beystände mit den H. 24-gern den Hrn. Hubert zu Grabe getragen; hat einer 1 fl. 30 Xr und Flor bekommen.[20\(56\)](#)

Den 16-ten Detto haben wir Beystände die Frau Knoglerin zu Grabe getragen, hat jeder 1 fl. bekommen.[21\(57\)](#)

Den 16-ten Juny 3 fl. Handwercks Steuer erlegt.

Den 12-ten Sept. den armen Studenten gekocht.

Den 3-ten Aug. 5 fl. Handwercks Steuer erlegt.

Den 14-ten Sept. den armen Studenten gekocht.

Den 23-ten Sept. haben wir Beystände den Hrn. Gottlieb Schindler[22\(58\)](#) zu Grabe getragen; hat einer 1 fl. bekommen.

Den 7-ten Sept. ist des Bruder Christian seine Frau seelig entschlafen in Caschau.

Den 29-ten Sept. Bin ich abermahls nach Pressburg beruffen worden, als Schleiffer Meister und habe es zum sechsten **144** mahl das Handwerck besessen, und dabey einen zum Schleiffer Meister gemacht, als Hrn. Andreas Ketrtsch von Pressburg. Vor die Gebühr 2 fl. empfangen und zwey Jungen zum Gesellen gemacht, Erstlich Gottlieb Ramwalter von Ödenburg, und einen von Tottis, von einen jeglichen die Gebühr 1 fl.

Den 11-ten Octb. Um 11 Uhr in der Nacht hat auf den Michaelis Thurn die eine Glocke etliche mahl

angeschlagen.²³⁽⁵⁹⁾

Den 12-ten Octb. Habe mit den Hrn 24-gern die Fraule v. Fischer holfen zu Grabe tragen; hat einer 1 fl. bekommen, hat sich bey mir angefangen mit den Beyständen.

Den 22-ten Octb. haben wir Beystände den Herrn Doctor Deccard²⁴⁽⁶⁰⁾ zu Grabe getragen; hat ein jeder 1 fl. 10 Xr, Flor 2 1/2 Eln, Puschen und Lemony bekommen.

Den 24-ten Octb. hab ich aus den Löwer 15 Butten gelesen, ist lauterer geworden 7 1/2 Emer.

Den 5-ten Nov. hab ich das Geld von der Plättrichin bekommen, 121 fl., davon den Hrn Stadt-schreiber 4 fl. geben, dem Ansager 30 Xr beym H. Stadt-Richter.

Den 20-ten Nov. 3 fl. Handwercks Steuer erlegt.

Den 11-ten Dec. ist dem Samuel Schneider Tuchmacher Meister seine Ehegattin mit todt abgegangen abends zwischen 4 und 5 Uhr.

Den 12-ten detto dem Bürsten Binder 25 gr. bezahlt vor eine lange absez Bürsten und 7 Xr vorn Binsel.

Den 17-ten Dec. hat die Fr. Anhl 2 fl. 8 gr. geben auf die Brun Ketten und Brun Emer.

Den 29-ten hab ich von der Mühl bekommen 6 Sack Körnenes Mehl und ein Sack Weitzernes; den Mühlner bezahlt vor alles 1 fl. 3 Xr.

Den 2-ten Octb. 3 fl. Handwercks Steuer.

Den 18. Octb. hab ich in Löwer 6 Butten gelesen; hab nicht gar 3 Emer lauterer bekommen.

Den 11. Nov. Hab ich mit den Hack-stock von Wandorf accordirt, vor den Löwer Baumgarten ganz umzugraben 2 fl. und hab ihm immer 20 gr. daran geben, den 23-ten Dec. Bezahlt mit 2 fl. 30 Xr.

¹⁴⁵In diesen 1781-sten Jahr sind aus unserer Ew. Gemeinde

gestorben	216
gebohrn	197
copulirt	49 Paar.

**1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL
KRÓNIKÁJA 1778–1839 Jegyzetekkel ellátva: CSATKAI ENDRE DR. / Anno 1782.**

Anno 1782.

Den 16-ten Febr. haben wir Beystände mit den Hrn 24-gern den Hrn Gömöri gewester Inschiniren beym Fürst Eszterházi zu Grabe getragen; hat jeder 1 fl. 7 Xr und einen Flohr bekommen.

Den 20-ten Febr. 4 fl. Handwercks Steuer erlegt.

Den 19-ten Marty. Ist in unseren Ew. Bethaus dass Danckfest gehalten worden, vor die Gnade, die Uns Ihro Kaiserl. Königl. Majestät Josehp der zweite ertheilt und erlaubet unser Beth-Haus zu erweitern und zu gewölben und habe dazu beygesteuert 30 fl.[25\(61\)](#)

Den 22-ten Detto ist der Anfang gemacht worden und ist die Stadt Mauer abgebrochen worden darzu.[26\(62\)](#)

Den 10-ten Ap. den armen Studenten gekocht.

Den 12. Ap. Ist mein Schwager Joh. Michael Lenck in der Frühe zwischen 6 und 7 Uhr mit Todt abgangen.

Den 13-ten Marty ist der Anfang zur Grundfest zu graben gemacht worden zum Beth-Haus, aber sich schlechter Grund und Wasser sich gezeigt hat, dass man hat Bursten[27\(63\)](#) schlagen müssen.

Den 22-ten Juny haber wir Beystände mit den H. 24-ern die Leopold Artnerische Jungfer zu Grabe getragen hat ein jeder 1 fl., Flohr und Buschen bekommen.

Den 24-ten detto haben wir Beystände die Fr. Susanna Boschin zu Grabe getragen ohne Stützen Träger, hat einer 50 Xr und ein Buschen bekommen.

[146](#)Anrede des nach Oedenburg deputierten Königl. Commissarii Titl. Hrn. Baron v. Schilson, den 25-ten July 1782:[28\(64\)](#)

Die Ursache meiner Anherkunft und des mir allerhöchsten Orts allergnädigst gemachten Auftrages, wird Ein Löbln. Magistrat, so wohl als der ganzen Gemeinde ganz bekandt zu sein scheinen. Die bis hero in dieser Stadt eingeschlichenen und zur Last der Bürger wider Rechten ausgeübte Missbräuche ein zustellen, die häufigst eingebrachte Beschwärrnisse aus zugleichen, die Gemüter zu besänftigen, Jedermann die strengste Gerechtigkeit widerfahren zu lassen, die Ruhe, so die Seele einer Gemeinde ist, herzustellen, die Innere Verfassung selbst des Magistrats zu verbessern, jedwedes Mit-Glied desselben zur genauesten befolgung seines amtes zu verweisen, der Gemeinde in Gegentheil, Vertrauen, Lieb und Gehorsam, zu ihrer vorgesetzten Obrigkeit ein zuflößen, die Gefälle der Stadt ohne Unterdrückung der Bürger blühend zu machen, mit einem Wort diese Stadt glücklich zu machen, wird jedermann durch die meine Comission wütschen und selbst erwarten. Und sie sind recht daran. Dieses ist der Wille unseres allergerechtesten allergnädigsten Monarchen, der seine Unterthanen nur glücklich, nur in gesegneten Umstände sehen will, der die Unordnung hasset, alle Unterdrückung verabscheuet, das Laster verbannet und aber allen den Scheinvollen Eigennuz gleich allen übrigen Lastern bestrafet. Dies ist sicher der Zweck, der einzige Zweck, warum ich hier bin, allein dass sind nur zergliederte Theile meines Auftrages alles zusammengenommen ist nur die Erfüllung meiner Pflicht und meiner Schuldigkeit diese aber aus zuüben der allerhöchsten Erwartung zu entsprechen, die Willens Meinung unseres allergnädigsten Monarchen Buchstablich zu befolgen, rufe ich sie, ja fordere ich sie auf Löbl. Magistrat und sämmtliche Gemeinde nur ebenfalls an die Hand zu gehen, allen Hass, alle Zwistigkeit allen Eigennuz auf die Seite gesezet, mich, ein unverhalten Zusprechen, die Wahrheit aller Leute, ihrer Zeugen, Ehre und Redlichkeit sein, auf ihrer Stirne gezeichnet. Mit Vergnügen werde ich jedermann hören, der kleinste, wie der höchste, und der erste wie der letzte kan zu allen Stunden, keiner aus genohmen, frey zu mir kommen. Jedermann kan und soll mich belehren. Ich werde ihm Danck darvor schuldig seyn. Ich diene meinen Monarchen, [147](#)wenn ich ihnen diene und so finde ich auch in ihren Dienst mein eigenes Glück. Gleich wir mir aber jedweder willkommen seyn wird, der mich durch ächte, uneigennüztige gerade Wege die Wahrheit der Sachen kennen machen wird, so wage es je

keiner weder aus eigenen, noch anderen absichten mich falsch anzugehen, oder mich irre führen zu wollen. Die Hand des Herrn treffe ihn und sie wird es. Ich selbst werde der erste Werckzeug seines fürchterl. Zornes seiner gerechtesten bestrafung seyn. Dieser Verleumder oder dieser Ruhestörer solle ausgerottet, solle vertilget seyn. Ich schwöhre es bey der Treu bey der Pfllicht, die ich meinem König und Kayser schuldig bin. Nun löbl. Magistrat sämtl. Gemeinde wissen Sie die allerhöchsten Gesinnungen unseres gnädigsten Monarchen zu gleich die Verfassung, mit welcher ich mit Vergnügen diss Geschäfte antrete, Helfen Sie mir gemeinschaftlich nur Ihr, nur Ihr Glück befördern. Helfen Sie mir das Wohl dieser Stadt auf keimend zu machen und solches unumstösslich fest zu sezen, helfen sie eine Liebe und Vertrauen zwischen sie einflösen, helfen Sie mir den Beysteuern-den Bürgern seinen zur Erhaltung des Staats und seines Eigenen Wohls abgebende Zinsen ohne sich beschwert oder gedrückt zu glauben mit Lust und Freude abreichen, helfen sie mir auch endlich denselben überzeugen, dass seine Abgabe, so woll als alle Gefälle dieser Stadt in sichern und heimlichen Händen verwahrt seynd und dass solche nur auf die aufrecht haltung, dieser glänzend seyn könnenden Stadt Sicherheit und Glückseligkeit der Bürgerschaft verwendet werden, dann werden wir die allerhöchste Willens-Meinung in voller Maas erfüllet, ja selbst erschöpft haben.“

Den 11. Aug. hat sich einer vom Thurn-Gatter beym Zügn Glöckl auf einen Seil herunter gelassen, welches bey den Franziskaner Ecke linker Hand vom Stadt Tohr hinein an einen Pflock angemacht war, sein Comerath hat aber auf demselben Seil über 3 Viertl Stund verschiedene Kunst-Stücke gemacht, zu etlichen mahle die Pistollen in währenden schwingen geladt und loss geschossen und allemahl auf eine andere art was gemacht, bis er herunter ans Ende gekommen ist.[29\(65\)](#)

Den 25-ten Aug. den armen Studenten gekocht.

Den 5-ten Octb. Ist durch Hrn Comissari Baron v. Schillson ver [148](#)licitirt worden die Wasch-stadt vor 40 fl. 41 Xr,[30\(66\)](#) die drey Stein-Brüche, beym Gerichte, auf den Warisch und bey Kohln-Hof, extra bey Wandorf der blatten Bruch vor 11 fl. 51 Xr. Und beym Brückel der Pasteyn Keller samt den grossen Leygeb Zimmer und Schupfen bis an die Rundeln ist verkauft worden vor 800 fl.[31\(67\)](#) Item ist die abmesserey[32\(68\)](#) ver licitirt worden: 776 fl. 30 Xr.

Den 7-ten detto ist die Mauth, Waag Haus und Bartza Pinz von 8506 fl auf 6 Jahr. Item vors Quartal leygeben macht das Jahr 4 Wochen 500 fl.[33\(69\)](#) Der Gemein stadt Schlosser Laaden ist verkauft worden 954 fl.

Den 17-ten Octb. haben wir Beystände mit Hn 24-germ die Fr. Ertlin zu grabe getragen hat einer 1 f. 12 Xr Weingeld und einen Flohr bekommen.[34\(70\)](#)

Den 24-ten hab ich den Löwer Weingarten gelesen, daraus einen Emer lauterer bekommen.

Den 26 detto Sind auf unsern neu-erbauenden Beth-Haus die zwey Kreuz auf das Dach hinten und vorne auf gesetzt worden.

Den 30-ten Octb. Ist ein gemein Tag gehalten worden und ist von Königl. Comissari gesetzt worden zu einem Buch-halter Hr. Andreas Asman. Item zum Provisor H. Matthias Öelerer und Paul Kroneis als Adjunctus. Item zum Stadt Kamerer ist erwählt worden H. Ludwig Thirring, zum unter Kamerer H. Paul Marton. Ist wider abgetreten und ist worden Mr. Anton Wimmer.

Den 7-ten Nov. Ist des Stadt Garde gefreyten seine Wohnung an der Waschstatt neben H. Gottlieb Krug auf einer seiten, [149](#)auf der anderen H. Tobias Frankendorfer als meist bietenden vor 1828 fl. verkauft

worden. Die Wachstube der Garde gegen der Capelle unter des H. Georg Muhm seiner Wohnung ist an ihm, Hrn Muhm vor 500 fl. [35\(71\)](#)

Den 8-ten Nov. Ist der Zwinger in der Höhe, wo die Tuch-Rahmen stehen, dem Tuchm. Handwerck als meistbietenden verkauft worden vor 491 fl. [36\(72\)](#) Item bey dem hintern Thor der Stadt Garde ihre Wachstube vor 816 fl. an Hrn Stephan Márton als meistbietenden verkauft worden. Eodem. In der Stadt neben der Engel Apotheke ist der Brod Laden vor 1635 fl. an H. Simon Strommer als meist bietenden auch verkauft worden. [37\(73\)](#)

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL KRÓNIKÁJA 1778–1839 Jegyzetekkel ellátta: CSATKAI ENDRE DR. / Anno 1783.

Anno 1783.

Den 16-ten Jener abends zwischen 9 und 10 Uhr Ist mir ein Gesell gestorben namens Joh. Ernst Wolf von Kunitz, sind folgende Unkosten auf gegangen

	fl. Xr.
Den Geistlichen vors mitgehen	30
Den Messner	24
Den Cantor	24
Den Schülern	15
Vor Mutzen mit acht trägern	12
Vors Bahrtuch	30
den Todten Gräber	48
den Tischler vor die Bahr	30
den Todten beschauer	6
den Bettel-richter	7
Summa	<hr/> 4'36

Den 18-ten Febr. Ist der Restorations oder Wahltag gehalten worden; haben die Raths-Stelle überkommen auf der Katholisch. seit Hr Jacob Kamper, Hr. Andreas Sedlmayr, von Ewang. Hr. Ludwig Gabriel und Carl Neuhold. Zum Burgermeister Ist ebenfalls Hr. Ludwig Gabriel erwählt worden, als richter H. Barthol. Márton, zum Vormund Hr. Caspar Morenick; [150](#)zwey Adjunctus: H. Joseph Zeltner und Wolfgang Artner. Zum Buchhalter H. Andreas Asman. Adjunctus H. Matthias Paur; Stadt Kämerer H. Ludwig

Thirring, Adjuntus H. Ludwig Török; zum Unter Kämerer Anton Wimmer; zu Provissores H. Matthias Oellerer und H. Paul Kroneis. Vor der Wahl sind wir Evangel. wieder zum ersten mahl in unser Bethaus gegangen, den Gottes Dienst bey zuwohnen und die Kathol. zum H. Geist in ihre Messe, nach der Wahl hat der H. Bürgermeister Ludwig Gabriel wieder zum erstenmahl sein Jurament auf den Rath-Haus abgelegt, vorhero musten allezeit alle beyde Oberbeamnte Evang. und Kathol. seite in der Hl. Geist Kirche ihr Jurament ablegen.[38\(74\)](#)

Die Welche aus der Gemeinde kommen sind:

Evang.	Kathol.
H. Michael Bálinth	H. Michael Keöfej
Georg Royko	Bernhard Wurm
Andreas Busch	Berndonner
Mich. Goldner	(Anton) Wáginy
Abrah. Rabacher	Rách
Christ. Kroyher	Norbert Neu-Herr
David Frank	Joseph Schury
Gottlieb Reichen-haller	Mártin Brunn-mayr.
Jacob Grimm	Georg Trost
Samuel Kraus	Dámián
Gottlieb Schrabbs	Wönisch
Christian Steinbeck	Mártin Fingerloss
Gottlieb Koller	Leopold Horváth
Gottlieb Wurm	Friedrich Schmidt
Johann Kastner	Riedl
(Georg) Hieritz	Káinz
Siegmund Tieftrunck	Gottfried Ottinger
	Joseph Stagl 39(75)

151 Den 16-ten Marty den armen Studenten gekocht.

Den 26-ten Marty: Hab ich meinen Sohn Samuel Burger lassen werden, die Unkosten waren: 4 fl., Burger-recht 2 fl., ins Spittal 1 fl. 30 Xer, vor den Pergamentnen Bürger Brief 9 Xer; vors Insiegel dem H. Stadt-richter 15 Xer, dem H. Stadt-schreiber, dem Gerichts-ansager 24 Xer, dem Feld-Hütter 7 Xer, denen Stadt-Gardisten 10 Xer.

Den 22-ten April In der frühe nach ein Viertel auf vier Ist so ein erschrockliches Erdbeben entstanden, dass die Glocken auf den Stadt-Thurn angeschlagen haben, das sich der Thurn so hin und her beweget hat.

Den 24-ten detto haben wir Evangl. die Gnade erlangt v. Ihre Majestät Joseph den Zweiten den 3-ten Geistlichen zuhalten, als sind candidirt worden Hr. Erhardt Artner v. Kaschau, hat bekommen 4 vota, Hr. Asboth von Nemes-Cso, hat bekommen 215, Hr. Neu-städter von Eperies hat 5 Vota bekommen, also ist Hr. Asboth geworden.⁴⁰⁽⁷⁶⁾

Den 1-ten Juni als am Sonntag Exaudi haben die Günser die Erste Predig gehalten in der Stadt, die Prediger waren H. Gottfried Asboth und H. Franz Wohlmuth. Acht Tage vorher, als am 25-sten May, haben auch die Schlaininger die erste Predigt gehalten allda.

Den 9-ten Juny haben wir genandte Bürger des Hn. Bürger-Meister Ludwig Gabrieln seine Fr. Gemahlin zu Grabe getragen; hat ein jeder Träger 1 fl., Flor und Puschen bekommen.

Den 29-ten Juny, als am 3-ten Sonntag nach Pfingsten, ist in Rust die Erste Predigt gehalten worden, von H. Carl Haynoczi, Ihren erwehlten Prediger und Seelsorger, welcher die Oedenburger zahlreich beygewohnt haben.⁴¹⁽⁷⁷⁾

Den 6-ten July an 4-ten Sonntag nach Pfingsten hat Hr. Gottfried Asboth als dritter Prediger, seine Antritts Predigt gehalten auf den Freythof, weil Kirche in bauen war.

Den 17-ten July ist Herr Baron von Schillson als Königl. Comissarius wider von hier abgereiset, den Tag vorhero seine beurlaubung gemacht den Magistrath und Gemeinde.

152 Den 19-ten Aug. hab ich einen Brief bekommen von Jacob Kraus als Leutenandt von der Artelline unter Hollendischer Ostindianischer Compagn. aus Asien von der Insel Malabaria von Küste Cochin, welcher Ao. 1780 abgesendet worden und 1783 angekommen ist den 30-ten Aug. (!)⁴²⁽⁷⁸⁾

Den 23-ten Aug. den armen Studenten gekocht. Item hat der Salitter-Brenner, die Einfahrt durch gegraben zum Salitter siedn.

Den 7-ten Sept. Ist die Erste Predigt gehalten worden in Agendorf, von H. Matthias Harn-Wolf als beruffener Prediger von Nemes Dömölk, welcher auch ein gebürtiger Agendorfer war.⁴³⁽⁷⁹⁾ Vor vierzehn Tügen ist ebenfalls in Marckt Rechnitz die erste Predigt von Hn Franz Wohlmuth, von Güns beruffen, gehalten worden.

Den 18-ten Octb. Haben wir aus den Löwer 32 Eimer Masch gelesen, ist 25 Emer lauterer vervoll geworden.

Ao 1783 den 2-ten Nov. Ist in Harckau die Erste Predigt gehalten worden, von H. Georg Nagy, gewester

Sub-Rector in Oedenburg allhier, und ist von den Hoch Ehrwürdigen H. Gabriel Perlaky installiert worden und 3 Wochen vorher ist in Bettelsdorf die erste gehalten von Hn. Samuel Semmelweiss gewester Schul-Lehrer in der 3-ten Class von Oedenburg.[44\(80\)](#)

Den 8-ten Nov. ist ein grausames Schnee und wehr-wetter eingefallen, da noch mehr als der 3-te Theil zu lesen war, und dabey auch grosse gefrier, aber den 12. und 13-ten ist es wider erleidlich worden, dass die Leute wider haben ablesen können.

Den 24-ten Nov. Bey Mr. Samuel Schätzl[45\(81\)](#) haben zwey Schmidt Gesellen ein Lehr-Jung und der Sohn mit 16 Jahren sich im Topf von Kohlen in ihrer Schlaf Kammer angeglüheth und haben darüber eingeschlaffen. Des Morgens haben sie alle viere todter gefunden.

[153](#)Den 30-ten Nov. als am ersten Advent Sonntag, in Wien und in Güns in ihren Neu erbauten Beth-Häusern die erste Predigt gehalten worden.

Nb. Den 25-ten Nov. hat mein Sohn Samuel Pecz seinen Ehr-Tag gehabt mit der Jungfer Susanna Weismandlin; Gott gebe ihnen eine gesunde und lang dauernde Ehe.

Den 21-ten Dec. dem Schuhmacher Kohlman vor die Zischman Stiefel bezahlt 3 fl. 36 Xer.

Den 31-ten Dec. Ist (in) unsern neuerbauten Beth-Haus Nachmittag um 2 Uhr die erste Vesper gehalten worden.

Dieses Jahr war ein recht gesegnetes Jahr von Waitzen, Korn und allen Früchten, absonderlich von Wein, das Niemandt zugedencken weiss eine solche Menge, weil der Emer Vass vor 25 bis 28 Groschen goldten hat.

In diesem 1783-ten Jahr sind aus unserer Evangl. Gemeinde

gestorben 155

gebohrn 185

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL KRÓNIKÁJA 1778–1839 Jegyzetekkel ellátva: CSATKAI ENDRE DR. / Anno 1784.

Anno 1784.

Den 1-ten January Ist die Einweilhungs Predigt gehalten worden von Hr. Joseph Torkos als Senior.

Den 10-ten detto ist allen Zech-Meistern und Vorstehern von allen Handwerckern von Titl. Hrn Bürger Meister vorgetragen worden, wenn ein Geselle eine Kundtschaft nehmen oder begehren thut, so soll der Zech-Meister oder Vorsteher die alte Kundtschaft zurücke behalten und übers Jahr bey dem Tit. Herrn Stadt-richter gegen einander auf zeigen und rechenschaft geben bey grosser Strafe, wenn es nicht miet einander einstimmt.[46\(82\)](#)

Den 17-ten Febr. haben wir in der Gemeinde des Hrn Ferdinandt Fischer seine Ehr-Frau zu Grabe

getragen, umsonst, weil wir es unter einander ausgemacht haben, wenn einer oder seine Ehr-Frau mit Todt abgeht von der Träger Compagnie, so sollens Gradis getragen werden und diese war die erste Persohn.

Den 5-ten Marty haben wir Träger die Fr. Aloysin, eine Wienerische Kaufmanns Frau getragen, hat einer 2 fl. und 3 Eln Flohr bekommen.

Den 8-ten Marty haben wir den Hn. Samuel Gabriel, Doctor Medicini zu Grabe getragen, hat einer 30 Xer bekommen.[47\(83\)](#)

[154](#)Den 14-ten den armen Studenten gekocht.

Den 24-ten Marty bin ich nach Pressburg beruffen worden den Mr. Joh. Gottfried Maschka v. Neusohl zu einem Schleifer Meister zu machen, welches auch den 26-ten vollzogen wurde.

Den 30-ten detto haben wir aus der Gemeinde Eine Edl Frau N. N. Imrein zu Grabe getragen, hat ein jeder 1 fl. bekommen.

Den 31-ten detto haben wir wieder des Hrn Joseph Torkos, Seelsorger der allhiesigen Gemeinde seine Ehe-Gemahlin zu Grabe getragen, hat einer 30 Xer und 2 1/2 Eln Crepon bekommen.

Den 13-ten Ap. haben wir den Hn. N. N. Rittiger, Apotheker, zu Grabe getragen, hat ein jeder 1 fl. bekommen. Detto hat unser Kayser Joseph der 2-te die Ungarische Krone von Pressburg nach Wien lassen abholen durch vier Gardisten, zwey Kron-Hütter Infanterie und durch Kavalier.

Den 1-ten May ist der Wohl-Ehrwürdige H. Joh. Gottfriedt Asbóth in der Frühe um 2 Uhr selig entschlaffen. Item haben wir aus der Gemeinde dem seeligen Herrn Matthias Bauern, gewester Adjunctus von der Buchhalterey zu Grabe getragen, hat einer 1 fl. bekommen.

Den 2-ten detto haben wir die seel. Fr. Frankendorferin,[48\(84\)](#) geweste Kaufmanns Fr. zu Grabe getragen hat einer 1 fl. 30 Xer, Flohr und Puschen (bekommen).

Nb. den 18-ten Ap. ist die Erste Predigt in Markt Koberstorf gehalten worden von Hrn Samuel Waltersdorfer, als ihren ersten Prediger.

Den 8-ten May ist ein Wahltag gewesen anstatt des seel. Herrn Gottfriedt Asboth. Ist Herr Joh. Hermann von Leutschau der erste Candidat gewesen, hat bekommen 220 Stimmen, der zweite H. Erhard Artner von Güns mit 6 Stimmen, der dritte H. Neü-städter von Eperies mit 2 Stimmen.

Den 9-ten May hab ich meinen Daniel nach Nemes-Kier[49\(85\)](#) geführt ungrisch zu lernen zum Hrn Tanka István vor 35 fl. Kost geld.

Den 5-ten Juny hat Ihr Wohl-Ehrwürden Herr Magister Joseph Torkos sein in das 36-te Jahr geführtes Predigamt quittiert, ist auch zugleich der Wahltag geschehen zu der dritten Geistlicher Stelle; die Canditaten waren: Herr Carl Heynozi von Rust, hat bekommen 39 Stimmen, Herr Lorenz Billich v. Rackendorf bekam 8 Stimmen, Herr Carl Rackowitz, als [155](#)Academicus 211; von Pressburg gebürtig. Der Wohl Ehrwürdige Herr Johann Hermann v. Leutschau hat die vocation nicht angenommen nach Oedenburg.

Den 27-ten Juny als den 4-ten Sonntag nach Pfingsten hat der Ehrw. Herr Carl Rackowitz seine antritts Predigt gehalten, welcher in Modern ist ordinirt worden.

Den 28-ten July hab ich vor 1100 fl. Intabulation bezahlt 3 fl. vor die Gebühr und 33 Xer in die Kanzeley vor alle gebühr.

Den 15-ten Aug. den armen Studenten gekocht.

Den 20-ten Aug. ist wider ein Wahl tag geschehen anstatt des Herrn Johann Herrman, der die vocation nicht angenommen nach Oedenburg. Sind candidirt worden H. Jacob Boksch von Leibitz, hat bekommen 71 Stimmen, der zweite Herr Samuel Sontag von Caschau mit 14 Stimmen, Der dritte Herr Johann Schmidág von Gugomiern mit 266 Stimmen, also hat dieser die Majora vota. Der Herr Johann Schmidág hat die vocation abgeschlagen.

Den 16-ten Octb. hab ich mit meinen Sohn Samuel 8 Schock Papier Spähn bekommen, à per 4 fl. Fuhrlohn 1 fl. 30 Xer, den Herrn Paul Semmler Provisson 30 Xer, den Brief trager vors herführen 8 Xer Summa 34 fl. 8 Xer.[50\(86\)](#)

Den 21-ten Octb. ist abermahl ein Wahltag geschehen an statt Hrn Johann Schmidag von Gugomiern, der ebenfalls die vocation nicht angenommen hat. Sind wider candidirt worden Ihr Wohl Ehrwürden Herr Jacob Boksch von Leibitz hat bekommen 114 Stimmen, der zweite Herr Samuel Sontag von Kaschau mit 7 Stimmen, der dritte H. Matthias Rad[51\(87\)](#) von Raab mit 22 St.

Den 30-ten Octb. haben wir den Löwer gelesen 8 Emer maisch, ist lauterer geworden 6 Emer.

Den 4-ten Novbr ist allhier in unserer Ewangel. Bethaus Ein Jude getauft worden von dero Wohl-Ehrwürden Carl Rachowitz. Die Pathen waren H. Ludwig Gabriel der Zeit wohl meridierter Bürger Meister mit der Gräfin von Auersberg. Der andere Pathe war H. Georg Daniel Tieftrunck mit seiner Frauen, der dritte H. Andreas Assman mit seiner Frauen. Er hat bey der heil. Taufe den nahmen bekommen Ludwig Benedictus.[52\(88\)](#)

156Den 22-ten Novb. Ist mein Haus numerirt worden mit No. 206. Den 24-ten sind wir beschrieben worden.[53\(89\)](#)

Den 13-ten Dec. zwischen 4 und 5 abends ist meine Fr. Schwieger in dem Hrn. stille und seelig entschlafen; hat ihre Lebens Wahlfahrt gebracht auf 75 Jahr, 9 Monath und 9 Tag. Gott verleihe ihr die Ewige Freud und Seligkeit.

Den 22-ten Dec. ist das Brey Haus Licitando ver Arendirt worden und hats bekommen H. Gottfried Ottinger vor 4688 fl. ohne Holtz und 100 fl. Steuer.[54\(90\)](#)

Ao 1784-ten Jahr aus der Ewangel. Gemeinde sind

gestorben	283
gebohrn	205
copulirt	64 Paar.

**1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL
KRÓNIKÁJA 1778–1839 Jegyzetekkel ellátva: CSATKAI ENDRE DR. / I. N. J. Ao. 1785.**

I. N. J. Ao. 1785.

Den 6-ten January ist der Herr Iakob Bogsch als zweyter Prediger glücklich angekommen zwischen 11 und 12 Uhr zu mittag. Und darauf 2-ten Sontag nach Heil. drey Könige sein Antritts Predigt gethan, Sein Text war aus Epheser am 4-ten Capitl vers 11. bis 13-ten.

Den 4-ten Marty den armen Studenten gekocht.

Den 4-ten May ist unser Wohl-Ehrwürdige H. Karl Rackwitz mit der viel-ehr und Tugend Jungfer Susanna Kasberger in der Königl. Freistadt Pressburg copulirt worden.

Den 10-ten Detto sind zwey Wohl Ehrwürdige H. Geistl. copulirt worden ein jeder von Schwestern, der Wohl Ehrw. H. Samuel Töppler, der Zeit Prediger in Alchau, der zweyte H. Christoph Tressler in Karnthn. Item hab ich von H. Norbert Neu-Herrn erkaufft ein Vass Wein mit 13 1/4 Emer à per 4 fl.

Den 15-ten May ist in Mörwisch die erste Predigt gehalten worden von ihren erwählten Wohl. Ehrw. H. Kühn und hat ihme Instalirt unser wohl Ehrw. H. Samuel Gamauf.

Den 25-ten May ist eine Weibs Persohn, von Kroissbach gebürtig, auf die Evangl. seite getreten und hat ihr Glaubens bekennis abgelegt.

Den 3-ten Juny hat Herr Joseph Johann Toth vormahls gewester Barbierer und Chirurgus ein Gestift gemacht von 33.000 fl. vor 61 Haus-arme von Cathol. Religion, welche alle Wochen freytags in der Spittal Kirche nach geendigten Gebeth mit 1575 Ave Maria und 5 Vater Unser mit 30 Xer ein jeder aus gezahlt werde, vor solche Mildthätigkeit hat ihme Ihro Kays. Königl. Majestät Joseph der 2-te mit einer goldenen Kette sammt daran hangenden Gnaden Pfening 64 Ducaten schwer beschenckt, und an obgedachten Tage auf den Rath Haus vor einen Wohl Edlen Magistrat und Gemeinde von Titl. Herrn Ludwig Gabriel der Zeit Wohl meritierten Hrn Bürger Meister Evangl. Religion gehaltenen vortrefflichen Anrede an Ihme, Hrn Toth und darauf hat Ihme H. Bürger-Meister solche Kette um den Hals gehangen und hernach mit grosser Solemnitet mit Trometen und Paucken zur heil. Geist Kirche gezogen und allda Ein Amt gehalten worden mit 3-mahligen Salve von der allhiesigen Stadt-Garde und darauf wider auf das Rath-Haus gegangen und von da haben Ihme 2 Hrn des Rathes und die Vormünde nach Haus begleitet.⁵⁵⁽⁹¹⁾

Den 3-ten July ist in Agendorf das neu-erbaute Beth-Haus eingeweiht worden, als am sechsten Sontage nach Trinitatis in bey sein vier Geistlicher Herrn, von Oedenburg H. Jacob Bogsch, der die erste Predigt gethan hat, darauf H. Samuel Semel-weis Prediger von Bettelstorf hat den... Psalm vor den Altar ebelesen, darauf hat der H. Matthias Harn-Wolf dasiger Pfarrer Eine Rede gehalten, Nachmittag hat wider der H. Georg Nagy Prediger von Harckau eine Danck Predigt gehalten.

Den 18-ten July den armen Studenten gekocht.

Den 23-ten Aug. hat meine Tochter Maria Elisabeth Ihren Ehren (Tag) gehabt mit den Mr. Joh. Georg Steinbeck bürger und Kirschner allhier.

Den 10-ten Sept. haben wir genannnte Bürger den Hrn Kayser zu Grabe getragen, hat einer 45 Xer, 1 halb

Wein, Flor, Puschen und Lemony bekommen.

Den 21-ten Sept. hab ich wider einen Brief bekommen von Hrn Joh. Jakob Kraus, als Capitain von der Artileri und Comendant aus Asien von der küste Mallabaria durch Hrn Bauern, als Kayserl. Schif Capitain.[56\(92\)](#)

158Den 24-ten Sept. ist Herr Andreas Sedlmayr Raths Verwandter abends zwischen 4 und 5 seelig entschlaffen, darauf den 26-ten von denen Viertel Meistern zu Grabe in den Michaelis Freydhof getragen worden von 6 Catholischen und 6 Ewangelischen Viertl Meistern.[57\(93\)](#)

Den 12-ten Nov. hab ich aus den Löver gelesen 16 Butten lauterer bekommen 6 1/2 Emer.

Den 6-ten Nov. ist in Rust die neu-erbaute Ewangel. Kirche Eingeweiht worden und die erste Predigt gehalten von dasigen Wohl-Ehrw. H. Carl Haynoczi.

In diesem 1785-sten Jahre sind

gestorben	172
gebohrn	216
copulirt	55 Paar.

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL KRÓNIKÁJA 1778–1839 Jegyzetekkel ellátta: CSATKAI ENDRE DR. / Anno 1786.

Anno 1786.

Den 15-ten Febr. Haben wir genannnte Bürger den Hrn Adam Farkas gewesten Rector zu Grabe getragen, hat einer 1 fl. und Flohr bekommen.[58\(94\)](#)

Den 20-ten Febr. vor den Erebten Kleider-Kasten von meiner seel. Fr. Schwieger Mutter bezahlt vor die Reparation den Tischler 10 fl., den Trechsler vor die 5 Kugel 1 fl., den Schlosser 3 fl.

Den 1-ten Marty ist der Andreas Einbeck seelig verschieden und den 3-ten dieses ist er begraben worden.

Den 5-ten Marty den armen Studenten gekocht.

Den 20-ten Marty sind in Wondorf die Pauliner abgeschafft worden, wie auch alle übrigen in ganzen Land in einer Stunde, was Pauliner waren.[59\(95\)](#)

159Den 7-ten April ist der Adler von Stadt Thurn von einen Zimmer Gesellen herunter genohmen worden, 4 Wochen vorhero haben sie zum Kristen angefangen.[60\(96\)](#)

Den 26-ten Ap. ist der Knopf auch herunter genohmen worden zum Vergoldten, den 29-ten darauf ist der Knopf sammt den Adler unter Trompeten und Paucken wieder auf gesetzt worden an einen Samstag um 3 Uhr nachmittag.

Den 21-ten Juny ist der Kron Prinz allhier durch gereist nach Stein-Amanger.[61\(97\)](#)

Den 22-ten Juny haben wir den Hrn Michael Goldner zu Grabe getragen; hat einer 1 fl. und Puschen bekommen.[62\(98\)](#)

Den 19-ten July haben wir abermahl die Fr. Kramerin, geweste Rath's H. Wittfrau zu Grabe getragen, hat einer 1 fl., Flohr und Puschen bekommen.[63\(99\)](#)

Den 29-ten July haben wir den 1785-ten Wein vor 2 Xer aus zu schencken angefangen und ist noch darzu schlecht abgegangen, von besten gebürg ist er nicht theurer geschenckt worden als vor 3 Xer.

Den 31-ten July denen armen Studenten gekocht.

Den 9-ten Aug. ist meines Bruders Gottlieb sein Söhnlein namens Leopold seel. entschlafen in der Frühe zwischen 5 und 6.

Den 13-ten Aug. hab ich unter der Einfahrt auf die Senckgruben den Schlauch machen lassen.

Den 29-ten Aug. ist meine Tochter Elisabeth Steinbeckin mit einem Gottlob gesunden Söhnlein glücklich entbunden worden, Namens Joh. Georg.

Den 29-ten Sept. Hab ich das Handwerck in Pressburg als Schleifer Meister besessen und hab viere zu Meister gemacht, den Samuel Kehn nach Güns, Johann Risnay nach Ödenburg, Gottlieb Ramwalter nach Modern und einen Schlowacken nach Modern und 4 zu Gesellen. Auch habe meinen Daniel einschreiben lassen.

[160](#) Den 6-ten October 2 Säck Waitzneres Mehl von der Mühl bekommen.

Den 8-ten Nov. haben wir den Löwer gelesen 2 Butten, daraus ist lauterer geworden 1 Emer.

Den 2-ten Dec. habe bezahlt vor die 4 Mahd unten Wiesen vors aus steinen 12 gr., denen Berg Leuten vor drey neue und drey alte steine, die neuen Steine sind bezeuchnet mit

D. P. No. 206; den Steinmetz bezahlt vor einen 8 gr., macht 1 fl. 4 gr. Vors hinaus führen 4 gr., macht zusammen: 2 fl.

Den 16-ten Dec. hab ich von den 2 Brüdern Schárfy 9 1/4 Emer Wein gekauft vor 5 fl. 15 Xer; macht aus 48 fl. 30 Xer. In diesen 1786-ten Jahr sind

gestorben	230
gebohrn	190
copulirt	39 Paar.

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL KRÓNIKÁJA 1778–1839 Jegyzetekkel ellátva: CSATKAI ENDRE DR. / Anno 1787.

Anno 1787.

Am neuem Jahrestag sind zum ersten mahl 3 Becken⁶⁴⁽¹⁰⁰⁾ auf gesetzt worden vor die Geistlichen; ist einkommen vormittag 316 fl. 4 1/2 Xer; nachmittag 75 fl. 15 Xer; macht 391 fl. 19 1/2 Xer.

Den 19-ten Febr. den armen Studenten gekocht.

Den 22-ten Febr. ist mein Sohn Samuel in der Frühe zwischen 1 und 2 Uhr ein Gottlob gesundes Töchterlein zur Welt gebohren, nahmens Susanna Sophia.

Den 25-ten Marzy haben wir den Hrn Samuel Picka seine Frau zu Grabe getragen, hat ein jeder 1 fl. bekommen.

Am hl. Oster tag sind abermahl die 3 Becken aus gesezt worden, ist einkommen vor und nachmittag 198 fl.

Den 5-ten May. In der Frühe nach 12 Uhr ist der Spittel bach angeloffen bis ans Nachbar Reischen sein Eck-stein, neben meinem Haus. Den 7-ten detto wider nur um 2 Zoll weniger. Und hat mir zum ersten und zweyten mahl die Keller maur von des Nachbarn seiner Seite eingeworfen und durch gewaschen von den hintern Keller.⁶⁵⁽¹⁰¹⁾

Den 8-ten May hat meine Tochter Sophia Ihren Ehrentag gehabt mit den Hrn. Joh. Gottlieb Kämerer, Eisler von Pressburg.

Den 25-ten May haben wir genannnte Bürger den Hrn. Ferdinandt Krug zu Grabe getragen, hat jeder 1 fl. bekommen und 1 halb wein.⁶⁶⁽¹⁰²⁾

¹⁶¹Den 4-ten Juny haben wir genannnte Bürger den Hrn. Gottlieb Schneider Burger und Eisenhändler zu Grabe getragen, hat jeder bekommen 1 fl. 7 1/2 Kr. vor den Trunck.

Den 3-ten July haben sie den anfang gemacht an Färber Gassel über den Spittel Bach die steinerne Brücken abzutragen und einen hölzernen Weg zu machen. Den 26-ten July ist der Steg verfertiget worden von Maurern und Zimmerleuthen.

Den 13-ten Aug. sind wir beyde dem Joh. Michael Heckenast im Hause zu Gevattern gestanden und hat das Kind den Nahmen bekommen Joh. Gottlieb.⁶⁷⁽¹⁰³⁾

Den 15-ten Sept. hat Mr. Lorentz Schrenck, Weber das untere Zimmer aus genohmen vor 18 fl. Zinns; hat 1 fl. dran gegeben.

Den 17-ten Sept. den armen Studenten gekocht.

Den 29-ten Sept. hab ich abermahl in Pressburg als Schleifer Meister das Handwerck besessen und habe einen zum Meister und viere zu Gesellen gemacht, auch sind 6 eingeschrieben worden, habe von jeden einen fl. bekommen, zusammen 11 fl.

Den 13-ten Octb. Ist das Beschlagt (?) hinten bey meinem Hause bey dem Bach verfertiget worden.

Den 28-ten Octb. haben wir genannnte Bürger die Frau Ebhardtin, gewesene Apotheckers Wittfrau zu Grabe getragen, hat ein jeder 1 fl. und Buschen bekommen.

Den 3-ten Nov. hab ich aus den Löwer gelesen 21 Butten; darvon lauterer bekommen 8 Emer.

Den 22-ten Nov. haben wir den Hrn. Georg Jakob Schiller Burgl. Fleischhacker zu Grabe getragen, hat jeder einen Gulden und Buschen bekommen.

Den 23-ten Nov. dem Michael Meynhardt Sailer Meister vor das Press-Sail 3 fl. bezahlt und 1 fl. vor 2 Pf. klaren Spogath.

Den 5-ten Dec. haben wir den Hrn. Johannes Pusch gewester Comitats Chirurgus zu Grabe getragen, hat ein jeder 1 fl. und Buschen bekommen. Band Kathl. [68\(104\)](#)

Den 14-ten Dec. hab Ich ein Schwein gekauft mit 160 Pf à 7 1/2 Xer; hat ausgetragen 20 fl.

In diesem 1787-sten Jahr sind aus unserer Ewangl. Gemeinde

gestorben	168
gebohrn	166
copulirt	58 Paar.

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL KRÓNIKÁJA 1778–1839 Jegyzetekkel ellátva: CSATKAI ENDRE DR. / Anno 1788.

162 Anno 1788.

Den 22-ten Jener haben wir genannnte Bürger die Wohl Edle Frau Szákoin zu Grabe getragen, hat einer 45 Xer und 2 1/2 Eln Flohr bekommen.

Den 2-ten Febr. den armen Studenten gekocht.

Den 12-ten April ist unsere Tochter Sophia Kamererin in Pressburg um 1 Uhr in der Früh mit einem Gottlob gesunden Töchterchen glücklich entbunden worden, namens Theresia.

Den 30-ten Ap. ist unser Katherl nach Pressburg hinüber gefahren.

Den 27-ten May den armen Studenten gekocht.

Den 23-ten Juny haben wir den Hrn. Joseph Doctor Conradi zu Grabe getragen, hat einer bekommen 1 fl. sonst nichts. [69\(105\)](#)

Den 27-ten Juny ist das Gedreit von 4 fl. herunter gefallen auf 3 fl. 6, 7, 8 gr. und der Weitzen auf 3 fl. 18 gr.

Den 30-ten Juny in der Frühe nach 8 ist in Wandorf eine Feuers Brunst entstanden und ist das Dorf abgebrendt bis auf etliche kleine Häuser, auch das Closter und Bräu-Haus nicht.

Den 8-ten July habe den armen verunglückten Wandorfern 2 fl. in die Büchsen eingelegt ohne was den

armen vor der Thür ist gegeben worden von Speisen und anderen gereht (?).

Den 9-ten July haben wir genandte Burger den H. Michael Jentsch Rittmeister von Parcoischen Regiment zu Grabe getragen, hat jeder 1 fl. 7 Xer bekommen.

Den 12-ten und 14-ten haben wir aus den Löwer die Waiz Birn abgenommen, welche recht zeitig waren.

Den 4-ten Aug. hab ich 6 Mezen Korn gekauft à pr. 2 fl. 18 gr. Ist auch vor 3 fl. 4 bis 5 gr. verkauft worden. Item 6 Mezen Waizen à pr. 4 fl. ist auch pr. 4 fl. 5 und 6 gr. auch drüber verkauft worden.

Den 18-ten Aug. wider gekauft 14 Mezen Korn à pr. 3 fl. Den 1-ten Sept. abermahl 4 Mezen Korn vor 2 fl. 19 gr., macht zusammen 24 Mezen Korn.

Den 29-ten Sept. Am St. Michaelis Tag hab Ich abermahl das Handwerck als Schleifer Meister in Pressburg besessen und habe einen zum Meister gemacht nach Skalitz und 3 Jungens zum Gesellen.

Den 12-ten Octb. ist in Harckau in der Neuerbauten Kirche der erste Gottes Dienst gehalten worden, den zweiten Sonntag nach Michaeli.[70\(106\)](#)

163Den 25-ten Octb. haben wir aus den Löwer Weingarten gelesen 29 Butten, ist lauterer geworden 13 Emer. Der Zehend ist vor 4 fl. 40 Xer angeschlagen worden.

Den 4-ten Dec. haben wir des Hrn. Fleischhacker Kauf und Handelsman seine Frau samt ihren neu gebohrnen Kinde, in Kinds Nöthen geblieben, zu Grabe getragen, hat jeder 1 fl. bekommen.

Den 13. Dec. haben wir genandte Bürger des Wohl Edlen Gestrengen Hrn. Karl Erhardt Artner seine Frau Ehe Gemahlin zu Grabe getragen, hat ein jeder 1 fl. bekommen.

In diesem Ao. 1788-sten Jahre sind aus unserer Gemeine

gestorben	188
gebohrn	195
copulirt	53 Paar.

In diesen Jahr ist der Wein gut gerathen, aber nicht zu viel, er ist gleich nach den Lesen vor 8, 9, 10 fl., in Deceb. vor 18, 20 bis 29 fl. verkauft worden.

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL KRÓNIKÁJA 1778–1839 Jegyzetekkel ellátva: CSATKAI ENDRE DR. / Anno 1789.

Anno 1789.

Den 14-ten Jener haben wir genannnte Bürger des Hrn. Bürger Meister Ludwig Gabriel seine 2-te Frau zu Grabe getragen, hat einer 1 fl. bekommen.

Den 6-ten Febr. Ist vor die armen Studenten anstatt des Kochens abgesamlet worden, habe ich 30 Xer

gegeben.

Den 4-ten Marty haben wir genannnte Bürger des Weyl. Wohl Ehrwürdigen H. Gottfried Örtl gewesten Seelsorgers, seine Tochter zu Grabe getragen, hat einer 1 fl. 7 Xer bekommen.

Den 4-ten April haben wir genannnte Bürger den H. Samuel Liebezeit zu Grabe getragen, hat einer 1 fl. und halbe Wein, Flohr und Buschen bekommen, das Band hat die Röserl bekommen.[71\(107\)](#)

Den 13-ten Ap. haben wir des H. Matthias Schneller Kauf und Handels Mann seine Fr. Ehe-Gemahlin zu Grabe getragen, hat jeder 1 fl. 30 Xer bekommen.

Den 30-ten May haben wir des H. Michael Forster Bürgl. Seifensieder seine Ehefrau zu Grabe getragen, hat jeder 1 fl. und Buschen bekommen. Das Band die Chaterl.

Den 3-ten July in der Frühe zwischen 1 Uhr ist unsere Tochter Sophia Kämererin mit einen Gottlob gesunden Söhnlein glücklich entbunden worden, nahmens Joh. Gottlieb.

Den 18-ten July haben wir genandte Bürger den Hrn. Georg Royko gewesten Schul-Lehrer zu Grabe getragen, hat einer 1 fl. 10 Xer, Flohr und Buschen bekommen.

[164](#) Den 3-ten Octb. hab ich 14 Mezen Mehl bekommen und hab den Mehl Kasten völlig voll angefüllt.

Den 17-ten Octb. haben den Löwer gelesen und 13 1/2 butten bekommen, ist lauterer 6 Emer geworden und 1/2 Emer von aufgeglaubten.

Den 23-ten Octb. haben wir genandte Bürger die Frau Benedickin, Lederer Meisterin zu Grabe getragen, hat jeder 1 fl. und Buschen bekommen. Das Band Röserl.

Den 26-ten Octb. haben wir genandte Bürger den Hrn. Michael Karner bürgl. Seifen-sieder seine Ehe-Frau zu Grabe getragen, umsonst, weil Er ein Mit Glied ist von der Träger Compagnie, (sondern) nur einen Buschen und 1 halb Wein und Brod bekommen. Das Band hat die Katherl.

Denen armen Studenten zum zweyten mahl 30 Xer gegeben vors kochen.

Den 1-ten Nov. Ist allhier Te Deum Laudamus gehalten worden von wegen der Eroberung der Vestung Belgrad. Und ist in unsern Beth-Haus mit Trompeten und Paucken Freude Arien abgesungen worden. Und bey dem Altar ann statt der Epistel von Ehrw. H. Rachwitz der 9-te Psalm von 1-ten bis 12-ten Vers verlesen worden. Und auf der Kanzel an statt des Evagelii von Wohl Ehrwürden Hrn. Bogs aus den 1-ten Buch der Könige im 8-ten Kapitl der letzte Vers verlesen worden. Aber des verwichenen Monats Octbr. den 18-ten ist ebenfalls Te Deum Laudamus gehalten worden wegen des Prinzens Sachsen von Koburg seiner 2-mahl eroberten Sieges.

Den 24-ten Nov. haben wir die Fr. Martonin zu Grabe getragen, hat einer 1 fl., Flohr und 1 halb wein bekommen.[72\(108\)](#)

Den 18-ten Dec. haben wir die Jungfer Leitnerin zu Grabe getragen, hat einer 1 fl. 9 Xer und Puschen bekommen, das Band hat die Röserl bekommen.

Den 31-ten Dec. Ein Schwein gekauft à Pf pr. 9 Xer; hat gewogen 135 Pf., hat aus gemacht 20 fl. 15 Xer.

In diesem 1789-sten Jahr sind aus unserer Evangel. Gemeinde

gestorben	176
gebohrn	160
copulirt	53 Paar.

In diesen Jahr ist der Wein auch gut gerathen, aber sehr wenig, nicht die helfte gegen vorn Jahr. Er ist auch anfangs vor 8–9 bis 12 und 15 fl., auch höher verkauft worden.

**1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL
KRÓNIKÁJA 1778–1839 Jegyzetekkel ellátta: CSATKAI ENDRE DR. / Anno 1790.**

165 Anno 1790.

Den 6-ten Jener hab Ich dass Press Sail auf die Winden auf gemacht.

Den 19-ten Jener haben wir des H. André Bernsteiner seine Frau zu Grabe getragen, hat jeder 1 fl. 9 Xer sammt Puschen und Lemony; an statt meiner hab Ich meinen Sohn Samuel tragen lassen, war die letzte auf den alten Freudhof. Detto hat meines Schwagern Michael Töpplers seine Tochter Maria Sophia Ihren Ehren-tag gehabt mit den Samuel Werchofsky Bürgerl. Tuchmacher Meister allhier.

Den 27-ten Jener. Ist ein Zimmer Gesell auf den neuen Freudhof der erste gewesen, der da ist begraben worden.[73\(109\)](#)

Den 2-ten Febr. hat ebenfalls meines Schwagers Michaels Töppler seine Tochter Eleonore Ihren Ehren Tag gehabt mit dem Andre Einbeck burl. Tuchmacher Meister allhier.

Den 20-ten Febr. sind Ihre Königl. Majestät Joseph der 2-te Römischer Kaiser mit todt abgangen.

Den 23-ten Febr. haben wir genandte Bürger die Frau verwittibte Fabricin zu Grabe getragen, hat jeder 1 fl. 10 Xer, Buschen, Band bekommen, das Band Katherl.

Den 26-ten Febr. erlegt 4 fl. Handwercks Steuer.

Den 14-ten April haben wir des Hrn. Gottlieb Wohlmuth, der Zeit Stadt Notari Seine Frau Gemahlin zu Grabe getragen, hat jeder 1 fl. bekommen.

Den 4-ten May bezahlt 4 fl. Handwercks Steuer.

Den 5-ten May ist Ein Königl. Comissari angekommen H. von Maylat.

Den 6-ten ist der Restaurations Tag gehalten worden und ist die Gemeinde mit 72 Persohnen gesezt worden, ehe dem waren 60 bey der Schilsonianischen Comission gesezt gewesen, zwey Vormünde sind erwehlet worden, H. Xaveri Zohlner[74\(110\)](#) von der Cathol. seite, H. Paul Schwarz von der Ewangel. seite zur Raths Stelle sind erwählt worden, H. Andreas Asman und H. Casper Morenick, welche vom H. Kreiss Comissari H. von Györi sind ernentt worden, aber bey dieser Restauration haben sie wider müssen

canditirt werden und haben auch die meisten Stimmen erhalten, hernach zur 11-ten und 12-ten Raths Stelle sind erwählt worden H. Ignaz Langecker und H. Gottlieb Wohlmuth gewester Vice Notari, zum Bürgermeister ist Hr. Barthol. Márton erwählet worden, zum Stadt-richter ist erwählet worden H. Karl Neuhold, zum [166](#)Stadt Hauptmann ist H. Johann Bezzek erwählet worden. Zur Krönung sind deputiert worden. H. Barthol. Márton der Zeit Bürgermeister und H. Barthol. Márton der Zeit Bürgermeister und H. Johann Bezek.

Den 24-ten Juny sind die Edl. Knaben nach Ofen zur Kron-Wacht hinunter abgesendet worden.[75\(111\)](#)

Den 26-ten Juny haben wir genenadte Bürger die verwittibte Fr. Krugin zu Grabe getragen, hat jeder 1 fl. 10 Xer bekommen.

Den 11-ten July haben wir die Fr. Bauhoferin, verwittibte Schul Lehrerin zu Grabe getragen, hat jeder 1 fl. und Buschen bekommen, das Band hat die Röserl bek.

Den 10-ten Augs bezahlt 4 fl. Handwercks Steuer erlegt.

Den 8-ten Sept. Ist unser Daniel mit dem Ferdinand Einbeck in die Frembde gegangen.

Den 24-ten Sept. hat der Johannes Sadigel das untere Zimmer auf genohmen vor 14 fl. und hat 30 Xer daran gegeben.

Den 18-ten Cctbr. 2 fl. Handwercks Steuer erlegt.

Den 29-ten October haben wir aus Löwer gelesen 30 Emer Maasch, ist worden lauterer 23 3/4 Emer, einen 6 Emer Vassl gekauft noch im Sommer à p. 19 Gr. ein 5 Emer à p. 1 fl. 12 Xer und ein 3 Emer à p. 1 fl. 15 Xer.

Den 31-ten Octbr. an einen Sonntag ist Te Deum Laudamus gehalten worden, dass Leopoldus der 2-te die Kayser-würde wieder erlangt hat.

Den 1-ten Dec. Ist des Samuel seine Ehegattin glücklich entbunden mit einer lieben Tochter, namens Susanna.

Den 6-ten hat Sie in der Frühe zwischen 3 und 4 Uhr ihren Geist auf geben. Den 7-ten abends haben wir Sie in Erde bestattet.

Den 12-ten Dec. Ist abermahls Te Deum Laudamus gehalten, als am 3-ten Advent Sonntag. Hat sich der Rath und Gemeinde auf den Rath-Haus versammelt, und von da in der Ordnung, die Kathol., in die Michaelis Kirche und die Ewangel. in ihr Bethaus und um 12 Uhr sind sie tractirt worden, auf den abend war das Rath-Haus iluminirt und haben auch ein Vass rothen und ein Vass weissen Wein rinen lassen vor der Dreyfaltigkeit Seule.

In diesem 1790-ten Jahre sind aus unserer Ew. Gemeinde

gestorben 178

gebohrn 177

167 In diesem Jahre ist der Wein in überflus gerathen, aber sehr gering und sauer. Der Korn preiss ist bis dato 2 fl. 13, bis 15 Gr. Der Waizen 3 fl. 30, bis etliche 40 Xer.

**1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL
KRÓNIKÁJA 1778–1839 Jegyzetekkel ellátta: CSATKAI ENDRE DR. / Anno 1791.**

Anno 1791.

Den 10-ten Febr. haben wir genandte Bürger den Wohl-Ehrwürdigen Hrn. Magister Joseph Torkos zu Grabe getragen, welcher 35 Jahr sein Amt rühmlich geführet hat, ein jeder Träger hat 1 fl. bekommen. [76\(112\)](#)

Den 26-ten Febr. haben wir den Hrn. Karl Starck zu Grabe getragen, hat jeder 1 fl. und Flohr bekommen. [77\(113\)](#)

Den 17-ten März 4 fl. Handwercks Steuer erlegt.

Den 10-ten Ap. haben wir genandte Bürger den Hrn. Matthias Schneller, wohl ansehnlichen Bürger und gewesenen Wein-Handler zu Grabe getragen, hat jeder 2 fl., Flohr und Buschen bekommen, das Band hat die Katherl bekommen.

Den 20-ten Ap. Haben wir die Baron Mufflin zu Grabe getragen, hat jeder 1 fl. bekommen.

Den 5-ten May 3 fl. Handwercks Steuer erlegt.

Den 10-ten May ist ein Wahltag gehalten worden um den 3-ten Geistlichen und sind candidirt von einem Löbl. Convent der Wohl-Ehrwürdige H. Gottlieb Wohlmuth von Rechnitz, der 2-te H. Billig von Ragendorf, der 3-te H. Walter von Harckau, aber diese 3 Candidaten waren der Gemeinde nicht anständig und wollten den 4-ten Candidaten noch darzu sezen, auf dieses gieng das Convent nicht ein, und gingen unverrichteter sache aus einander.

Den 18-ten May vor die 2 neue fenster in den unteren Zimmer den Tischler 5 fl., dem Glasser 4 fl., dem Schlosser 1 fl. 30 Xer. Vors beschlagen, denn das Eisen werck war von den vorigen Fenstern herunter genohmen worden.

Den 27-ten May ist abermahl ein Wahltag gehalten worden um den 3-ten Geistl. und sind darzu candidirt worden der Ehrwürdige Hr. Walter von Harckau mit 14 Stimmen, H. Michael Schwarz v. Pinkafeld 20 Stimmen und H. Rabofsky v. Palota mit 70 Stimmen. Der auch zum 3-ten Geistl. ist erwehlet worden.

168 Den 1-ten Juny haben wir genandte Bürger den H. Joh. Ernst Forster von Adl zu Grabe getragen, hat jeder 1 fl. 30 Xer und einen Flohr bekommen, welcher sich vom Fenster herunter gestürzt hat in der Raserey und Hizigen Kranckheit.

Den 11-ten Juny als am Pfingst Heil. abend in der ersten Stunde abends hat das Donner Wetter in den gewesten Jesu-witen garten eingeschlagen und sind die forderen Wohnungen abgebrandt.

Den 27-ten Juny hab ich 4 Emer Wein verkauft vor 24 fl. den Emer, welchen ich Ao. 1789 aus der Auer Weingarten vor 9 fl. gekauft habe.

Den 24-ten July hat mein Sohn Samuel Pecz sich zum zweiten mahl in den Ehestandt begeben mit der Ehr und Tugendsamen Jungfer Katharina Kreichlin.

Den 2-ten Augs ist in Ezterház ein prächtiges Feuer-werck angestellet worden, wo des Fürst Antoni sein Printz ist vom Comitatz zum obergespan Instalirt worden, es waren zugegen von Kayserl. Hof 3 Printzen und andere Fürsten, Grafen und von 3 Comitatern die Edel-Leute.[78\(114\)](#)

Den 9-ten July erlegt 3 fl. Handwercks Steuer.

Den 12-ten Augs. 3 Mezen Waizen p. 2 fl. 15 Xer gekauft.

Den 18-ten Aug. ist abermahl Ein Löbl. Convent und Gemeinde beysammen gewesen, in dem der Ehrwürdige H. Rabofsky v. Palota die Vocation abgeschlagen hat. So sind wider andere 3 candidirt worden, der Ehrwürdige Herr Haynotzi von Rust mit 21 Stimmen, Ehrw. Herr Willfinger mit 64, Ehrw. H. Schwarz v. Pinckafeld mit 30, also ist der Ehrw. H. Willfinger erwählet worden.

Den 19-ten haben wir die Fr. Rosina Stroblin zu Grabe getragen, an statt meiner hat mein Sohn Samuel getragen, hat jeder 1 fl. 30 Xer bekommen.

Den 19-ten Sept. 7 Mezen Korn gekauft à pr. 28 Gr., 4 Mezen pr. 23 Gr., 5 Mezen pr. 25 Gr. und 1 Mezen Waizen pr. 2 fl. 27 Xer.

Den 25-ten Sept. als am 14-ten Sonntag nach Trinitatis hat der Ehrwürdige Herr Kühn von Mörwisch zu Hülfe herein kommen müssen den Gottes Dienst verrichten, weil der Ehrw. H. Gamauf nach Pest zum Synodio hat kommen müssen, und der Ehrw. Herr Bogs ist krank geworden.

Den 3-ten Oct. 9 Mezen Korn gekauft p. 27 Gr.

Den 18-ten Oct. erlegt 2 fl. Handwercks Steuer.

Den 25-ten Oct. einen Korn reitter gekauft vor 4 fl. 30 Xer.

[169](#)25-ten Octb. 150 Hapel Kraut gekauft v. der Fr. Kroyerin das 100 pr. 1 fl. 9 Xer.

Den 27-ten detto ist ein Schnee-wetter eingefallen, das die weingarten alle sind verschneit worden und darauf eine grimmige Kälte eingefallen, wie mitten im Winter und ist noch nichts gelesen worden.

Den 4-ten Nov. den armen Studenten 30 Xer gegeben.

Den 5-ten Nov. hab Ich von meinem Bruder Christian Pecz nachricht bekommen, das meine liebe Mutter eine gebohrene Krausin den 23-ten October nachmittag um 5 Uhr in den Hn. selig entschlafen ist und hat ihre Lebens Wahlart auf 84 Jahr gebracht.

Den 7-ten haben wir in den Lewer gelesen und auch den 8-ten in einer so grossen Kälte, wo alles verschneiet war und was abgefallen ist unter den Schnee liegen geblieben, doch haben wir 12 Emer lauterer bekommen, was unter den Schnee ist liegen geblieben, wird sich auf 2 oder 3 Emer betragen haben. Den 13-ten und 14-ten ist der Schnee wider aller weg gegangen.

Von 15-ten Nov. als am Tage Leopoldi hat das vereinigte Schützen Chor einen auf zug gemacht von der gnädigen Fr. von General Martini aus der Georgi Gasse bey dem hintern Thor hinaus und bey dem Vordern hinein und vors Rath-Haus und von da mit dem Magisterat und Gemeinde in die St. Michaelis Kirche hinauf gezogen, allda ist Predigt und Amt gehalten worden und ihre Standart ist eingeweiht worden.[79\(115\)](#)

Den 20-ten Nov. als am 23. und letzten Sonntag nach Trinitatis hat der Wohl-Ehrwürdige H. Willfinger seine antritts Predigt gehalten.

Den 28-ten Nov. hab ich ein Mezen Korn vor 1 fl. 6 Xer gekauft.

Den 9-ten Dec. gekauft 7 Mezen Korn vor 1 fl. 18 Xer und 2 Mezen Waizen vor 2 fl. 27 Xer einen Mezen.

Den 17-ten detto ist die Fr. Elisabeth Krausin, eine gebohrne Langin, zu Grabe getragen worden.

Den 19-ten Dec. hab Ich 14 Mezen Korn gekauft à p. 1 fl. 9 Xer. Den 21-ten Dec. Einen Stein Salz 84 Pf gekauft, der Betrag macht 4 fl. 1/2 Xer, Fuhrlohn 3 Xer.

Der Wein Zehend war vor 3 fl. angeschlagen.

Von 1791 den 21-ten Jener von Georg Rosenwasser von der grossen Teichtmühle[80\(116\)](#) hab ich das Mehl bekommen von 4 Mezen Waizen Mund-mehl aus zug und Semmel-mehl und [170](#) von 6 Mezen Kornenes. Den 11-ten Nov. wider bekommen von 4 Mezen Waizen und 12 Mezen Kornenes.

Den 27-ten Nov. hat Michael Fiedler vor das 90-ste und 91-ste Jahr vor 9 Vass Wein Keller Zinns erlegt 4 fl. 30 Xer, bleiben noch 6 Vass zubezahlen.

In diesem Ao. 1791-sten Jahre sind aus unserer Ew. Gemeinde

gestorben	150
gebohrn	199
copulirt	61 Paar.

In diesem Jahre ist der Wein nicht überflüssig gerathen, auch nicht gar zu gut. Aber Korn hat gerathen, der Preiss ist immer vor 1 fl. und etliche groschen, der Waizen ist vor 2 fl. etl. Groschen was der schönste bis 2 fl. 15–16 gr.

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL KRÓNIKÁJA 1778–1839 Jegyzetekkel ellátva: CSATKAI ENDRE DR. / Anno 1792.

Anno 1792.

Den 30-ten Jener haben wir genandte Bürger die verwittibte Fr. Poschin zu Grabe getragen, hat jeder 1 fl. bekommen.

Den 13-ten Febr. hab ich 9 Mezen Korn gekauft, den Mezen pr. 1 fl. 3 Xer.

Den 1-ten Merz sind Ihro Kayserl. und Königl. Majestät Leopold der 2-te mit Todt abgegangen.

Den 6-ten Merz Handwercks Steuer erlegt 5 fl. Die Ganze Steuer ist anheuer 64 fl. 10 Xer.

Den 23-ten Merz haben wir genandte Bürger die Jungfer Liebezeitin zu Grabe getragen, hat jeder einen Flohr und 1 fl. und Trunck bekommen.

Den 24-ten Merz haben wir den H. Tobias Reisch gewesten Lederer zu Grabe getragen, hat jeder 1 fl., Buschen und Trunck bekommen, das Band die Röserl.[81\(117\)](#)

Den 22-ten Ap. Ist die Leichen Predigt gehalten worden als am 2-ten Sonntag nach Ostern vor Sr. Majestät Leopold den 2-ten. Eodem Ist eine Grausame Kälte und gefrier eingefallen, daß alles was schon heraus war, in den Weingarten, alles erfroren.

Den 23-ten Ap. haben wir genandte Bürger des H. Stephan Marton seine Fr. Ehr Gemahlin zu Grabe getragen, hat jeder 1 fl. und Flohr bekommen.

Den 30-ten Ap. haben wir des Hr. Proshinski seine Fr. Ehr Gemahlin zu Grabe getragen, hat jeder 1 fl. und Flohr bekommen.[82\(118\)](#)

171Den 8-ten März Handwercks Steuer erlegt mit 3 fl.

Den 24-ten Juny hab Ich den Steinbeck vor meinen schwarzen Beltz 8 fl. geben vors Vorscheissen mit Jenotten.[83\(119\)](#)

Den 2-ten July 2 Pf. Spagath gekauft 2 P. p. a 24 Xer und 2 Pf. a pr. 28 Xer.

Den 18-ten July Ein Riss Papier von Tirnau durch Hn. Anton Mayer bekommen vor 34 Gr. Item ein Schock Papier Spähne vor 6 fl.

Den 22-ten July als am 7-ten Sontage nach Trinitatis Ist die Danck Predigt gehalten worden, dass die Krönung mit Fransisco den 2-ten als Ungarischer König in Ofen und Pest glücklich vollzogen worden.

Den 16-ten Aug. Handwercks Steuer erlegt 3 fl.

Den 19-ten Aug. haben wir genandte Bürger den Hn. Christian Angermeyer[84\(120\)](#) zu Grabe getragen hat jeder 1 fl. 5 Xer bekommen, vor mich hat mein Sohn Samuel Pecz getragen.

Den 22-ten Aug ist H. Johann Rott begraben als ober Messner und Orgel-bauer seiner Kunst.[85\(121\)](#)

Den 26-ten Aug. Ist Te Deum Laudamus gehalten worden wegen der Kayser Krönung des Fransisco den 2-ten ist der ganze Magistrat sammt der Gemeinde Ewangelen und Katholischen in die St. Michaelis hinauf gezogen und den Gottes Dienst bey gewohnt.

Den 2-ten Sept. Ist ebenfalls das Te deum Laudamus in unseren Beth-Haus gehalten worden und ist auch der ganze Magistrat und Gemeinde Katholische und Ewangel. von Rath-Haus aus gezogen sammt den neuen Schützen Chor.

Den 11. detto ist des Samuel Pecz sein liebes Töchterlein Nahmens Susanna nachmittag zwischen 1 und 2 Uhr in den H. seelig entschlafen und ist den 13-ten zur Erde bestattet worden.

Den 13-ten Sept. haben wir genandte Bürger die Wohl Edle Frau Doctor Conradin zu Grabe getragen, hat ein jeder 1 fl. 30 Xer und Flohr bekommen.

Den 29-ten Sept. als am St. Michaeli Tag hab ich in Pressburg als Schleifer Meister das Handwerk besessen an statt des Ignaz Seidl um die helfte Gebühr und habe 5 zu Meistern und 5 zu Gesellen gemacht, auch drey Junge eingeschrieben.

172 Den 3-ten Octbr. den armen Studenten 30 Xer geben.

Den 4-ten detto von der Teichmühl bekommen das Mehl von 21 Mezn Korn.

Den 17-ten Octb. Ist der Steinbeckische Georgel abends um halb zehn Uhr selig entschlafen und den 19-ten zur Ruhestätte gebracht worden. Er war im 7-ten Jahr.

Den 23. Octbr. haben wir aus unseren Lewer Wein garten 7 Butten gelesen; ist lauterer geworden 2 1/4 Emer. Item ist auch der Wahltag gehalten worden und ist H. Xaverius Ehrlinger von der Cathol. Seite zur Vormund Stelle erwählet worden, von der Ewangl. Seite ist H. Paul Schwarz wider verblieben. Zum Burger Meister Amt ist H. Karl Neuhold erwählet, zum Stadt-Richter ist Ignaz Ernst erwählet worden. Zum Stadt Hauptmann an statt Johann Bezek ist H. Jakob Kamper erwählet worden in Gegenwart des abgeordneten Königl. Commissari H. Joseph Szengáli und hat durch die meisten Stimmen der Hr. Georg Lissy wider in seine vormalige Raths-Stelle eingesetzt, welcher vor etlichen Jahren als Secretäry zum Kreis Comissar H. v. Brunay ist berufen worden nunmehr wider aufgehöret hat, dergegen hat H. Ludwig Gabriel seine Rath-manns Stelle quitirt und abgedanckt.⁸⁶⁽¹²²⁾

Den 26-ten Oct. 1 fl. 50 Xer Handwercks Steuer erlegt.

Den 29-ten Octbr. Hab ich 6 Mezen Korn gekauft, den Mezen pr. 1 fl. 6 Xer.

Den 2-ten Nov. abermal 13 Mezen pr. 1 fl. 3 Xer, den 9-ten Nov. wider 6 Mezen Korn pr. 1 fl. 6 Xr. Den 12-ten Nov. 1 Mezen Kukoritz p. 23 Gr.

Den 20-ten Nov. Ist bey mir um 3/4 auf Eilf Uhr des Samuel Petz sein liebes Tochterlein namens Sophia in den H. selig entschlafen in den 6-ten Jahr ihres Alters.

Den 5-ten Dec. haben wir genandte Bürger den Hn. Georg Daniel Tieftrunck⁸⁷⁽¹²³⁾ zu Grabe getragen hat jeder 1 fl. und Trunck bekommen. Item 1/2 Schwein mit 92 Pf. p. 7 Xer gekauft.

Den 20-ten Dec. haben wir Freunde den Hn. Joh. Gottfried Töppler gewesten Burgl. Tuchmacher Meister zu seiner Ruhe-stätte begleitet in dem 85-ten Jahre seines Alters.

Den 22-ten Dec. ein Schwein gekauft mit 105 Pf. a pr. 5 1/2 Xer.

In diesem Ao. 1792-ten Jahr sind aus unserer Ewangl. Gemeinde

173 gestorben 208

gebohrn 296

In diesem Jahr ist der Wein gut gerathen, aber sehr wenig, aber das Korn und Waizen wie vorn Jahr, der Preiss auch vor 1 fl und 3 Gr. auch drunter, hierum fast gar kein obst gerathen hat.

**1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL
KRÓNIKÁJA 1778–1839 Jegyzetekkel ellátta: CSATKAI ENDRE DR. / Anno 1793.**

Anno 1793.

Den 19-ten Jener ein 1/2 Schwein mit 80 Pf. gekauft p. 5 1/2 Xer.

Den 21-ten detto die Fr. Starckin zu Grabe von den genannten Bürgern (getragen); hat jeder 1 fl. und Flohr bekommen, hat der Samuel vor mich getragen.

Den 2-ten Febr. ist der H. Daniel Hochholtzer von uns genannten Bürgern zum Grabe getragen worden, hat jeder 1 fl. und flohr bekommen, hat mein Sohn Samuel vor mich getragen.

Den 20-ten Febr. vor die Handwercks Steuer 4 fl. erlegt, die ganze Steuer ist 62 fl. 30 Xer.

Den 22-ten Merz ist die Fr. Stettnerin von Rust von den genannten Bürgern zu Grabe getragen worden, hat jeder 1 fl. bekommen vor mich hat mein Sohn Samuel getragen.

Den 2-ten May erlegt Handwercks (Steuer) mit 3 fl.

Den 17-ten May 1000 färene Weinstocken kauft vor 10 fl. 15 Xer, Fuhrlohn bezahlt mit 12 Xer. [88\(124\)](#)

Den 8-ten Juny haben wir des Hn Ferdinandt Fleischsteiner seine Fr. zu Grabe getragen, hat einer 1 fl. und Puschen bekommen, das Band die Katherl.

Den 30-ten Juny haben wir genannte Bürger des H. N. N. Rädgl Bürgl. Eisen-Händler seine Fr. zu Grabe getragen, hat jeder bekommen...; an statt meiner hat H. Gottfried Töppler getragen. Item hab Ich mich mit dem Mr. Joh. Georg Rosenwasser verrechnet mit 47 Mezen Korn und 12 Mezen Waizen und wider 23 Mezen Korn zu mahlen. Dieser Betrag ist getilget. Vor die 2 Joch Sandacker Zinns von 1790 bis auf 1793 nemlich auf 3 Jahr, be zahlt vor 1 Mezen Korn 5 Xer vors mahlen und him und her führen vor ein Mezen Waizen 7 Xer.

Den 3-ten July die 23 Mezen Korn auf die Mühle geführt 20 Mezen sind bezahlt und 3 Mezen noch zu bezahlen.

Den 7-ten Aug. erlegt Handwercks steuer mit 3 fl.

Den 9-ten Aug. darauf in der Nacht ist ein so grausamer Schauer gefallen und hat von Erdburger Hütten an bis zur Langschilling [174](#)Hütten alles in Grund erschlagen, auch bis nach Kroisbach.

Den 31-ten Aug. haben wir genannte Bürger den Hn. Michael Limberger zu Grabe getragen, hat jeder 1 fl. und Buschen bekommen; das Band hat die Röserl bekommen.

Den 10. Sept. ist unsere Tochter Steinbeckin glücklich entbunden worden mit einem Gottlob gesunden Söhnlein erfreuet worden, Nahmens Daniel.

Den 30. Sept. hab ich abermals an statt des Ignaz Seidl das Handwerck als Schleifer Mstr. besessen und habe 2 zum Gesellen gemacht, den 3-ten hat de Andreas Kötteritsch in Pressburg zum Gesell, da weil meines Bruder Sohn dabey war; und 2 sind eingeschrieben worden von Skalitz.

Vors Fuhrlohn dem Bleyer von Wondorf bezahlt 6 fl. auf jeden Tag Kostgeld 5 gr. und überfuhr auf der Brücken 16 Gr. hin und her.

Den 8-ten Oct. die völlige Handwercks (steuer) erlegt mit 2 fl. 30 Xer auf dieses 1793-ste Jahr.

Den 18-ten Oct. vor 300 Kraut Habel bezahlt 1 fl. 15 Gr. Den 22-ten detto eingeschnitten, ist fast nicht alles in das 3 Emer hineingegangen, Item 4 Mezen Waizen gekauft, vor 1 fl. 16 Gr. die Mezen.

Den 24-ten Oct. Ist der Daniel aus der Frembde gekommen.

Den 6-ten Nov. haben wir den Lewer gelesen: Maisch 15 Emer, lauterer ist geworden 12 Emer.

Den 12-ten Nov. den Hn. Johann Preiss ein 3 Emer Vässl geliehen.

Den 26-ten zur Freywilligen Kriegs (steuer) zum 2-ten mahl 30 Xer erlegt.

Den 2-ten Xber zwey Kl. Holtz aus den Depositorio gelöst a pr. 2 fl. 6 Xer.

Den 15-ten Xber den Steinbeck vor mein Holiven-grünen Jäckel 6 fl. bezahlt. Vors Füttern mit Steyerischen Mäsch. Den 26-sten Xber vors Daniel seinen Teutschen Beltz mit Siebenbürger Zmäscheln⁸⁹⁽¹²⁵⁾ 11 fl. bezahlt.

Den 27-ten detto von der Mühl die 4 Mezen Mehl bekommen, Mundmehl auch gemacht.

Den 29-ten Xber Ist Laudamus in unseren Beth-Haus gehalten worden vor den Sieg den unsere Leute und die Königl. Preussischen erhalten haben über die Franzosen.

In diesem Ao. 1793-ten Jahre sind aus unserer Ewangelischen Gemeinde

gestorben	123
gebohrn	215
copulirt	48 Paar.

¹⁷⁵Dieses Jahr war an Feld-Früchten Ein gesegnetes Jahr der Waizen war in Preiss vor ein Thaler und drüber, das Korn vor 1 fl. und drüber, aber der Wein ist mittelmässig gerathen, auch recht sauer, der Zehend war vor 5 fl. angeschlagen und das obst hat auch nicht sehr gerathen.

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL KRÓNIKÁJA 1778–1839 Jegyzetekkel ellátta: CSATKAI ENDRE DR. / Ao. 1794.

Ao. 1794.

Den 6-ten Febr. ist wider ein Erd-beben gewessen nachmittag in der 2-ten Stunde, dass die Glocken auf den Stadt-Thurn angeschlagen haben.

Den 17-ten März Handwercks Steuer erlegt mit 4 fl., auf den vorjährigen Rest 30 Xer bezahlt. Auf heuer ist die Steuer 62 fl. 30 Xer.

Den 28-ten März haben wir des Paul Schwarz als Vormunde seine Fr. Ehe-Gemahlin zu Grabe getragen, hat jeder 1 fl. Flohr und Puschen bekommen. Das Band die Kathi.

Den 14-ten Ap. Ist die Fr. Tilsin ausgezogen von hier nach Totis, dargegen ist eingezogen den 23-ten Ap. Mr. Matthias Simon, ein Sieb-Böden-macher, dran gegeben 1 fl. 8 Xer auf 25 fl. Zinns.

Den 28-ten Ap. haben wir den H. Gottlieb Kuhn gewesenen Bandmacher zu Grabe getragen, Gratis, weil er aus der Träger Compagnie war.⁹⁰⁽¹²⁶⁾

Den 2-ten May erlegt Handwercks Steuer 3 fl. Item 1000 Weinstöcke gekauft vor 11 fl.

Den 6-ten May abends in der 8-ten Stunde ist ein entsetzliches Schauer-Wetter eingefallen, hat fast alles Wein gebürg getroffen bis bey Wolfs hinter den Bad-Haus; auf die Eisler und Steinhafen zu ist fast nichts gespührt worden, aber in Agendorf fast alles zerschlagen, auch in Wondorf ober und untern Löwern.

Den 26-ten May dem Steinbeck vor meinen Sommer Beltz mit Nerz vorgeschossen 29 fl. Bezahlt.

Den 31-ten May hab Ich von meinem Bruder Gottlieb eine Pfalzer Tuchscheer vor 10 fl. erkaufft.

Den 1-ten Juni haben wir genandte Bürger die Frau Angermayerin, verwittibte Lebzelterin zu Grabe getragen, hat einer 1 fl. 6 Xer bekommen.

Den 22-ten Juny von 150 fl. Intabuliren bezahlt samt den Insiegel 2 fl. 3 Xer Vors Hahn (?) seine Schuld.

¹⁷⁶Den 24-ten Juny Ist Fürst Esterházy als ober gespan in der Eisenstadt Instalirt worden.⁹¹⁽¹²⁷⁾

Den 26-ten Juny In der 2-ten Stunde nachmittag hat der Donner Eingeschlagen in der Maul-Beer Gassl in den letzten Haus an der Fischer Gasse beym Dasch Weber Meister, in etlichen Minuten darauf zu St. Wolfs, da ist das ganze Dorf von der Fleisch-Banck bis hinunter auf beyden seiten weg gebrennd, aber beym Weber in Maul-beergassel ists allein verblieben.

Den 28-ten July haber wir den H. Michael Karner Burgl. Seifen-sieder zu Grabe getragen, hat einer Flohr und Puschen bekommen, das Band die Röserl, wir aber ohne Geld, weil Er ein Träger von der Compagnie war und auch Viertel Meister aus dem 4-ten Viertel.

Den 7-ten Aug. Handwercks Steuer erlegt 4 fl.

Den 5-ten Sept. Hat uns unsere Kämererin mit ihren Töchterlein Theres besucht.

Den 11-ten Sept. haben wir genandte Bürger des Hn. Michael Graf seine Ehe-Gattin zu Grabe getragen, Gratis, hat jeder einen Flohr und Buschen und Lemony bekommen. Das Band die Mutter.

Den 29-ten Sept. hab Ich abermahl das Handwerck in Pressburg besessen. Habe einen zum Meister

gemacht nacher Güns Mr. Peter Bründl, aus Beyern, 2 zum Gesellen und 2 Junge ein geschrieben und meinen Daniel vor einen jungen Schleifer. Aber diese Pressburger Reise hat mir übel angeschlagen, dass Ich habe müssen etliche wochen im Bette zubringen. Dem Apotheker zahlt 2 fl. 6 Xer, den Hn Doctor Oertl⁹²⁽¹²⁸⁾ 4 fl. 30 Xer und 2 Botelier Tokayer wein a p. 1 fl. 30 Xer.

Den 4-ten 8-ber Haben wir das 100 Happel Kraut gekauft vor 14 gr. und ist das 3 Emerische Vassl voll worden von 150 Happeln.

Den 17-ten 8-br Haben wir unseren Lewer gelesen, haben bekommen 12 Emer Maasch, ist läuterer geworden 9 Emer und 1 Emer Zaches, der Zehend ist vor 4 fl. angeschlagen worden.

Den 24-ten 8-br. Handwercks Steuer bezahlt 1 fl. 30 Xer.

Den 27-ten 8-br. auf die 4 fl. Freywillige Kriegs Steuer 2 fl. erlegt auf 1/2 Jahr dem Gottlieb Pecz vors Handwerck.

Den 19-ten 9-ber Ein halbes Schwein gekauft mit 48 Pf. vor 5 Xer, das Pfund hat ausgemacht 4 fl. Item von der Teicht-Mühl die 4 Mezen Mehl bekommen. Mund-Mehl auch gemacht.

¹⁷⁷Den 5-ten Xbr. Ist der Gottfriedt Strassner, Ein Gemeiner Bürger aus der Gemeinde von uns genandten Bürgern zu Grabe gratis getragen worden, anstatt meiner hat mein Sohn Samuel getragen.

Den 20-ten X-ber Ist die Fr. Sedlmayrin verwittibte Raths Herrns Fr. in der Frühe um 9 Uhr mit Tod abgegangen und den 22-ten zur Erde bestattet worden.

In diesem 1794-sten Jahr sind aus unserer Ewangel. Gemeinde

gestorben	143
gebohrn	205
copulirt	40 Paar.

In diesem Jahr sind die Feld Früchten mittelmässig gerathen ist bis Datto der Mezen Korn vor 35 (!?), auch bis 2 fl. erkaufte und Waizen vor 2 fl. 5 auch 12 Gr. der Kukoritz auch vor 2 fl. und 5 Gr. Der Wein ist auch mittelmässig, aber auch besser wie 93-ster gerathen, der Zehend war vor 4 fl. angeschlagen.

1940. IV. ÉVFOLYAM 2-3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL KRÓNIKÁJA 1778-1839 Jegyzetekkel ellátta: CSATKAI ENDRE DR. / Anno 1795.

Anno 1795.

Den 3-ten Jener Ein Schwein gekauft mit 122 Pf. a pr. 6 Xer, hat aus gemacht 12 fl. 12 Xer.

Den 9-ten detto wieder Eins mit 108 Pf. a pr. 5 Xer; 9 fl.

Den 17-ten haben wir genandte Bürger die Gräfin von Auerssparg zu Grabe getragen, hat jeder 1 fl., Flohr

und Einen Trunck bey Hauss bekommen, hat mein Sohn Samuel vor mich getragen.⁹³⁽¹²⁹⁾

Den 21-ten Jener zum 2-ten mahl zur Freywilligen Kriegs Steuer 30 Xer bezahlt.

Den 27-ten Jener haben wir genandte Bürger des H. Finck bürgl. Kauf und Handels-Mann seine Frau, die Ewangelisch war, aber ihr Herr Catholisch, zu Grabe getragen, hat jeder Träger 1 fl. 8 Xer, Flohr und Buschn bekommen, hat mein Sohn Samuel vor mich getragen. Von Weynachten an bis datto Ein Ey vor 3 Xer, dann und wann vor 2 Xer, wenss viel auf den Marckt brachten, aber selten eins vor 1 1/2 Xer.

Den 13-ten Febr. Haben wir genandte Bürger die verwittibte Fr. Reischin zu Grabe getragen, hat jeder 1 fl. Trunck, Flohr und Buschen bekommen, hat mein Samuel vor mich getragen.

Den 18-ten Febr. zum 3-ten mahl die Freywillige Kriegs Steuer mit 30 Xer erlegt.

Den 18-ten Febr. haben wir genandte Burger den Hn Andreas Bernsteiner, gewesten Kauf und Handels Mann zu Grabe ¹⁷⁸getragen, hat jeder 1 fl. und Buschen bekommen, hat mein Sohn Samuel vor mich getragen.

Den 19-ten März Ist H. Joh. Georg Unger, Spohrer Meister zu Grabe gratis getragen worden von uns genandten Bürger, als ein mit glied aus der Gemeinde, hat jeder einen Flohr und 10 Xer Wein geld bekommen, mein Sohn Samuel vor mich getragen.

Den 22-ten März haben wir die Fr. Susanna Schneiderin verwittibte Eisen Handlerin zu Grabe getragen, hat jeder 1 fl. und Buschen bekommen, hat mein Sohn Samuel getragen.

Den 23-ten März hat meine Katherl denen Hrn Schiller 2 Vass 93-der. 4 Emer 94-ger und mein 4 Eimer, auch alle alte und sammt den 94-er die halbe vor 6 Xer geben.

Den 8-ten May Handwercks Steuer mit 5 fl. erlegt. Item der Wolfser Gemeinde zur Erbauung einer Ewangl. Kirche 1 fl. gegeben.⁹⁴⁽¹³⁰⁾

Den 20-ten Juny haben wir genandte Bürger in der Frühe um 5 Uhr des H. General von Zeschwitz seine Muhme aus Sachsen zu Grabe getragen ohne Ceremonien weder Schul noch Geistliche mit gegangen, hat jede 1 fl. und 10 Xer Wein geld bekommen. Sie ist bis zum Freydhof geführt worden.

Den 11-ten July ist das Gottlieb Petz sein Haus zum lezten mahl licitirt worden von den schatzungs Preiss vor 1350 fl. und ist dem Mstr. Joseph Pfeiffer als meist biedenden vor 1423 fl. abgeschlagen worden. 423 fl. soll er bis 6 Wochen erlegen und die 1000 fl. bis Georgy und von Michaeli, bis dorthin zuverinteressiren.

Den 4-ten July in der Nacht zwischen 11 und 12 Uhr ist der Spittel Bach angeloffen, dass das Wasser bis auf den 2-ten Staffel unten an das Stiegen Gangl gegangen ist, in Schadendorf und Loibersbach hat es grosse Schaden gemacht, in Loibersbach hat es ein altes Kirchel vom Berg herunter getragen auch ein paar Häuser weg geschwemmt.

Den 21-ten July hat sich Johannes Kowáts v. Neckenmarckt bey uns allhier angenandt, sich, als Ehrlicher Meister zu werden und hat 9 fl. daweylen erlegt aufs Meister werden und ist auch willens allhier in Oedenburg seine Meisters Stücke zu verfertigen.

Den 26-ten July habe dem Viertl Meister Samuel Kraus 2 fl. auf die Kriegs Steuer vors Handserck erlegt

auf heuer.

Den 14-ten Aug. haben wir genandte Bürger den Hn. Georg Koriáry gewester Burgl. Eisen Handler zu Grabe getragen, 179^{Gratis}, als mit Glied von der Träger Compagnie, hat jeder einen Flohr und Buschen samt den Trunck, Brod. Das Band die Katherl bekommen.

Den 19-ten Aug. zum 4-ten mahl die Freiwillige Kriegs Steuer mit 30 Xer erlegt.

Den 25-ten Aug. haben wir genandte Bürger den Hrn. Ladislaus von Székely zugrabe getragen, hat jeder 1 fl. 15 Xer und Flohr bekommen.

Den 27-ten Aug. haben wir abermahl den Hn Karl Neu-Hold als der Zeit gewester Bürger-Meister zu Grabe getragen, hat jeder 1 fl. Flohr, Puschen und Trunck bekommen, das Band die Röserl. Vorn Schleif-stein heraus heben und in den Hof stellen denen Zimmer Leuten 15 Xer bezahlt.

Den 29-ten Aug. 3000 Schindeln gekauft vor 2 fl., 33 Xer das 1000, die Schindl nägel bezahlt, das 1000 vor 22 Gr.

Den 4-ten Sept. 16 Mezen Korn gekauft 9 Mezen vor 38 Gr. und 7 Mezen vor 37 Gr.

Den 30-ten Aug. Ist die Leichen Predigt in unseren Beth-Haus gehalten vor Ihro Königl. Hoheit und Palatin in unsern Königreich Ungarn in den 23-ten Jahr seines alters.⁹⁵⁽¹³¹⁾

Den 14. Sept. Ein Mezen Gersten gekauft vor 27 Gr.

Den 18. Sept. dem Schuhe macher 4 fl. 12 gr. bezahlt vor meine Stiefel die Paly von Cordovan und die Schuhe von Kalb Leder, Vor die Pantofeln doppeln und fleckeln 30 Xer.

„Wir Bürgerl. Tuchscherer Meister in der Königl. Freystadt Oedenburg bezeugen hiemit dass uns Johannes Kováts von Neckenmarckt als Tuchscherer welches er schon einige Jahre fortgetriben hat, nun aber in Erfahrung gebracht, das es bey dem Löbl. Handwerck in Pressburg seye bey gegeben worden, dass ein Pfuscher wegen Entfernung und weiter Reise und grossen unkosten sich derselbe, wo er am nehesten 2. 3. oder mehr Meister an einem Orte befinden, so seye es Ihnen frey, seine Meister stücke zuverfertigen. Also hat sich obgedachter Kováts bey uns in Oedenburg eingefunden und uns dienstfreundlichst ersucht und gebethen Ihme das Meister stück auf zugeben, welches auch geschehen. So haben wir ihme wie gebräuchlich 1 Stück Tuch Boy und 1 Stück Parkán welches er auch gehörig und authentisch verfertiget und zu Revidiren vorgelegt hat, welches wir auch vor ächt und gut befunden haben, wie wir sämtliche Meister bezeugen mit eigener Handschrift und Petschaft, geschehen Oedenburg den 24-ten 7-br. A. o. 1795. Daniel Petz. Mr. Ignaz Seidl. Mr. Gottlieb Petz. Mr. Samuel Petz.“ Vor den Werckzeuch bezahlt 3 fl mir 1 Th. und 1 Th. dem Samuel. Habe vom Johannes Kováts empfangen 180²⁶ fl. Davon bezahlt 15 fl. Meister-recht, 1 fl. vorn oberältesten, 1 fl. dem Schleifer, 1 fl. dem Handwercks Schreiber, sind noch 4 fl. bey mir übrig. Ich habe das Handwerck besessen und habe den Joh. Kováts von Neckenmarck und N. N. Polster in Trentschin zum Meister gemacht, einen zum Gesellen.

Den 5-ten Octb. den Kováts seinen Weib die 4 fl. zurückgezahlt, die Ich in Pressburg von den 26 fl. erübrigt habe.

Den 27-ten Sept. haben wir genandte Bürger den Hrn. Matthias Schneller zu Grabe getragen, an statt meiner hat mein Sohn Samuel getragen.

Den 26-ten 8-br. habe 15 Mezen Korn und 4 1/2 Mezen Waizen auf die grosse Teicht Mühle geschickt.

Den 5-ten ist der Elisabeth Steinbeckin um 7 Uhr abends ein Gottlob gesundes Töchterlein zur Welt gebohren nahmens.

Den 6-ten 9br haben wir aus dem Lewer gelesen 12 Emer Maasch, ist lauterer geworden 10 3/4 Emer. Vor den Schleif Stein herunter zu führen bis zum Samuel 30 Xer und vors heraus heben 15 Xer.

Den 23-ten Novbr. haben wir, Ich, Seidl, Samuel und Risnayn die Handwercks Steuer erlegt bis auf 9 fl., welche der Gottlieb Pecz schuldig ist zu bezahlen.

Den 25-ten 9ber haben wir genandte Bürger den H. Karl Ertl, gewester Advokat zu Grabe getragen, hat jeder 1 fl. und Flohr bekommen, hat mein Sohn Saml getragen.[96\(132\)](#)

Den 30-ten 9br. von der Teicht-Mühl die 14 Mezen Kornes Mehl und 4 Mezen Waizenes bekommen und Mund-Mehl gemacht.

Den 18. Xber Ein Schwein gekauft das Pf. vor 7 1/2 Xer. Item der Zehend ist vor 4 fl. angeschlagen worden.

Den 23-ten Xbr. zum ersten mahl die freywillige Steuer erlegt mit 30 Xrt.

Den 28-ten Xbr. von Joh. Risnay seinen antheil von Schleifstein mit beyder bewilligung vor 6 fl. ausgezahlt und eine Handschrift vor Ihnen gegeben.

In diesem Jahre sind aus unserer Ewangl. Gemeinde

gestorben	188
gebohrt	184
copulirt	47

In diesem Jahre sind die Feld-früchte auch mittelmässig gerathen, der Waizen anfangs nach der Erndte unter 3 fl. bis datto über 3 fl. 6. 7. 8. Gr. das Korn über 2 fl. 3. und 4 Gr. Der Kokoritz unter einen Thaller und anjezo drüber, der [181](#)Wein ist auch mittelmässig gerathen auch sauer, der Zehend vor 4 fl. angeschlagen worden.

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL KRÓNIKÁJA 1778–1839 Jegyzetekkel ellátva: CSATKAI ENDRE DR. / Anno 1796.

Anno 1796.

Den 12-ten Jäner hat man 2 Regen Bogen gesehen gegen abend in der 5-ten Stunde und vorhero und immer so eine angenehme Zeit, wie im anfang des herbst.

Den 29-ten Jäner 3 Mezen Kukoritz gekauft vor 25 Gr. 1 Xer den Mezen.

Den 10-ten Feber standt wider ein Regen Bogen auch gegen 5 Uhr abend noch immer schöne Zeit.

Den 21-ten Feber haben wir genandte Burger des Hrn Nagy Professor⁹⁷⁽¹³³⁾ seine Fr. Gemahlin zu Grabe getragen, hat jeder 1 fl. bekommen, hat mein Sohn Samuel vor mich getragen. Detto haben wir kalte Zeit bekommen, das es wider gefroren hat und einen grossen Schnee bekommen.

Den 23-ten Febr. haben wir den alten Johannes Scheffer ein Mägdelein namens Christina aus der Taufe gehoben, Herr Wilfinger hat es getauft. Wider ein halbes Schwein gekauft vor 6 Xer das Pf.

Den 4-ten März Ist abermahl ein grosser Schnee gefallen und dabey recht kalt geworden.

Den 5-ten März 1 fl. Freywillige Kriegs Steuer vors Handwerck erlegt, zum ersten mahl.

17-ten März 6 Mezen Korn in 3 Säck auf die grosse Teicht-Mühl geschickt und ein Mezen Kukoritz.

19-ten März den armen Studenten 30 Xer gegeben.

21-ten März wider von der Mühl die Mezen Korners Mehl bekommen.

Den 23-ten März auf die Freywillige Kriegs Steuer vor mich 30 Xer vors 2-ten mahl.

Den 17-ten Ap. Ist der H. Georg Schiller Kauf und Handelsmann von uns genandten Bürgern zu Grabe getragen worden, hat jeder 1 fl., Flohr und Buschen bekommen, hat mein Samuel vor mich getragen.⁹⁸⁽¹³⁴⁾

Den 18-ten Ap. Ist der Wohl Ehrwürdide H. Samuel Gamauf gewester Prediger und Senior allhier zu Grabe getragen worden.

¹⁸²Den 20-ten Ap. dem Gottlieb Petz den 6ten fl. bezahlt vor den Schleifstein.

Den 19-ten May haben wir des Mr. Michael Zackly Bürgerl. Schlosser allhier seine Ehe wirthin zu Grabe (getragen), hat jeder 1 fl. und Buschen bekommen, das Band hat die Katherl bekommen.⁹⁹⁽¹³⁵⁾

Den 23-ten May 1 fl. Freywillige Kriegs Steuer vors Handwerck erlegt den Hrn. Sam. Kraus Viertel Meister vors 2te mahl.

Den 27-ten May nachmittag in der 5-ten Stunde sind 5 Donner Wetter in die Stadt herum gestanden, in Mattersdorf hats geschauert, wie Hüner Eyer, in Lewern und Sonnenbergen hat es auch schaden gemacht.

Den 27-ten Juny haben wir den H. Gottlieb Krug, gewesten Kauf und Handels-Mann, (begraben), hat jeder 1 fl. und Buschen bekommen, das Band hat die Röserl bekommen.¹⁰⁰⁽¹³⁶⁾

Den 2-ten July nachmittag in der 3-ten Stundte hat das Wetter in Schadendorf eingeschlagen, sind 8 Häuser abgebrannt.

Den 20-ten July die Freywillige Steuer 30 Xer erlegt zum 3-ten mahl.

Den 22-ten Aug. hab ich 7 1/2 Mezen Waizen gekauft pr. 36 gr. 27 detto die Freywillige Steuer vors Handwerck mit 1 fl. zum 3-ten mahl den Samuel Kraussen Virtl Mstr.

Den 30-ten Aug. haben wir, Ich, Ignaz Seidl, Samel Petz und Rissnayin 12 fl. Handwercks Steuer erlegt. In Früh Jahr haben wir 4-er Handwercks Steuer mit 24 fl. erlegt.

Den 25-ten Aug. habe Ich 8 Mezen Korn erkaufte à pr. 26 Gr. Den 9-ten detto wider 10 Mezen Korn à pr. 27 gr.

Den 16-ten 7br. Hab ich auf die Teicht-Mühle 17 1/2 Mezen Korn geschickt.

Den 17-ten 7br. haben wir des H. General Leopold von Artner seine Fr. Ehe-Gemahlin zu Grabe getragen, hat jeder 1 fl. 7 1/2 Xer bekommen.

Den 21-ten 7br. wider 4 1/2 Mezen Waizen auf die Teich-Mühle geschickt zum mahlen.

Den 29-ten 7ber hab ich abermahl das Handwerck in Pressburg, als Schleifer Mstr besessen und habe zweye zu Meister gemacht, den Gottfried Bauern nach Moder, einen Joseph Neisser nach Ofen und 4 zu Gesellen, den Zeller v. Matteredorf seinen Sohn und einen v. Sillein, den 3-ten v. Tottis, den 4-ten v. Pest.

183 Den 5-ten 8br. hab Ich die 17 1/2 Korneres Mehl von der Teicht-Mühl bekommen.

Den 7-ten 8br. haben wir genandte Bürger der Fr. Textorin vorige Apotekerin ihre Tochter zu Grabe getragen, hat einer Einen Gulden 6 Xer vorn Trunck, Einen Buschen und Band, dasselbe hat die Katnerl bekommen.

Den 10-ten 8br. gekauft 1 Mezen Kukoritz vor 1 fl. 3 Xer.

Den 11-ten detto hab Ich die 4 1/2 Mezen Waizenes Mehl von der Mühle bekommen.

Den 19-ten 8br. die Freywillige Kriegs Steuer mit 30 X. erlegt.

Den 24-ten 8br. gekauft 500 Hapel Kraut pr. 4 fl. 30 Xer.

Den 8-ten 9br. haben wir in Lewer 9 Büttlen gelesen, ist lauterer geworden 3 1/2 Emer.

Den 28. 9br. einen Mezen Waizen gekauft pr. 2 fl.

Den 1-ten Xbr. die Freywillige Steuer vors Handwerck erlegt zum 4-ten mahl mit 1 fl. dem H. Lorenz Mattis.

Den 2-ten Xbr. gekauft 2 Mezen Kukoritz à pr. 26 gr.

Den 9-ten Xbr. 10 Mezen Korn gekauft à pr. 26 gr.

Den 10-ten Xbr. habe Ich 1/4 Zehenden gegeben von 3 3/3 Emer, in Geld ist der Emer vor 4 fl. angeschlagen worden.

Den 16-ten Dec. Ein halbes Schwein gekauft, das Pf. pr. 8 X. hat gewogen 79 Pf., war der Betrag 10 fl. 32 Xer.

Den 17-ten Dec. die völlige Handwercks Steuer bezahlt, was noch von Gottlieb Petz ausständig war, Ich und der Samuel 5 fl., der Seidl 2 fl. 20 Xer, die Rissnäyin 1 fl., zusammen 8 fl. 20 Xer. Detto den Tischler vor 2 Winter Fenster in grossen Zimmer gegen Hof hinaus 3 fl. Den Schlosser vors beschlagen sammt einen Klopfer und Bach Thür hinten 1 fl. 33 Xer. Dem Glaser vor beyde Fenster 4 fl. 30 Xer.

In diesem 1796-ten Jahre sind aus unserer Ewangel. Gemeinde

gestorben	167
gebohrn	215
copulirt	41 Paar.

Dieses Jahr war manchen orten sehr fruchtbar, der Waiz unter und über 2 fl. der Mezen, das Korn bisweilen vor 23 gr. auch bis 6 und 27 gr.

**1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL
KRÓNIKÁJA 1778–1839 Jegyzetekkel ellátva: CSATKAI ENDRE DR. / Anno 1797.**

Anno 1797.

Den 5-ten Jänner Ein Halbes Schwein gekauft, das Pf. pr. 10 Xer hat gewogen 115 Pf., hat aus gemacht 19 fl. 10 X.

Den 29-ten Jänner den Alumnern oder armen Studenten gegeben 30 Xer.

Den 1-ten Febr. zum erstenmahl die Kriegs Steuer auf dieses Jahr erlegt mit 30 Xer.

184 Den 1-ten Febr. Ist die Susanna Heckenastin zu mittag vor 12 Uhr mit Tod abgegangen, welche schon 6 Jahr gekränkelt hat und ist den 3-ten Febr. zur Erde gestattet worden, durch die genandtschaft.

Den 10-ten Febr. zum ersten mahl auf heuer die Kriegs Steuer erlegt vors Handwerck mit 1 fl. den Viertl Mr. Lorenz Mattis.

Den 15-ten Febr. haben wir genandte Bürger die Frau Tieftrunckin zu Grabe getragen, hat ein jeder 1 fl. und 4 gr. vorn Flohr, den ein jeder mit genohmen hat, auch einen Trunck, hat mein Sohn vor mich getragen.

Den 8-ten März hab ich 3 fl. Handwercks Steuer erlegt.

Den 14-ten März wider 1 fl. Handwercks Steuer nach gezahlt.

Den 15-ten März haben wir allhier wider einen König Comissari bekommen, H. Komáromy von Agram zur Restauration.

Den 1-ten April ist der Wahltag gehalten worden, ist erstlich die Gemeinde ersetzt worden, hat ein jeder müssen besonders müssen (sic!) erwählt werden, zur Vormundstelle ist von der Katholisch. seite H. Joseph Spahnraft anstatt H. Xaverius Ehrlinger, von der Ewangel. seite ist H. Samuel Suberka, an statt H. Paul Schwarz Vormund geworden, zur Rathmans stelle ist H. Xaverius Ehrlinger an statt Ignaz Lang-ecker, welcher seine Rathsstelle quitirt hat, ist H. Ehrlinger erwählet worden, von der Ewangel. seite an statt verstorbenen H. Karl Neuhold ist H. Michael Goldner durch die meisten Stimmen erwählet. Zum ober ämtern Kath. seite sind candidirt worden H. Barth. Marton, H. Jakob Kamper, gewester Stadt Hauptmann, der 3-te H. Johann Fodor, hat auch die meisten erhalten und ist Bürger Meister geworden. Hr. Ernst der ehe Stadt-richter war, ist gar nicht in die Wahl gekommen. Detto Ewangel. seite sind zur Stadt-richter stelle candidirt worden H. Johann Bezzeg, gewester Bürger-Meister, der 2-te H. Georg Leyssi, der 3-te H.

Andreas Asman, ist durch die meisten Stimmen H. Johann Bezzeg Stadt-richter geworden, Stadt Hauptmann ist H. Gottlieb Wohlmuth erwählet worden.

Den 4-ten April sind von Kathol. seite zum Platz Inspector Amt candidirt worden H. Paul Gallus, H. Simon Strommer und H. Paul Payer, ist H. Simon Strommer erwählet. Detto an statt meiner zum Spittal Verwalter sind v. kathol. seite candidirt worden H. J. Georg Molitor H. Bernhard Foki, H. Mohler und hat H. Molitor die meisten Stimmen erhalten, ist auch darzu ernendt worden.

Den 19-ten April hab ich meine Spittal Rechnung sammt der Kassa mit 772 fl. 49 15/16 Xer dem H. Georg Molitor in gegenwart H. Jakob Kamper und H. Karl Artner zwey [185](#)Raths-hern und H. Matthias Oeller auch H. Ludwig Török beyde Buchhalter (übergeben).

Den 4-ten May hat H. Georg Molitor als jeziger Spittal Verwalter die 5 Emer samt Wein, auch 11 Emer leeres Vass von mir übernommen und weg geführt. Detto haben wir vier Tuchscherer 16 fl. Handwercks Steuer erlegt.

Den 21-ten May hab ich 13 Mezen Korn vor 1 fl. 18 Xer und 2 Mezen Weizen vor 1 fl. 45 Xer gekauft.

Den 1-ten Juny darauf in der nacht nach 11 Uhr ist in der Schlippergasse neben den Lampel Wirts-Haus eine Feuer Brunst entstanden und ist bis auf das Krugische Haus, die Fischer Gasse bis auf die Wieden hinauf 63 Häuser abgebrandt.[101\(137\)](#)

Den 14-ten Juny den armen abgebrandten 6 fl. mit gethelit, meine Tochter Rosina hat mit getheilt 1 fl. 30 Xer.

Den 2-ten July hat Stephan Zach das untere kleine Zimmer aufgenommen vor 16 fl., hat einen fl. drangeben auch 30 Xer.

Den 12-ten July haben wir genandte Bürger den Hrn. Tobias Reisch gewesten Lederer allhier zu Grabe getragen, hat jeder einen fl. Buschen, Flohr und Lemony bekommen, das Band hat die Röserl bekommen.

Den 18-ten July haben wir genandte Bürger den Hrn. Michael Graf bürgl. Weiss Becken zu Grabe getragen, Gradis, weil er auch ein Mit-Glied war von denen Trägern aus der Genandtschaft, hat jeder einen Flohr, Buschen und Lemony, auch einen Trunck bekommen, das Band die Katherl.

Den 29-ten July haben wir abermahls die Frau Michael Verwittibte Reischin gewesten Ledererin zu Grabe getragen, hat jeder 1 fl. Flohr und Buschen bekommen, auch einen Trunck, das Band hat unsere Mutter bekommen.

Den 7-ten Augs. haben wir genandte bürger des seel. Hr. Gottlieb Wernhard gewesten Seifen-sieder seine Frau zu Grabe getragen, hat jeder 1 fl., Flohr, Buschen und 8 Xer aufn Trunck bekommen.

Den 16-ten Aug. Ist Se. Majestät Frantz der zweyte in der Frühe nach 9 Uhr angekommen und seine Gemahlin abgeholt, welche in der vergangen nacht um halb 11 Uhr angekommen und bey der weisen Rose ein logirt hat, um halb zehn Uhr sind Sie beyde nach Steinamanger abgereist, die Insurgenten alda zu besuchen.[102\(138\)](#)

Den 25-ten Aug. Haben wir Nachbarn H. Reisch und ich eine [186](#)Gemeinschaftliche Rinne auf meinen Werck-stadt Bodn über einziehen lassen 5 Kl. lang à pr. 28 Gr.

Den 29-ten Aug. haben wir genandte Bürger den H. Ferdinand Fleischhacker genandten Bürger allhier, ein Wittwer, zu Grabe getragen, hat jeder 1 fl. 6 Xer, Puschen u. Flohr bekommen; das Band die Katherl bekommen.

Den 29-ten September hab ich wider in Pressburg das Handwerck besessen und habe den Peter Struntz in Pressburg zum Schleifer Meister gemacht, auch mein Sohn Samuel ist vom Andreas Ketteritsch zum Schleifer Meister gemacht worden, auch habe 5 zu Meistern mit meinem Sohn Daniel gemacht und achte zu Gesellen mit Hr. Andreas Ketteritsch um die Helfte.

Den 19. 8br. haben wir in Lewer gelesen 13 Büttlen, ist lauterer geworden 4 Emer, der Zehend ist vor 6 fl. angeschlagen worden.

Den 19. 8br. aus dem Bürger Wald 100 Bürtl bekommen, vor den Zettel zulösen 13 gr.

Den 12-ten 9br. haben wir genandte bürger den Hern Biltz gewester Edl-man zu Grabe getragen, hat jeder 1 fl., Flohr und Trunck bekommen.

Den 21-ten 9br. 1 Kl. Holtz aus den Burg. wald 17 gr. vor den Zettel.

Den 2-ten Xbr. 2 halbe Schwein gekauft, das Pf. p. 7 Xer gekauft, hat betragen 7 fl. 28 Xer.

In diesem 1797-sten Jahr sind aus unserer Ewangl. Gemeinde

gestorben 209 Persohnen

gebohrn 167

copulirt 46 Paar.

In diesem Jahr ist der Waizen vor 2 fl., auch vor 16, auch bis 30 Xer verkauft worden, das Korn vor 1 fl. 30 Xer, anfangs aber um diese Zeit vor 1 fl. 48 Xer, der Kukoritz vor 2 fl. 24 Xer.

**1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL
KRÓNIKÁJA 1778–1839 Jegyzetekkel ellátva: CSATKAI ENDRE DR. / Ao 1798.**

Ao 1798.

Den 12-ten Jänner Ein Schwein gekauft mit 142 Pf., à pr. 7 1/2 Xer, hat betragen 17 fl. 45 Xer.

Den 24-ten Jänner zur Kirche bezahlt fl. 3.

Den 21-ten Jener ist mein Schwager Johannes Einbeck zwischen 6 und 7 Uhr abends mit Tod abgangen. Detto vormittag um 10 Uhr hab ich ein Schlag Fluss an der Zunge bekommen.

Den 7-ten Feber haben wir genandte Bürger die Frau Braunin verwittibte Baderin von Rust zu Grabe getragen, hat jeder 1 fl. bekommen.

187 Den 14-ten Feber hab ich 13 Mezen Korn und 5 Mezen Waizen auf die große Teicht mühl geschickt.

Den 15-ten Feber ist wider H. Linck durch die genandschaft zu Grabe getragen worden, hat jeder 1 fl. bekommen und einen trunck, hat mein Sohn Samuel vor mich getragen.

Den 28-ten Febr. Ist Fr. von Horváth durch die genandschaft zu Grabe getragen worden, hat jeder 1 fl. und trunck bekommen, hat mein Sohn Samuel vor mich getragen.

Den 25-ten Feber Ist um 12 Uhr zu mittag in Kohlnhof eine Feuers Brunst entstanden und ist fast das ganze Ort in Feuer aufgegangen.

Den 1-ten März haben wir die 13 Mezen Kornenes, Waizenes 5 Mezen Mehl von der Teichtmühl bekommen, auch Mund Mehl etwas gemacht.

Den 10-ten Merz wider 8 Mezen Korn auf die Mühl geschickt.

Den 15-ten Merz hab ich den Kraut Acker aussteinen lassen mit 2 Marck steinen mit Sig. D. P. und 3 andere, den Berg Meistern 15 gr. bezahlt den Steinmetz 16 gr.

Den 21-ten Merz die 562 fl. nach Wien übermacht an die H. Fellner et Compagn., welche mir der Herr Georg Gottfried Schirck angewiesen hat, die helfte mit 281 fl. an die Fr. verwittibte Sophia Petzin in Kaschau, Detto ist die Fr. Susanna Hüllingerin Fleischhackerin begraben worden, welche ein grosses Vermögen hinterlassen hat ohne Leiblichen Erben.[103\(139\)](#)

Den 4-ten April hab ich die 8 Mezen Mehl von der Mühl bekommen.

Den 13-ten April haben die Frau Meidlin verwittibte Messnerin zu Grabe getragen, hat jeder 1 fl. 6 Xer bekommen.

Den 26-ten Ap. von Gottfried Leitner eine Kl. Holtz gekauft pr. 2 fl. 15 Xer ohne Lösegeld und Fuhr lohn.

Den 7-ten May die obige Kl. Holtz aus dem Bürgerwald gelöst, vorn Zettel 1 fl. 15 Xer.

Detto 100 harte Bürtel aus den Burgl. wald, vorn Zettel 51 Xer.

Den 12-ten May ist das Lust-Haus in den Löwer verfertigt worden, ist nicht auf 72 fl. gekommen, vors anstreichen 3 fl.

Den 3-ten Juny ist des Steinbeck sein lieb gewestes Söhnlein Daniel in der Früh in der fünften Stunde seelig entschlafen, hat seine Lebens Zeit auf 4 Jahr und 7 Monath gebracht.

Den 6-ten Aug. hat sichs ereignet, dass von der Untern Wart Ein Tuchmacher, der sich seine Tuche selbst zurichten thut, ist bey mir erschienen und hat gebeten, mann möchte ihm ein paar Scheeren schleifen, darauf gab ihme zur antwort, wenn er will bey unss Meister werden in Pressburg und sich daselbst abfinden bey einem ehrsamen Handwerck, [188](#)so kann ihm solches willfährts werden, aber Er soll gleich 5 fl. einlegen, sein nahme ist Joseph Haselbacher, hat auch die 5 fl. erlegt zum Pfand.

Den 21-ten Aug. Ist des Samuel Petz sein Weib in der Früh glücklich entbunden worden mit einem Töchterlein nahmens Katharina, ist aber auch an demselben Tag bald nach der Taufe selig entschlafen.

Den 6-ten 7br. Eine harte Kl. Holtz gelöst von Deposit vorn Zettel 2 fl. 5 gr. vor die harte Bürdl 1 fl. 17 gr.

Den 7-ten 7-br. haben wir genandte bürger des H. Ferdinand Fischer bürgerl. Seifensieder seine Ehe-Gattin zu Grabe gratis getragen, Buschen und Flohr bekommen. Das Band hat die Röserl bekommen.

Den 12-ten 7br. hab meinen Sohn Daniel lassen bürger werden, die unkosten waren:

4 fl. Bürgerrecht

zum Spittal Lazareth 3 fl., zum Institut 1 fl.

15 Xer Stadtschreiber

15 Xer vorn Bürger brief

9 Xer vors Insigel den Stadt-richter

24 Xer den Gerichts Ansager

24 Xer vor die Instanz

der Stadt Garde 10 Xer

den Trabanten 7 Xer

9 fl 44 Xer

Den 20-ten Sept. um 3 Uhr in der Früh ist in Agendorf eine Feuers Brunst entstanden, sind 20 Häuser abgebrant.

26-ten 7-br. Haben ir genandte Bürger den H. Ferdinand Eckel Kauf und Handelsmann zu Grabe getragen, hat jeder 1 fl., Trunck, Puschen und Flohr bekommen. Das Band hat die Mutter bekommen.

Den 10-ten 8-br. haben wir genandte Bürger des H. Gottlieb Sölöschy¹⁰⁴⁽¹⁴⁰⁾ seine Ehe-Frau zu Grabe getragen, hat jeder 1 fl., Trunck, Puschen und Flohr bekommen, das Band hat die Steinbeckin kriegt.

Den 24-ten 8br. hab ich 300 Hapel Kraut bekommen à pr. 2 fl. 9 Xer mit samt den Fuhrlohn von Pressburg aus, ist das 3 emerige Vassl voll worden.

Den 27-ten 8-br. Haben wir in Lewer 21 Emer Maisch gelesen, ist davon lauterer 16 Emer geworden.

Den 26-ten 9br. von Michael Spanraft eine Kl. hartes Holtz gekauft pr. 2 fl. vorn Zettel lösen ausn Depositorium 2 fl. 15 Xer ¹⁸⁹ein hundert harte Bürdl vor 1 fl. 30 Xer vors lösen aus den Deposit. 1 fl. 51 Xer. Der M. Friedrich Nottler hat 28. Sept. 7 fl. Zinns erlegt.

Den 4-ten Xbr. wider 4 fl. 30 Xer sammt den 1 fl. drangeld, macht den halbjährigen Zinns 12 fl. 30 Xer.

Den 5-ten Xbr den Alumnern 30 Xer mit getheilt.

Den 10-ten Xbr hab ich ein halbes Schwein gekauft mit 97 Pf. à pr. 7 1/2 Xer, hat betragen 12 fl. 7 Xer.

Den 20-ten Xbr hab ich zur Haber lieferung beygesteueret 2 fl., mein Daniel auch 1 fl.

Den 10-ten Xbr. ist unser Fr. nachbarin Tuchmacher Schneiderin in der nacht um halb eilf Uhr mit todt abgangen.

An heuer ist der Zehend vor 4 fl. 30 Xer angeschlagen worden. In diesem 1798-sten Jahre sind aus unserer Ewangl. Gemeinde

gestorben 200

gebohren 185

copulirt 55 Paar.

In diesem Jahr ist der Waizen, Korn und andere Feld Früchte gerathen, auch ein reiches Wein Jahr, auch recht gut.

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL KRÓNIKÁJA 1778–1839 Jegyzetekkel ellátva: CSATKAI ENDRE DR. / Anno 1799.

Anno 1799.

Den 4-ten Jänner hab ich ein ganzes Schwein gekauft mit 136 Pf. à pr. 7 Xer, hat betragen 15 fl. 52 Xer.

Den 7-ten Jäner in der Frühe zwischen 1 und 2 Uhr ist des Steinbeck sein liebgestes Söhnlein Joh. Georg selig entschlafen in der 18-ten Wochen seines alters.

Den 1-ten Feber hab ich von Teicht-mühlner 4 Mezen Waizernes Mehl bekommen von seinen eigenen Waizen.

Den 9-ten Feber hat mir der H. Saibald vor die vier Emer Wein 97-ziger, den er mir abgekauft hat à pr. 13 fl. gar aus gezahlt, der ganze betrag war 52 fl. Den ganzen Fasching durch hat man ein Ey vor 2 Xr zahlen müssen, den 22 Febr. hat man wider 3 Eyer vor einen groschen bekommen.

Den 27-ten Febr. ist der Hr. Gottlieb Schrabs Bürgerl. Buchbinder mit Todt abgangen und ist den 1-ten Marzi durch die genandtschaft in eine Gruft bestattet worden in 74-ten Jahre seines alters.[105\(141\)](#)

Den 29. ten Merz hab ich mich mit H. Joh. Georg Rosenwasser von der grossen Teichmühl verrechnet vor meinen 2 Joch acker von 1793 bis 1798, die er Zinns hat mit gegen rechnung [190](#)vors mahlen hab heraus gezahlter bekommen 4 fl. 8 Xer, aufs neue ver contractirt.

Den 13. ten Apr. ist die Kathar. Trogmayerin v. Raab zu uns aufn Besuch ankommen und den 18-ten detto wider mit ihrer schwester Steinbeckin abgereist.

Den 15-ten May von Gottfried Leitner 1 Kl. hartes Holtz und ein 100 weiche Bürdl von 4 fl. 12 Xer ohne löse geld gekauft.

Den 26-ten Juny sind 5 Prinzen von Erz-Herzog Ferdinand von Toschana allhier angekommen, welche zuvor frühe das Berg-werck besichtigt, wo die Stein-Kohlen gegraben worden, sind um 1/2 ein Uhr nachmittag mit freuden Schüssen empfangen worden, aber um 3 und 4 Uhr nachmittag wider von hier abgereist.¹⁰⁶⁽¹⁴²⁾

Den 5-ten July habe 100 weiche Bürdl aus den Bürger wald bekommen, vors Lösen 13 gr. fuhr lohn 1 fl. 14 gr.

Den 10-ten July Eine Kl. hartes Holtz von Kraus Mühlner Mster pr. 5 fl. 39 Xer bezahlt bis aufs herein führen.

Den 12-ten July haben wir genandte bürger die Frau Walterstorferin zu Grabe getragen, hat einer 1 fl. und trunck bekommen.

Den 12-ten Sept. Hab ich von Samuel Trogmayer von Raab herauf 45 fl. bekommen, davon Hn. Gottlieb Söllöschy die Schuld bezahlt mit 39 fl. ist mir geblieben 6 fl. Die Steinbeckin hat bezahlt 2 fl. 4 Xer, vors Trogmayer sein Hobel 2 fl. 50 Xer.

Den 17-ten Sept. dem Glaser vor ein Fenster mit Tafeln in untern Zimmer auf die Gasse 2 fl. 45 Xer.

Den 17-ten Sept. ist meine Tochter Katharina Trogmayerin in Raab mit einem Gottlob gesunden Söhnlein Nahmens Samuel glücklich entbunden worden.

Den 16-ten October den armen Studenten 30 Xer geben.

Den 21-ten October haben wir genandte Bürger den H. Ludwig Gabriel zu Grabe getragen, hat jeder 1 fl., Flohr und Buschen bekommen, das Band die Steinbeckische Lisserl.

Den 22-ten Octbr. hat mein Daniel einen Ehrentag gehabt mit Maria Barbara eine gebohrne Schneiderin.

Den 2-ten Novbr. Haben wir aus dem Lewer 7 Büttlen gelesen, ist 3 Emer lauterer worden. Der Zehend ist angeschlagen worden vor 4 fl.

Den 8-ten Novbr hat der Hr. angekommene Königliche Comissär Evergényi zum ersten mahl session auf den Rath-Hauss gehalten.

¹⁹¹Den 17-ten Novbr. ist der Gottlieb Petz in Spittal mit Tod abgangen, den 19-ten detto ist er begraben worden.

Den 15. und 16-ten Novbr hab ich die 2 alten Kästen Bäume umhauen lassen, die bey der gstätten gestanden sein, hab bezahlt 10 tagwerck à pr. 15 Xer, hab bekommen 4 fahrten Holtz und auch einige weinstecken.

Den 13-ten Xber dem Tischler vor die Winter-Thür bezahlt 3 fl., dem Schlosser 1 fl. 30 Xer.

Den 14-ten Xbr. Ein halbes Schwein gekauft mit 88 Pf. pr. 7 Xer, hat betragen 10 fl. 16 Xer.

Den 16-ten Xber habe eine harte Kl. Holtz aus den Deposit gelöst: 2 fl. 15 Xer Zettl geld.

In diesem 1799-sten Jahre sind aus unserer Ewangl. Gemeinde

gestorben	151
gebohrn	184
copulirt	48

In diesem Jahre ist Waitzen und Korn gut gerathen, aber viele 1000 Mezen zur Armee geführt worden, ist nach der ernde vor 2 fl. 30 Xer der Waitzen und das Korn vor etliche 30 Gr. und anjezo etliche gr. bis auch über 2 fl.

**1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL
KRÓNIKÁJA 1778–1839 Jegyzetekkel ellátva: CSATKAI ENDRE DR. / 1800.**

1800.

Den 14-ten Febr. habe ich von Joh. Georg Rosen-wasser von seinen 2 Mezen Waizen das Mehl bekommen vor das 1799-ste Jahr Acker Zinns.

Den 1-ten Merz denen Nacht-wächtern das Brod Geld mit 7 Xer bezahlt.

Den 4-ten Merz den Daniel eine Kl. hartes Holtz von Depositorium geliehen, hab bezahlt vorn Zettel 2 fl. 15 Xer, Führlohn 18 Xer, vorn Trunck 5 Xer.

Den 2-ten April in der Früh nach 2 Uhr ist mein Samuel seine 2-te Ehegattin mit Tod abgangen, haben ins 9-te Jahr mit einander vergnügt gelebt.

Den 3-ten April abends um halb zehn Uhr ist meine Tochter Steinbeckin glücklich entbunden worden mit einem Gottlob gesunden Töchterlein namens Katharina.

Den 30-ten April hab ich 1000 Weinstöcken gekauft vor 17 fl.

Den 3-ten May den Edlhofer vors hinauf führen in Lewer 24 Xer.

Den 5-ten detto ist in der Nacht um 1/2 zwölf Uhr eine Feuers Brunst entstanden auf den Plaz neben der Ehrlingerischen Apotheke, ist aber gleich gedämpft worden, ist gar nicht ins Dach gekommen.

Den 29-ten May hab ich von Gottfried Leitner 1 Kl. hartes (Holz) und 100 harte Bündl zusamm vor 5 fl. gekauft ohne Löse Geld.

192 Den 30-ten May Ist des Samuel Petz seine Schwieger Mutter zur Erde bestattet worden.

Den 31-ten May ist unsere Katharina Trogmayerin sammt Mann und Söhnlein glücklich bey uns angekommen den Abend vor Pfiingsten und den 3-ten Juny nachmittag wider abgereist.

Den 20-ten Juny hat unsere Trogmayr v. Raab 19 Pf. Seifen geschickt à pr. 24 Ung., macht der Betrag 4 fl. 56 Ung.

Den 27-ten Juny 100 weiche Bündl gelöst aus den Bürger wald, vorn Zettel 13 Gr., führ lohn 38 gr.

Den 3-ten July hab ich den 99-er Lewer wein verkauft pr. 6 fl. 30 Xer den Emer nach Szár föld.

Den 18-ten July nach 3 Uhr nachmittag eine erschrockliche Feuers-Brunst entstanden, über zwey Millionen ist der Schaden gerechnet worden und bis 6-ten Aug sind bis 10 Feuer, den 31-ten July ist im Blumenthal abermahl ein Feuer entstanden sind bis 12 Hauss abgebrandt.

Den 6-ten Aug. Ist in Raab in Sigeth, grad gegen mein Schwieger Sohn Samuel Trogmayr auch eine Feuers Brunst entstanden, sind 3 Häuser abgebrandt und sein Haus ist helfte abgerissen worden.

Den 5-ten Septr. Hab ich 3 Mezen Korn p. 2 fl. 6 gr. und ein Mezen Waizen p. 3 fl. 1 gr. gekauft.

Den 18-ten 7-ber auf das Gottfried Leitner seinen Zettel 100 harte Bürdl gelöst aus dem Burger wald vor 17 gr. löse geld. In diesem Herbst Quartal haben die Arendater auch hernach die Bürgerschaft die halbe wein vor 9 u. 10 Xer zu schenken angefangen.

Den 24-ten 8br. ist der Ertz-Herzog Joseph Anton als Palatin von König-reich Ungarn in der siebenden Stunde angekommen und Hrn. Grafen Karl v. Piátsovits eingekehrt und ist auch willens den ganzen Winter mit seiner Gemahlin allhier zu verbleiben mit samt den General Commando.¹⁰⁷⁽¹⁴³⁾ In diesem 193Jahr hab ich den Mezen Kohn gekauft vor 2 fl. 9 gr. und den Waizen vor 3 fl. 10 Gr.

Den 24-ten 8br. haben wir den Lewer weingarten gelesen mit 13 Bütten, ist lauterer worden 4 1/2 Emer, ist der Zehend angeschlagen worden vor...

Den 26-ten 8br. abends nach 6 Uhr ist bey Hrn. Assman ein Raths Verwandter ein Feuer entstanden, hat bey Rauchfang heraus gebrändt, ist aber gleich gedämpft worden.

*

Anno 1800 den Samuel Braun Senior ein 4 Emer und ein Emer Fassel geliehen den 21 8br.

Anno 1800 den 9-ten Novbr. bey der Nacht um 3 Uhr ist unser lieber Vatter in den Herrn Selig entschlafen in 75 sten Jahre seines Alters und ist in die Gruft gelegt worden.

Anno 1800 den 12-ten Novembr. Nachmittag um 1 Uhr ist die meinige glücklich entbunden worden mit einem Söhnlein Namens Daniel, die Hrn. Gevatter sind gewesen H. Solnay und H. Ferdinand Braun, der H. Solnay hat bey der Hl. Taufe dass Kind gehalten. In Zeichen der Jungfrau.

Den 22-ten Nov. hab ich ein 1/2 Schwein gekauft, dass Pf. per 10 Xer hat ausgewogen 1 C. 2 Pf. betragt 17 fl.

Den 29. Nov. ist der Zehet abgeführt worden, angeschlagen vor 8 fl.

Den 13 Xbr. hab ich ein 1/2 Schwein gekauft dass Pf. 11 Xer, hat ausgewogen 86 Pf. Pf. betragt 15 fl. 46 Xer.

Den 22. Xbr. hab ich ein ganzes Schwein gekauft, dass Pf. pro 8 Xer, hat gewogen 95 Pf., betragt 12 fl. 46 Xer.

In diesem 1800. Jahr sind aus unserer Ewangl. Gemeinde

gestorben	216
gebohrn	182
copulirt	95 Paar.

**1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL
KRÓNIKÁJA 1778–1839 Jegyzetekkel elláta: CSATKAI ENDRE DR. / Anno 1801.**

Anno 1801.

Hat sich He. Fodor Burger Meister allhier abends um halb Elf Uhr den 8-ten Aug. selbstens erschossen.[108\(144\)](#)

[194](#)Den 12. Sept. hab ich 10 Mezen Kohn gekauft, der Metzen per 3 fl. 7 1/2 Xer und 4 Metzen Waitzen per 4 fl. 11 Gr.

Den 2. ten Decbr. habe ich ein halbes Schwein gekauft, das Pf. per 9 1/2 Xer, hat aus getragen 12 fl. 45 Xer. Den 8t. Decmbr. habe ich ein halbes Schwein gekauft das Pf. per 8 1/2 Xer, hat aus getragen 6 fl. 37 Xer.

In diesem Jahre habe ich ein Press Seil machen lassen, 5 Klafter lang, hat gekost 3 fl. 5 Gr. In diesem Jahre ist der Wein sehr theuer gewest, die halbe ist geschenkt worden per 16 Xer, auch 20 Xer der alte, der neue aber per 8 Xer, 9 Xer und 10 Xer.

In diesem Jahre sind aus unser Ewangelischen Gemeinde

gestorben	236
gebohrn	186
copulirt	16 Paar.

**1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL
KRÓNIKÁJA 1778–1839 Jegyzetekkel elláta: CSATKAI ENDRE DR. / Anno 1802.**

Anno 1802.

Den 19t. Merz hab ich 9 Metzen Kohn gekauft den Metzen per 3 fl. 31 Xer.

Den 25tn Merz ist die Frau Mahm Lenckin mit Todt abgegangen, fruh um 10 Uhr.

In diesem Jahre war ein Landtag in Pressburg den 2t. May und den 12t. May ist Ihre Majestädt Frantz der 2te mit der gantzen Hofstadt eingezogen.

In diesem Jahr den 12-ten Juny hab ich meinen kleinen Daniel die blattern setzen lassen, durch den H. Toktor Hely.[109\(145\)](#)

Den 22ten Sept. hab ich ein halbes Schwein gekauft, dass Pf. per 15 Xer, 86 Pf. hat ausgewogen 21 fl. 10 Xer.

Den 20 8br. hab ich 50 Happel Kraut gekauft pro 5 fl. und 50 Happel Krawatisch per 1 fl. 15 Gr.

Den 27 Xbr. hab ich 2 C. 70 Pf. Waizen Mehl von Raab bringen lassen hat aus getragen 26 fl. 15 Gr.

Den 11-ten Xbr. ist uns zur Welt gebohren ein Gottlob Gesundes Töchterlein Nahmens Rosina zu Mittag um 12 im Zeichen des Krebses.

In diesem 1802. Jahr sind in unserer Ewangelischen Gemeinde

gestorben	(118) 181
gebohrn	192
copulirt	46

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL KRÓNIKÁJA 1778–1839 Jegyzetekkel ellátva: CSATKAI ENDRE DR. / Anno 1803.

[195](#)Anno 1803.

Den 8t. Aug. isI H. Ernst Wihlfinger Ewangelische Predtger abends 8 Uhr in den H. Seelig entschlafen.

Den 12-tn. Aug. hab ich meiner Mutter den Breitstock abgekauft per 1 fl.

In diesem Jahre habe ich 7 Metzen Kohn gekauft pr. 4 fl. den 23tn 8br. 4 Mezen per 3 fl. 7 gr.

Den 16. 8br. hat H. Gottlieb Gam-auf Pretiger allhier die Erste Predigt gehalten, sein Text war jeremias am 1 Capitl. v. 4. bis 8tn.[110\(146\)](#)

Den 29. Sept. hab ich 2 Cent. Mehl von Raab bringen lassen den C. per 11 fl. und Ein C. per 10 fl., hat aus getragen mit sambt den Fuhrlohn herauf 22 fl. 30 Xer.

In diesem Jahr sind in unserer Ewangelischen Gemeinde

gestorben	165
gebohrn	182
copulirt	56

**1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL
KRÓNIKÁJA 1778–1839 Jegyzetekkel ellátva: CSATKAI ENDRE DR. / Anno 1804.**

Anno 1804.

Den 4 ten July hab ich meinen Röserl die Blatter setzen lassen.

In diesen Jahre ist in unserer Kirche dass Altar, Kanzl und Orgel vergolddt worden.

Den 4t. Sept. hab ich Elf Mezen Kohn gekauft, den Mezen pro 5 fl. 8 Gr.

Den 21-ten. Sept. hab ich vier Mezen Waiz gekauft, den Metzen per 6 fl. 3 Gr.

In diesem Jahre hab ich meinen Jung beym Pressburger Copitl am Michaeli einschreiben lassen auf 3 Jahr. Ein Jahr wird auf dass vergangene gerechnet und hab bezahlt davor 12 fl.

Den 25ten. Nov. hab ich ein halbes Schwein gekauft das Pf. per 16 1/2 Kr. hat aus getragen 24 fl. 12 Kr.
Den 28-ten. Xbr. hab ich ein halbes Schwein gekauft, das Pf. per 14 Kr. hat aus getragen 20 fl. 32 Xer.

In diesem Jahr sind aus unserer Ewangelischen Gemeinde

gestorben	137
gebohrn	184
copulirt	35 Paar.

**1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL
KRÓNIKÁJA 1778–1839 Jegyzetekkel ellátva: CSATKAI ENDRE DR. / Anno 1805.**

Anno 1805.

Den 15-ten. Merz ist uns zur Welt gebohren ein Gottlob gesundes Töchterlein Nachmittag um 3 Uhr mit Nahmen Chatharina Josepha im Zeichen des Krebsen.

196Den 16ten Juny habe ich meine Wacht verricht beym Wiener Thor.

Den 24ten Juny hab ich 2 Metzen Kohn gekauft, den Metzen per 7 fl. 30 Xer und so ist in diesem Jahr die Frucht verschieden verkauft worden, auch ist dass Kohn schon vor 10 fl., der Waizen vor 12 fl., die Gersten vor 7 fl. und der Haber vor 5 fl. verkauft worden, so eine Theuerung gedenken viele nicht und ist vielleicht noch niemals so theuer gewesen.

Den 30-ten. Juny ist hier eine Rebellion entstanden wegen Mangel des Brods, dass die Menschen denen Becken haben die Fenster eingeworfen und ihnen das Brod beraubt.[111\(147\)](#)

Den 6-ten July ist hier Hr. Peter Raitsch Professor als Ungarische Prediger in unseren Ewangelischen Bethaus zum Ungarischen Pretiger ordinirt worden, die ordination hat gehalten der Wohl Ehrwürdige Herr

und Superintendent Nagy István aus dem Tolnayer Comitát.

Den 9-ten Sept. hab ich 9 Metzen Kohn gekauft, den Metzen per 6 fl. und 4 Metzen Waitzen per 4 fl.

Den 26-ten Sept. ist alhier Restolation gewest.[112\(148\)](#)

Den 29ten Sept. hab ich in Pressburg beym General Copitl meinen Jahr Schilling erlegt mit 30 fl.[113\(149\)](#)

Den 10ten 8br. hab ich 6 Mezen Kohn gekauft pro 6 fl. 5 Gr.

Den 12ten. hab ich ein Viertl Schwein gekauft, das Pfund per 18 Xer, hat gewogen 45 P., tragt aus 13 fl. 10 Gr.

Den 11-ten Nobr. Hab ich 7 Metzen Kohn gekauft, den Metzen per 5 fl. 18 Gr. und 2 Metzen Waizen per 7 fl.

Den 16-t. Nobr. hab ich ein halbe Schwein gekauft, das Pf. per 16 1/2 Xer, hat aus getragen 24 fl. 28 Xer.

Den 21ten Nobr. hab ich 3 Metzen Kohn gekauft, den Metzen per 6 fl.

Den 13ten Xbr. hab ich ein Schwein gekauft das Pf. per 15 Xer, 6 C. 16 Pf., tragt aus 29 fl.

In diesen Jahr sind aus unserer Ewangelischen Gemeinde

gestorben	192
gebohrn	186
copulirt	92 Paar.

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL KRÓNIKÁJA 1778–1839 Jegyzetekkel ellátva: CSATKAI ENDRE DR. / Anno 1806.

197 Anno 1806.

Den 9-ten Febr. ist mein Nachtbahr H. Andreas Reisch abends um 7 Uhr in den Hrn. Selig entschlafen.

Den 1. Sept. hab ich den Stephan Kiskos v. Ugrocz in die Kost zu mir genohmen, bezahlt monathlich 10 fl. und hat von H. Rector Galawantzky empfangen 60 fl. halb Jahriges Kost Geld.[114\(150\)](#)

Den 5-ten Sept. hab ich 6 Metzen Kohn gekauft, per 5 fl. 6 Xer und 4 Metzen Waizen per 7 fl. 3 Gr.

Den 12ten Sept. hab ich ein viertl Schwein gekauft, dass Pf. per 29 Kr. tragt das Viertl aus 19 fl. 20 Xer, wiegt 40 Pf.

Den 22-ten Sept. zwischen 3/4 auf 9 Uhr abends ist ein Erdbeben gewest.

Den 29-ten Sept. hab ich meinen Lehr Jung Andreas Haas in Pressburg zu Gesellen lassen machen und hab davor bezahlt 12 fl. vors geselln machen.

Den 1-ten Octobr. habens hier schon angefangen zum lesen, uns ist sehr ein guter wein geworden.

Den 12-ten Xbr. hab ich ein Schwein gekauft überhaupt per 37 fl. 30 Xer.

In diesen Jahr ist die Frucht um etwas zurückgefallen, aber der Wein ist vor 26 Kr., 28 Kr., 30 Kr., 34 Kr. ausgeschenkt worden.

In diesem Jahr sind in unserer Ewangelischen Gemeinde

gestorben 150

gebohrn 400¹¹⁵⁽¹⁵⁾

copulirt 49 paar.

**1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL
KRÓNIKÁJA 1778–1839 Jegyzetekkel ellátva: CSATKAI ENDRE DR. / Anno 1807.**

Anno 1807.

Den 3-ten Jener hab ich ein halbes Schwein gekauft, dass Pf. per 20 Kr. wägt 49 Pf. und tragt aus 16 fl. 20 Xer.

Den 6-ten Jener hab ich 3 Metzen Kohn gekauft, den Metzen 5 fl. 1 Gr. und 2 Metzen Waitzen, den Metzen per 6 Fl. 6 gr.

Den 12-ten. Jener hab ich ein Ganzes Schwein gekauft, überhaupt 41 fl.

Den 22-ten Juny hab ich meiner Katherl die Blattern setzen lassen.

Den 18-ten Aug. ist uns zur Welt gebohren ein Gottlob gesundes Söhnlein vormittag um 11 Uhr im Zeichen des Schützen, nahmens Samuel.

Im Monath Sept. hab ich eilf Metzen Kohn gekauft per 4 fl. 5 gr.

198 Den 21-ten Novbr. ist hier ein Wahltag geschehen an statt des des H. Bogsch sind candetirt worden:

Hr. Schirmann von Gols mit 79 Stimmen
Hr. Billig von Rackendorf mit 53 Stimmen
Hr. Tekos von Brün mit 6 Stimmen.

Den 17-ten. Xbr. abends zwischen 8 und 9 Uhr sind hier 3 Personen erstochen worden in Ruissischen Haus auf den Graben, nemlich die Gräfin Mandlowa sambt ihren Leuten.¹¹⁶⁽¹⁵²⁾

Den 19-ten Xbr. hab ich ein halbes Schwein gekauft dass Pf. per 27 1/2 Kr. hat aus getragen 35 fl. 45 Xer.

In diesem Jahr sind in unserer Ewangelishcen Gemeinde

gestorben 245

gebohrn 54

copulirt 217

**1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL
KRÓNIKÁJA 1778–1839 Jegyzetekkel ellátva: CSATKAI ENDRE DR. / Anno 1808.**

Anno 1808.

Den 21-ten Feber hab ich ein ganzes Schwein gekauft, dass Pfund per 24 Xer. 97 Pf., tragt aus 23 fl.

Den 3-ten Apr. hat der Wohl Ehrwürdige H. Kiss seine Antritts Predigt gemacht, worauf das Ewangelium (?) folgt. Johann am 8-ten Capitl V. 46–59 vers. War Prediger in Dömölk. [117\(153\)](#)

Den 20-ten Juny hab ich meinen Samuel die Blattern setzen lassen.

Den 19-ten July nachmittag um 1 Uhr ist beym Bier Hauss in der Fischer Gasse ein Feuer aus gekommen sehr schrecklich, ist die ganze Fischer Gasse rechts, Schlipper Gasse, Wihrts Häuser Gasse, Silber Gasse, Potschy Gasse bis

zu der Dominikaner Kirche alles abgebrant von 1 Uhr bis 5 Uhr abends. [118\(154\)](#)

Den 22-ten July ist abermal ein Feuer entstanden Nachmittag in der Hinter Gasse, da ist die ganze Neistift Gasse, Kohn Marckt abgebrant.

Den 24-ten July ist abermal ein Feuer entstanden, früh um 5 Uhr von den Spittal Bruck bis in die Rossen Gasse, das ist Gott zu erbarmen.

Den 17-ten Aug. ist Restolation gewest.

[199](#)In diesem Jahr sind in unserer Ewangelischen Gemeinde

gestorben 188

gebohrn 183

copulirt 64 paar.

**1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL
KRÓNIKÁJA 1778–1839 Jegyzetekkel ellátva: CSATKAI ENDRE DR. / Anno 1809.**

Anno 1809.

Den 29-ten May nachmittag um 4 Uhr sind 4 tausend Man Franzosen allhier eingerückt, auch haben sie hier vor den Michaeler Thor lager geschlagen.

Den 30-ten Octobr. sind sie alle von lager weg gezogen früh um 6 Uhr. [119\(155\)](#)

Den 28-ten Xbr. hab ich ein halbes Schwein gekauft, das Pfund per 46 Xer, wiegt 74 Pf. tragt aus 56 fl. 44 Xer.

In diesem Jahr sind in unserer Ewangelischen Gemeinde

gestorben	192
gebohrn	179
copulirt	38 paar.

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL KRÓNIKÁJA 1778–1839 Jegyzetekkel ellátta: CSATKAI ENDRE DR. / Anno 1810.

Anno 1810.

Den 14-ten Jener abends um 6 Uhr ist ein sehr starkes Erdbeben gewest.

Den 4-ten May ist uns zur Welt gebohren ein Gottlob gesundes Söhnlein, vormittag um halb Elf Uhr im Zeichen des Steinbock, Nahmens Ferdinand. (Die blattern von sich selbst bekommen.)

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL KRÓNIKÁJA 1778–1839 Jegyzetekkel ellátta: CSATKAI ENDRE DR. / Anno 1812.

Anno 1812.

Den 25-ten Juny ist uns zur Welt gebohren ein Gottlob Gesundes Söhnlein in der Nacht um halb zwölf Uhr im Zeichen des Steinbock, Nahmens Christian.

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL KRÓNIKÁJA 1778–1839 Jegyzetekkel ellátta: CSATKAI ENDRE DR. / Anno 1813.

Anno 1813.

Den 24-ten May hab ich den Christian die Blattern setzen lassen.

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL KRÓNIKÁJA 1778–1839 Jegyzetekkel ellátta: CSATKAI ENDRE DR. / Anno 1814.

Anno 1814.

Den 31-ten Merz sind die drey aliirten Armeen nach Paris eingerückt, nehmlich Keyser von Österreich,

Keyser von Russland [200](#) und der König von Preussen und haben die Stadt erobert.

Den 11-ten April. Dieses Monaths (?) ist allhier Laudamus gehalten worden wegen Eroberung Pariss und ist die ganze Stadt Illuminirt gewesen. [120\(156\)](#)

Den 20-ten May früh um halb 5 Uhr ist mir ein Gottlob gesundes Söhnlein zur Welt gebohren im Zeichen des Zwilling, mit Nahmen Johann Gottlieb.

Den 27-ten Aug. hab ich den Gottlieb lassen die Blattern setzen.

**1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL
KRÓNIKÁJA 1778–1839 Jegyzetekkel elláta: CSATKAI ENDRE DR. / Anno 1816.**

Anno 1816.

Den 14-ten Apr. abends um 3/4 auf 5 Uhr ist mir zur Welt gebohren ein Gottlob gesundes Söhnlein im Zeichen des Krebsen mit Nahmen Johan Georg.

Den 13-ten Mai ist hier beym Comitát ein Mensch mit dem Schwerdt hin gericht worden, der richt Platz war ausser den Potschy Tohr ober den Vieh-Marckt, der Scharf Richter ist von Raab geholt worden, welcher ihm den Kopf abgehauen hat, er war von Belleth gebürtig.

**1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL
KRÓNIKÁJA 1778–1839 Jegyzetekkel elláta: CSATKAI ENDRE DR. / Anno 1817.**

Anno 1817.

Den 21-ten Apr. hab ich meinen Georg die Blattern setzen lassen.

Den 3-ten Juny hab ich 2 Metzen Kohn gekauft auf den Rath Hauss den Metzen per 25 fl. 48 Xr.

Den 2-ten Nvbr. ist in unseren Beth-Hauss das Reformation-Fest gehalten worden, welches nur alle 100 Jahr gehalten wird, welches mit Trompeten und Paucken sehr feyerlich gehalten ist worden und Herr Superintendent Kisch eine schöne Predigt gehalten hat, wo sich die Gemeinde sehr zahlreich ein gefunden hat. [121\(157\)](#)

**1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL
KRÓNIKÁJA 1778–1839 Jegyzetekkel elláta: CSATKAI ENDRE DR. / Anno 1818.**

Anno 1818.

Den 1-ten Aug. in der Nacht um halb 2 Uhr ist uns zur Welt gebohrn ein Gottlob gesundes Söhnlein im Zeichen des Löwen mit Nahmen Tobias.

[201](#) Den 15-ten September ist mein Sohn Daniel in die Frembd gegangen.

**1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL
KRÓNIKÁJA 1778–1839 Jegyzetekkel elláta: CSATKAI ENDRE DR. / Anno 1819.**

Anno 1819.

Den 13-ten Juny hab ich meinen Tobias die Blattern setzen lassen.

Den 15-ten July ist Herr Leopold Pecz von H. Kiss Superintendenten ordinirt worden und nach Schlaining zum Prediger berufen worden. Den 18-ten July darauf bin ich sambt meinen Weib nach Schlaining gefahren und ist den 19-ten July alda von H. Wohlmuth in Rechnitz Instalirt und ein gesegnet worden. Sein Text war Jeremias 1 Capitl V. 4 bis 9. [122\(158\)](#)

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL KRÓNIKÁJA 1778–1839 Jegyzetekkel elláta: CSATKAI ENDRE DR. / Anno 1820.

Anno 1820.

Den 16-ten. Sept. ist uns zur Welt gebohren früh um 9 Uhr ein Gottlob gesundes Söhnlein, Namens Heinrich im Zeichen des Steinbock.

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL KRÓNIKÁJA 1778–1839 Jegyzetekkel elláta: CSATKAI ENDRE DR. / Anno 1821.

Anno 1821.

Den 8-ten July hab ich meinen Heinrich die blattern setzen lassen.

Den 3-ten Septb. früh um ein Virl auf 1 Uhr ist meine Liebe Mutter in den H. Selig entschlafen, hat ihre Lebenszeit gebracht auf 90 Jahr.

Den 31-ten Decbr. ist der Georg Steinbeck in den H. seelig entschlafen nach Mittag um halb 1 Uhr.

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL KRÓNIKÁJA 1778–1839 Jegyzetekkel elláta: CSATKAI ENDRE DR. / Anno 1822.

Anno 1822.

Den 3-ten Sept. ist die Steinbeckin in den Hn. Selig entschlafen.

In diesem Jahr ist hier die Gersten den 7-ten Nvbr. zum 2-ten mal geschnitten und ein geerntet worden.

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL KRÓNIKÁJA 1778–1839 Jegyzetekkel elláta: CSATKAI ENDRE DR. / Anno 1823.

Anno 1823.

Den 16-ten Apr. hat hier das Comitatus Execution bekommen, früh [202](#) um 10 Uhr sind 50 Mann Gawalerie vor das Comitatus Hauss mit blancken Schwerdt da gestanden zu Pferd auf Execution und 100 Mann Infanterie mit auf gepflanzten Gwer. [123\(159\)](#)

Den 24-ten Apr. zu Mittag um Elf Uhr ist uns zur Welt gebohren Ein Gottlob Gesundes Töchterlein Namens Barbara in Zeichen des Krebsen. Den 6-ten Aug. hab ich der Barbara die blattern setzen lassen.

Den 11-ten Juny ist in Oedenburg ein Inventarist Soldat mit 30 Jahr durch den Freuman aufgehengt wurden, den 19. Aug. ist abermal einer aufgehengt wurden ein man mit 40 Jahr von dem nehmlichen Regement.

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL KRÓNIKÁJA 1778–1839 Jegyzetekkel elláta: CSATKAI ENDRE DR. / Anno 1824.

Anno 1824.

Den 30-ten Sept. ist in unsern Ewangelischen Schul Haus der Grund stein gelegt worden mit Grosser Feyerlichkeit. Es wurde in der Kirche von H. Superintendent Kiss eine Predigt gehalten worden, dan wurde in Schul Hausse öfentlich im Hof von H. Gamauf Prediger eine Rede gehalten und von H. Seybold Professor auch eine Rede gehalten worden, wo sehr viele Menschen da bey wohnten.[124\(160\)](#)

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL KRÓNIKÁJA 1778–1839 Jegyzetekkel elláta: CSATKAI ENDRE DR. / Anno 1825.

Anno 1825.

Den 17-tn Jener um halb zwölf Uhr zu Mittag ist ein Feuer entstanden ausser den Potschy Thor ist das Spittal Hauss

abgebrannt.[125\(161\)](#)

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL KRÓNIKÁJA 1778–1839 Jegyzetekkel elláta: CSATKAI ENDRE DR. / Anno 1827.

Anno 1827.

Den 14-tn Jener Nachmittag um 1 Uhr ein Feuer entstanden in der Neustift Gasse, sind aber nur 3 stadt abgebrant und abendt um 7 Uhr auf der Wieden, ist aber nicht weider gekommen, und den 15-tn Jener früh um halb acht Uhr ein Feuer entstanden in der Michaelis Gasse, da ist die ganze Michaelis Gasse und Wieden abgebrant das war Gott zu erbarmen.

Den 25-tn Juny ist abermal ein Feuer entstanden in Festetitschischen Meyerhof an der Rosen Gasse ist aber nicht weider gekommen Früh um 7 Uhr.

[203](#)Den 29-tn Juny ist abermal ein Feuer entstanden in der Langen Zeil ist ein Haus und hinterwerts einige Stadt abgebrant Fruh um halb 10 Uhr, welches auch viel schaden gemacht hat.

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL KRÓNIKÁJA 1778–1839 Jegyzetekkel elláta: CSATKAI ENDRE DR. / Anno 1828.

Anno 1828.

Den 12-tn Jener Abends um 8 Uhr ist ein Feuer entstanden an der Schlipper Gasse beym Littig Seifensieder Meister, ist aber nicht an das Dach gekommen, weil es in Holz gewölbf aufgieng und haben es noch gedämpft.

In Monath Merz hab ich in Baumgartn ein Neues Lust Hauss machen lassen die unkosten waren

	fl.	Xr.
Die Gestähe u. lohn kosten	15	45
vors hinaus führen	1	30
Zwey Tausend Schindl Nägl	3	21
Detto hundert Latten Nägl	1	30
Ein hundert Latten Nägl		30
15 hundert Schindl	7	30
Ein stück ladn		30
Zimer Tagewerk	11	36
Vorn Trunck		42
Vorn Schlosser	6	
<hr/>		
Suma	43 f	3 X.

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL KRÓNIKÁJA 1778–1839 Jegyzetekkel ellátta: CSATKAI ENDRE DR. / Anno 1829.

Anno 1829.

Den 17-tn Nobr. ist mein Ferdinand in die Frembd gegangen.

(Anno 1835 ist er wider Glücklich und Gesund nach Hauss kommen.)

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL KRÓNIKÁJA 1778–1839 Jegyzetekkel ellátta: CSATKAI ENDRE DR. / Anno 1831.

Anno 1831.

Den 10-tn Feber sind wir alhier alle 4 Virtl auf das Rathaus citirt worden, wegen unserer Kinder das wir Eltern sie alle hätten stellen sollen, und verlangt der Magistrat das sie hätten Loos ziehen sollen, ist aber die ganze Bürgerschaft einig gewesen und ist nicht gelost worden, das war ein grosser Lärm.

Den 28-tn Feber ist die Michael Schneiderin gestorben. Den 9-ten May ist der Samuel Schneider gestorben.

Den 19-ten May ist mein Bruder Samuel Petz gestorben.

Im Monath July ist an der Ungarischen Gränz der Conton gezogen worden, hat niemand nach Wien hin auf können wegen [204](#)der Kranckheit Colora, ausser dem er hat müssen 14 oder 20 täg Kantromaz halten.[126\(162\)](#)

**1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL
KRÓNIKÁJA 1778–1839 Jegyzetekkel elláta: CSATKAI ENDRE DR. / Anno 1833.**

Anno 1833.

In Monath Juny und July ist unser Bethaus mit Ziegl gedeckt worden.

Den 8-ten July abends um 9 Uhr ist mein Heinrich in den H. Seelig entschlafen, hat seine Lebenszeit zugebracht 12 Jahr und 7 Monath. Gott gebe Ihm die ewige Ruh.

Den 21-ten Septb. ist der Bach so gross gewest, das Er ist durch unser Haus geronen, bey Menschen gedenken war er noch nicht so gross. Den 21-ten Sept. ist mein Weib Barbara in den H. Seelig entschlafen eine gebohrene Schneiderin hat Ihr Alter gebracht auf 53 Jahr. Gott gebe Ihr die Ewige Ruh.

**1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL
KRÓNIKÁJA 1778–1839 Jegyzetekkel elláta: CSATKAI ENDRE DR. / Anno 1834.**

Anno 1834.

Den 26-ten July ist alhier beym Comitát ein Mensch hingerichtet worden, durchs Schwerdt, der Richt Platz war ausser dem Potschy Tohr auf den Vieh Markt, dieser Missethäter hat eine Krawatin von Siglitz Tod geschlagen und der Scharf Richter von Pressburg Ihm den Kopf abgehauen. Der Missethäter war von Tschapring bebürtig.[127\(163\)](#)

Den 28-ten Aug. ist in unsern Beth-Hauss was die neuerbaute Schul ist der Grund Stein gelegt worden mit Grosser Feyerlichkeit der Geistliche Herr Leopold Pecz hat in der Kirche eine sehr rührente Predig gehalten, wo sich vile Menschen erbaut haben und der Geistliche H. Gamauf hat beym Grundstein legen eine Rede gehalten und alle Schul Kinder haben mit den Maurer Hammer 3 mal müssen auf den Grundstein schlagen zum ewigen andenken vor die Jugend.[128\(164\)](#)

Den 17-ten Sept. hab Ich meinen Pötles[129\(165\)](#) gelesen, hab bekommen 4 Emer Lauteres, sehr gut ist er geworden, so süss waren die Trauben, das man es vor Süssen kaum hat Essen können, kein so ein guter Wein ist in vielen Jahren nicht gewachsen und so früh, das es ist gelesen worden das wissen vile Menschen nicht.

Den 2-ten 8-br zu Mittag um Elf Uhr ist ein Feuer aus kommen auf den Kohn-Markt beym Prosswimmer Schmidt Meister [205](#)ist die Hintergasse abgebrant und hat hinüber grifen auf den Kasino Saal und sind auch 7 Personen verbrant das war Gott zu erbarmen, der Saal ist eingestürzt, hat Sie alle erschlagen und dan sind Sie verbrant, die da haben Retten wollen.[130\(166\)](#)

**1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL
KRÓNIKÁJA 1778–1839 Jegyzetekkel elláta: CSATKAI ENDRE DR. / Anno 1835.**

Anno 1835.

Den 12-ten Jäner Nachmittag um 2 Uhr ist ein Feuer entstanden in der Rosen Gasse beym Glöber Brandweinbrenner, ist aber dort verblieben.

**1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL
KRÓNIKÁJA 1778–1839 Jegyzetekkel elláta: CSATKAI ENDRE DR. / Anno 1836.**

Anno 1836.

Den 8-tn Aug. hab ich meinen Sohn Ferdinand Bürger lassen werden. Seine Bürgen waren H. Leopold Schneider Tuchmacher Meister und H. Christian Hochholtzer Schneider Meister.

In diesem Jahr ist der Spittelbach durch aus von der Pfaffen Wiesen an bis zum Gattern hinauf geräumt worden, [131\(167\)](#) hat ein jedes Hauss dazu zahlen müssen, auf unser Hauss ist kommen 12 fl. W. W. ist auf mich gekommen 9 fl. W. W. das ist auf 3 Theil. In diesem Jahr hab ich mir auch eine Dakadion Maschine angeschafft. In diesen Jahr ist mein Gottlieb den 25-tn. Nobr. fruh um 2 Uhr in den Herren seelig entschlafen. Gott gebe ihm die ewige Ruh und nehme in auf zu seiner himlischen Freude.

**1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL
KRÓNIKÁJA 1778–1839 Jegyzetekkel elláta: CSATKAI ENDRE DR. / Anno 1837.**

Anno 1837.

Den 14-tn Merz in der früh um Elf Uhr ist in der Michaelis Kirche die Grosse Glocke ein geweiht worden durch den H. Pischof von Raab, [132\(168\)](#) Den 14-tn Merz abends um halb 5 Uhr ist hier ein Erdbeben gewest.

Den 18-tn Merz fruh um 8 Uhr ist die Glocke glücklich auf gezogen worden, wo vil hundert Menschen da zu gesehen haben.

In diesen Jahr den 8-tn Apr. fruh um 5 Uhr ist der Hochholzerin Ihr Carl in den Herrn Seelig entschlafen. Gott geb Ihm die ewige Ruh und nehm Ihm auf zu seinen himlischen Freuden.

**1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL
KRÓNIKÁJA 1778–1839 Jegyzetekkel elláta: CSATKAI ENDRE DR. / Anno 1838.**

[206](#)Anno 1838.

Den 19-tn Juny ist mein Tobias in die Frembd gezogen.

**1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / I. IDŐSEBB ÉS IFJABB PETZ DÁNIEL
KRÓNIKÁJA 1778–1839 Jegyzetekkel elláta: CSATKAI ENDRE DR. / Anno 1839.**

Anno 1839.

Den 8-tn Febr. in der Nacht um 1/2 Ein Uhr ist meine Schwester Trogmayerin in den Hn. Seelig entschlafen in Raab und hat Ihr Lebenszeit gebracht auf 70 Jahr 1 Monath und 8 Tag.

**SOPRONER RUNDSCHAU
HEIMATBLÄTTER
KULTURHISTORISCHE ZEITSCHRIFT**

Erscheint: vierteljährig.

Herausgeber: Stadtverschönerungsverein Sopron (Ödenburg), Ungarn.

–

HAUPTSCHRIFTLEITER:

Dr. HEIMLER KÁROLY.

Schriftleitung: Sopron, Kölcsey Ferenc-Gasse 1.

–

IV. Jahrgang 1940. – Folge 2–3.

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK / Inhalt des vorliegenden Heftes:

Inhalt des vorliegenden Heftes:

(Mit deutschem Auszug.)

<i>Gárdonyi, Z.:</i> Erinnerung an Viktor Altdörfer	53
<i>Thirring-Waisbecker, I.:</i> Erinnerungen aus stürmischen Zeiten die Grafen Széchenyi in Sopron	57
<i>Benkő, L.:</i> Die Soproni Adelige Ung. Gesellschaft. Der älteste Selbstbildungsverein	62
<i>Leitner, J.:</i> Über ein Vorkommen des Singschwans (<i>Cygnus mucicus</i> Bechst) am Neusiedler See	68
<i>Bergmann, P.:</i> Soprons Stadtregelung	74
<i>Hárs, Gy.:</i> Straßendurchbruch in der Inneren Stadt. (Entwurf.)	94
<i>Thier, L.:</i> Beiträge zur Geschichte der Soproner Musikkultur. II. Zwei interessante Musikalien	99
<i>Kotsis, T.:</i> Die Höhlen im Walde nebst der Teichmühle	101
Mitteilungen des Museums:	

<i>Csipkés, K.:</i> Alte Lebzelterandenken in Sopron. (Lebkuchenbäcker-Modelle.)	106
<i>Csatkai, A.:</i> Das Kastell in Röjtök	113
Kleine Mitteilungen:	
<i>Mollay, K.:</i> Sopron und die Sache der ung. Sprache im Jahre 1825	129
<i>Csatkai, E.:</i> Ein Soproner Stadtpfarrer als „Vaterlandsverräter“	130
Buchbesprechungen	131
Mitteilungen der Redaktion	132
<i>Soproner Chronik</i> , I. Chronik von Petz D. u. Sohn	133

A szerkesztésért és ügyvitelért felelős: *dr. Heimler Károly*, Sopron.

1940. IV. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM / HIRDETÉS

HIRDETÉS

Még kapható
SOPRON MŰEMLÉKEI
című sorozatos munka első kötete a
BELVÁROS
163 egészoldalas felvétellel

A műnyomópapíron nyomott 31×23 cm nagyságú,
leggondosabb kiállítású, félbörkötésű
mű ára 16' – pengő.
Kedvező fizetési feltételek.

Kapható minden könyvkereskedésben és a Soproni
Idegenforgalmi Irodában (Várkerület 44, tel. 379).

Legszebb ajándék ifjúnak, öregnek!
Sopron minden barátja megveszi e könyvet.

Hackstock Károly
vaskereskedés, Várkerület 74. Telefon 33

Tűzhelyek, kályhák, zománcédények, építési anyagok!

Sopron topográfija

Szerkesztő:
Heimler Károly dr.

Nélkülözhetetlen tájékoztatója hivataloknak és vállalatoknak!
Kapható minden könyvkereskedésben és a Röttig-Romwalter Nyomda Rt.-nél
Sopron, Deák-tér 56

Pannonia-Szálló
a város központjában.

Telefonszám 80.

Hideg és meleg folyóvíz
Központi fűtés
Garage
Klubhotel

Pesti Magyar Kereskedelmi Bank

Alapított 1841-ben kelt királyi szabadalomlevéllel.
Bármely ügyben készséggel ad felvilágosítást.

Alaptőke és tartalékalapok
64,100.000 pengő.

Soproni fiókja: Várkerület 117. szám
Telefonszám: 92-132 – Sürgőny cím: COMMERZ

Soproni Takarékpénztár

a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank leányintézete

Sopron, Széchenyi-tér 19
Alapított 1842 – Telefonszám 23

Kölcsönöket folyósít ház- és földingatlanokra. Betéteket legjobban gyümölcsöztet. Foglalkozik a banküzlet minden ágával. Minden ügyben díjmentesen felvilágosítással szolgál.

16 SOPRONI KÉP

Eredeti linoleummetszetek, ízléses mappában, most jelent meg Mende Gusztáv és neje Lándori Angela feldolgozásában.

Kapható a Schwarz-féle könyvkereskedésben Várkerület 67 és a művésznél: Bécsi-utca 18.

Bolti ára 5 pengő.

„HUBERTUS“-VADÁSZLAK

Sopron legszebb kirándulóhelye!

Gyönyörű kilátás az Alpokra.

Télen-nyáron nyitva.

Nyarálásra kiválóan alkalmas!

Vasárnap és ünnepnap, valamint az előző napokon rendes autóbuszjárat.

Teljes napi penzió négyszeri étkezéssel P 5.50.

Telefonszám **633**

Tómalom Strandszálló

Étterem, penziórendszer. Polgári árak!

Egész éven át nyitva!

Strandfürdő, csónakázás. Autóbuszjárat a városba és a Lövérékbe.

Tulajdonos Kovács Vince

Telefon 152

Az új villamos árszabás mellett érdemes a Lövérékben

villamos rezsót, tűzhelyet, vasalót, hőtárolót és szivattyút alkalmazni.

Az új gáztarifa pedig a

városbeli konyhák és fürdőszobák üzemét teszi olcsóvá!

Mindig nivós műsor a Városi Moziban!

Telefon 424

LŐVÉR-SZÁLLÓ

Elsőrendű szálloda a tizezer holdas városi erdő közvetlen közelében.

110 szoba
Központi fűtés
Hideg és meleg folyóvíz
Lift
Garázs
Bar
Tennisz pályák

Bérlő: **Horváth Imre**
Telefon 622 és 714.

Minden házban igazi öröm a családi sör!

Rauner Mihály

Nemzetközi szállítmányozási vállalat
Hivatalos vasuti szállító

Bútorszállítás
Raktározás
Fuvarozás
Elvámolás

Sopron, Manninger-út 8–10
Kirendeltségi irodák Sopron déli p. u. és Gysev. p. u. raktárépületeiben.
Sürgőny cím: Rauner, Sopron. Telefon 577 és 900

Sopronban

elég nagy távolságok vannak ahhoz, hogy mindent gyalog nem lehet megtenni. Ezért
utazzék autóbusszon vagy autón.

Elegáns személyautók bel- és külföldi túrákra rendelhetők az Idegenforgalmi Irodában, Várkerület 44.
Telefon 379.

Autóbuszkirándulások rendezése.

SCARBANTIA

HELYTÖRTÉNETI ADATOK SOPRON ÉS SOPRON VÁRMEGYE MULTJÁBÓL
GESCHICHTLICHES AUS SOPRONS UND DES KOMITATS VERGANGENHEIT

A *Scarbantia*-könyvek a soproni helytörténeti kutatás elmélyítését szolgálják. A Soproni Szemlének ez a testvérvállalkozása elsősorban *nagyobb* tanulmányokat közöl önálló számokban, amelyeknek értékét ritka képek, okmányok, érmek stb. művészi kivitelű hasonmásai emelik. Bibliofil kivitelüknél és értékes tartalmuknál fogva minden igaz soproni könyvtárának díszére válnak. Ezekből az értekezésekből idővel a régi Sopronnak és az ősi megyének kulturális élete tárulna elének. *Ezért minden soproni támogassa a Scarbantiát!*

Eddig megjelentek:

1. *Thier László*: Adatok az 1849 június 13-iki csornai ütközet történetéhez. (2 P 1'–műmelléklettel.)
2. *Dr. Csatkai Endre*: Idegenek a régi Sopronról. Levéltöredékek, régi útinaplók P 4'–1487–1841. (10 műmelléklettel.)
3. *Dr. Björn Collinder*: A leghívebb város. (Báró Podmaniczky Pál dr. egyetemi tanár P 1'–fordítása. 4 műmelléklettel.)
4. *Thier, Ladislaus*: Gedrucktes und Handschriftliches über Alt-Sopron. (Mit 10 P 2'40 Kunstbeilagen.)
5. *Dr. Csatkai Endre*: A soproni exlibris története. (Számos műmelléklettel.) P 8'–

Besorozott könyvek:

- Missuray-Krúg Lajos*: A nyugatmagyarországi felkelés. (IV. bővített kiadás.) P 4'80
- Dr. Mollay Károly*: Középkori soproni családnevek P 2'–
- Thier, Ladislaus*: Palatin Fürst Paul Esterházy de Galántha (1635–1713). Mit einem Bildnis. P 1'20
- Dr. Veszelka László*: Sopron régi németsége és a német nyelv feltűnése a városi P 2'–kancelláriában.
- Missuray-Krúg Lajos*: Társ pohár. (Anthológia.) P 4'50
- Thier, Ladislaus*: Sopron im Spiegel alter Drucke. (Mit 8 Bildbeilagen.) P 2'40

A *Scarbantia*-könyvek *Barátai*, valamint a *Soproni Szemle* előfizetői az eddig megjelent 5 számot 10 pengőért kapják meg. Azonban a sorozat egyes számai helyett a *besorozott* könyvekből megfelelő értékben *tetszés szerint* választhatnak. A könyvek Thier Lászlónál szerezhetők be (Sopron, Színház-utca 16), aki tudományos intézetekkel, könyvtárakkal és írókkal *csereviszonyba is lép*.

Végjegyzet

1 (Megjegyzés - Popup)

* Lásd e sorok írójának megemlékezését az „Evangélikus Népiskola” 1940. évi áprilisi száma 119. oldalán, valamint Hamar Gyulának a Soproni Ev. Nőegylet 1940. évi április 21.-i Altdörfer-émlékhangversenyén tartott felolvasását. Az életrajzi adatokat ez utóbbi helyről vettük át.

2 (Megjegyzés - Popup)

E cikknek összes adatai Bártfai Szabó Lászlónak háromkötetes munkájából: „A Sárvár-felsővidéki gróf Széchenyi-család története” vannak merítve, amelyben azonban éppen a munkának óriási terjedelme következtében annyira szétszóródnak a soproni vonatkozású adatok, hogy egységes képpé való összefoglalásuk kívánatosnak látszott.

3 (Megjegyzés - Popup)

A hattyú életére vonatkozólag a következő munkákat használtam fel: *Dr. Lovassy Sándor*: Magyarország gerinces állatai. 1927. – *Dr. Oskar und Frau Magdalene Heinroth*: Die Vögel Mitteleuropas. III. Band. – *G. Friderich*: Naturgeschichte der Deutschen Vögel. 1891. – *Brehm A.*: Az állatok világa. III. kötet, 1904.

4 (Megjegyzés - Popup)

Fászl István: Sopron madarai. A Szent Benedek Rend Soproni Főgimnáziumának 1882/83. évi értesítőjében.

5 (Megjegyzés - Popup)

Chernel István: Magyarország madarai. 1899. II. köt., 10. l.

6 (Megjegyzés - Popup)

* Alkalmasabb erre a tervezett népliget területe. – Szerk.

7 (Megjegyzés - Popup)

Magyar Bibliofil Szemle, I. évf. 3–4. szám. Budapest, 1924. júl.–dec. 175–177 l.

8 (Megjegyzés - Popup)

Soproni származású neves zeneművész, Amerikában él.

9 (Megjegyzés - Popup)

L. Csatkai Endre, A Soproni Zeneegyesület százéves történetének vázlata. Sopron, 1929. 19–20. l.

10 (Megjegyzés - Popup)

Teljes címe: „La Reine de la nuit. Grande Transcription de l’air célèbre de l’Opéra La flûte magique de Mozart pour Piano par François Jachimek.”

11 (Megjegyzés - Popup)

„Les cloches. Nocturne pour Piano par Fr. Jachimek.”

12 (Megjegyzés - Popup)

A „Les cloches” c. hangjegy fedőlapján a szerző neve után az 1856. évszám olvasható.

13 (Megjegyzés - Popup)

„Der Türmerssohn als Künstler und Komponist” címen az „Oedenburger Zeitung” 1935 aug. 25-iki számában közöltünk adatokat Jachimek Ferenc életéből, megemlítve fenti két szerzeményét.

14 (Megjegyzés - Popup)

Az önálló soproni bábsütő-céh 1819-ben alakult meg. A kismartoni valamivel korábban. A soproni és kismartoni mesterekről Csatai Endre dr. közölt értékes adatokat. (Sopronvármegye, 1939. május 21.)

15 (Megjegyzés - Popup)

Szalay Imre: Szalay Ágoston régiséggyűjteményének ismertetése. (Századok, 1877. évf. 586–598. old.)

16 (Megjegyzés - Popup)

* Egyes történeti adatok szolgáltatásával mély hálára köteleztek le Meggyesi Schwarz Miklósné úrasszony, Sümeghy Dezső vármegyei főlevéltáros és dr. Dietl Nikodém urak.

17 (Megjegyzés - Popup)

Matavovszky Béla: Emlékkönyv a M. Történelmi Társulatnak Sopronban való időzése alkalmából. 1883. 16/17. o.

18 (Megjegyzés - Popup)

Csánky: Magyarország földrajza a Hunyadyak korában. Nagy I. Sopron vármegye története. 1., 2. kötet. Lásd vitéz Házi Jenő tárgymutatóját.

19 (Megjegyzés - Popup)

Bárfai Szabó László: A Széchenyi-család története. I., II. kötet. Lásd a tárgymutatót.

20 (Megjegyzés - Popup)

U. o.

21 (Megjegyzés - Popup)

Széchenyi György gróf levelei Ebergényi László báróhoz. Kiadta B. Szabó László. Lásd a tárgymutatót.

22 (Megjegyzés - Popup)

B. Szabó: A Széchenyi-család története.

23 (Megjegyzés - Popup)

Nagy Iván: Magyarország családai. VIII. k. 36. o.

24 (Megjegyzés - Popup)

Az apa építő tevékenységére utal Farkas Sándor: Csepreg történetében; szerinte ugyanis a kastély 1775 előtt, tehát még az ő életében épült volna, de stílusa annyira kései barokk, hogy inkább a Felsőbüki Nagy-család feljegyzéseit tartom a hitelesnek.

25 (Megjegyzés - Popup)

Nagy Iván: Magyarország családai. XI. kötet, 426. o.

26 (Megjegyzés - Popup)

Gróf Széchenyi István naplói: V. 505. o.

27 (Megjegyzés - Popup)

Vitéz Házi: Sopron története. II. rész. 2. kötet, 426. o.

28 (Megjegyzés - Popup)

B. Szabó: A Széchenyi-család története.

29 (Megjegyzés - Popup)

Vanyó: A kath. restauráció Nyugatmagyarországon. 7., 31. o. – Csóka: Sopronvármegye egyházi és tanügyi viszonyai Mária Terézia korában. 10., 13., 14. o. Az 1873-as canonica visitatio jegyzőkönyve ez adatokkal ellentmondóan a templom újjáépülését 1761-re teszi Felsőbüki Nagy Pál pátronussága alatt.

30 (Megjegyzés - Popup)

Soproni városi levéltár: Fasc. IX nr. 274 Ba. A levélre dr. Verbényi László hívta fel figyelmemet. Szívességéért e helyen is köszönetet mondok.

31 (Megjegyzés - Popup)

Protocollum Senatorium anno 1825, II, 982. p.

32 (Megjegyzés - Popup)

V. ö. Szinnyei József: Magyar írók I, Budapest, 1891, 1263.

33 (Megjegyzés - Popup)

Heinrich Gusztáv: Kazinczy Ferenc tübingai pályaműve a magyar nyelvről, Budapest, 1916.

34 (Megjegyzés - Popup)

Heinrich i. m. 7., 27., 192. l.

35 (Megjegyzés - Popup)

I. m. 14. l.

36 (Megjegyzés - Popup)

Tanácsjegyzőkönyv. 1795. 294. tétel.

37 (Megjegyzés - Popup)

Tanácsjegyzőkönyv. 1820. 709. tétel.

38 (Megjegyzés - Popup)

A Müllner bábsütőcsalád a 18. század folyamán tevékenykedett Sopronban. Mátyást, a hasonlónevű bábos fiát, 1735-ben veszik fel polgárnak.

39 (Megjegyzés - Popup)

A „Bürgerprocess”, vagy „Bürgerkrieg” 1774-től 1782-ig tartott. A városi ügyek vezetésében sok hiba esett és a polgárok ellenszenva a két vezető ember: Blaschovszky József polgármester és Torkos András városbíró iránt nőttön nőtt. 1774-ben súlyos pénzbüntetéssel sújtottak egy polgárt. Mikor ezt nem akarta megfizetni, elhajtották az ökreit. 14 polgár erre Mária Teréziánál feljelentette a városi tanácsot. A vizsgálat megindult de hamarosan kátyuba is jutott. Közben a polgármester meghalt. Csak 1782-ben teremtett rendet Schillsohn báró királyi biztos. Torkost számkivetésre ítélték és csak párthívei könyörgésére vonták vissza a szigorú ítéletet. Részletesebben Michel János krónikájában olvashatni róla.

40 (Megjegyzés - Popup)

A Szent György-u. 3. számú ház 1773-ig a jezsuiták konviktusa volt; jöllehet a rendet feloszlatták az intézet 1778-ig fennmaradt és akkor Győrbe helyezték át. Az épületet újra felújították. Sorsáról a kapualjban elhelyezett emléktábla számol be: „Dieses Haus hat Herr Tobias Reisch von einem Wohledlen Rath und Gemeinde allhier laut Licitation Anno 1778 d. 29. December mit dem Recht und der Gerechtigkeit erkaufte und mit dem Schild zur ungarischen Kron in der inneren Stadt benennet.” 1787 július 25-én Reisch eladja korcsmáját Festetich Györgynek; ennek családja birtokában maradt azután majd 100 évig. A világháború után az akkori tulajdonosa özv. Hauer J.-né a városra hagyta az épületet, ekkor szűnt meg benne a vendéglő.

41 (Megjegyzés - Popup)

A pellengér eredetileg a mai Mária-oszlop helyén állt; 1745-ben, hogy az újonnan emelendő szobornál ne zavarja az ájtatosságot, elhelyezték az ú. n. Szénatérre, az Ezüst-utca és Várkerület találkozásánál. De ott is nemsokára zavarólag hatott és 1803-ban első ízben tárgyalta a tanács, hogy el kell onnan is vinni. Eredetileg azt a helyet jelölték ki, ahová ma a Lénárt-keresztet helyezték, vagyis a Szélmalom-utcának a Bécsi-utca-ra nyíló torkolatát, végre úgy döntöttek, hogy a Magyar-kapun kívül állítják fel ott, ahol az országútról elágazik a marhavásárra vezető út. Igaz hogy a környékbeli kerttulajdonosok tiltakoztak a terv

ellen, de nem volt irgalom. (Tanácsjegyzőkönyv, 1803, 301., 834., 857. tételek.) A krónikák szerint azonban csak 1813-ban történt volna a felállítás.

42 (Megjegyzés - Popup)

Az Eckl kereskedő-család 1774-től mintegy 1880-ig birtokolta a Várkerület 55-ös számú házat. Több családtag nagy szerepet játszott az evang. egyház történetében is.

43 (Megjegyzés - Popup)

A posztónyírók mesterségét a gyáripar rég tönkre tette. Funk kézikönyve 1812-ből azt mondja, hogy a posztó keményítése, nyírása és préselése volt a dolguk. („Rauhen, Scheren und Pressen des Tuches”, Naturgeschichte und Technologie. I. kötet, 909. o.) Egyik ága az iparnak volt a „Wandschleifer”. Ha tehát Petz Schleifer-ről szól, akkor nem köszörűst, hanem ezt a fajta posztónyírórt érti. A pozsonyi nagy céhnek volt a soproni alakulat a fiókja; 1785-ben mint „Handwerk” kap ez biztost Bezzegh János személyében. (Tanácsjegyzőkönyv 582. sz. tétel.) 1794-ben is mint „Handwerk” adják be a tanácsnak tiltakozásukat a közös adó miatt (u. o. 1438. tétel). 1802 szeptember 2-án azzal a kérelemmel járul az öt posztónyírómester a tanácshoz, hogy mivel számuk elég nagy céhalakításhoz, elválhassanak a pozsonyi testülettől. A tanács hozzájárul, de kiköti, hogy az anyacéh jogos követeléseit előbb ki kell elégíteni. Ezt a fordulatot tehát Petz Dániel, az apa, nem érte meg.

44 (Megjegyzés - Popup)

Lauteres néven a must fölét értik szőlősgazdáink. („Lauteres ist das Abgeschöpfte vom Maisch.”)

45 (Megjegyzés - Popup)

A sebész neje Kőszegre költözött, miután 1779 december 29-én műhelyét Frank Frigyesnek adta el. Az adás-vételi szerződések könyve felsorolja a nevezetesebb szerszámokat: „drei silberne Aderlass, Schnäpperl, ein Trocar(?), eine Klister Spritze nebst denen gesamten vorfindigen und vorrätigen Büchern samt Bücher Kasten.”

46 (Megjegyzés - Popup)

A ruházkodási anyagok festése több iparágat is foglalkoztatott (Schönfärber, Schwarzfärber stb.). A Schwarzfärber a timárok egyik fajtája volt és a bőrt festette. Kistler (nem Kissler) a Boór-családdal állt rokonságban. Arcképe Szirányiné úrnő tulajdona.

47 (Megjegyzés - Popup)

A nemes Conrád-család Győrből származott Sopronba. Egyik ága Ruszton élt, a másik Sopronban telepedett le. Conrád András dr. a mai Fábrius-házban lakott. A balfi fürdőről írt értekezést.

48 (Megjegyzés - Popup)

Textoris János 1769–80 közt birtokolta a városházával szemben a Fehér angyal nevű gyógyszertárat.

49 (Megjegyzés - Popup)

Helyesen Zichy Ferenc gróf, győri püspök, † 1783. A káptalan azóta is megvan a Szent György-utcában.

50 (Megjegyzés - Popup)

Novák kismartoni idős kötelesmester szerint a kötelek finomabb és durvább fajtájára vonatkozó jelzők.

51 (Megjegyzés - Popup)

A család Modorból származott ide. Egyik tagja líceumi tanár volt, a másik pap.

52 (Megjegyzés - Popup)

Mária Terézia halálára Örtl Károly ügyvéd e címen nyomtatta ki költeményét: „Treuer Unterthanen allerwehmütigst empfindlichste Blicke in die k. k. Gruft bey allerschmerzlichen Beysetzung Marien Theresiens”. Siess, Sopron, 1780. Jellemző a kor túlzott királyhódolatára.

53 (Megjegyzés - Popup)

Egérszínű, szürke posztó.

54 (Megjegyzés - Popup)

Ingenieur, mérnök.

55 (Megjegyzés - Popup)

Fischer Mátyás, a lőcsei Fischer János könyvkötő fia, 1769-ben vette át özvegy Schrapné hírneves könyvkötő műhelyét. Az ő özvegye 1784-ig maga vezette a boltot, miglen át nem adta Németi Mihálynak.

56 (Megjegyzés - Popup)

Hubert (tulajdonképpen Eitelhuber) anyai részről nagyatyja volt Artner Teréz költőnőnek és abban a házban lakott, amelynek helyén a Templom-utcában ma a 8. sz. ház áll.

57 (Megjegyzés - Popup)

Knogler Dániel Trencsénben született; a soproni líceumban tanult és a helybeli konvent taníttatta ki Regensburgban kántornak; 1724–72 volt a gyülekezet kántora és orgonása. Az Uj-utcában lakott. Lányát Polnisch György neves ötvös vette nőül.

58 (Megjegyzés - Popup)

Schindler gazdag vaskereskedő volt a Várkerületen.

59 (Megjegyzés - Popup)

Ebben az időben gyakran éreztek Sopronban földremléseket. Különösen erősek voltak 1763-ban és 1768-ban, még a tűztorony is megingott. (Tanácsjegyzőkönyv 1768.)

60 (Megjegyzés - Popup)

Ennek a bejegyzésnek helyes értelmezésével adósak maradunk. Deccard Vilmos dr. neves orvos és

természettudós 1778-ban halt meg. Petz a hónapot és napot pontosan közli, csak az évet nem. Tán az egész krónika sem napi bejegyzések sora, hanem később állította össze Petz jegyzetek alapján és így történhetett a tévedés. De még a közeli időben sem esett temetés az anyakönyvek szerint a Deccard-családban. Az orvos atyja a líceum híres rektora, szintén foglalkozott természettudományokkal († 1764); másik fia, János Kristóf († 1771), a gyülekezetnek volt papja.

61 (Megjegyzés - Popup)

II. József csak 1770-ben fordult meg egy napra Sopronban, a várkerületi Arany angyal fogadóban szállt meg (ma Várkerület 56. sz.); a helyi legendák szerint később álruhában valami szabócsalád étkezésén is részt vett. Névnapiján, amint Petz említi is, nagy ünnepség volt az ev. imaházban; az előadott Cantate szövege megjelent Siessnél nyomtatásban is.

62 (Megjegyzés - Popup)

Az imaház a Templom-utcában a mai templom helyén, de az előtte volt házsor mögött az udvaron állt. Hogy helyet is kapjanak, no meg, hogy a törmelékét könnyebben eltávolíthassák a belvárosból, a gyülekezet engedélyt kapott rá, hogy a hármás várfal egy részét lebontsák és azon keresztül vessék a várárokba a lebontott épület anyagát. A munka közben azonban megingatták a fal más részeit is és további rombolás keletkezett. A tanács kiküldöttei eleinte ugyan nagy lármát csaptak, de aztán maguk is rájöttek, hogy így kényelmes nyílás támadt a várfalon és az árok önkéntelen betemetése folytán új alkalom támadt a belvárosi közlekedés könnyítésére. Így keletkezett a ma is használt átjáró az ev. iskola udvarán.

63 (Megjegyzés - Popup)

Cölöpöket értenek alatta.

64 (Megjegyzés - Popup)

Egyed birtokosa a Schillsohn-család a 18. század elején már birtokolta a Templom-utca 6-os számú házat és benne házikápolnát is rendezett be. Schillsohn báró beszédeit a város kinyomatta. Erős kézzel rendbe hozta az elvadult ügyeket. Hálából 1782-ben a városháza dísztermének mennyezetén Dorfmeisterrel allegorikus formában megfestette nagy hivatását és sikeres munkásságát.

65 (Megjegyzés - Popup)

A Csányi-krónika szerint 1678-ban ugyanezt a helyet választotta egy kötéláncos. Az 1782-es művész nevét a tanácsjegyzőkönyvből tudjuk: Riccardinak hívták.

66 (Megjegyzés - Popup)

A városi üzemek feloszlata vagy hasznosítása bérbeadás révén volt Schillsohn egyik legfontosabb ténykedése. A belvároshoz legközelebb eső mosóhely a Várkerületnek 29-es sz. háza mögött volt. Mintegy 1750 körül létesítették és mivel közben mind több ház épült a várárok mellett, 1789-ben elhelyezték a Lackner-major mögé.

67 (Megjegyzés - Popup)

A városnak nagy adósságai voltak. Ezeknek a csökkentésére igyekezett Schillsohn minden lehető tehertől és

kevessé jövedelmező dologtól szabadulni. Így eladatta a városi földeket, csak a réteket tartotta meg és 250 holdat. Megszüntette a városi uraknak járó fölösleges javadalmakat, a tiszteletbeli állásokkal járó jutalmakat. Bérbe adatott mindent, amit lehetett. A mai kaszinó helyén álló bástya egy részében ivó és pince volt, azt kőszegi Mártonyi István vásárolta meg.

68 (Megjegyzés - Popup)

Öreg mészárosok szerint az Abmesserei levágott állatok belső részeinek kimérése volt (?).

69 (Megjegyzés - Popup)

A mérőház akkoriban még a Kis-Várkerületen állt, 1799-ben át akarták helyezni. Híre járt, hogy a Pejáchevich-ház elé kerül, a mai Petőfi-térre; a gróf erre azt ajánlotta, hogy legalább is a Magyar-kapu elé vigyék. De a „Szarvas” városi vendéglő (Pannónia) udvarán építették fel 1800-ban. (Tanácsjegyzőkönyvek, 1799. 1139. sz., 1800. 1622. sz.) A Bárcapénz szót rábaközi nyelvjárásban írja Petz.

70 (Megjegyzés - Popup)

Örtl érdemes lelkész özvegye; egyik fia, Károly, ügyvéd, a másik Ehrenreich orvos. Mindkettő nagy szerepet játszott a város életében.

71 (Megjegyzés - Popup)

Az Előkapu környékének átalakításával jártak ezek a házvételek. Az illető új tulajdonosok a maguk már meglevő házával egyesítették a régi őrházikókat.

72 (Megjegyzés - Popup)

A mai kaszinókert és a Templom-utcának a Széchenyi-tér felé eső torkolatánál a várfalat a posztósok bérelték és ott teregették ki száradni készítményeiket. Ekkor tehát meg is vették.

73 (Megjegyzés - Popup)

Mártonyi István a mai Caesar-házat birtokolta. Fia volt Mártonyi Károly, a gázárc feltalálója. A városi pékbolt pedig a mai Gambriusnak az Uj-utcára néző része volt. Strommer Simon borbélymester.

74 (Megjegyzés - Popup)

Gábriel Lajos neves ruszti családból származott. Neuhold és Morenich is polgármesterek lettek később. Mártonyi Bertalan a várost országgyűlésen is képviselte; nem volt rokonságban a kőszegi Mártonyiakkal. Zeltner József ügyvéd. Assmann András az evang. templom építésének felügyelőjeképpen szerzett érdemeket.

75 (Megjegyzés - Popup)

Roykó György népes család sarja volt; egyik tag Pozsonyba került, ott még utcát is neveztek el róla. Busch (Pusch) András sebész volt, Hajnóczy Dániel özvegyét vette nőül. Később ő alapította a Zöldfa-vendéglőt. Goldner Mihály a híres ötvös sarjadéka. Frank Dávid szabó. Berndonner (valószínűleg Beradonner) József lakatos. Vaghini Antal kéményseprő, Rach, alkalmasint András, cipész, a Kolostor-utca 1. számú ház birtokosa, a házon ma is rajta nevének kezdőbetűi. Schrabbs Gottlieb, a híres könyvkötő-család egyik tagja.

Trost György építész. Dámián János köteles. Horváth Lipót üveges. Ottinger Gottfried sörfőző család sarja.

76 (Megjegyzés - Popup)

Az Asbóth-család Nagy Iván szerint 1715-ben kapott nemességet. Egyik ősük Thököly, más forrás szerint Rákóczi Ferenc udvarában lett volna lelkész. A pap Asbóth fia Keszthelyre került mint a Georgikon tanára, leányait pedig Németh László, a neves statisztikus, Fábrius András, későbbi polgármester és Artner Samu ügyvéd vették nőül. Családjáról lásd Kis János Emlékezéseit.

77 (Megjegyzés - Popup)

A ruszti templomot a soproni Neumayer Lőrinc építette 1784/85-ben, az oltárképet is sopronira bízták, a süketnéma Schiller József készítette, de később elégett. Hajnóczy az első és rendkívül soká működött ruszti pap is soproni volt.

78 (Megjegyzés - Popup)

Krauss soproni születésű volt. Posztósnak készült és mikor vándorlásai alatt a legkülönbözőbb kalandokon ment át, otthagya az ipart és katona lett. Végre Ceylon szigetére vetődött és ott mint tüzérkapitány tevékenykedett. (Sopronvármegye, 1928. IX. 21.)

79 (Megjegyzés - Popup)

Az ágfalvi ev. templomot 1785-ben avatták fel, Trost György építette. 1835-ben átépítették Hild Vencel tervei szerint. Tornyát azonban sokkal később emelték Handler Nándor tervei szerint.

80 (Megjegyzés - Popup)

Nagy György később megalapította az első magyarországi cukorgyárat Sopronban. Semmelweiss érdekes emlékkönyve a soproni múzeumban. (Soproni Hirlap, 1932. I. 26.)

81 (Megjegyzés - Popup)

A Bécsi-utcában történt. Schätzel Kőszegről vándorolt Sopronba. Fia, Mihály, Petőfi nagy pártfogója volt városunkban. Nevét következetesen tévesen Andrásnak írják.

82 (Megjegyzés - Popup)

A nem egészen világosan szövegezett rendelkezés valószínűleg az, hogy ha valamely legény a céhtől új okmányokat kért, akkor a céh fedezésére vonják be tőle a régieket.

83 (Megjegyzés - Popup)

Gábrriel Samu dr. igen fiatalon halt meg; doktori értekezését 1780-ban Pesten adta ki.

84 (Megjegyzés - Popup)

A Frankendorfer-család Rusztról jött be Sopronba; két házuk is volt az Előkapunál.

85 (Megjegyzés - Popup)

Az evangélikus gyermekeket többnyire Nagygeresdre és Nemeskérre vitték.

86 (Megjegyzés - Popup)

A posztónyírók a posztó préselésénél használják fel a papírt. Funke: Naturgeschichte stb. I. kötet, 909. old.

87 (Megjegyzés - Popup)

Rát Mátyás a líceum növendéke volt; Sopronban jelent meg első költeménye nyomtatásban. 1780-ben megindította az első magyarnyelvű újságot, a Magyar Hirmondót. Később szülővárosában, Győrött élt.

88 (Megjegyzés - Popup)

Martini Frigyes polgármester krónikája szerint nem volt vele nagy szerencséje az ev. egyháznak, mert később visszatért régi felekezetébe.

89 (Megjegyzés - Popup)

Sopronban már korábban számozták a házakat, így nem keltett II. József rendelkezése nagyobb feltűnést. Széchenyi Ferenc gróf állítólag maga rakta fel a számot házaira, hogy eloszlassa a nép balítéletét, de alig halt meg II. József, már megyeszerte megindult a házsámok leszaggatása és Sopron vármegye közgyűlése megróttá Kismartont és Rusztot, amiért nem cselekedtek hasonlóan.

90 (Megjegyzés - Popup)

Két sörháza volt ekkor Sopronnak. Az egyik a régi Balfi-utcában kijáráttal a Halász-utca felé, a másikat 1763-ban a mai Erzsébetkertben (Neuhof) létesítették.

91 (Megjegyzés - Popup)

Tóth János győri születésű volt, 1745-ben telepedett le és 1747-ben polgár lett. 1756-ban a feleségét istenkáromlás miatt lefejezték. Jómaga annál jótékonyabb lélek volt. Adományából építették fel 1775-ben a domonkosok tornyát. II. József kitüntetése után nemsokára, 1787-ben meghalt. Még életében, 1785-ben nagy nógatasra megfestette az arcképét. (Tanácsjegyzőkönyv, 1785. 667. sz. tétel.) Az ajándékláncot, mivel gyermekei nem voltak, az állam örökölte volna és így testvérei 150 forintot megvették, míg a pénz a soproni kórháznak jutott. (Tanácsjegyzőkönyv, 1787. 2902. sz. tétel.)

92 (Megjegyzés - Popup)

Kraussról és Bauerról bőven szól a Magyar Hirmondó 1780-as évfolyama. Krauss 1755-ben mint posztóslegény indult világgá, sok kaland után egy hollandi rabszolgakereskedő karmaiba került és ez eladta egy Indiába induló hajóra. Ügyessége révén azonban megszabadult, sőt Ceylon szigetén mint tüzérkapitány élt. Nemcsak Petzcel levelezett, hanem Conrad András doktornak is küldött ritka indiai növényeket. Bauer 1780-ban tért vissza nagyobb indiai útról a „Kaunitz” nevű hajóval. Sopronban született 1751-ben. Akkorban az indiai út olyan nagy dolog volt, hogy ezért Mária Terézia nemcsak aranyéremmel és 50 körmöci arannyal tisztelte meg, hanem testvérével együtt nemesi rangba is emelte. Sopronban élt ekkoriban az anyja. Nyilván ennek kedvéért tért vissza 1785-ben is, amikor Petznek levelet hozott.

93 (Megjegyzés - Popup)

Sedlmayer András egy friedbergi halásznak volt a fia és 1746-ban kapott mint festő polgárjogot nálunk. Mint aranyozó dolgozott Győrött, Ruszton és Sopronban, sok feliratos táblát készített diadalkapuk, ravatalok számára. Ő faragta a balfi fürdőkápolna oltárát is. Első feleségének síremléke a Szent Mihály-templom udvarán áll. Sedlmayer utódai átkerültek Kismartonba. A bécsi egyetem művészettörténeti tanára, Sedlmayer János dr., a festő egyenes leszármazottja.

94 (Megjegyzés - Popup)

1758–85 rektora volt a líceumnak.

95 (Megjegyzés - Popup)

A pálosok 1482-ben telepedtek le Bánfalván és 1529-ig zavartalanul éltek kieszen fekvő kolostorukban. Akkor a törökök elpusztították és csak a békésebb 17. század derekán tértek vissza. II. József feloszlatta a többi között az ő rendjüket is. Főoltárukat a megtartott kótyavetyén a kaboldi evangélikus templom, orgonájukat állítólag a kópháziak vették meg.

96 (Megjegyzés - Popup)

A várostorony sasmadarát 1681-ben helyezték fel, 1701-ben nagy vihar leszabta és akkor ég és föld között lebegett, azonban nem zuhant le. Az 1786-os levétel alkalmával megmérték és Michel János sekrestyés krónikája a következőkben örökíti meg a méreteket: magasság 7 láb szélesség 6 láb. A gömb átmérője 4 láb.

97 (Megjegyzés - Popup)

Nem a trónörökös, mert hiszen az Lipót, Toszkána nagyhercege volt, hanem ennek fia, a későbbi I. Ferenc. A tanácsjegyzőkönyv jelzi, hogy semminemű hivatalos fogadtatást nem volt szabad rendezni.

98 (Megjegyzés - Popup)

A Goldner-család már kihalt. Henrik, az ötvös, telepedett le 1706-ban. Hainburgból jött. Fiai közül Mihály borbély, Vilmos gyógyszerész volt. Az előbbi birtokolta az „Arany Angyal” fogadót is. Mihály fia, Mihály, városi tanácsos volt, 1811-ben halt meg gyermektelenül. Nagy természetbarát volt és pártfogolta az ifjúságot. Halálára Bárány Boldizsár, Katona József későbbi barátja és Bánk bán első bírálója, írt megemlékezést.

99 (Megjegyzés - Popup)

Kramer György érdemes városi tanácsos özvegye. A Szentgyörgy-utcában lakott.

100 (Megjegyzés - Popup)

Tál adományok céljaira.

101 (Megjegyzés - Popup)

Erről az árvízcélról a Magyar Hirmondó is megemlékezett és különösen Boros alispánt emeli ki, mint aki a

mentőmunkálatokat vezetett.

102 (Megjegyzés - Popup)

Krueg Ferdinánd kalmár magát és családját megörököztette. A szép képsorozat ma a városi múzeumban van. Állítólag egy Osswald nevű néma festő munkái. Ilyennevű pozsonyi festőről tud a művészettörténet.

103 (Megjegyzés - Popup)

A Heckenast-család Harkáról vándorolt be a 18. század első felében. Az első nemzedék kalapos volt. A Torna-utcának a Várkerület felé eső sarkán volt a családi ház és valószínűleg a feltűnő cégérről nevezték el később a kis közt Huterer Gasselnak. A család későbbi tagjai közül kivált az 1774-ben itt született Mihály, később kassai ev. pap, a neves kiadó atyja, valamint több soproni ötvös (Mihály, Dániel és Sámuel).

104 (Megjegyzés - Popup)

Helyesen: Das Bandl bekam Kathi. Egyébként Pusch keresztnéve is téves: András volt. Ő vette nőül Hajnóczy Dániel özvegyét.

105 (Megjegyzés - Popup)

Conrad József, a már korábban elhalt András orvos fia, maga is ebben a tudományágban foglalkozott. Egyébként természettudósszámba is ment.

106 (Megjegyzés - Popup)

A harkai ev. templom belsejében megmaradt, de külsejét az 1887-os toronyépítés alkalmával románosították. Oltárképe Marastoni Jakabtól való, tehát szintén újabb.

107 (Megjegyzés - Popup)

A Liebezeit-család Payr Sándor jegyzete szerint már 1628 óta Sopronban élt. Petz idejében a Fegyvertár-utcában volt a családi ház.

108 (Megjegyzés - Popup)

Mártonyi István neje, Zsuzsánna, a mai Czaesar-házat birtokolta a Müller Paulin-utca és Szentgyörgy-utca sarkán.

109 (Megjegyzés - Popup)

Eddig a líceum mögött temetkeztek; az új temetőt a mai egyetem táján nyitották meg, de csak 12 évig használták, ekkor ugyanis a patak megáradt és a temetőt is elöntötte. V. ö. Payr: A régi ev. temető Sopronban. Szerinte egyébként az új temető első halottja Metschacher Boldizsár volt.

110 (Megjegyzés - Popup)

Híres órás, meghalt 1800-ban.

111 (Megjegyzés - Popup)

A Szent Koronának Bécsbe szállítása egyike azoknak a kevés eseményeknek, amelyek, jóllehet Sopronon kívül történtek, Petzet érdekelték. Ugyanígy megemlékezik róla, hogy a városból és megyéből összesereglett ifjak a Budára visszaküldött korona őrzésére elutaztak. Vezérük volt Esterházy Miklós herceg. Résztvett Széchenyi Lajos gróf, az alig serdült ifjú, Németh László, a Magyar Társaság egyik alapítója stb.

112 (Megjegyzés - Popup)

Mint természettudós különösen ismert. Az első soproni csigáskertet ő alapította, könyvet írt a méhészetéről. Alkalmasint ő helyeztette el a mai Vojtkó-ház udvarának falába a római sírkövet (ugyanis ebben a házban lakott).

113 (Megjegyzés - Popup)

Payr S. szerint a Stark-család Württembergből származott és 1620 táján került Magyarországra. Sopronban kiváló tagjai a családnak egy lelkész, egy ügyvéd 1750 körül (Dániel) és egy festő (János Károly) 1774–1811. A család kétszáz évig birtokolta a „Fehér ló” fogadót.

114 (Megjegyzés - Popup)

Ez volt Eszterháza utolsó fényes napja. A következő két herceg inkább Kismartont kedvelte és a magyar Versailles-t elhanyagolta. A három főherceg közt volt Sándor és József, mindkettő később Magyarország nádora.

115 (Megjegyzés - Popup)

A polgári katonaságnak ez időben már kevés értelme volt. A francia háborúk alatt felpezsdült ugyan az élete, de jelentősége már nem volt. A múzeumban látható zászlók a napoleoni korszak emlékei.

116 (Megjegyzés - Popup)

A Tómalom német neve helyesen Teichtmühl, mert Deicht vagy Teicht gátat jelent.

117 (Megjegyzés - Popup)

Szép síremléke a múzeum kertjében áll.

118 (Megjegyzés - Popup)

A család Zápolya Jánostól 1530-ban kapta nemesi levelét. Pruzsinszky József szóbanforgó neje Forster Klára volt Pozsonyból. Családi házuk a Kolostor-utcában a Starhemberg grófi család címerével ékes, 1865-ben vette meg Storno Ferenc. A Pruzsinszky-család neves tagjai közül említsük meg Ferencet, a festőt, aki a Kaszinó mennyezetképeit tervezte (meghalt 1914) és Jánost, a budapesti mintagimnázium érdemes volt igazgatóját.

119 (Megjegyzés - Popup)

A jenotte szó értelmét nem tudta senki sem megmagyarázni.

120 (Megjegyzés - Popup)

Angermeyer bábsütő-család tagja volt.

121 (Megjegyzés - Popup)

Roth (Rath) orgonakészítő művei közül ismert a lorettói és az osli. Igen szép munkák.

122 (Megjegyzés - Popup)

Brunay alkalmasint Prónay, Bezek: Bezzegh szenátor. Ernst és Kamper arcképét lásd a múzeumban.

123 (Megjegyzés - Popup)

A Tieftrunck-család Payr S. szerint a szászországi Bitterfeldről került a 17. században Sopronba; egyik tagja, Dániel, 1664–1674-ig a líceum rektora volt.

124 (Megjegyzés - Popup)

A farene szó valószínűleg főhrene, fenyőfából való.

125 (Megjegyzés - Popup)

Zmáschel: báránybőr.

126 (Megjegyzés - Popup)

Kuhn Gottlieb hasonlónevű fia volt a legkiválóbb soproni ötvös. Szép munkái ismeretesek Szentmargitán, Zsirán, budapesti magántulajdonban és Sopronban a Szent Mihály-templomban.

127 (Megjegyzés - Popup)

Miklós hercegről van szó, aki a kismartoni kastélynak a mai alakját adta.

128 (Megjegyzés - Popup)

Örtl Ehrenreich orvos 1831-ben az evangélikus konventre örökítette szép házát.

129 (Megjegyzés - Popup)

Az Auersberg grófi családnak két háza is volt a belvárosban. A szóbanforgó mágnásasszony született Kornfeil Franciska Izabella volt.

130 (Megjegyzés - Popup)

A balfi evangélikus templom napjainkig megmaradt eredeti egyszerűségében, csak mostanában tervezik a torony hozzáépítését.

131 (Megjegyzés - Popup)

Laxenburgban véletlen baleset áldozata lett; rakéták sülték el mellette és halálra égették.

132 (Megjegyzés - Popup)

Ert (Örtl) Károlyról már volt szó; annakidején árverésen ő vette meg a Virág völgyben a remetelakot, halála után hagyatékából a Meskó bárói család birtokába jutott.

133 (Megjegyzés - Popup)

Nagy György líceumi tanár elfogadta a harkai lelkészi állást, ott nemesi akadémiát létesített németül tanuló ifjak számára. Majd visszaköltözött Sopronba. 1794-ben részvénytársulati alapon megépítette az első magyar cukorgyárat, de belebukott.

134 (Megjegyzés - Popup)

A Schiller-család egy ága hosszú éveken át a mészárosipart űzte, már 1763 óta a Belvárosban lakott. Egyik tagja, Schiller József, festőművész volt. Rokonságban álltak a Braun- és Ritter-családokkal.

135 (Megjegyzés - Popup)

Csákly Mihály vönöcki nemes volt. A lakatosipart űzte. Leányát a Németországból bevándorolt Hasenauer Márton ács vette nőül. A családi házat lerombolta és a helyén épült fel a Müller P. u. 1. számú ház.

136 (Megjegyzés - Popup)

100 Krug Gottlieb háza és boltja az Előkapunál állt. Asbóth lelkésznek volt az apósa.

137 (Megjegyzés - Popup)

101 Ebben az időben magyar nemesi felkelők tartózkodtak itt és Festetich Ignác gróf vezetése alatt szorgalmasan segédkeztek a tűzoltásnál.

138 (Megjegyzés - Popup)

102 A „Fehér rózsát” hosszú huzavona után 1790-ben nyithatta meg Ritter György. A fejedelmi vendég emléket kis tábla örökíti meg az épület falában.

139 (Megjegyzés - Popup)

103 Ebből a hagyatékából épült fel az első evangélikus leányiskola.

140 (Megjegyzés - Popup)

104 A Szöllősy-család két évszázadon át foglalkozott Sopronban posztókészítéssel és -eladással. A Kis-Várkerületen két házuk is volt.

141 (Megjegyzés - Popup)

105 A család első soproni őse 1798-ban Zwickauból vándorolt be, sírköve megvan a múzeumkertben. Üzletét özvegye, majd ennek jogutódai folytatták. A fia önállósította magát és mintegy 1830-ig virágzott utódainak kezén a műhely.

142 (Megjegyzés - Popup)

106 A Brennbergbánya kihasználására alakult részvénytársaságnak I. Ferenc is tagja lévén, az uralkodóház

többi tagjai is érdeklődtek a szénbánya iránt. Az említett főherceg Mária Terézia fia volt; Napoleon üzte el Toskanából.

143 (Megjegyzés - Popup)

107 József nádor és felesége számára a mai Petőfi-téren a Pejachevich-palotát és a szomszédos Kat. Legényegylet házát vették igénybe. Az egész város új köntösbe öltözött. Elrendelték a főútvonalak és a nádor lakásához vezető utcák világítását. A nádor szállása előtt vártát építettek és a Brückelnél, a Kaszinó táján lebontották a mészárszéket és jégvermet. A bencés-zárdát és templomot, amelyek akkor üresen álltak, szénaraktárnak rendezték be, hasonlóan a bánfalvi pálos-templomot, a cukorgyárat az Újteleki-utca házsora mögött és az üveghutát a Balfi-úton. A főhercegi pár jól érezte magát Sopronban. A nádor résztvett a hadgyakorlatokon, még ha fogfájás gyötörte is megnézte az új kórházat. A nádorné pedig, jóllehet teherben volt, szegényeket látogatott. Tiszteletükre színház és műkedvelő előadások is voltak. Az év vége előtt azután eltávoztak a nevezetes vendégek és Pejachevichékat, akik a kedvükért ideiglenesen a domonkosok templomával szemben lévő (ma már persze rég lerombolt) házukba költöztek, gazdagon megajándékozták. (Tanácsjegyzőkönyv, 1800. 1938, 1957. sz. tétel.)

144 (Megjegyzés - Popup)

108 Az eset érthető izgalmat kelthetett. A tanácsjegyzőkönyvben csak annyi olvasható róla, hogy a tanács két szenátort küldött ki a polgármester lakására az iratok átvételére. De Geiger Márton kosárfonó krónikája részletesebben tudni véli az öngyilkosság okát: „1801 den 9-ten August hat sich der hiesige Bürgermeister v. Fodor in seiner eigenen Behausung in der Klostergasse mit 2 Pistolen eigenhändig erschossen. Die Ursach seiner Verzweiflung waren einige strengen Drohungen schwerer Bestrafung des damaligen k. k. Landes Comissärs Herrn Hofrath v. Végh gegen ihm, im Betreff unrichtiger Verwaltung des ihm obliegenden Grossen Quantums Heu u. d. gl.”

145 (Megjegyzés - Popup)

109 Hell Nep. János vármegyei orvos volt. 1790-ben kezdte meg szolgálatát. Magyary-Kossa Gyula: Magyar orvosi emlékek c. könyvében azt írja róla, hogy ő és a békésmegyei Riegler főorvos oltott Magyarországon először Jenner-szérummal a himlő ellen. A Pressburger Zeitung 1802-ben ír a két év óta folytatott sikeres oltásairól (346. sz.) 1815-től fogva haláláig (1828) a Szentgyörgy-utca 8. számú házban lakott.

146 (Megjegyzés - Popup)

110 Gamauf Teofil (1772–1841), jeles történetírója Sopronnak.

147 (Megjegyzés - Popup)

111 A tanácsjegyzőkönyv erre szárazon csak annyit jegyez meg, hogy mivel a pékek figyelmeztetés ellenére sem gondoskodtak kenyérről, magukra vessenek a „tumultus” miatt. Kárpótlás nekik a várostól nem jár. (Tanácsjegyzőkönyv, 1577. sz. tétel.)

148 (Megjegyzés - Popup)

112 Restauration: tisztújítás.

149 (Megjegyzés - Popup)

113 Kapitell alatt főcélként értettek, mert ha különvált is valamelyik kisebb város a nagyobbtól, függése teljesen nem szűnt meg.

150 (Megjegyzés - Popup)

114 Karlavánszky András, a líceum igazgatója.

151 (Megjegyzés - Popup)

115 A szerfelett magas számot a tifuszbajrvány okolja meg. A francia háború nyomán keletkezett.

152 (Megjegyzés - Popup)

116 A Színház-utca 12. számú szép barokk palotában ismeretlen tettes meggyilkolta Montelabbate grófnét, egy született Viczay grófnőt, két idős komornájával együtt. A rejtélyes bűntett elkövetéséért sokkal később egy ötvöslegényt gyanúsítottak, éveken át tartott a vizsgálat, végre sem lehetett a sok gyanuok ellenére rábizonyítani a vádat és így, mivel német volt, kitoloncolták az országból.

153 (Megjegyzés - Popup)

117 Kis János, költő, később püspök, meghalt Sopronban 1846-ban.

154 (Megjegyzés - Popup)

118 Egy hét leforgása alatt háromízben volt nagy tűz, elhamvadt a város egyharmada. Az akkori izgalmas időkben a francia kémeket gyanúsították a tűzokozással.

155 (Megjegyzés - Popup)

119 A többhavi megszállásnak már értékes irodalma van: Payr Sándor: A franciák Sopronban, 1914. Lauringer Ernő: Sopron a francia megszállás évében 1809-ben, 1917. Csatkai Endre: Amikor Sopron főhadiszállás volt. Sopronvármegye, 1913. IX. 1. vitéz Házi Jenő: A franciák Sopronban Soproni Hírlap, 1934. VI. 4. Grussecky O.: Die Franzosen in Eisenstadt im Jahre 1809. Burgenland, IV. évf., 149. old.

156 (Megjegyzés - Popup)

120 A város Novák János festővel 80 forinton képeket festetett, ezeket világították ki. A képeket azonban 1821-ben mint értéktelen holmit („unnütze Bilder”) a tanács nyolc darab rázával, léccel, láncsal stb. licitán 13 forint 58 krajcáron elárvereztette. (Tj. 1814. 1523. sz. t. 1821. 3659, 3976. sz. t.) Széchenyi Ferenc gróf öt akó bort ajándékozott a városnak, hogy a városháza előtt szabadon folyassák és mindenki szabadon ihassék. (Tj. 1814. 1220. sz. t.)

157 (Megjegyzés - Popup)

121 Ez alkalommal Gamauf pap leánya Mozart egyik orgonakoncertjét adta elő. Az ünnepség emlékére a templom egyik oszlopán a ma is látható felírást helyezték el.

158 (Megjegyzés - Popup)

122 Petz Lipót, az első krónikaíró fiának, Sámuelnek fia; 1794-ben született. Németországban is tanult és Goethevel is megismerkedett, tőle emléklapot kapott. Szalonakon kezdte papi pályafutását, majd Sopronban tevékenykedett mint pap és líceumi tanár. Mint műfordítónak jó hírneve volt, még ma is az ő Shakespeare-fordítása szerepel a Reclam Universal Bibliothekben. A pihenés nélkül való munka 1840-ben megölte. Unokája, Petz Gedeon, a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen volt a német nyelvészet világhírű tanára, másik unokája, Altdörfer Viktor, Sopron zeneéletének jelentős oszlopa volt a legutóbbi időkig.

159 (Megjegyzés - Popup)

123 A kormányzat a vármegyéktől törvénytelenül kívánt újoncot és adót. Nemzeti ellenállás kezdődött, vége a hosszú ideig pihentetett országgyűlés összehívása lett.

160 (Megjegyzés - Popup)

124 A líceum újjáépítéséről van szó Hild Vencel építész tervei szerint.

161 (Megjegyzés - Popup)

125 A kórház gondnoka és a betegek nagy vigasságot csaptak és közben kigyulladt az épület.

162 (Megjegyzés - Popup)

126 A kolera 1831-ben meglehetősen enyhe volt, de 1832-ben annál inkább dühöngött; volt nap, hogy húsznál több ember is meghalt. Conton: kordon; colora: kolera; Kantromaz: kontumácia.

163 (Megjegyzés - Popup)

127 Szücs Ferkó volt a neve; viselt dolgairól népi ének is keletkezett. Közli Farkas Sándor: Csepreg története.

164 (Megjegyzés - Popup)

128 A kétemeletes iskolaépület az ev. templom udvarában.

165 (Megjegyzés - Popup)

129 Pöltles dülönév, szőlők a Virágvölgy közelében.

166 (Megjegyzés - Popup)

130 Az 1788-ban épült Kaszinót még a következő évben újjáépítették.

167 (Megjegyzés - Popup)

131 Ilyen rács állt ott, ahol a mai Patak-utca táján az Ikva a külső városfalat elérve, befolyt a városba és a Híd-utcánál, ahol ismét elhagyta.

168 (Megjegyzés - Popup)

132 Erre az alkalomra emlékérmeket verettek. A harang öntésére felhasználták az ősrégi, 15. századbeli

nagyharang anyagát is, ennek feliratát leírások megőrizték.